

JARLYK *Formy*: typ jerlyk: ||- Winnica [Ukr] Roczn 203; ||- Lit K II 255; ~ typ jerlik: ||- Winnica [Ukr] Roczn 203; ||- Lit K II 255; bl SWil I 445; ~ typ jarlik: bl jw; ~ typ erlik: ||- Lit K II 255.

Znaczenie: 'dokument lub znaczek uprawniający do czegoś, np. sprzedaży lub przewozu pewnych produktów': Jerlik [...] znaczek, kwitek pozwalający co czynić, np. jerlik wydawany od urzędu akcyzy do przewiezienia wódki, jerlik zwoszczyków, czyli fiaków, jest to blaszka mosiężna z Nrem, którą na plecach przywiązaną nosić są obowiązani Winnica [Ukr] Roczn 203; Jerlik, [...] jarlik [...] znaczek, tabliczka, kartka, na swobodną czego sprzedaż, na wolny przewóz, na kupczenie, furmaństwo itp. bl SWil I 445; Lit K II 255. MB

Jarma zob. JARZMA

Jarmaczarz zob. JARMARCZARZ

Jarmaczek zob. JARMARCZEK

Jarmaczni zob. JARMARCZNI

Jarmacznica zob. JARMARCZNICA

Jarmacznik zob. JARMARCZNIK

Jarmaczny zob. JARMARCZNY

Jarmaczuś zob. JARMARCZUŚ

Jarmaczyć (się) zob. JARMARCZYĆ (SIĘ)

Jarmak zob. JARMARK

Jarmakt zob. JARMARK

JARMARCZARZ *Forma*: typ jarmaczarz: n-tar KąsPodh IV 229.

Znaczenie: 'mężczyzna sprzedający lub kupujący na jarmarku': jw. MB

JARMARCZEK *Formy*: typ jarmaczek: N-tar ME III 122; żyw jw VII 40; wad Wiśta VII 135; olk Cisz I 334; sand Sand 46; ok Kielc Zb IV 141; kozien Wiśta X 506; Łęcz Łęcz 82; ok Sochaczewa Maz II 24; ~ typ jarmaczek: wad Lud XV 128.

Znaczenie: *ekspr.*, zwykle pśn 'jarmark w zn I (zob.)': Rozmowa żabek [...] Posła matka na jarmacek? żyw ME VII 40;

Na święty Jacek – w Toruniu jarmacek, Prowadzi ociec, mać kozien Wiśta X 506; N-tar ME III 122; wad Lud XV 128, Wiśta VII 135; [zag] olk Cisz I 334; sand Sand 46; ok Kielc Zb IV 141; Łęcz Łęcz 82; ok Sochaczewa Maz II 24. MB

Jarmarczne zob. JARMARCZNY

JARMARCZNI *Forma*: typ jarmaczni: rzesz 13.

Znaczenie: 'dotyczący jarmarku, związany z jarmarkiem': jarmacni žaj jw. MB

JARMARCZNICA *Forma*: typ jarmacznica: Lim.

Znaczenie: 'kobieta': a. 'trudniąca się drobnym handlem; przekupka, straganiarka': Kasz S II 82; ~ w por: vřěšči jak takå jarmarčnica Kasz jw; b. 'lubiąca się targować': Jarmacznica – co sie lubi handlować Lim. MB

JARMARCZNIK *Forma*: typ jarmacznik: myślen PJPAN II s 269; rzesz 8; dąb-tar 5; piń 2.

Znaczenie: 'mężczyzna': a. 'trudniący się drobnym handlem; przekupień, straganiarz': narešće ścågnely jarmacniiki [žart] dąb-tar 5; Wej S II 81; b. 'uczestniczący w jarmarku, lubiący chodzić na jarmark': jarmacniik pšiset myślen PJPAN II s 269; on jarmacniik, stale po jarmaka-žožuł rzesz 8; piń 2; c. 'kłótlivi': pšestańeće še sfażyž, vy jarmacniiki dąb-tar 5. MB

JARMARCZNY *Formy*: typ jarmarczny: olsz SGOWM III 74; ~ typ jarmaczny: n-tar ME IX 173; N-tar ZborSł 134; żyw RamŚl 23; dąb-tar Klim 46; włoz 4; tuk 7; koniń 14; ~ typ jarmaczny: strzel-opol OIW 75.

Znaczenie: 'dotyczący jarmarku, związany z jarmarkiem': jermacni tou-vour strzel-opol jw; Dzisiok jarmacny dzień w mieście N-tar ZborSł 134; Wysełek se w Spolone w jarmarczny dzień pn-wsch ok N Targu Wierchy XVI 37; tårg jarmacny włoz 4; Nie jådę na jermark,

bo nie lubię tego jermarcznego harmidru *olsz SGOWM III 74*; kośik jarmacny – koszyczek z pokrywką *luk 7*; te jarmačne buty, víze, uadńe ci kvadrujom koniń *14*; żyw *RamŚl 23*; *dąb-tar Klim 46*.

Jarmarczne 'podarunek przywieziony z jarmarku': Góral, sprzedawszy swój towar albo zakupiwszy to, co musiał, spiesznie wraca do domu, niosąc dla dzieci „jarmacne”, chleb, kukiełkę lub „bugle” *n-tar ME IX 173*. MB

JARMARCZUŚ *Forma*: typ jarmarczuś: *dęb Zb XV 88*.

Znaczenie: *ekspr, pśn* 'jarmark w zn 1 (zob.)': Posed tatus Ná jarmarcuś *od Sandomierza po Kolbuszową Zb XIV 243*; Poszed Jacuś na jarmarcuś *dęb jw XV 88*.

MB

JARMARCZYĆ (SIĘ) *Formy*: typ jarmarczyć (się): *ciesz 13, SCiesz II 136*; *biel ZarŚl II 3 s 140*; *n-tar 28, ME IX 202, KąśPodh IV 228*; *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 372*; *Lim*; *gor 4*; *dąb-tar 5*; *piń 9*; *iż 4*; *Lub PF IV 202*; *rad RŁTN XXII 248*; *opocz jw*; *Opocz LL X 1–2 s 69*; *łęcz PJPAN 37 s 341*; *koniń 14*; ~ typ armarczyć (się): *ok Kielc Zb II 244*; *kiel RŁTN XX 204*.

Znaczenia: **1.** 'handlować na jarmarku': jak víze, to ty barzo lubiz jarmarczyć *dąb-tar 5*; jarmarczyż žišã? *iż 4*; Ktorzi ta jarmarczyli, no to jarmarczyli, a choćtorzi to ta śli na jarmak, coby ta có poobziyrac, do karcmy wlyż ze strykiem, tak ze nic nie kupiół, a piniondze minół [żart] *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 372*; *N-tar ZborŚl 134*; *dęb K II 234*; *Lub PF IV 202*; *rad RŁTN XXII 248*; *opocz jw*; *gar 13*; ~ *w przysł*: gdo v něżele jarmaczy, tymu ańi na sól ně starčy *ciesz 13*; Kiery w niedziele jarmarczy, tymu na sól nie starczy *ciesz SCiesz II 136*; Kto w święto jarmarczy, temu i na sól nie starczy *Śl MPTL XV 1 s 69*; *biel ZarŚl II 3 s 140*.

2. 'kupować na jarmarku': tośće jarmarczyli cośik duzo *Lim*; [żart] *n-tar KąśPodh IV 229*; [żart] *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 372*; *dęb K II 234*.

3. 'chodzić na jarmark, przebywać na jarmarku': m^uij to strasńe lubi jarmarczyć, ně mińe zonneg^o jarmaku *gor 4*; teros ni ma času jarmarczyć, bo žńiva *Lim*; no to co, f pionteg jarmarczyta? [żart] *łęcz PJPAN 37 s 341*; vy byžęće, antas [nw], pevńe jarmaczyu f sompolńe *koniń 14*; jarmarczyliśće žišoi? *piń 9*; [nieuż] *mław 1*; *ostroł 25*; ~ *w przysł*: Kto censto jarmaczy, to sie łajdacy *Opocz LL X 1–2 s 69*; Kto duzo jarmarczy, (ten) w chacie nie wystarczy *Krak Krak IV 257*.

4. 'naradzać się, umawiać się': *ok Kielc Zb II 244*.

Jarmarczyć się 1. 'chodzić często na jarmark, przebywać na jarmarku': O człowieku lubiącym chodzić na jarmarki i będącym na jarmarku mówi się, że śe jarmaczy *n-tar 28*; *n-tar ME IX 202*.

2. 'krzyczeć, kłócić się': *kiel RŁTN XX 204*. MB

JARMARCZYK *Forma*: typ jermarczyk: *ostroł 28*.

Znaczenie: *ekspr* 'jarmark w zn 1 (zob.)': Oj przyjeżdżaj, kramarczyku, z Turobina z jarmarczyku [pśn] *Lub Lub I 163*; *ostroł 28*. MB

JARMARCZYSKO *Forma*: typ jermarkczysko: *koln PIJP III s 79*.

Znaczenie: 'teren, na którym odbywa się jarmark': pęno jarmarcisko bęno luži *tcz 3*; *koln PIJP III s 79*. MB

Jarmarek *zob. JARMARK*

JARMARK *Formy*: typ jarmark: *niemal oggw, zob. Geografia*; ~ typ jarmakt: *klucz SGŚ XIII 109*; ~ typ jermark: *Cieszyn 2 [Cz]*; *koziel AJS V m 908*; *niem jw*; *opol SGŚ XIII 109*; *klucz jw*; *gar BasStudia 19*; *miń-maz AGM X s 56*; *ok Otwocka BasStudia 19*; *wołom AGM X s 56*; *węgr*

iw; *wys-maz PF IV 824*; *os-maz AGM X s 56*; *pułt iw*; *dział iw*; *mław iw*; *przas iw*; *mak-maz iw*; *ostroł iw*; *koln iw*; *łom iw*; *graj iw*; *suw I*; *olec PBTN XVIII 41*; *etc SGOWM III 74*; *Giż iw*; *Mr iw*; *olsz iw*; *Wr iw*; *Ostródz iw*; *st-gdań I0*; *szt AJK XIV s 70*; *mal iw*; *kwidz iw*; ~ *typ jermak*: *Cieszyn [Cz] AJŚ V m 908*; *Ciesz MPTL XV 2 s 25*, *56*, *79*, *82*, *110*, *111*, *112*, *136*, *180*, *189*, *221*; *pszcz AJŚ V m 908*; *rac SGŚ XIII 109*; *głub PJS I 109*; *prud AJŚ V m 908*; *koziel iw*, *SGŚ XIII 110*; *strzel-opol OIW 264*; *niem AJŚ V m 908*; *opol iw*; *oles PKJP X 204*; *klucz AJŚ V m 908*; *syc iw*; *wad ME IV 256*; *kroś MPKJ VII 80*; *ośw I*; *gr-maz AGM X s 131*; *soch iw*; *ostroł 28*; *Łomża PF IV 202*; [*sporad*] *giż SGOWM III 74*; *Wr StefŚt 51*; *rawic PKJP III 3 s 17*; *n-miej BMJP XIII 50*; *szt 12*; *Mal GMalb I 49*; ~ *typ jarmarek*: *oles SGŚ XIII 109*; [*pśn*] *dęb Zb XV 115*; [*pśn*] *chrzan Rud 204*; *tom-lub PF V 751*; *hrub 4*; *zam 12*; *zaw I*; [*pśn*] *Stradom-Częstochowa Zb XVII 82*; *chłm 36*; [*zag*] *opocz MPTL XIII 244*; *łęcz PF V 751*; *gar Zb VIII 267*, *300*; *bial-podl I*; *biel-podl I*; [*pśn*] *Mr i Wr SGOWM III 74*; [*pśn*] *krot Pozn IV 37*; [*pśn*] *śrm iw 269*; [*pśn*] *tur Kal I 182*; [*pśn*] *jaroc Pozn II 286*; *Kuj Kuj II 283*; *Lit K II 234*; *Tarnopol I [Ukr]*; ~ *typ jermarek*: [*pśn*] *kroś PF XIV 118*; *siem I*; *białos I*; ~ *typ jermak*: *siem I*; *białos Kudz 152*; ~ *typ jermak*: *białos I*; ~ *typ jormark*: *syc SGŚ XIII 109*; ~ *typ ziarmark*: [*sporad*] *Giż SGOWM III 74*; [*sporad*] *Pis iw*; ~ *typ armak*: *żyw 23*.

Znaczenia 1. 'zjazd sprzedających i kupujących, targ odbywający się w stałych terminach, zwykle w małych miasteczkach': Był w tym czasie jarmak w Cieszynie *Cieszyn [Cz] KadGaw 153*; Na jermaku ludzi jak maku *Ciesz MPTL XV 2 s 136*; jarmaki mały sfojego sföntka *rzesz 8*; f sokuouóve po sfentym miǵale ročný jarmak na koñe *siem 3*; kupǵou kóna na jarmaku *ostroł 9*;

jarmarek v narefce był. te jarmarki byli na tyǵyń ras *biel-podl I*; jarmarg buǵ v dny vyznačõne; tam buǵo fšysko *n-tom 2*; ma vıtro jezema na jarmark *Kasz S II 81*; *oggw*; ~ *w por*: Krawalu ['hałasu'] jak na jermaku *Ciesz MPTL XV 2 s 110*; Róncz sie (z klasy) wytraci, juǵ wrzasku jak na jermaku *Ciesz iw 180*; Wrzeszczy jak Żyd na jermaku *Ciesz iw 221*; Zginał jak pies na jarmaku *Bytom iw 1 s 131*; ~ *w przysł*: Dwie baby, a jedna gynn – gotowy jermak *Ciesz iw 2 s 56*; bes pińynzi na jermak, bes touvaru do dõm *strzel-opol OIW 264*.

2. 'rzeczy zakupione w danej miejscowości w dniu targowym (nie tylko na targu)': tyla mała tego jarmaku, tj. tyle macie tych zakupów, poczynionych w mieście w dniu targowym *od Sandomierza po Kolbuszowǵ JP XXVI 46*.

3. 'zwyczajowa jednostka miary czasu, równa odstępowi czasu między odbywającymi się w okolicy targami': Tydziyń temu, cyli jedyn jarmak, pisalimy o góral-skik chłopak *N-tar KąśPodh IV 229*.

4. 'hałas, zgiełk, zamieszanie': co tu za jarmak? – mówi ktoś, wchodząc do izby, gdzie jest gwar, hałas, zamieszanie *n-tar 28*; ny rupcë jarmarku, bo i tag głova bofi *bial-podl I*; źęci, ně röpta jarmarku *tcz 3*; Gdzie ten człowiek przyjdzie, to narobi pełno jarmaku *Ciesz SGŚ XIII 110*; cõo take jarmaki ruõbiće? (dzieci gonia i krzyczǵa) *lim 15*; *n-tar KąśPodh IV 229*; *n-tar [Orawa] KąśŚt II 1 s 373*; *dǵb-tar 5*; *niǵ JP XXVI 47*; *łęcz PJPAN 37 s 341*; *gar Zb VIII 267*; *olsz SGOWM III 74*; *wǵg PKJ XVI 133*; *tcz 3*.

5. 'bałagan': sǵrõnce tyn jermak ze stouǵa *koziel SGŚ XIII 110*.

Babki na jarmarku 'grupa gwiazd – Plejady': *Koc SKoc I 9*.

Frazeologia: babski jarmark 'hałas, zgiełk, zamieszanie': babski jarmak *ośw 3*; ~ chytany jarmark 'jarmark, na którym

klienci pospiesznie dokonują zakupów: žiś beže χytany ĵarmak – ludzie przyjadą, kupią, co im trzeba, i zaraz będą wracać, bo pogoda i żniwa, do których im się będzie spieszyć *Lim*; ~ jarmark w Krzyżowicach *'bóle w krzyżu'*: Dziś tu mie jarmak w Krzyżowicach *niż JP XXVI 48*; ≈ isć, lecieć jak szewc (z butami) na jarmark (do Klinkowic) *'spieszyć się'*: Idzie jak szewc na jermak *Ciesz MPTL XV 2 s 79*; ĵiže ĵak ševc na ĵarmark *Kasz S II 81*; Idzie jak szewc na jermak do Klinkowic *Ciesz MPTL XV 2 s 79*; Leci jak szewiec na jermak *Ciesz jw 112*; Leci jak szewc z bótami na jermak *Ciesz jw*; Leci jak szwec z bótami na jarmak *Ciesz Cinc 21*; ~ stać jak dupa, rzyć na jarmarku *'?'*: Stoji jak dupa na jermarku *Cieszyn 2 [Cz]*; Stoji jak rzić na jermaku *Ciesz MPTL XV 2 s 189*; ≈ błazna jeny na jarmarku kupują *'nie żartuj sobie ze mnie'*: Błozna jyny na jermaku kupujóm *Ciesz jw s 25*; ~ błazna sobie możesz kupić na jarmarku *'jw'*: bļozna se možeš kupić na ĵarmaku *ryb 13*; ~ jak chcesz mieć błazna, to sobie go kup na jarmarku *'jw'*: Jak chcesz mieć błozna, to se go kup na jermaku *Ciesz MPTL XV 2 s 82*; ~ kup sobie błazna na jarmarku *'jw'*: Kup se błozna na jermaku *Ciesz jw s 111*.

Geografia: Forma jarmak niemal oggw, bez Mr i Wr, Kasz. MB

JARMARKARZ *Forma: typ jermakarz: koziel SGŚ XIII 110.*

Znaczenie: 'osoba handlująca na jarmarku': ĵermakãuży pšedavaľi na ĵermakax *jw*. MB

JARMARKOWAĆ 1. *'handlować na jarmarku'*: *Lit K II 234.*

2. *'odbywać hataśliwe narady'*: *Lit jw.* MB

JARMARKOWNIK *'osoba bywająca na jarmarkach'*: *bl SW II 136.* MB

JARMARKOWY *'dotyczący jarmarku, związany z jarmarkiem'*: la mñe to ĵar-

markovy χlyp smacnyjsy *bial-podl I*; ĵarmarkova sprava *ostroľ 9*; ĵarmark^oovy žeň *Kościerzyna LPW I 299.* MB

Jarmaryja *zob. ALMARIA [Supl.]*

Jarmeczko *zob. JARZMECZKO*

Jarmiak *zob. ARMIAK [Supl.]*

Jarmica *zob. JARZMICA*

Jarmider *zob. HARMIDER [Supl.]*

Jarmitur *zob. GARNITUR [Supl.]*

Jarmo *zob. JARZMO*

JARMOLA *st 'marny muzykant'*: to le ĵe co právda ĵarmola, ale védno ĵe muzika, χoc slabã, ale ĵe *pog Kościer, Chojn i Byt S VII 105*; [rzd] *Kar jw.* MB

JARMOLEC *Forma: typ jarmolec: pog Kościer, Chojn i Byt S VII 105*; [rzd] *Kar jw; wej jw II 82.*

Znaczenie 1. st 'jarmola (zob.)': keĵ va sobe ni mogľa lepšego vzoc muzikañta ĵak tego ĵarmolca, teĵ to mže spóce veselě *pog Kościer, Chojn i Byt jw VII 105*; [rzd] *Kar jw.*

2. *'kromka chleba nierówno ukrojona'*: ĵarmolc to ĵe taki χleba: z jedně stroně ĵak ľast, a z drãgě rozerveš pask *wej jw II 82.* MB

JARMOLICHA *'wyzwisko używane w stosunku do starszych kobiet'*: J a r m o l i c h a – [...] przewisko starych bab *Lublin PF IV 202.* MB

JARMOLIĆ (SIĘ) 1. *'grać nieumiejętnie na instrumencie'*: ko ten né graĵe, le ĵarmoli na tě ĵarmolnice *pog Kościer, Chojn i Byt S VII 105*; [rzd] *Kar jw.*

2. *'niezręcznie coś krajać, ciąć'*: co tē ten χlěb tak ĵarmoliš? *kar jw II 82; wej jw.*

3. *'robić hataś'*: *lub PF V 751.*

4. *'czochrać'*: *lub jw.*

Jarmolić się 1. *'o jadącym wozie: turkotać, robić hataś'*: turkoce, šcaňko, ĵarmoly še *kraś 14.*

2. *'kaprysić, grymasić'*: co są tak ĵarmoliš? ĵarmoli są ĵak zecko *Wej (Hel) S II 82.*

3. 'gderać, zrzedzić': luże jarmolo še bił 6. MB

Jarmonia zob. HARMONIA

Jarmonika zob. HARMONIKA

Jarmólec zob. JARMOLEC

JARMUCHA 'jarmuż w zn 2a (zob.)': łow PF XIV 359; gtnń 2. MB

JARMUŁA przezw 'człowiek niemrawy, słamazarny': dęb K II 234. [Por. warmuła] MB

JARMUŁKA *Formy*: typ jermułka: wys-maz PF IV 824; białos Kudz 152; ~ typ jarmurka: biał-podl 1.

Znaczenie: 'mata, okrągła czapeczka bez daszka, ściśle przylegająca do głowy, okrywająca jej czubek, noszona przez Żydów, Tatarów; mycka, krymka': ni łube chłopuf v ruḃonyx na drutaḃ jarmułkaḃ kras 7; ty, žžuć te jarmurke, bo ny mođe pačšyc biał-podl 1; żyw RamŚl 2; niź 5; Lub Lub II 211; wys-maz PF IV 824; białos Kudz 152; Aug K II 235; Kasz Ram 60; Lit K II 235. MB

Jarmurka zob. JARMUŁKA

JARMUSZKI [?] 'grzyb – gałęziak groniasty (*Ramaria botrytis*)': jarmuški Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 91. MB

I. Jarmuz zob. ARBUZ

II. Jarmuz zob. WARMUZ

I. JARMUŻ *m i ż Formy*: rodz m: wqg PKJ XVI 133; ryp MacSt 50; tor jw; złotow B II 30; chełmiń SPAU LI 251; Chełmiń MPTL XVII 20–I; wqg jw 21; pog Kościer, Chojn i Byt S II 82; Kar jw; Wej jw; Kasz LPW I 299; Słup LSW I 382; rodz ż: łęcz PJPAN 37 s 341; poza tym rodzaju nie podano.

Znaczenia: **1.** 'warzywo, jarzyna, zwłaszcza kapusta (*Brassica oleracea*)': tō są jarmużem žovŷš. na me ũona tak zdřŷ, jak k^oza na jarmuż Kasz LPW I 299; Słup LSW I 382.

2. 'kapusta': **a.** 'odmiana o długich, pomarszczonych liściach, niezwijających

się w główki (*Brassica oleracea* var. *acephala*)': bo to kto tutej jarmuż šeje, χeba lo bydŷa abo sŷińi [rzd] koniń 14; ũo maŷo co jarmuż by nom kartofle zaguŷŷyŷa łęcz PJPAN 37 s 341; krot PF XVIII 3 s 40; jaro-roc 9; wqg PKJ XVI 133; czar SO XIV 111; tuch RŁTN XXII 7; **b.** 'dzika, z małutkimi główkami': ryp MacSt 50; tor jw.

3. 'szczaw zwyczajny (*Rumex acetosa*)': jarmuŷ – t^oē tēš kvašne lišće, c^oē žik^oē r^oēsnŷ, sŷ d^oē ježŷ syroēve złotow B II 30; tur AJW III s 169; sęp-kraj AJK IV s 167; gdań jw.

4. 'szpinak (*Spinacia*)': złotow B II 30.

5. 'liście buraka, brukwi używane jako pasza dla zwierząt': vľŷž krovom j'armužu pog Kościer, Chojn i Byt S II 82; jarmuŷ zañešlō krušce kar 1; kvasēc jarmuž. mō dajemō bēdłu jarmuž v zōñe Kar S II 82; rŷklovŷ jarmuž Kasz LPW II 167; Wej S II 82.

6. 'potrawa': **a.** 'robiona na gęsto lub w formie zupy, przyrządzana z gotowanych liści komosy, pokrzywy lub innych roślin': Lud użytkuje liście i cieńsze górne łodygi lebiody, które gotuje z kaszą i tłuszczem. Niekiedy rozrzedzają ten pokarm tak, iż zamienia się on w polewkę. Potrawę tę nazywają jarmużem [...]. W XIX w. zdarzało się na przednówku, że krajano liście i cieńsze łodygi żaga wek, czyli pokrzyw, by z nich przygotować jarmuż w ten sam sposób co z lebiody Chełmiń MPTL XVII 20–I; Gotowanie jarmużu, tj. polewki z roślin komosowatych (np. *Chenopodium album*), także z żaga wek, tj. pokrzyw, oraz skrzypu chełmiń SPAU LI 251; Starzy ludzie [...] pamiętają jednak o zbieraniu na pokarm lebiody zwanej tutaj oboda, uoboda lub kamosa oraz o gotowaniu jej na gęsto (jarmuż) Złotow Lud XLIX 368; jarmuŷ m^oēže g^oēt^oēvać śćvikŷ (z liści), z młēča, tēž z našanēg^oē (špinak) złotow B II 30; wqg MPTL XVII

21; **b.** 'zupa ze słodkiej kapusty': żniń AJW I m 90; wyrz jw.

Kwaśny jarmuż 'szczaw zwyczajny (*Rumex acetosa*): wyrz AJK IV s 167; złotow jw; sęp-kraj jw.

Por. **WARMUŻ** MB

II. Jarmuż zob. ARBUZ [Supl.]

JARMUŻA 'zupa ze szczawiu': tuch RLTN XXII 7.

Por. **FARMUŻA** MB

JARMUŻKA 1. 'odmiana kapusty o długich, pomarszczonych liściach, niezwijających się w główki (*Brassica oleracea* var. *acephala*); jarmuż': porosua vélayno, to žymy iom, te jarmuške, pościnałi grackamy łęcz PJPAN 37 s 341; Rzadko uprawiana i nazywana. Forma jarmuška jednak częstsza niż jarmuška koniń 14.

2. 'roślina – komosa biała (*Chenopodium album*): p-tryb RLTN XXII 248.

Por. **FARMUŻKA, WARMUŻKA** MB

JARMUŻOWY 'dotyczący jarmużu, związany z jarmużem – kapustą': jarmužově ləstə Kasz LPW I 299; Słup LSW I 382. MB

JARNACZE [?] 'stare zniszczone buty': kurpse, χodoki, jarnoče tlo do ciśnieńca rez SGOWM III 74. MB

JARNAĆ 'uderzyć kogoś': Lub Pelc III 77. MB

JARNI 'siany na wiosnę': jarno reš ciesz MPTL IV 297; Spisz 3 [Sł]. MB

JARNIA 'zboże jare': Śl SGŚ XIII 110; ~ 'żyto jare': Śl jw. MB

I. JARNICA 'jarnia (zob.)': Śl SGŚ XIII 110. MB

II. Jarnica zob. JARMICA

Jarnik zob. **ŻARNIK**

Jarnitur zob. **GARNITUR**

JARNOWAĆ *Formy*: typ harnować: Kasz LPW IV 1359; ~ typ arnować: Kasz jw III 1208.

Znaczenia: **1.** 'wyjmować ryby z żaka, opróżniać żak': tatk jarnoje żaki Wej

(Hel) S II 82; Kasz pn-wsch LPW III 1149; Kasz jw 1208, IV 1359.

2. 'sprawdzać, czy ryby są w sieci': Kasz jw III 1208. MB

JARNOWANIE *Forma*: typ harnowanie: Kasz LPW IV 1359; ~ typ arnowanie: Kasz jw III 1208.

Znaczenie: 'forma rzeczownikowa cz. jarnować': přə arnovańým sěrcə žaka sę scyśkã Kasz jw; Kasz jw IV 1359. MB

JARNY 1. 'wiosenny': Z reguły odbywało się i ma to miejsce do dzisiaj zebrane organizacyjne. Nosi ono nazwę jarnie zebrane, gdyż organizowane jest zwykle wczesną wiosną *Orawa [n-tar] JostPast 102–3*; *W jaki piękny, jarny ranek, Owij głowym w biały wianek [rym] ciesz SGŚ XIII 110–1*.

2. 'siany na wiosnę': jarno reš Czaca I [Sł]; lubl SGŚ XIII 111; Śl jw; Spisz [Sł] PKJP V 3 s 18; Szczyc PorJ 1961 s 354; byt MAGP IV m 192.

3. 'o żniwach: takie, w czasie których zbiera się zboża siane na wiosnę': białos Kudz 151. MB

JARO 'wiosna': ciesz Lud II 140; Czaca [Sł] MAGP II m 92 s 137. MB

Jaroby zob. **JAROWY**

JAROCHY 1. 'zwyczaj polegający na tym, że w czasie sadzenia ziemniaków ludzie przewracają się na ziemię, wołając: „Jarochy, takie duże jarochy”, wyrażając w ten sposób życzenie, aby urosły duże ziemniaki': boch MPTL X 1 s 215.

2. 'w okrzykach wydawanych w trakcie zwyczaju o tej samej nazwie: ziemniaki': Jarochy, takie duże jarochy boch jw.

3. 'okrzyk wydawany po usłyszeniu pierwszego grzmotu na wiosnę, któremu towarzyszy tarzanie się po ziemi': boch jw. MB

JAROMIN 'diabeł, też jako wyzwisko stosowane głównie w odniesieniu do zwierząt': tego jarmina tša uvożać na ko-

lik, néx víši na lańcužu, né byže strómkoř obgryzać ryb 13. MB

JAROMINEK 'zdr od jaromin': ryb 13. MB

Jarong zob. **HARYNEK** [Supl.]

JAROSZ 1. 'diabeł charakteryzujący się niewielkim wzrostem': Opowiadał Jura i o jaroszach. Były to małe diabełki, sięgające dorosłemu do kolan *ciesz ŁŻyw 138; ryb 13; Rozbark-Bytom SGŚ XIII 111.*

2. 'grzyb – siedziń sosnowy (*Sparassis crispa*): pułt PJPAN 42 s 93; brod jw; n-miej jw. MB

JAROSZEK 1. 'jarosz w zn 1 (zob.): Wachtorzami ukrytych skarbów były jaroszki, taki małe diabołki *Ciesz [Cz] Zwrot 300, 33; ciesz SGŚ XIII 111; ryb 13; Bytom PF VI 695; Śl SGŚ XIII 111.*

2. 'demon wodny, polny, domowy lub mieszkający w trzęsawiskach': Do duchów wodnych należy także jaroszek, często bardzo ze złym duchem na równi stawiany. Pokazuje on się zwykle pod postacią ludzką, najczęściej jako małe dziecko [...]. Miejscem jego pobytu jest woda rzeczna, szczególnie tam, gdzie są miejsca głębokie *ciesz Lud XVII 71; Rac SGŚ XIII 111; Śl jw.*

3. 'człowiek kłótlivy, złośliwy, też jako wyzwisko': Nazwy jaroszka używają także, chcąc określić niedobry i przewrotny charakter jakiegoś człowieka *ciesz Lud XVII 71; ty jarošku, jak će χytna, to ci wyżeża. jo ci pokoża jednako na zuoř robić komu ryb 13; pszcz SGŚ XIII 110. MB*

JAROWAĆ 'wykonywać wiosenne prace polowe': *N-tar Wrześ 9; ~ jako najemnik: n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 373. MB*

JAROWIEC 'długi pas ziemi uprawnej złożony z dwóch zagonów': Jarowiec – dwa zagony pola *Sok-podl PF V 751. MB*

JAROWISKO 'posezonowy, dodatkowy wypas owiec': Za jarowisko płacą 30–50 zł od sztuki, za wypas (nie za

pastwisko) *ciesz PIJP IV 79; Z Wisły do dziś chodzą owce na jarowisko na dół do Pawłowic; jarowiskiem nazywają zarówno wypas jesienny (?), jak wiosenny ciesz jw. MB*

JAROWNIK 'człowiek wynajęty do wiosennych prac polowych': *n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 373. MB*

Jarowowy zob. **JAWOROWY**

JAROWY *Formy*: typ jerowy: sokół 2; ~ typ jaroby: *biel-podl MAGP IV s 118.*

Znaczenia: 1. 'wiosenny': Jarowy wiat. Jarowo pogoda *n-tar KąsPodh IV 230.*

2. 'siany na wiosnę': jarove żyto na zwośne soli wiel 6; zboże jerove sokół 2; włod CzyżAG m 57; *biel-podl MAGP IV m 192; biel-podl jw s 118; Szczyc PorJ 1961 s 354; żniń MAGP IV m 192. MB*

JARÓWKA 1. 'zboże jare': radomsz *RŁTN XXII 248; mak-maz AGM IV m 183; ~ 'pszenica jara': ostroł MAGP IV m 192 s 118.*

2. 'odmiana ziemniaków': Jarówka dęb *Zb XIV 26. MB*

JARSKI 'o glinie: tłusta, czyli zawierająca dużo ilu': Do wyrobu naczyń oraz innych przedmiotów używają w Poddziale mieszkanki z trzech rodzajów gliny: jarskiej (tłustej i zwięzłej), gładkiej i chudej *n-tar MPTL VII 332. MB*

JARSZOM 'ptak – jastrząb (*Astur palumbarius*): *olsz PF XVIII 4 s 148. MB*

Jart zob. **II. HART**

JARTAK 'miara powierzchni gruntu, mniej niż morga': Jartak – zasiewu 1 1/2 korca, mniej niż móg *n-tar [Spisz] ME VI 152. MB*

JARUG 'część lasu, w której wilczyca wychowuje młode': *bl SW I 285. MB*

JARUGA *Forma*: typ laruga: brzoż 1; rzesz 8; *Krak Krak IV 311; koniec RŁTN XXIV 155; itż AWK IV 527; opocz RŁTN XXIV 155.*

Znaczenia: **1.** 'większy rów lub wgłębienie wypełnione wodą': to sum taki stawy, šošy ['trzcina'] rośnie po takiy jarugaх *Cieszyn* [Cz] *Kell II 185*; jaruga – taki kovör výňkšy *ciesz 9*; We Wielki Piątek szło się myć do potoka, na jarugę abo do rzeki przed wschodem słońca *ciesz SGŚ XIII 111*; nie dej še tym žecōm kōmpac f tej jaruže, tam pšeca kocury topōm i psy [rzd] *ryb 13*; jaruga, tako žyka, taki bažon, ryby tam χοžifli χytać *pszcz SGŚ XIII 111*.

2. 'miejsce błotniste, bagniste, grząskie': Dej w nocy pozór, až nie zustaniesz w jarudze *Ciesz SCiesz II 136*; Przed mostkiym to sie taká jaruga zrobiyla w jesiy-ni, ze sto biyd było przejechać. Musieli wycymbrować przed stajniom, przed bojskiym, bo od tej gnojówki sie robiyla taká jaruga *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 373*; Na całyj oborze po dyscu strasno jaruga *n-tar KąśPodh IV 230*; mųaka || jaruga || čšosařisko *zyw 11*; na uoće jaruga, nie da še vjeřać *iř 4*.

3. 'błoto, zwłaszcza rzadkie, rozwodnione': na vōsne dycki je jaruga *ciesz 15*; pušciłō ōd razu (roztařalo) i tako jaruga, že pšezž ni mōžnō *kroś 5*; a tam čymno, leje, drogi nie byō jag žišoi, istnā jaruga stořa *Kraków 2*; J a r u g a – strasne błoto zmieszane ze śniegiem *lim 3*; J a r u g a – błoto z wodą, np. po umyciu bardzo brudnej podłogi *lim 16*; jarugi – wielkie błota *n-sqd PPodegr 195*; *N-tar Wrześ 9*; *myšlen PJPAN 11 s 37*; *gor 2*; *brzoz 1*; *rzesz 8*; *Krak Krak IV 311*; *ok Biłgoraja Mazur II 153*; *konec RŁTN XXIV 155*; *iř AWK IV 527*; *opocz RŁTN XXIV 155*; *wys-maz 2*.

4. 'wąwóz, jar': *puław 21*; *Winnica [Ukr] Roczn 203*.

5. 'część lasu, w której wilczyca wychowuje młode': *bl SW I 285*.

6. 'zjawisko atmosferyczne': **a.** 'deszcz ze śniegiem': *n-tar 23*; **b.** 'zamieć śnieżna': *włod 11*.

7. 'substancja o półpłynnej konsystencji': **a.** 'gęsta, żółtawa wydzieliną gromadząca się w ranach, wrzodach itp.; ropa': tako jaruga še s tegō bōloka vylouřa *gor 2*; **b.** 'wodny roztwór wapna używany do wapnowania gleby': luže nie χcōm takego vopna. jag ōn to beže sou, to vopno, takōm laruge. luže χcōm vopno f prošku na šōne *brzoz 1*; **c.** 'wodniste zsiadłe mleko': *lim 15*.

8. 'strzelba złej jakości': J a r u g a al.[bo] klak – zła flinta, pojedynka ['strzelba o jednej lufie; jednorurka'] *ok Lublina PF V 751*. MB

Jarung zob. HARYNEK

JARUSIENKO *pśn, ekspr 'jasno'*: a v nižeřy raņušyňkō zořšo suōňko jarušyňkō *kroś PF XIV 116*. MB

JARUŹKI *przysł 'kałuże wody z topniejącego śniegu'*: Kie w Matke Bosko Gromnicno mrōz, to do gnojja, gazdo, wygryzki włōz. A jak jaruski, skowáj, gazdo, wygryzki *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 373*. MB

JARWA – tylko we *Fraz*: sucha jarwa *przew: puław 20*. MB

I. JARY 1. 'wiosenny': Jutro se zaš pogwarzimy, gdy stanie dziyń jary *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 111*; Na bezzim dorachowali sie trzicwiorta mōndela lelyniów, a kej bez czas jary jyni rachořwać, to bóto tego tela, iže kopruchowi na łobiōd by niy stykło! *opol ŚmKl 54*; Bo juž przyszedł ten czas jary, Robotniki wędrowały [pśn] *prud SGŚ XIII 111*; Przidzie woda jaro, powie, ze jo staro [pśn] *n-tar PPh II 144*; *koziel SGŚ SGŚ XIII 111*; *strzel-opol ŚmKl 71*.

2. 'siany na wiosnę': jare zboža šeje še na vōsne *sierp 7*; zboze jare ĩ žimove *os-maz 10*; jaro pšyńica *pszcz SGŚ XIII 112*; jary uovys, iynčmyn *kroś 2*; jare zyto *suw 1*; jare zbožē *Kasz S II 81*; jare zboža juž vřažō *tcz 3*; Wtedy jo cie, wtedy, moje dziywce, wezne, kiedy na Giewoncie

jare zytko zezne [pśn] *n-tar PPh II 149*; O ziele, ziele, o jara rutko, któz cie będzie podliwać? O ziele, ziele, jara ruteńko, trza ci sie sponiebirac [pśn] *kraś Wiśta XVI 394*; *oggw.*

3. 'o żniwach: takie, w czasie których zbiera się zboże siane na wiosnę': jare zńiva *ostrot 9*; Carna rola zaorana, zaorana, Będa jare zńiva [pśn] *Lub Wiśta X 470*; [pśn] *Śl SGŚ XIII 111*; [pśn] *klucz LL II 1 s 49*; *mław 1*.

4. 'o wieńcu dożynkowym: zrobiony z jarego jęczmienia': Przynoszą dziewczęta na głowach swych do kościoła i ogromnej także wielkości wieńce dożynkowe [...]. Wstążki powtykane są między pszenicą (przy ozimym wieńcu) lub między jęczmieniem (przy jarym v. jarzynnym wieńcu) *Miech Kiel I 56*; *Bus jw.*

5. 'o pszczole: z nowego roju': Przeciwi tejże chorobie [zapaleniu oczu] należy dostać miodu od jarych pszczoł i miodem tym oczy zapuszczać. Jaremi pszczolami nazywają się takie, które wyroiły się z roju, w tymże samym roku wyrojonego i w pniu osadzonego *dęb Zb X 95*; A w spodku beczka smoły, A we środku jare psoły [pśn] *ok Bochni i myślen Świąt 76*.

6. 'o wełnie: pierwsza z owcy': *radz-podl Fal I 338*.

7. 'rozjarzony, świecący': *n-tar KąśPodh IV 230*.

8. 'o wosku: biały': Wosk w plastrach bywał całkiem biały, nazywany jarym, żółty, 3- lub 4-letni, i czarny, 6- i 7-letni *Bił EP VI 265*.

9. 'o człowieku: krzepki, zdrowy, dziański': Jarzi ludzie *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 373*; jari chłop *Kasz Ram 60*; [rym] *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 112*; *pszcz jw*; *Zakopane RWF X 215*; *pd-zach ok Kościerzyny LPW I 299*; *Kasz pn-wsch jw*; *Słup LSW I 382*.

10. 'o głosie: krzykliwy, przeraźliwy': męc jari głos *kar S II 81*.

Jare w użyciu rz 'zboże siane na wiosnę': byda śoż jare *pszcz SGŚ XIII 112*; *ciesz jw*; *ryb jw*; *strzel-opol jw*; *opol jw*; *syc jw*; ~ w przysł: хто jare śyвоу, не pytej, як še myвоу *opol jw*.

Jary w użyciu rz 'grzyb – borowik szlachetny (*Boletus edulis*): *ktodz [Lwów Ukr] PJPAN 42 s 93*.

Frazeologia: choć stary, ale jary 'o kimś niemłodym, ale zdrowym, silnym, pełnym sił witalnych': хоч stari, ale jari *Kasz S II 81*; ~ stary, ale jary 'jw': Jest on stary, ale jary *Bytom MPTL XV 1 s 56*; stary, ale jary *lubl 1*; *Ciesz MPTL XV 2 s 189*; *pszcz SGŚ XIII 112*; *piń 9*; *łęcz PJPAN 37 s 341*; *mław 1*; *złotow B II 30*. MB

II. JARY 'o zagonie: półtora lub dwa razy szerszy od sześciokobowego': Jary zagon, jar – zagon półtoraczny, półtorak, tj. półtora lub dwa razy szerszy od zwykłego 6-cioskobowego *wys-maz PF IV 822*. **Jary** w użyciu rz 'zagon szerszy od zwykłego': *bl SWil I 434*. MB

Jaryna zob. **JARZYNA**

JARZ m i ż *Formy*: typ wjarz: *Spisz [Sł] PKJP V 1 s 68*; ≈ *rodz m: Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 37*; *rodz ż: Czaca [Sł] BMJP XII 81*; *Orawa [Sł] MAGP II m 92 s 137*; *Spisz 2 [Sł], PKJP V 1 s 68*; *n-tar KąśPodh IV 230*; *żyw MAGP II m 92 s 137*; *bl SW II 137*.

Znaczenia: 1. 'wiosna': jażyna – zboże, co še v joś šeje *Spisz 2 [Sł]*; na jařu żaby krukajo *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 37*; uš pšyřla vjoř *Spisz [Sł] PKJP V 1 s 68*; *Czaca [Sł] BMJP XII 81*; *Orawa [Sł] MAGP II m 92 s 137*; *n-tar KąśPodh IV 230*; *żyw MAGP II m 92 s 137*.

2. 'pierwsza roślinność na hali [?]' : Jar, jarz (wyraz rzadko używany), wiosna, pierwsza wiosenna pasza w halach *N-tar SKJ V 362*.

Frazeologia: lecieć na jarz 'o ptakach: odlatywać na zimę do ciepłych krajów': *bl SW II 137*. MB

JARZAK 'puszka z otworami służąca do podsycania ognia': *jażák rzesz 13. MB*

JARZĄB *Formy*: typ jerząb: wad MAGP IV m 189; ostroł FrMaz 36; tom MAGP IV m 189; giż SGOWM III 75; ~ typ irząb: myślen MAGP IV m 189; lim jw; tarn jw; brzes-mp jw; boch jw; piń 2; ~ typ orząb: włod MAGP IV m 189; ~ typ jarab: Czaca [Sł] jw i s 107; ~ typ orab: bial-podl jw m 189; ≈ z miękkim wygłosem: Giż SGOWM III 75; Lit K II 235; poza tym z twardym wygłosem; ~ D lp -ąba: tarnob MAGP IV s 107; -ąbiu: kraś jw; ~ M lm -ąby: tarnob jw; ~ zapisy nierozstrzygające o postaci M lp (jarząb czy jarzęba): giż SGOWM III 75; Mr i Wr jw.

Znaczenia: **1.** 'jarzębina (*Sorbus aucuparia*), czasem może także inne drzewo z rodzaju *Sorbus*, też owoc tych drzew': *jażump jagody mo cervune kras 3; je-^rżomp, je-^rżembina; jegody to je-^rżemby giż SGOWM III 75; Ciesz [Cz] Kell II 185; ciesz AJŚ II m 212; tar-gór jw; syc jw; Śl SGŚ XIII 112; Czaca [Sł] MAGP m 189 s 107; n-tar jw m 189; n-tar [Spisz] jw; żyw jw; wad jw; myślen jw; lim jw; n-sqd jw; gor jw; kroś jw; lubacz jw; przew 3; tań MAGP IV m 189; rzesz 8; dęb MAGP IV m 189; tarn jw; brzes-mp jw; boch jw; będz AJŚ II m 212; olk AWK III 393; miech MAGP IV m 189; dqb-tar jw; miel jw; tarnob jw i s 107; bił jw m 189; tom-lub jw; zam jw; kraś jw i s 107; sand jw m 189; opat AWK III 393; bus jw; piń 2; jęd AWK III 393; radomsz MAGP IV m 189; kiel jw; koniec AWK III 393; itż MAGP IV m 189; lub jw; chłm jw; włod jw; puław jw; kozien jw; opocz 3; brzez RŁTN XXII 248; raw-maz jw; grój AWK III 393; gar 11; łuk I; Nadwitnie-Radzyń Podl MAGP IV m 189; bial-podl jw; sied Cyran 92; miń-maz MAGP IV m 189; prusz jw; węgr jw; wys-maz PIJP III m 96; koln PIJP III m 96; tom MAGP IV m 189; graj PIJP III*

m 96; Giż SGOWM III 75; mraq SWM XI m 9; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 75; [rzd] koniń 14; włoc 4; szub AJK VII m 313 s 83; wyrz jw; złotow MAGP IV m 189; sęp-kraj AJK VII m 313 s 83; świec jw; kar jw; Tarnopol [Ukr] RŁTN III 61.

2. 'topola czarna, inaczej nadwiślańska (*Populus nigra*)': *Mp pd K II 235.*

3. 'owoc dębu; żołądź': u noz ni ma dymb^u, żeby jażymb^e zbyrauy^ł krot 11.

4. 'ptak': **a.** 'jarząbek (*Tetrastes bonasia*)': *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 112; ostroł FrMaz 36; Lit K II 235; b.* 'głównie rym 'kura (*Gallus gallus*)': Z kościoła świętego prosi was w dom boski i ojcowski, ubogi, ale chędogi: na kubek wódki lebo na dwa [...], na te jarzębie, co siadają na grzędzie n-tar GórPod I 124; n-sqd Oles 45; *Mp pd Pauli 35; ok Gniezna Pozn III 54; mog jw; bl Wójc II 25. [Por. jabrzęb, jabrzęb, jarzęb] MB*

JARZĄBAK 'jarząb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': *kar MAGP IV m 189 s 107. [Por. jarzębak] MB*

JARZĄBATKA *Forma*: typ jerząbatka: Suwałki.

Znaczenie: 'kura mająca niejednolite w kolorze upierzenie, w cętki': *jeżombatka jw. [Por. jarzębatka] MB*

JARZĄBATE *Forma*: typ jerząbata: os-maz 10; aug PJPAN 57 s 18; Suwałki.

Znaczenia: **1.** 'różnokolorowy': *bił Pelc I m 23A; kraś jw; lubar jw; puław jw; kozien RŁTN XXII 248; radz-podl Pelc I m 23A.*

2. 'o ptaku, zwłaszcza kurze: mający upierzenie niejednolite w kolorze, w cętki': *Kokoszka jarząbatá puław PF V 751; ja-^rżombata kura ostroł 9; karmazyn, b^hau^e, jaż^obate węgr 5; pstry taki, jeż^omaty, to dobry kogut os-maz 10; lub 8; mław 1; tom I; Suwałki.*

3. 'o chmurze: pierzasta, z której zwykle nie pada deszcz': *obłocki jeżumbate – troche jaśniejsze jak χmura aug PJPAN 57 s 18;*

χmury ię^rżōbate, paśate, to fšystko iuz do pogody iⁱże *aug jw*; *graj jw*.

[Por. jarzębaty]

MB

JARZĄBECZEK *ekspr, pśn* 'jarzāb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': W Karkulowym polu kwitnie jarzābeczek *n-tar Zb XII 218*; rośnie jażōmbecek, čšeba mⁱ go wykopać *chrzan MPKJ VII 382*. MB

JARZĄBEK *Formy*: typ jarząbek: *os-maz MAGP IV m 189*; *ostroł jw*; *łom PorJ 1958 s 41*; ~ typ jarąbek: *białos Wisła XVI 60*; ~ typ irząbek: *myślen SFPS X 47*; ≈ zapisy nierozstrzygające o postaci *M lp* (jarząbek czy jarzābka): *n-tar 28*; *krōś I*; *rzesz 18*; *grój AGM II s 64*.

Znaczenia: **1.** 'ptak': **a.** 'łowny z rzędu kurowatych, o cętkowanym upierzeniu, z małym czubkiem na głowie (*Tetrastes bonasia*): Ciesz [Cz] *SGŚ XIII 113*; *n-tar KąśPodh IV 232*; *pd-wsch ok Wejherowa LPW I 300*; *Kasz jw*; **b.** 'myszołów zwyczajny (*Buteo buteo*): *prud SGŚ XIII 113*; **c.** 'jastrzāb zwyczajny (*Accipiter gentilis*): *prud jw*.

2. 'jarzāb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*), też jego owoc; jarzębina': jażōmbek – žževo take nⁱskave, nⁱskop^ynnne *zaw 1*; ižōpku byⁱ zuōmāu? to take u^ycnne *myślen SFPS X 47*; *zrōp se keta* ('naszyjnik') z jażōmpkōf *ryb SGŚ XIII 112*; *žouxy ro-bōm korale z jażōmpka ryb jw*; *Cieszyn [Cz] MAGP IV m 189*; *ciesz jw*; *Rac SGŚ XIII 112*; *prud MAGP IV m 189*; *lubl AJŚ II m 212*; *oles MAGP IV m 189*; *klucz AJŚ II m 212*; *syc jw*; *Czaca [Sł] MAGP IV m 189*; *n-tar jw*; *n-tar [Orawa] jw*; *żyw jw*; *wad AJPP 304*; *lim jw*; *jas MAGP IV m 189*; *sanoc jw*; *krak PJPAN 11 s 64*; *ośw MAGP IV m 189*; *będz jw*; *olk jw*; *dāb-tar jw*; *miel jw*; *tarnob jw*; *niż jw*; *kraś jw*; *opat AWK III 393*; *sand jw*; *jęd RLTN XXII 248*; *częś MAGP IV m 189*; *zaw jw*; *kłob AJŚ II m 212*; *radomsz MAGP IV m 189*; *włosz AWK III 393*; *kiel MAGP IV m 189*; *konec jw*; *iż*

AWK III 393; *puław MAGP IV m 189*; *kozien jw*; *opocz jw*; *p-tryb jw*; *wiel jw*; *sier RLTN XXII 248*; *tas jw*; *łódz MAGP IV m 189*; *brzez jw*; *łęcz PJPAN 37 s 343*; *łow RLTN XXII 248*; *raw-maz jw*; *grój AWK III 393*; *gar jw*; *łuk jw*; *sied Cyran 92*; *miń-maz PIJP III m 96*; *ok Otwocka jw*; *pias jw*; *gr-maz jw*; *gtnⁱ MAGP IV m 189*; *n-dwor jw*; *wołom PIJP III m 96*; *węgr jw*; *sok-podł Cyran 17*; *siem PIJP III m 96*; *biel-podł jw*; *wys-maz jw*; *os-maz MAGP IV m 189*; *pułt jw*; *ptōń PIJP III m 96*; *ptōc 4*; *sierp MAGP IV m 189*; *mław jw*; *mak-maz PIJP III m 96*; *ostroł MAGP IV m 189*; *koln PIJP III m 96*; *łom PorJ 1958, 41*; *białos PIJP III m 96*, *Wisła XVI 60*; *os-wp AJŚ II m 212*; *krot jw*; *rawic jw*; *gtnⁱ MAGP IV m 189*; *lesz AJŚ II m 212*; *jaroc MAGP IV m 189*; *tur jw*; *kols jw*; *koniń jw*; *śr-wp jw*; *n-tom jw*; *międzzych jw*; *szam 8*; *ob MAGP IV m 189*; *żniń jw*; *czar jw*; *chodz jw*; *Wp Lud XXXI 95*; *al-kuj PKFP XIV 2 s 59*; *włoc 4*; *lip MAGP IV m 189*; *ryp jw*; *tor jw*; *byd jw*; *wyrz jw*; *złotow B II 30*; *tuch MAGP IV m 189*; *świec jw*; *Koc SKoc II 55*; [*sporad*] *Kar S II 82*; *trzeb [Lwów Ukr] i mil [Lwów Ukr] MAGP IV m 189*; ~ 'niewielki': *Cieszyn [Cz] AJŚ II s 63*; *Ciesz SCiesz II 136*; *n-tar [Spisz] MAGP IV m 189 s 108*; *Brzeg SGŚ XIII 112*; *klucz jw*; *wad AJŚ II s 63*; *puław 4*; *gar 24*.

3. 'owoc dębu; żotądź': jażōmpki *zbyrajōm krot 11*.

4. 'jakiś grzyb jadalny': Jadalne mają osobne nazwy: *liśufki*, *jażōmpki*, *kożaki rzesz 18*; *krōś 1*.

5. 'kogut mający niejednolite w kolorze upierzenie, w cętki': *Kasz S II 82*.

6. 'biedronka (*Coccinella septempunctata*): *n-dwor AGM VII s 74*.

7. 'chmura pierzasta, z której zwykle nie pada deszcz': Nazwy: *jarzābki [...]* i *jesiotr [...]* nawiązują do pstrego koloru ptaka i ryby *gar PJPAN 57 s 18*.

8. 'układ różnokolorowych pasków w tkaninach': Strój męski uzupełniał wełniane pas tkany lub siatkowy [...]. Pasy tkane były w czerwonym kolorze lub w różnokolorowe paski, najczęściej zielone, niebieskie i białe. Zestaw kolorów nazywano jarząbek *miń-maz* ASL IV 8 s 25; Noszone są fartuchy o prążkach podłużnych, gdzie często wprowadzany jest specjalny splot ozdobny w deskę, a przystroiki nazywane często jarząbki [...]. Tło wtedy jest najczęściej czerwone, a prążki w różnych kolorach. Fartuchy w jarząbki noszone są we wsiach położonych najbliżej Kolbieli *miń-maz* jw s 35.

9. 'rodzaj cienkiej chustki zarzucanej na plecy': a ješče mōvīfi, že kobīty nošīty dovno v lečē te... jožōmpki nazyvaī. rōmpki. to bēly χustki, tak jak na pšyklad o teroz moš pšēšcyradlo, jyno nē podvuino, jyno pojedynco. to bēto takē dlužē brzoz 1.

10. 'część warsztatu tkackiego, do której przymocowane są nicielnice': grój AGM II s 64.

11. 'piers': po jažōmpkak še beže guoskać (mowa o jakiejś kobiecie) *n-tar* 28.

[Por. *jabrząbek, jarzębek*] MB

JARZĄBIATKA 'kura mająca niejednolite w kolorze upierzenie, w cętki': jaroc 1. [Por. *jarzębiatka*] MB

JARZĄBIATY 1. 'o ptaku, zwłaszcza kurze: mający upierzenie niejednolite w kolorze, w cętki': jažōbato kura *lim* 15; U mojej matuli zieloniuški sad; I wyleciał z niego [...] jarząbiaty ptak [*pśn*] *kęp* ME VIII 98.

2. 'o niebie: pokryte chmurami pierzastymi, z których zwykle nie pada deszcz': jažōmbate ņebo – taky maže χmurecki *wiel* 6. [Por. *jarzębiaty*] MB

JARZĄBINA *Formy*: typ jarąbina: *biel-podl* 1; ~ typ jerząbina: *suw* PKJP II 2 s 46; *Lit* PJPAN 98 s 98; ~ typ jerzapina: *ostroł* FrMaz 32.

Znaczenie: 'jarząb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*), też jego owoc; jarzębina': kole puota ve zegrože mōm tši jažōmbīny ryb 4; a ješce kvīcafe, c^u zreja ja'arāmbīne Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 69; ja'žōbina || ja'žēmbina *wej* PJPAN 28 s 27; *ciesz* 18; *pszcz* AJŚ II m 212; *gliw* MAGP IV m 189; *strzel-opol* jw; *niem* AJŚ II m 212; *opol* MAGP IV m 189; *lubl* jw; *oles* AJŚ II m 212; *brzes-śl* MAGP IV m 189; *nam* AJŚ II m 212; *syc* jw; *ośw* 3; *miel* MAGP IV m 189; *sied* Cyran 17; *węgr* MAGP IV m 189; *biel-podl* 1; *ostroł* FrMaz 32; *suw* PKJP II 2 s 46; *sulech* GruchGwKr 69; *międzyrz* jw; *włoc* 4; *kar* AJK VII s 81; *Lit* PJPAN 98 s 98. [Por. *jabrząbina, jabrzębina, jarzębina*] MB

JARZĄBKA *Forma*: typ jerząbka: *graj* 1; *Lit* PJPAN 98 s 98.

Znaczenia: 1. 'jarząb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': ježōmpka v. jīžōmpka || jažōmpka *Lit* jw; *suw* PIJP III m 96.

2. 'kura mająca niejednolite w kolorze upierzenie, w cętki': ježōmpka – siwe pióra (o kurze) *graj* 1; *tcz* 3; *Kasz* S II 82.

3. 'grzyb – gołąbek zielonawy (*Russula virescens*): brzoz PJPAN 42 s 93; *rzesz* jw. MB

JARZĄBKOWATY 1. 'mający drobne gęste wzorki niejednolite w kolorze': taki pstry, taki ja'žōmpkovaty *ciesz* SGŚ XIII 113; Motywy złożone z małych elementów zdobniczych [...] nazywają: jarzōmbkōwatymi albo jarzymbiastymi *ciesz* PEŚ III 17.

2. 'o niebie: pokryte chmurami pierzastymi, z których zwykle nie pada deszcz': Gdy jest jarzōbkōwate ņebo (pokryte drobnymi chmurkami), wtedy najlepij jest len siać *Śl* Aten VI 119; jažōmpkovate ņebo *przew* 3. MB

JARZĄBKOWY 1. 'dotyczący jarząbka, związany z jarząbkiem – jarzębiną':

džev^{ho} jaž^ompk^eeve p^om^uecne jak bydle χ^{ere} os-wp 5; W jarząbkowym lasku drobne zagóneczki [pśn] Cieszyn [Cz] PieśniŚl II 725; Ciesz SGŚ XIII 113; Śl jw.

2. 'mający kolor czerwony': Zuzko mo piekne jarz^ombkowe szacynta ciesz SCiesz II 136. MB

JARZĄBOWATY 'o chmurze: pierzasta, z której zwykle nie pada deszcz': jaž^ombov^{ate} χmury, rečke šofⁱ do taki-χmuruf przew 3. MB

JARZĄCO 'jasno, rażąco': Słoneczko, aby świeciło dla nas jarząco, z woli Pana Jezusa ponad ziemią w górze chodzi Krak Krak III 28. MB

JARZBA *Forma*: typ jertzba: wej LGP I 133.

Znaczenie: 'jarz^ob zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarz^obina': jw. MB

JARZBINA *Formy*: typ jertzbina: chojn S II 96; kościer jw; byt LPW I 308; ~ typ rzerzbina: wej PJPAN 28 s 27.

Znaczenie: 'jarzba (zob.): 'jažbina || žžbina || ja'žebina wej jw; przem MAGP IV m 189; chojn S II 96; kościer jw; byt LPW I 308; kar jw s 299; [spora] Kasz S II 82. MB

JARZBINIA *Forma*: typ jertzbinia: chojn LPW I 308.

Znaczenie: 'jarzba (zob.): jw. MB

JARZBIŃ 'jarzba (zob.): chojn LPW I 299. MB

Jarzcholić się zob. JARGOLIĆ (SIE)

JARZEC 1. 'zboże wysiewane na wiosnę; zboże jare': Jarzec = pszenica, żyto, gdy się na wiosnę sieje Lim; my še pobrali, to nie było ni^ujakiego gospodarstwa, ni jarcu, ni grufi n-tar [Spisz] NT I 50; ~ w przysł: Lepszy wróbel w garcu (garku), niż przepiórka w jarcu (zbożu jarem) Krak Krak IV 260.

2. 'jęczmień, zwłaszcza jary, roślina i ziarno': mosk^{al}, placek ze zbożanej moⁿ-ki, ^oofśana^u iⁱ z jencme^{na}, z jarcu n-tar

[Orawa] PIJP IV 79; śpyk[^yř na ja^{re}c n-tar 21; Wsi^{al} tys chłop wiosnom w ono pole jarcu. „A idź-ze” pojada baba, – „i zażyj na ón jarzec, cy zeseł?” n-tar Wiśta VI 144; Również z b o Ź e (tak nazywali owies), jak też jarzec (jęczmień) siali na zoranych dopiero na wiosnę t^lokach (ugorach) boch EP II 352; Spisz [Sł] GrzSpisz 120; N-tar Sab 130; n-tar [Spisz] JOp 296; lim 16; brzes-mp PGaw 148.

Skalny jarzec 'kamień zawierający skamieniałe otwornice, przypominające kształtem ziarna jarcu – jęczmienia; kamień numulitowy': Zakopane KąsPodh X 106. JK

JARZEĆ 1. 'kruszyć się': Śl SGŚ XIII 113.

2. 'próchnieć': jw. JK

Jarzembnica zob. JARZEMNICA

JARZEMICA *Forma*: typ jarzomica: tar-gór AJŚ VI m 1182; strzel-opol jw i s 51.

Znaczenia: 1. 'część dawnej uprząży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi i czoło jednego zwierzęcia': tar-gór jw m 1182; strzel-opol jw i s 51.

2. 'część jarzma: górna pozioma belczka': niem DobrzNiem II 39. JK

JARZEMKO *Formy*: typ jertzemko: kut MAGP IV s 113; łow PF XIV 359; sok-podl MAGP IV m 190 s 115; płoc jw m 190; sierp 5; dział 2; os-wp 6; krot AJŚ VI m 1182 s 51; rawic PKJP III 3 s 16; grń MAGP IV m 190 s 115; lesz 1; kościan 3; śrm 21; tur MAGP IV m 190 s 113; koniń 14, 23; wrzes 1; śr-wp 2; n-tom 4, PFP XIV 108; międzych 4, PFP XIV 108; szam jw; ob 1, 9; gnieź 2, 6; mog AJW V m 449 s 46; żniń SobWppn 98, 104, 115–6; w^{ag} MAGP IV m 190 s 115, PKJ XVI 134; al-kuj AJW V m 449 s 46; lip 4; ryp MacSł 85, 95; tor jw 85; byd AJK III m 127 s 125; tuch jw; n-miej 1; świec AJK III m 127 s 125; st-gdań jw; ~ typ wjerzemko: wrzes

PFP XXIII 85; ~ typ irzemko: *Wp pn Pozn III 137*; ~ typ jeremko: *białos 1*.

Znaczenia 1. 'część dawnej uprzęży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi i czoło jednego zwierzęcia, sporadycznie dwu zwierząt': *jażmō buyo na dva [woły], jażemk^o take itż 4*; były take *łożamka*, na łep se sażyło *łi se wożyło*, były styry byky *puław SFPS III 57*; małe jeřemko je jeno dla jedněgo bycka *dział 2*; Jarzemko lub jarzmicka to małe jarzmo dla jednej krowy, używane przy robieniu bródz po zasianiu zboża *boch 9*; to se nazywały te istrōmynta *jeżymka międzych 4*; *prud AJŚ VI m 1182*; *niem jw*; *Śl SGŚ XIII 113*; *n-tar 37*; *sanoc 1*; *brzes-mp MAGP IV m 190*; *włod RŁTN XXXII 55*; *puław MAGP IV m 190*; *sier PJPAN 49 s 103*; *łęcz jw 37 s 343*; *kut MPCG VI 48*; *radz-podl 3*; *soch FrMaz 164*; *wołom jw 66*; *sierp jw 141*; *sok-podl MAGP IV m 190 s 115*; *płoc jw m 190*; [pśn] *ciech Wiśła 362*; *białos 1*; *os-wp 6*; *krot AJŚ VI m 1182 s 51*; *rawic PKJPIII 3 s 16*; *grń MAGP IV m 190 s 115*; *lesz 1*; *wolsz PFP XIV 109*; *kościan 3*; *śrm 21*; *jaroc 7*; *tur MPCG VI 48*; *koniń 23*; *wrzes 1*; *śr-wp 2*; *n-tom 4*, *PFM XIV 108*; *międzych jw*; *szam jw*; *ob 1*; *gnież 6*; *żniń SobWppn 114, 115–6*; *szub 1*; *inow PJPAN 65 s 42*; ~ 'z dodatkowym określeniem opisującym jego budowę': *Jerzymko naczołkowe – zakładające się na czoło pod rogami dla jednego wołu n-tom 4*.

2. 'część jarzma: górna pozioma belczka': *śr-wp 8*.

3. 'część dawnej uprzęży końskiej': *pamñentam jak sox^o oralim f pare kōñi*, to byyo take *jażemko*, co se zakłada^o *ji* co *sox^o se ōora^o koln PBTN XVIII 47*; *poz 2*.

4. zwykle w *lm* 'nosiła do wiader z wodą': *niem AJŚ III s 12*; *miel AWK V 616*; *niż jw*; *tom-lub Pelc III m 67*; *kraś jw*; *kiel AWK V 616*; *itż jw*; *lub 14*; *puław*

AWK V 616; *gar AGM VI s 57*; *radz-podl Pelc I m 19A*.

5. 'element konstrukcji mającej na celu umocnienie lub połączenie różnych części urządzeń rolniczych': Są mniejszego rodzaju jarzemka, których używa się do wozu, bron, w ogóle tam, gdzie potrzeba jakie przedmioty ścisnąć lub złączyć, nazywają się jarzemkami lub sprzęgaczami *sand 6*; *bus 10*; *gnież 4*; **a.** 'wozu konnego': *jażemko do lotruf ma^o kuñicki i popšycña spongã*, co ma^o zaguobeña na kuñicki *kolb 3*; *Jażymko służy do wzmacniania desek po środku u wozu n-tar 37*; *jeżemko*, co to rozwurka *xoży* v *ńim n-miej 1*; *bⁱeże s'e_t^en serżiń uod_teg^o jeżymka*, *v^ycoņgo se li_se ftyko t^e rozu^ore f to jeżymk^o i_t^en serżiń se zatyko^o żniń SobWppn 114*; *iyżymk^o sku^oadã se z_dvuy^o plaskaty^o żelazo^of, pšum^oocovany^o d^o śnic*; *d^o iyżymka bes serżiń pšym^oocovano r^oozv^oora wãg PKJ XVI 134*; Oprócz *podymy* są jeszcze na śnicach dwa żelazka, blaszki, sztabki żelazne zwane *łiżemko* || *jażemko* z otworem w środku, w który wchodzi sworzeń *sierp 5*; *oleś PJPAN 65 m 5*; *sand 13*; *opat AWK VI 765*; *Łow PF XIV 359*; *gar 2*; *mrag [Łuck Ukr] PJPAN 65 m 5*; *ob 9*; *gnież 2*; *mog AJW V m 449 s 46*; *Wp pn Pozn III 137*; *al-kuj AJW V m 449 s 46*; *lip 4*; *ryp MacŚł 85*; *tor jw*; *byd AJK III m 127 s 125*; *tuch jw*; *świec jw*; *st-gdań jw*; *bar [Wilno Lit] PJPAN 65 m 5*; **b.** 'ptuga': *łażemk^o u puuga*, co *łocy* te cepigi *itż 4*.

6. 'przyrząd różnej budowy służący do łączenia bron': *Jarzemko* jest to sześcienne dwóch bron *kiel 20*; *jażomk^o ze śmięgelkom łi k^ooueckem miech 18*; *jażemko* – drażek łączący dwie drewniane brony *włod 10*; *brona ma_esce roncke do cšymańa i jażemko*, *zeb_dve brony scepici^o bial-podl 1*; *olk AWK V 665*; *dąb-tar jw*; *miel jw*; *sand 13*; *opat AWK V*

665; kozien jw; gar Warchoń 125; tuk jw; radz-podl 1.

7. 'poprzeczna, ruchoma belka w pługu służąca do regulacji głębokości orki': W większości przysiółków przy kuoł-cax ['koleśnicy'] jest jażymkuo [...] na Drzymałowce nazywa się ono jaż-moukuo gor JP LI 42; tarn 5; miech 18; bił 1; radz-podl Pelc I m 42 A; ryp MacSł 95.

8. 'część żaren: deska z otworem, w którym tkwi górny koniec drążka do obracania kamienia': kiel 3; p-tryb MAGP III s 66.

9. 'część warsztatu tkackiego: drążek utrzymujący rączki do nicielnicy': roncki – nofse, jażymko po staremu radomsz RŁTN XXVII 235; itż Fal I 87; gr-maz jw; żniń SobWppn 98.

10. 'część kołowrotka: deseczka łącząca pedał z kołem': tarn 5; lub 7.

11. 'dwie żerdzie przyciskające ostatnie, najwyżej ułożone snopki poszycia dachu': Grzbiet dachu [...] przyciśnięty [...] garścią słomy kalonej w glinie względnie koźlinami, które tu noszą nazwę włók, krokiewek lub jarzemek dęb WMEK VIII 18.

12. 'przrzęd służący do łapania myszy; łapka': Jarzemko – łapka na myszy. Na desce dolnej, tj. stolcu, jest obłak z drzewa, gałązki, u którego wisi języczek. Na stolcu jest przyczepiona za drugi koniec (od tyłu) ruchoma deska. W tym samym miejscu jest uwiązana sprężynka; na jej końcu jest wcięcie, tzw. ząb. Na sprężynce przywiązuje się przychęta [...]. Gdy mysa pociągnie za przychętę, wyskakuje języczek i deska spada, zabijając mysz brzes-mp 8.

13. 'deska kształtem przypominająca górną część jarzma dla bydła, z trzema otworami na sznury, z których jeden (środkowy) przywiązuje się do białego

w ziemię palika, a do dwu pozostałych przywiązuje się owce pasące się na pastwisku': Pasące się owce są wiązane parami [...] na [...] jarzemkach. Sznurek pojedynczy przywiązuje się do kołka białego w ziemię; do pozostałych przywiązuje się po jednej owcy olk Wisła XII 521.

14. 'część bielizny damskiej podtrzymująca piersi; stanik': panie iżymko byuo troje vidać koniń 14.

15. rym 'ciążar, brzemień, niewola': Już nie możesz jak skowronek bujać po wolności, dziś na barki swoje bierzesz jarzemko wieczności śr-wp LL IX 2–3 s 56.

JK

JARZEMNICA *Formy*: typ jarzemnica: strzel-opol 1; opol 3, SGŚ XIII 113; Śl jw; ~ typ jarzombnica: opol AJŚ VI m 1182; ~ typ jarzomnica: strzel-opol SGŚ XIII 113; lubl AJŚ VI m 1182 i s 51.

Znaczenia: 1. 'część dawnej uprząży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi i czoło jednego zwierzęcia, sporadycznie dwu zwierząt': dajmy żute jażemnice, jeżmy Źorać na pšenice [pśn] Bronowice-Kraków MPKJ II 444; jażomnica je na kroyy strzel-opol SGŚ XIII 113; jażymbnica taki staromodne żomonto dlo krōf, Źtyryrogate, drevanne, ty postrōnki Źuy Źo tego dretka, Źod gory pšivŹzane opol 3; tar-gór AJŚ VI m 1182; lubl jw i s 51; oles PJPAN 65 s 42; Śl SGŚ XIII 113; wad 8; myślen 17; będz AJŚ VI m 1182 i s 51.

2. 'część jarzma: pozioma górna lub dolna beleczka': strzel-opol 1; opol RWTN VI 246; lubl 1; rzesz 18; olk 5.

3. 'nosidło do wiader z wodą': wad MAGP IX m 445.

4. 'drewniana konstrukcja służąca jako oparcie dla wiosła podczas wiosłowania': na pŹotku [tratwy] była i'ajymnica, na tym było vēsto Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 129. JK

JARZEMNIK *Forma*: typ jerzemnik: *chojn* S II 97.

Znaczenia: 1. 'część jarzma: poręczny drążek od wewnętrznej strony drewnianej ramy': *chojn* jw.

2. *pśn* '?': Wyorali bryłę złota, Aleluja! Aleluja! Cóż ta śniej robić będziemy [...], Do złotnika zaniemiemy, Aleluja! Aleluja! Do złotnika – jarzemnika, Aleluja! Aleluja! *ok Krakowa ME III* 184. JK

***JARZENIOWY**

JARZEŃ 'rozżarzona cząstka oderwana od czegoś, co płonie; iskra': Nad wotrom jarzynie lecom *n-tar KąsPodh IV* 233. *Por.* **IRZEŃ, JERZEŃ** RK

JARZĘB 1. 'jarzqb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': *oleś* [Równe Ukr] *MAGP IV m* 189; *n-tar* [Orawa] *KąsŚl II I s* 373.

2. 'topola czarna, inaczej nadwiślańska (*Populus nigra*)': *bl SW II* 137.

[*Por.* *jabrzqb, jabrzqb, jarzqb*] JK

JARZĘBA *Forma*: typ jarzęba: *koln AGM X s* 55; *graj MAGP IV m* 189; *olec jw*; *giż SWM XI m* 9 s 44; *Mragowo MAGP IV m* 189; *mrag* 6; *pis SWM XI m* 9 s 44; *resz MAGP IV m* 189.

Znaczenie: 'jarzqb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': *łipa, bżeżina* to ma *łiśće*, a potem *jęgłina*, *χoina* to majo te *kolki*, *jażemba* to jest *inakse dżevo* *giż SWM XI s* 44; *jężymba* to te *cervune paćurki*, co ma *pis jw*; *koln AGM X s* 55; *graj MAGP IV m* 189; *olec jw*; *etc SWM XI m* 9 s 44; *węgorz jw s* 44; *mrag jw i m* 9; *Mragowo MAGP IV m* 189; *resz jw*; *wej AJK VII m* 313 s 82. JK

JARZĘBACIĆ SIĘ 'mienić się innym kolorem na jakimś tle': *Pożrem, coś się na piargu jarzębaci*; to był *niedźwiedz N-tar MatZ* 103. JK

JARZĘBACIEĆ 'mienić się różnymi odcieniami różu': *Nastaje wielkie lato. Skoro świt, jeszcze nie zbladła piękna zár-*

nicka ['planeta *Wenus*'], jeszcze ledwie jarzębacieje w dali *N-tar MatZ* 102.

JK

JARZĘBAK 'jarzqb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': *kar LPW I* 299, *S II* 82; *wej LPW I* 300. [*Por.* *jarzqbak*] JK

Jarzębata *zob.* **JARZĘBATY**

JARZĘBATKA 'kura lub perliczka mająca niejednolite w kolorze upierzenie, w *cętki*': *iennem ino mjaau jażymbatke* i to *jom jesce fiska zaduśuuu gor* 4; *zuba na zabiće te jażebatke dqb-tar* 5; *Moja kurka jarzębatka, dała mi ją pani matka* [*pśn*] *gnież Pozn IV* 250; *afrykanki, take jażebatki v domu še χoduje sand* 13. [*Por.* *jarzqbataka*] JK

JARZĘBATY *Forma*: typ jarzębaty: *ostrol* 10; *koln SkierP II* 201; *suw* 1; *olsz StefZ III* 65.

Znaczenia: 1. 'różnokolorowy': *łas RŁTN XXII* 249; *raw-maz* jw.

2. 'o ptaku, zwłaszcza kurze: mający upierzenie niejednolite w kolorze, w *cętki*': *kura jażembata opat* 13; *Mām kury zułte, bure, białe, cårne, jażymbate, z cubkamy i przez cubkuw opocz NT I* 126; *afrykanłki jażybate so lub* 6; *teraz mawa duzo jażembatyχ kur dqb-tar* 5; *Przyleciał tam jarzębaty ptaszek, Urwał ci tam najpiękniejszy kwiatek* [*pśn*] *Śl PieśniŚl I* 6; *Co tam masz pod fartuszkiam? Tra la la la la la. Kokozka jerzembato, Trocha przyczubato* [*pśn*] *olsz StefZ III* 65; *Ryb PieśniŚl I* 6; *gor* 4; *boch* 9; *sand* 6; *puław PF V* 751; *sierp MAGP XI m* 529 s 100; *ok Przasnysza SKJV* 110; *koln SkierP II* 201; *Aug K II* 236; *ryp MAGP XI m* 529 s 101; *Kasz S II* 82.

3. 'o niebie: pokryte chmurami pierzastymi, z których zazwyczaj nie pada deszcz': *jażambate niebo – to dęscyku nie beże min-maz* 1; *jak jażembate niebo, to še gryka u-rożi gar* 20; *jażymbate niebo, jak tak tu żębuo, tu żębuo Otwock PJPAN* 57 s 18;

jas jw; kras jw; miń-maz jw; pułt jw; mak-maz jw; łom jw; mrag SWM VI s 50; resz jw.

Jarzębata w użyciu rz. 'kura o niejednolitym w kolorze upierzeniu, w cętki': Kury mają różne nazwy, stosownie do barwy i upierzenia, a więc: jarzębato, kokosza łow Wisła VII 749; lub 4; chłm 13; gar 20; suw 1; Kasz S II 82.

[Por. jarząbaty]

Zob. **ŻÓŁTY** JK

JARZĘBEK *Forma*: typ jerzębek: ciech NT I 192.

Znaczenia: 1. 'jarząb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzębina': zeby ʒogruzune byuo, toby nie śingaua do tego jeżempka ciech NT I 192; wołom MAGP IV m 189; złotow AJK VII s 84; sęp-kraj jw; świec jw; kar jw.

2. 'ptak z rodziny kurowatych – cietrzew (Lyrurus tetrax)': Kasz Hilf 166.

3. 'samica cietrzewia; cieciorka': Kasz LPW I 299.

[Por. jabrzębek, jarząbek] JK

JARZĘBI 'jarzębinowy': jażębe dzeva kroś MPKJ VII 224. JK

JARZĘBIA 'jarząb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzębina': wej AJK VII m 313 s 82. JK

JARZĘBIAK 1. 'jarząb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzębina': boch MPTL X 1 s 192; [spora] łow PIJP III m 96 s 88; wej 3.

2. 'owoc jarzębiny': rac SGŚ XIII 114.

3. 'grzyb – sarniak dachówkowy (Sarcodon imbricatus)': jażymbok Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 91.

4. 'kura o niejednolitym w kolorze upierzeniu, w cętki': Cieszyn [Cz] jw s 80.

5. 'nalewka na owocach jarzębiny': opocz RŁTN XXII 249. JK

Jarzębiasta zob. **JARZĘBIASTY**

JARZĘBIASTY 'mający drobne, gęste wzorki, niejednolite w kolorze': Motywy złożone z małych elementów zdobniczych

[...] nazywają: jarzombkowatymi albo jarzymbiastymi [...]. Cim barzi pstre, jarzymbiaste, tóż to piekniejszy *ciesz* PEŚ III 17; taki jażymbaste *ciesz* SGŚ XIII 114.

Jarzębiasta w użyciu rz. 'kura o niejednolitym w kolorze upierzeniu, w cętki': Kasz S II 82. JK

Jarzębiata zob. **JARZĘBIATY**

JARZĘBIATKA 'kura o niejednolitym w kolorze upierzeniu, w cętki': jażęmbatka púra mo boue ʒi pʒopelate, mʒogo być ceglata z bouem miech 19; dwe mom take jażymbiatki łącz PJPAN 37 s 343; karmazyny, jażymbatki, gożożyki łącz jw 41 s 464; same jażebatki majo bus 10; śimińatka a jażymbatka to jedno sier 5; Zagrajże mi troskę za moją kokoskę. Zagrajże mi, bo czubatka siła, bo czubata była, jarzębiatka, dała mi ją pani matka [pśn] gtnń Łęcz 125; n-tar KąśPodh IV 233; opocz RŁTN XXII 249; wiel jw; łow 4. [Por. jarząbiatka] JK

JARZĘBIATY 1. 'o ptaku, zwłaszcza kurze: mający upierzenie niejednolite w kolorze, w cętki': ta kura je jażymbato *ciesz* 15; kury jażymbate, dobre ńōski Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 80; (Dzikię gęsi są) śive, śoduate, jażymbate, koloru jednygo zaw 1; ta jażebiato kura keśi znesua ʒojo-ko piń 9; Wyleciał z lasa Jarzębiaty ptak [pśn] strzel-opol PieśniŚl I 465; jażymbatā kura ma pōrka śarave i čārnave wąg PKJ XVI 133; ta jażymbato kura pevnie ńedugo śe narości, bo juś śpivo koniń 14; kuri sō jażambiate tcz 3; Hej, siwy gołabecek, jarzębiata syja – oj, powiedz mi dziewczyno, cyja ze ty, cyja [pśn] miń-maz Maz III 315; Dołkiem, Marysiu, dołkiem, cōz tam mas pod podołkiem? Kokoskę jarzębiatą, trosecke przycubatą [pśn] opat Rad I 151; klucz 4; Zakopane KąśPodh IV 233; n-tar 28; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 373; żyw 2; wad 25; myslen PJPAN 11 s 50; lim

7; *n-sąd* 1; *brzes-mp* 3; *boch MPTL X* 1 s 203; *krak* 12; *ośw* 3; *będz MAGP XI* m 529; *miech* 19; *tarnob* 7; *kłob* 1; *radomsz RŁTN XXII* 249; *włosz* 4; *iż* 1; *kozien Rad II* 47; *opocz* 12; *wiel RŁTN XXX* 161; *łas* 4; *łęcz PJPAN* 37 s 343; *siem* 1; *wys-maz Maz V* 273; *kal* 24; *jaroc* 1; *szam* 7; *wąg PKJ XVI* 133; *szub* 9; *świec* 2; *kościel* 3; ~ 'też o maści koni, krów: z siwymi lub czar-nymi plamami': *jażymbatã krova włosz* 4; *n-tar KąsPodh IV* 233.

2. 'niejednolity w kolorze, w cętki': Charakterystyczne były sukmany określane [...] jako siemieniate, grasiate oraz jarzębiate. Wykonywano je z samodzielnego sukna o lnianej osnowie, wątku z nici wełnianych czarnych na przemian z białymi. [...] W efekcie otrzymywano białe cętki na czarnym tle lub kolor zbliżony do popielatego *Konec ASL V* 12 s 54; *N-tar ZborSł* 135; *jas* 4; *piń* 2; *radomsz RŁTN XXII* 249; *opocz jw*; *łas PJPAN* 49 s 105; *raw-maz RŁTN XXII* 249; *wej* 3.

3. 'o motywie zdobniczym: w drobne wzorki': Winiec (tzn. motyw krawędziowy) najpiękniejszy jest drobny, jarzymbiasty, taki najbarżi kształci, bo kwiatek albo różnym dobrze widno *Cieszyn [Cz] PEŚ III* 162; Każdy [...] motyw roślinny czy geometryczny, o ile jego zdobnicze elementy są drobne, nazywa się jarzymbiastym lub mręgaty *Ciesz pd PEŚ I* 82.

4. 'o chmurze: pierzasta, z której zazwyczaj nie pada deszcz': Chmury jarzymbiate – biorą nazwę od kury tej barwy *opocz PorJ* 1959, 9 s 29; *przew PJPAN* 57 s 18; *ośw jw*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *pult jw*; *łom jw*.

5. 'o liściu: składający się z listków osadzonych na osi jak promienie pióra ptasiego; pierzasty': *jeśõn* ma także długie *jażymbiate liście sierp* 7.

Jarzębiata w użyciu rz 'jarzębiatka (zob.)': *nãlepě ñese są ta jařabata Kasz S II* 82; *N-tar Wiśta V* 923; *Lim*; *piń* 2.

[Por. jarzymbiaty] JK

JARZĘBICA *pśn* 'jarzębiatka (zob.)': A miała jo, miała kure jarzębice, Co mi uciekła do pańskiej pszenice *chrzan Rud* 189. JK

JARZĘBICHA 'jarzębiatka (zob.)': *jażymbiça włoc* 3. JK

JARZĘBIEC 'jarzqb zwyczajny (*Sorbus aucuparia*); jarzębina': *byd AJK VII* m 313 i s 84. JK

JARZĘBIECIEĆ 'o chmurze: stawać się pierzastą': *çmury jażẽmbeceię chrzan MPKJ VII* 420. JK

JARZĘBINA *Formy*: typ jarzębina: *głub AJŚ II* m 212; *sied AGM X* s 55; *soch jw*; *gtnń jw*; *wołom jw*; *węgr jw*; *os-maz jw*; *pult jw*; *plõń jw*; *plõc jw*; *sierp jw*; *mław jw*; *ciech jw*; *przas jw*; *ostroł jw*; *koln jw*; *łom jw*; *białos MAGP IV* m 189; *graj* 1; *aug* 2; *suw MAGP IV* m 189; *olec jw*; *Olec SGOWM III* 75; *giż* 12; *Giż SGOWM III* 75; *pis jw*; *szczyc MAGP IV* m 189; *nidz SWM XI* m 9 s 43; *Mr zach SGOWM III* 75; *resz MAGP IV* m 189; *olsz jw*; *Wr StefSł* 51; *ostródz MAGP IV* m 189; *byd AJK VII* s 81; *wej MAGP IV* m 189; ~ typ jarzobina: *chojn AJK VII* s 81; *kościel jw*; *byt LPW IV* 1389; *Kasz pd PorJ* 1953 s 31; *kar AJK VII* s 81; *wej jw*; ~ typ jastrzębina: *wej LPW I* 302; ~ typ jarębina: *białos Kudz* 152; ~ typ jazimbina: *Włodawa MAGP IV* s 107; ~ typ arzębina: *głub Dejna I* m 278; *radz-podl Cyran* 110; *kościel MAGP IV* m 189; *wej jw*; ~ typ orzębina: *Stradom-Częstochowa Zb XVII* 43; *radz-podl Pleszcz*; *sied Cyran* 17; *sokół MAGP IV* m 189; ~ typ irzębina: *ciesz jw*; *myślen PJPAN* 11 s 64; *lim* 23; *tarn MAGP IV* m 189; ~ typ rzębina: *olsz SGOWM III* 75; *kar LGP I* 133; *stup MAGP IV* m 189; *Stup LPW II* 187; *Wilno [Lit] PJPAN* 61 s 211; ~ typ rabina: *białos*

PIJP III 88; Grodno [Bruś] Polgow II 170; Wilno [Lit] SLit 345; ~ typ hrabina: sokól PIJP III 88.

Znaczenia: 1. 'jarzqb zwyczajny (Sorbus aucuparia), także jego owoc': jaźambiny sòm iuš červōne, narva še iχ i byda se paćorki robić ryb 13; jaźymbina je tr^ooχe pōdōbno dō kafiny kroś 2; uu nos kouo χliva rośnie jaźebina. z jaźebiny še robi vīno, niχtuřy ii vutke robo piñ 9; jaźembina ma cervōne jagodi ii z něχ robii še korale sierp 7; u naz za p̄lotem jaźembina rośła, ale useχła bial-podl 1; jeźebyna to tilo p̄šet ptāký pis SGOWM III 75; dovni žėfčynta robiiuu korole z jaźymbiny n-tom 2; jaźembina ma take červōne jagodi szt 12; nōlepšō do tegue mze jařebina Kasz Ram 60; uōńsky rok byueχ z žecami zbyraź jaźambina^m prud Pluta-Dzierz 56; Jarzymbine to bodej i zbiyrajo, ale có robio z tego? n-tar [Orawa] KąsŚl II I s 373; oggw.

2. zb 'skupisko takich drzew': jaźembina to jag duzo rośnie v jednym mejscu, a jeden to jaźombek; droge do kazanova [nw] momy vysazone jaźembino^m wys-maz PIJP III 88; jak p̄arā jabžābuf je, to jaźābina gar 14; n-sqd MAGP IV s 109; tarn jw; boch jw; tuk 9; sied 6; ostroł MAGP IV s 109.

3. 'nazwa krowy': Grodno [Bruś] Polgow II 169, 170.

Jarzębina włoska 'topola czarna, inaczej nadwiślańska – sokora (Populus nigra)': gar 17.

[Por. jabrzqbina, jabrzqbina, jarzqbina] JK

JARZĘBINKA *Forma*: typ orzębin-ka: Stradom-Częstochowa Zb XVII 43.

Znaczenia: 1. 'jarzębina w zn I (zob.)': Kwicole zezarły, a racyj odziubały jarzymbinke, co bedziecie jadły w zimie, hy? N-tar KąsPodh IV 233; u iiχ f_pu-dvurku jaźembinika rośnie, tak cervono tera bial-podl 1; Wyjdzyj Jegomość na

pole, Jeśli ci sie orzembina nie chwieje. Bo my sie znarecki starały, Zeby my Jegomości orzembinke zebrały [pśn] Stradom-Częstochowa Zb XVII 43.

2. 'nalewka sporządzona na jarzębinie': ciesz 6. JK

JARZĘBINOWY *Forma*: typ jerzębinowy: Wr StefŚl 51.

Znaczenia: 'właściwy jarzębinie, odnoszący się do jarzębiny, związany z jarzębiną': jaguedě jařebinově. z dřeva jařebinověgue Kasz Ram 60; jařymbinove gaušski teš takove sòm jako střyberník ['zioto – srebnik pospolity'] ciesz 9; Wr StefŚl 51; kar LPW I 299; wej jw. JK

JARZĘBIN 'jarzqb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzębina': byt LPW I 300; kar jw. JK

JARZĘBIONA 'jarzqb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzębina': kar LPW I 300. JK

JARZĘBIONKA 'stokrotka pospolita (Bellis perennis)': kar S II 82. JK

JARZĘBIOWY *Forma*: typ jazimbiowy: Włodawa MAGP IV s 107.

Znaczenia: 'jarzębinowy': jw.

Zob. **DRZEWO** [Supl.] JK

JARZĘBIZNA 'skupisko drzew jarzębiny': wej 3. JK

JARZĘBNA 'jarzqb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzębina': wej LPW I 299. JK

JARZĘBOLIĆ 1. 'nieudolnie ciąć, krajać': co tō ten χlěb tak jařaboliš? wej S II 82.

2. 'duzo lub głośno mówić, pleść': jařaboli glōpstwa wej jw. JK

JARZĘBOWATY 'o niebie: pokryte chmurami pierzastymi, z których zazwyczaj nie pada deszcz': mrqg SWM VI s 50; rezš jw. JK

JARZĘBOWY *Formy*: typ jerzębowy: olsz StefZ III 67; ~ typ irzębowy: myślen PJPAN 11 s 63; ~ typ jarębowy: suw PKJP II 2 s 70.

Znaczenia: **1.** 'jarzębinowy (zob.)': Jarzymbowe gorále *n-tar* [Orawa] *KąśSł II 1 s 373*; paćorki robom żeći s tyχ jagud jażymbovyχ sier 5; myślen *PJPAN 11 s 63*; suw *PKJP II 2 s 70*.

2. *pśn 'o upierzeniu ptaków, zwłaszcza kur: niejednolite w kolorze, w cętki'*: Z rososzki na rososzka, Za jertzambowó koszkó olsz *StefZ III 67*.

[Por. *jabrzębowy*] JK

JARZĘBÓWKA 'nalewka sporządzona na jarzębinie': jażembōfka *szam 8*. JK

JARZĘBULA 1. 'kura o niejednolitym w kolorze upierzeniu, w cętki': jażymbula nieše iaje jak cebula *tas RŁTN XXII 249*; *n-tar KąśPodh IV 233*; *opocz 12*.

2. 'grzyb – gołąbek zielonkawy (*Russula virescens*)': *gor PJPAN 42 s 93*. JK

JARZĘCZKA 'wełna z młodych, jednorocznych owiec': wąg *PKJ XVI 133*; *koniń Lud XIV 111*; *gnież 5*. JK

JARZMA *ż Forma*: typ *jarma*: *suw MAGP IV m 190 s 112*. [Por. *dział form pod h jarzmo*]

Znaczenia: **1.** 'część dawnej uprzęży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi zwierząt w zaprzęgu': [st] *suw MAGP IV m 190 s 112*, *PKJP II 2 s 90*.

2. 'ciężar, brzemię, niewola': *cobym z_ty jażmy wyżły tor MacSł 236*. JK

JARZMECZKA 'żelazne ucho na końcu pasa w końskiej uprzęży': *n-tar KąśPodh IV 231–2*. RK

JARZMECZKO *Forma*: typ *jarzeczko*: *włod PJPAN 110 s 93*.

Znaczenia: **1.** 'poprzeczna, rucho- ma belka w pługu służąca do regulacji głębokości orki': Podnosiło się to jarzmecko do góry i wkładało się te kołki, zotylnicki. Na to jarzmecko zawdziywało się pług *n-tar KąśPodh IV 232*; *n-tar 28*.

2. 'przrząd różnej budowy służący do łaczenia bron': *włod PJPAN 110 s 93*.

3. 'nosidła do wiader z wodą': *nośiuki a[lbo] jażmecko kolb MAGP IX m 445*.

JK

JARZMEŁKO 'jarzeczko w zn 1 (zob.)': W większości przysiółków przy *kuolcaχ* ['koleśnicy'] jest *jażymkuo* [...] na Drzymałowce nazywa się ono *jażmoukuo gor JP LI 42*. JK

JARZMICA *Formy*: typ *jarmica*: *Cieszyn [Cz] PIJP I 60*; *ciesz AJŚ VI m 1182*; *pd-wsch ok Cieszyna WMS I 6 s 87*; *Ciesz SCiesz II 136*; *biel SGŚ XIII 116*; *Śl G MPTL XXIII 55*; *Czaca [Sł] AJŚ VI m 1182*; *N-tar MatZ 69*, *SKJ IV 304*; *żyw 2*, *AJŚ VI m 1182*; ~ typ *jarnica*: *n-tar KąśPodh IV 230*; ~ typ *jermica*: *gtnń MAGP IV m 190 s 115*; *sierp jw*; *ostródz SGOWM III 75*; *os-wp AJŚ VI m 1182*; *kal 4*; *tur 14*; *koniń 13*; *gnież 4*; *wąg PKJ XVI 134*; *czar SO XIV 124*; *kar S II 97*.

Znaczenia: **1.** 'część dawnej uprzęży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi i czoło jednego zwierzęcia, sporadycznie dwu zwierząt': Ponieważ dawniej jako zwierzęcia pociągowego używano krów i wołów, można nierzadko odnaleźć wśród sprzętu gospodarskiego kabłąkowe jarzma pojedyncze, tzw. *jarmice*, zakładane zarówno na krowę, jak woła *pd-wsch ok Cieszyna WMS I 6 s 87*; *scęble do jażnicy brzes-śl 5*; Jako jarzma na pojedyncze woły używa się tzw. *jarmicy* lub *jarzemka*, którego główną część stanowi *gruby*, wygięty drewniany kabłąk *Śl G MPTL XXIII 55*; *zapřig krową v i'ařnicu i jeřōl v puele kar S II 97*; *Cieszyn [Cz] PIJP I 60*; *ciesz AJŚ VI m 1182*; *Ciesz SCiesz II 136*; *biel SGŚ XIII 116*; *pszcz AJŚ VI m 1182*; *ryb Dejna II 28*; *rac jw*; *głub jw*; *niem AJŚ VI m 1182*; *opol jw*; *oles jw*; *klucz jw*; *nam jw*; *Śl SGŚ XIII 116*; *Czaca [Sł] AJŚ VI m 1182*; *n-tar MAGP IV m 190 s 114*; *N-tar SKJ IV 304*; *n-tar [Spisz] MAGP IV m 190*

s 114; żyw 2, *AJŚ VI m 1182*; wad *AJPP 150*; myślen 5; lim 23; n-sąd *PPodegr 196*; boch 9; kiel 22; ilż 4; wiel *AJŚ VI m 1182*; kęp *MAGP IV m 190*; os-wp *AJŚ VI m 1182*; kal 4; tur 14; koniń 13; gnieź 4; wąg *PKJ XVI 134*; czar *SO XIV 124*; Tuch *SPAU L 371*; ~ 'połowa jarzma przeznaczonego na parę zwierząt': oles *AJŚ VI s 51*; kęp 4.

2. 'część jarzma': a. 'górną poziomą beleczką leżącą na karku zwierzęcia': Cieszyn [Cz] *AJPP 151*; Ciesz *SCiesz II 136*; tar-gór 4; niem *DobrzNiem II 39*; opol *ZNUJ 18 s 47*; lubl *SGŚ XIII 116*; Śl jw; Orawa [Sł] *KąśŚ II 1 s 373*; n-tar 21; n-tar [Spisz] *PKJP I 4 m 68*; n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 373*; włosz 7; raw-maz 9; b. 'dolną beleczką znajdującą się pod szyją zwierzęcia': n-tar 37; p-tryb 5; brzez 1; c. 'ruchomy, poprzeczny drążek pozwalający na regulowanie wielkości otworu na głowę zwierzęcia': n-tar *PKJP I 4 m 70*.

3. 'poprzeczna, ruchoma belka w pługu służąca do regulacji głębokości orki': Tu jes jarzmica pod grzondziylım. Sie dźwigo pług abo znizo n-tar *KąśPodh IV 232*.

4. 'element konstrukcji mającej na celu umocnienie lub połączenie części urządzeń rolniczych, np. wozu konnego, pługa, brony': byua jeźmicia kele voza, dyšla byua ostródz *SGOWM III 75*; p-tryb *RŁTN XXII 249*; ~ 'też: listwa spajająca belki tworzące kładkę': n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 373*.

5. st 'w dawnej chałupie: konstrukcja składająca się z półki i pionowych belek łączących ją ze znajdującym się pod nią żłobem': Jarmica, w staroświeckiej góralskiej izbie nad żłobem krów i cieląt przytwierdzona do ściany półka do stawiania mis i garnków; [...] służy także do unieruchomienia (ujarzmienia) głowy bydłęcia, żeby jedząc, nie wyrzucało stra-

wy ze żłobu, a to za pośrednictwem dwu mocnych zatyczek, idących pionowo od podstawy jarmicy aż do żłobu N-tar *SKJ IV 304*; Rzadko już teraz napotkać można, chyba gdzie w chałpie na uboczu, sprzęt do dziwnego użytku, zwany j a r m i c ą. Jest to właściwie żłobek, albo skrzyneczka, nad którą [...] znajduje się obszerna polica [półka] ogrodzona galeryjką. Na policy, jak na stole, stawia gaździna kuchenne krupie [...] u dołu za pomocą szczebli można umocować głowę cielęcia [jak w jarzmie] N-tar *MatlZ 69*; n-tar *KąśPodh IV 230*.

6. 'część żurawia studziennego: element, na którym zawieszona jest żerdź z wiadrem': n-tar 8 [Orawa].

7. 'nosidła do wiader z wodą': Na jarzmicy nosiło sie wode n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 373*; n-tar *KąśPodh IV 232*.

8. st 'rodzaj odbojnicy przy tratwie fli-sackiej': Jarzmica, coby sie nie rwało na skole n-tar *KąśPodh IV 232*. JK

JARZMICZKA 1. 'część dawnej uprzęży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi i czoło jednego zwierzęcia': Jest jeszcze jeden rodzaj jarzma, mianowicie j a r z ę m k o lub j a r z m i c k a. Jest to małe jarzmo dla jednej krowy przy robieniu bródz po zasianiu zboża. Górna jego część jest grubsza, dolna cieńsza [...]. Górna część jest dłuższa i wygięta ku tyłowi, zaś dolna krótsza, ale również wygięta. Przy takiej jarzmie dyszla się nie używa boch *MAGP IV s 114*; [st] n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 373*.

2. 'poprzeczna, ruchoma belka w pługu służąca do regulacji głębokości orki': Tak samo i na tyk, co ta jarzmicka albo te śmigle, tam som dziury, to sie tom jarzmicke albo dźwigało, albo sie opuscało, jak kciało sie mieć grubość orki n-tar *KąśPodh IV 232*; n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 373*.

3. *st* 'grządziel w pługu ciągnionym przez woły': *n-tar* [Orawa] jw. JK

JARZMICZKO 'poprzeczna, ruchoma belka w pługu służąca do regulacji głębokości orki': *n-tar KąsPodh IV 232*. RK

JARZMIENIĘ *Forma*: typ jermień: *Kasz pd-wsch LPW I 311*; *wej AJK II s 42*.

Znaczenie: 'jarzmo w zn I (zob.)': w^uoło χ^uo3o v jeřmėniū *Kasz pd-wsch LPW I 311*; *wej AJK II s 42*. JK

JARZMIĘ *Forma*: typ jermię: *wej AJK II s 42*.

Znaczenie: 'jarzmo w zn I (zob.)': jw. JK

JARZMIK *Forma*: typ jermik: *chojn MPKJ III 139, S II 97*.

Znaczenie: 'jarzemnik w zn I (zob.)': jw. JK

JARZMO *Formy*: typ jarmo: *Czaca [Sł] AJŚ VI m 1182, AJPP 150*; *Spisz [Sł] PKJP I 4 m 68*; *Zakopane KąsPodh IV 232*; *n-tar jw, PPh II 154*; *N-tar SKJ V 363*; *żyw AJŚ VI m 1182*; *jaros Fal I 87*; *włod PJPAN 110 s 93, PorJ 1971 s 39*; *bial-podl 6*; ||- *białos 2*; *Bukowina [Rum] JP XLVI 121*; ~ typ jermio: *syc AJŚ VI m 1182*; *konec RŁTN XXII 249*; *lub MAGP IV m 190*; *kozien BasStudia 19*; *łącz 6*; *kut PKFP XIV 2 s 2*; *łow MAGP IV m 190*; *radz-podl 3*; *gtn 2*; *węgr MAGP IV m 190*; *sok-podl jw*; *biel-podl jw*; ||- *wys-maz PF IV 824*; *os-maz MAGP IV m 190*; *pułł BasStudia 19*; *płoc MAGP IV m 190*; *sierp jw*; *dział jw*; [rzd] *mław I*; *ciech MAGP IV m 190*; *przas FrKurp 36*; *ostroł 10, PorJ 1933 s 100*; *koln MAGP IV m 190*; *łom jw*; *białos jw*; ||- *graj jw*; *suw jw*; *olec jw*; *mrąg jw*; *pis SGOWM III 75*; *szczyc MAGP IV m 190*; *resz jw*; *olsz jw*; *Wr StefSł 51*; *ostródz MAGP IV m 190, SGOWM III 75*; *Mr i Wr SGOWM III 75*; *os-wp SFPS II 183*; *krot AJŚ VI m 1182*; *rawic jw*; *gtn 2*; *kościan MAGP IV m 190*; *tur 12*; *kols MAGP IV m 190*; *konijn jw*; *wrzes 9*; *śr-wp 9*; *n-tom*

MAGP IV m 190; *szam jw*; *ob jw*; *gnież 4*; *mog 13*; ||- *żniń MAGP IV m 190*; *wąg PKJ XVI 134*; *czar MAGP IV m 190*; *chodz jw*; *szub AJK II s 42*; *Wp Pozn I 100, jw III 135*; *włoc 4*; *lip MAGP IV m 190*; *ryp MacSł 96*; *tor jw, MPTL XVII 149*; *byd AJK II s 42*; *Kuj Kuj I 87*; *wyrz AJK II s 42, MAGP IV m 190 s 112*; *złotow AJK II s 42*; *sęp-kraj jw*; *tuch jw*; *chełmiń jw*; *brod MAGP IV m 190*; *n-miej I*; *grudz AJK II s 42*; *świec jw*; *st-gdań jw*; *tcz jw*; *Koc SKoc II 55*; *szt AJK II s 42*; *mal jw*; *kwidz jw*; *sus MAGP IV m 190*; *gdań AJK II s 42*; *chojn jw*; *kościar jw*; *byt jw*; *pog Chojn i Byt S II 97*; *Kasz pd LPW I 300*; *kar AJK II s 42*; *Kasz zach LPW I 300*; *wej AJK II s 42*; *Wej S II 97*; *łęb AJK II s 42*; *Kasz S II 96-7*; ~ typ jermio: *pis MAGP IV m 190*; [sporad] *Pis SGOWM III 75*; ~ typ jermo: ||- *wys-maz PF IV 824*; ||- *białos 2, Wista XVI 62*; ~ typ wjarzmo [v-, vj-, vj-]: *gar Warchoł 85*; *sok-podl Cyran 128*; *sokól MAGP IV m 190*; ||- *wej AJK II s 42*; ~ typ wjerzmo [v-, vj-, vj-]: *ostroł 28*; ||- *graj MAGP IV m 190*; *olec jw*; *giż jw*; *poz jw*; ||- *żniń jw*; *chodz AJK II s 42*; *Grabów-wiek-Gdynia jw*; ||- *wej jw*; ~ typ irzmo: *pis SGOWM III 75*; *inow PKFP XIV 2 s 2*; *Kuj SKJ V 133*; ≈ *D lp jarzmienia*: *Kasz pd-wsch LPW I 311*; *wej S II 96*; ~ *Msc lp jarzmieniu*: *Kasz pd-wsch LPW I 311*; ≈ *zapisy nierozstrzygające o postaci M lp (jarzmo czy jarzma)*: *lub MAGP IV m 190 s 112*; *wyrz jw*; *Wilno [Lit] jw*.

Znaczenia: **1.** 'część dawnej uprzęży dla bydła roboczego w postaci drewnianej ramy różnej konstrukcji, zakładanej na kark lub rogi i czoło zwykle pary zwierząt w zaprzęgu': Jarzmo skłodo sie z jarmicy i poboczek *ciesz SCiesz II 136*; *nase krovy χuo3om v jaźmė lubl SGŚ XIII 116*; *jağ buąam mąoda, r#ebilfi v#ołamy, krovamy, m#efi jaźma take, take kulki były, żeby nie vylatyvaųy s karku opat 13*; *doŋni*

jaḡ uorałi wołańni, to zakuodałi jem take jażmo, żeby se nie rozuaziuy piń 9; jażmo to byuy dwa take droški bes środek takō snuskō byuo zmocovane radomsz 5; jaḡ se wołańni jeżżeło to i jażma bely iż 14; jaḡ dawńi wołańni orałi, to nie było χomon-tuf, tylko jażma nakładałi i vićo vōzałi bial-podl 1; jeżmo zakuadauo se na sije vouōm ostroł 10; pšōt f kotowie [nw] na majōntku uerałi krovańni, to miēłi jażma, ale mauo co tegō użyvałi n-tom 2; dawńi końi tu nie było, robjono wołańni; jażmo s patyka, z boku snuska Stanistawów [Ukr] NT I 258; oggw; ~ 'z dodatkowym określeniem opisującym jego budowę': Dawniej doś ogólnie były w użyciu j e r z m a [...]. Ludzie określa ją jako drabiaste lub drabinkowate tor MPTL XVII 149; ~ jertzmo drabkowe ostroł PorJ 1933 s 100; ~ jażmo dubeltove lub 6; ~ jażmo kfad-rove opat 10; ~ Było tu jarzmo kulowe, w którym dolnej części nie ma aug 2.

2. 'część tej uprzęży': a. 'górna pozioma beleczka leżąca na karku zwierzęcia': Część pozioma górna, leżąca na karkach wołów – jarzmo radz-podl 1; Orawa [Sł] AJPP 151; Spisz [Sł] jw; n-tar jw; n-tar [Spisz] PKJP I 4 m 68; myślen AJPP 151; n-sqd jw; gor 2; jas AJPP 151; kros 1; brzes-mp AJPP 151; radomsz 7; puław 18; łódz 4; dział 2; Stanistawów [Ukr]; b. 'dolna beleczka znajdująca się pod szyją zwierzęcia': n-tar [Spisz] PKJP I 4 m 69; łódz 4.

3. 'część dawnej uprzęży końskiej': końe v jeżmaχ χożjiuy ostródz SGOWM III 75.

4. 'zwykle blp 'nosidła do wiader z wodą': veś se jażmo, zawdy lzy vode nośić iż 14; veż jażma i pšyńyż vody gor 2; głoś PAE IV m 241; gub jw; Czaca [Sł] AJPP 89; Spisz [Sł] jw; n-tar jw; n-tar [Orawa] Kąsł II 1 s 373; wad PAE IV m 241; lim 16; tarn 11; krak 12; miel AWK V 616; tar-nob jw; niż MAGP IX m 445; bił Pelc III m

67; zam MAGP IX m 445; kras Pelc III m 67; kraś jw; sand 6; opat 10; kiel AWK V 616; lub Pelc III m 67; chłm jw I m 19A; włod jw; lubar jw III m 67; puław jw; gar 13; tuk Pelc I m 19A; radz-podl jw; bial-podl jw III m 67; wołom AGM VI s 57; ostroł jw; Ostródz SGOWM III 75; Mr i Wr jw; gryfiń PAE IV m 241; tob jw.

5. 'element konstrukcji mającej na celu umocnienie lub połączenie różnych części urządzeń rolniczych': a. 'wozu konnego': bez jażma nie jeć po te kartofle, bo by nom deski popyńkauy łącz PJPAN 37 s 343; opat AWK V 765; kozien jw; rad jw; al-kuj AJW V m 449 s 46; b. 'pługa': gor 2.

6. 'przyrząd różnej budowy służący do łączenia bron': jażm^{uo} ze snuskom i k^{uo}-uēcek miech 9; sand AWK V 665; gar jw.

7. 'drewniana część radlicy – elementu pracującego w ziemi': boch MPTL X I s 174.

8. 'stalowa obręcz opasująca wał, w której mocowane są śmigła wiatraka': pog Grój i Pias SKJ IV 364.

9. 'żerdzie, zwykle najwyżej położone, przyciskające poszycie dachu': jażmo – dwa drugi bił 1; n-tar KaśPodh IV 232; ok Biłgoraja Mazur II 153; niż AWK V 569.

10. 'wiązanie z grubych żerdzi umacniające ściany wykopu': N-tar SKJ V 363.

11. 'drewniana konstrukcja służąca jako oparcie dla wiostła podczas wiostowania': Pojazd na Dunajcu umocowana jest w sposób nieco odmienny przy pomocy tzw. j a r z m a, które tworzą trzy kołki wbite w kloce i nałożona na nie żerdka nad Dunajcem EP V 242.

12. 'drążek będący częścią': a. 'snowadeł: jeden z bocznych pionowych prętów': pšy snuću uōt jarma dō jarma pułtora metra jaros Fal I 87; b. 'kołowrotka, łączący koło z tzw. stołkiem': raw-maz AGM I s 120.

13. 'ubranie niewygodne, zbyt obszerne, utrudniające poruszanie się': co tan

krávec tobe za jěřmo ušěł. ĵak ti banžeš ȳoźeł v tim jěřmie *Koc SKoc II 55*; krěvc ušil ce ně pšěšć, le jěřmo *kar S II 96–7*.

14. 'ciężar, brzemię, niewola': c^uo^oveg mušł žvıgac to ĵazm^o pšes caue żyće *dąb-tar 5*; vuožu^u sobe cuo^ovek na kark to ĵazmo i mušł go žvıgac *rad 12*; za m^uamca žilim v ĵazm^e *tcz 3*; ĵak ĵa sa ožeńila, tak ĵa sa v to jěřmo vpřęgla i v nim ȳoźę *Kasz S II 97*; Juź mo jarzmo na karku *Ciesz MPTL XV 2 s 98*; Weź se jarzmo na kark! *Ciesz jw s 217*; Ej, darmo, mamu, darmo, ej kładzies na mnie jarmo, ej, darmo połamie mé, k^uochać sie bedziemé [*pśn*] *n-tar PPH II 154*; *opol ZNUJ 18 s 47*; *świec 1*.

15. 'w odniesieniu do wołów: para': A ten drugi powiadał – kupilem pięć jarzm wołów *ok Opola ME V 247*; żešeńć ĵazm vo^uuf – to dwažeśca vo^uuf giź *SGOWM III 75*.

Frazeologia: chodzić jak w jarzmie 'dużo i ciężko pracować': *łęcz PJPAN 37 s 343*. JK

JARZMOWY *Formy*: typ jerzmowy: *kar LPW I 311*; ~ typ irzmowy: *Kasz Ram 64*.

Znaczenie: 'odnoszący się do jarzma – uprzęży': jěřm^uov^u p^uorv^oz *kar LPW I 311*; ĵiřm^uevy w^oł *Kasz Ram 64*.

Zob. **KURKA** JK

Jarzobina zob. **JARZĘBINA**

Jarzombnica zob. **JARZEMNICA**

Jarzomica zob. **JARZEMICA**

Jarzombnica zob. **JARZEMNICA**

Jarzoneg zob. **HARYNEK** [*Supl.*]

JARZYCA 'zboże siane na wiosnę': ĵażyca pšępadła i żyto nie ĵurostlo bił 6; ĵażyce śalı na v^osne *przew 3*; Bóg wam zapłać, panie gospodarzu, za tę kołędę [...], niech się tak stanie [...] w ogrodzie, na roli, jabłka, pszenica, owies, jarzyca [*pśn*] *Ryb Rog 219*; *lubacz MAGP IV m 192*; *stup jw*; *Stup LPW I 300*. JK

JARZYĆ (SIĘ) *Forma*: typ jerzyć się: *dęb WW 187*.

Znaczenia: **1.** 'rozniecać i podtrzymać ogień, palić': Juhasi jarzmo watre *N-tar ZborSt 134*; vječore ĵařelě vagle *Kasz Ram 60*; *Brzozów*; *Kasz śr LPW I 300*.

2. 'świecić mocnym światłem': Prze-cofni tyn lampke, bo mi w ocy járzi! *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 379*; W niedziele rano, [...] słońce jarzące. Paśta dziewczyna, [...] wołki na łące [*pśn*] *niź KotZn 297*; Nasza pani swąska [...] B^ua sie s^uonecka bardzo jarzącego [*pśn*] *dęb Zb X 125*; [*pśn*] *n-sqđ Wisła VII 120*; *Krak Krak IV 308*; [*pśn*] *bus Wisła VI 666*.

3. 'palić tytoń': ĵaźo cygary ĵas se kuży kolb 2.

4. 'wywoływać uczucie pieczenia, silnego piekącego bólu': *lim 16*.

5. 'mrozić': *n-tar 23*.

Jarzyć się 1. 'żarzyć się': Wongle sie jesce járzo, to ik nie wnoś do pola, bo sie jesce c^o zapalı *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 379*; uod rana jesce se ĵoży p^uod blaȳom *gor 3*; o^o se ĵoży, ale nie polł se *brzoz 1*; poȳuȳeĵ to se beże ĵoźł *rzesz 8*; m^uoze se rozpály, b^uo se jesce ĵaży *dąb-tar 5*; ĵak se ogyĵ ĵoży pod blaȳom, to beże pogoda, a ĵak se nie ĵoży, to beże deść *lim 16*; Jak się ogień jarzy w piecu wieczorem, to nazajutrz będzie pogoda, a gdy ogień prędko gaśnie, to będzie deszcz *dęb Zb XIV 133*; vanğelki sa ĵaźo f^upopšle *tcz 3*; ĵeś sa pęřną ĵařo vagle *Kasz Ram 60*; *n-tar ME IX 202*; *N-tar Wrześ 9*; *myślen PJPAN 11 s 147*; *lim 16*; *łań Lud VIII 361*; *Rzesz ME X 335*; *Krak Krak IV 308*; *kolb 3*; *niź 5*; *Mp pd Zb VI 199*; *tom-lub 3*; *piń 2*; *konec 12*; *Kasz śr LPW I 300*.

2. 'palić się intensywnie dużym płomieniem, płonąć': Prziwrzi ty dźwiryka, bo sie járzi jak w piekle! *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 379*; *myślen MPKJ V 344*; *Kasz śr LPW I 300*.

3. 'błyszczec, lśnić, teź: mienić się różnymi barwami': Róbcie-ż mi, róbcie-ż

mi [czepiec] choć ze samėj gazy – niech mi się, niech mi się na główeczce jarzy [pśn] *Wp śr Pozn I 239*; Bieluśkiego jak gołabek, jarzącego jak jarzabek, Wysokiego gdyby sosna [pśn] *Wp Zb VIII 87*; *dęb WW 187*; *Krak Krak IV 308*. JK

JARZYNA *F o r m y*: typ jarzyna: *węgr 5*; *os-maz MAGP IV m 191*; *AGM IV m 183*; *ostrot 10*, *AGM IV m 183*; *koln AGM IV m 183*; *tom MAGP IV m 191*; *białos jw*; *sokół jw*; *graj 1*; *aug MAGP IV m 191*; *suw 3*; *olec MAGP IV m 191*; *pis jw*; *szczyc jw*; *resz jw*; *olsz SGOWM III 75*; *Wr StefŚt 51*; *ostródz MAGP IV m 191*; *tuch jw*; *szt jw*; *kościar AJK XIV s 70*; *Wilno [Lit] MAGP IV m 191*; ~ typ jeryna: *białos Kudz 152*; ~ typ jaryna: *Czaca 4 [Sf]*; *Spisz [Sf] PKJP V 3 m 220*; *biel-podl 3*; ~ typ jarina: *Czaca [Sf] BMJP XII 84*; *Spisz [Sf] PKJP V 3 m 220*.

Z n a c z e n i a: **1.** zwykle *blm* 'roślina, rośliny, które sieje się lub sadi na wiosnę': *zaśauem jażine, i jeńcnień, ożes, grox, uupina, to fsystko jażyna pis PorJ 1961 s 354*; *jażyna to fśo co na wosne giż SGOWM III 75*; *rżysko – ale ono bańże zešelovane do jeżyny: burokuf, kartofluf, do ofsuf, do jačmnieńuf olsz jw*; *kuńiki polne śeżo po jażynax, mają skšydua i śfirkajō kolb 3*; *ciesz LL XIX 4–5 s 47*; *pszcz PWroclA LIX 100*; *kroś 7*; *lubacz 1*; *tarn 1*; *brzes-mp PGaw 148*; **a.** 'zboże siane na wiosnę; zboże jare': *jażyna ius pośañã iłż 14*; *jażyna juś uopśōno lub 2*; *vjosnove śañe to fšystko jażyna gar 6*; *latoś na jażynj dobry uurozaj ostrot 9*; *fšistko juś zebrafim, ze zboża uostaūa na polu tilo jeżina Wr StefŚt 51*; *żerna fičyli na iży puletki: jeżyna, żyto, a tšeci puletek ugor był suw 3*; *pod jażyne tyż jez dobże na žime gnoič koniń 14*; *jařina to koźde zboże, co na wjosne šejō szt GMalb II 1 s 140*; *jařina pomaūu rośne ĩ ma maue kuosi tcz 3*; *nieomal oggw, zob. Geografia*; **u.** 'żyto jare': *Trza nám wymłócič jarzine Ciesz SCiesz II 136*; *jeny potym cały žęń*

było gorši, bo my jařiny mlóciłi cepami *ciesz BMJP XIV 22*; *zito jařne, co ve wśesne šejom, to jařina se woło Spisz 3 [Sf]*; *Cieszyn 4 [Cz]*; *kiel 22*; *Wr MPKJ III 473*; *lip 2*; **β.** 'pszenica jara': *Ciesz [Cz] Kell II 185*; *syc MPTL XXIII 574*; **b.** 'na zieloną paszę dla zwierząt': *jażyne še seje na wśesne i żelonom bydłentom še daje gor 3*; *J a r z y n a* [...] odnosi się nie tylko do sianych na wiosnę zbóż kłosowych, ale także innych roślin uprawnych, np. zielonek pastewnych *Mr i Wr PorJ 1961 s 354*.

2. 'wiosenna orka [?]': *biel-podl 3*.

3. zwykle w *lm* 'warzywo, warzywa': *my tyż mōmy ty jařiny prud PlutaDzierz 56*; *śfryže (mlóde) jařyny – prōstō s pōla abō ze sklępu brzoż 1*; *tu na ty gżotce mom same jařyny piń 9*; *na ważywo tes mōvlo jařyna, ale to žatko os-maz 10*; *jařyna toś samo co ważywo, ale zupe gotujem z jażynaĳmi, ĳe z ważyvem, a ważywo na gżonce rośne siem 3*; *tšeba jeśč pšede fšystkim jařyny, bo som zdrove koniń 14*; *sazō same le jařeńe, z χterēχ mają novikši doχōd Kasz Ram 60*; *Cieszyn [Cz] AJŚ V m 820 s 23*; *ciesz jw m 820*; *pszcz jw*; *ryb jw*; *koziel MAGP IV m 191*; *tar-gór AJŚ V m 820*; *Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 117*; *lubl 1*; *oles AJŚ V m 820*; *oleś [Równe Ukr] MAGP IV m 191*; *syc AJŚ V m 820*; *lbń [Lwów Ukr] MAGP IV m 191*; *Zakopane 1*; *n-tar KąśPodh IV 231*; *n-tar [Spisz] MAGP IV m 191 s 116*; *n-tar [Orawa] jw*; *żyw jw*; *wad jw*; *n-śqd jw*; *kroś 2*; *sanoc MAGP IV m 191*; *lubacz 1*; *rzesz 8*; *tarn MAGP IV s 116*; *brzes-mp jw m 191*; *boch jw*; *będz jw*; *miech jw i s 116*; *tarnob jw m 191*; *niż jw*; *tom-lub 2*; *opat RŁTN XXII 250*; *piń MAGP IV m 191*; *zaw AJŚ V m 820*; *kłob jw*; *radomsz MAGP IV m 191*; *włosz 7*; *chłm MAGP IV m 191*; *puław RŁTN XXII 250*; *opocz 3*; *p-tryb RŁTN XXII 250*; *wiel AJŚ V m 820*; *sier MAGP IV m 191*; *brzez jw*; *łęcz jw*; *raw-maz RŁTN XXII 250*; *łuk MAGP*

IV m 191; radz-podl jw; bial-podl jw; sied jw; prusz jw; wołom jw; węgr 5; biel-podl MAGP IV m 191; pułt jw; sierp jw; ostroł 10; białos Kudz 152; olec MAGP IV m 191; os-wp AJŚ V m 820; rawic MAGP IV m 191; lesz AJŚ V m 820; sulech MAGP IV m 191; jaroc jw; kols jw; koniń jw i s 116; śr-wp jw m 191; ob jw; żniń jw; czar jw; inow jw; lip 2; ryp 2; tor MAGP IV m 191; byd jw; Kuj PKFP XIV 2 s 2; świec 5; sus MAGP IV m 191; gdań [Łuck Ukr] jw; kościer AJK XIV s 70; kar MAGP IV m 191; wej jw; słup jw; ~ blm 'warzywa': цао јаѣна v ѳогроже змарнаѳа ryb SGŚ XIII 117; јаѣзна: зымнаќи, карпеle, бурќи, марѳef, kapusta – сѳќко, со се ѳокопуje n-tar 28; дужо јаѣзна je саѳоно prud jw; v ѳогроже gb^uorka ма јаѣна саѳонќ Kasz LPW I 300; pszcz SGŚ XIII 117.

4. blm 'zestaw warzyw używanych łącznie jako składnik zup, rosółów i innych potraw; włoszczyzna': јаѣзна je do zup^of strzel-opol SGŚ XIII 117; deј јаќаѳ јаѣзна do zupy rac jw; јаѣзна – fšysko razym, fšyske fruѳta wiel 6; јаѣзна, јаѣinka to јаќ се јуз v зуpe gotuje węgr 1; pszcz SGŚ XIII 117; ryb jw; gliw jw; tar-gór jw; lubl jw; oles jw; ~ 'też: owoce, z których można gotować zupę': јаѣзна to jes tak pańi: јаgody, truskafki, to, со се zupy gotuje sier 5; lim 17.

5. 'potrawa przyrządzona z warzyw': m^om јаѣзна na ѳobot pszcz SGŚ XIII 117; јаѣѳnove зуpe z bluscu ['fasoli'] to виќѳѳ јаѣѳna nazыѳaјo węgr 5; lesz AJW I m 90. Jarzyna wiosenna 'zboże jare': na tym puletku ježyna ѳusenna suw 3; mław AGM IV s 131; łom jw.

Jarzyna wiosnowa 'zboże jare i inne rośliny siane lub sadzone na wiosnę': ѳosnova јаѣѳna lub 10; jeđ 6; ostroł AGM IV s 131; Mr i Wr PorJ 1961 s 354.

Geografia: Zn 1a. – rzadko na Śl i na Kasz. JK

JARZYŃIA blm 'warzywa': јаѣзна (tež јаѣѳna) t^o je ^uo marѳef, kapusta, cybuł a i c^o drugę, c^o v ogrožę rośnę jaros 1. JK

JARZYŃIAK 'nieduży sklep lub stragan z warzywami': Na jarmaku сѳќко sie sprzedawało, marchwe, pietruske. Nie było jarzinioków, tak jak teroz, ino сѳќко ze wsi woziyli n-tar KąsPodh IV 231. RK

JARZYŃIANKA 'słoma z żyta jarego': ciesz SGŚ XIII 117. JK

JARZYŃIARKA 1. 'jakieś urządzenie do obierania jarzyn': јаѣѳnańka – мајsina do јаѣѳn Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 117.

2. 'kobieta zajmująca się sprzedażą warzyw': N-tar KąsPodh IV 231. JK

JARZYŃISKO Forma: typ jerynisko: białos Kudz 152.

Znaczenie: 'pole': a. 'po jarym zbożu': Ciesz SGŚ XIII 117; b. 'po warzywach': białos Kudz 152. JK

JARZYŃKA 1. 'jarzyna w zn 1a (zob.): jeđ 6; Mr i Wr PorJ 61 s 354; tur MAGP IV m 191 i s 116.

2. 'jarzyna w zn 2 (zob.): take јаѣѳnki, ваѳѳѳа ^uogrodowe lub 10; Zakopane KąsPodh IV 231; N-tar jw; łuk 5; Kasz Ram 60.

3. blm 'jarzyna w zn 4 (zob.): me smakuje zupa z јаѣѳnќ Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 117; Robiyli зуpe zasmozkowom. Do wody wlywali zasmozke, dawali jarzinke. Do tego osobno grule warzyli n-tar KąsPodh IV 231.

4. 'jarzyna w zn 5 (zob.): może ci ješće јožynki pšyѳožыć? koniń 14.

5. now 'przyprawa do zup, której głównym składnikiem są suszone warzywa': ryb SGŚ XIII 117; sied 6. JK

JARZYŃNICA 'kobieta zajmująca się handlem warzywami': Słup LPW I 300. JK

JARZYŃNICKI 'przym od jarzynnik': јаѳnńický w^uož Słup LPW I 300. JK

JARZYŃNICTWO 1. 'handel warzywami': to całę јаѳnńictw^o přešło na tǎrg Słup LPW I 300.

2. 'ogół osób zajmujących się handlem warzywami': *Štup jw.* JK

JARZYNNICZKA 'kobieta zajmująca się handlem warzywami': *Štup LPW I 300.* JK

JARZYNNICZY 'przym od jarzynnik': *jařynničã nãsta Štup LPW I 300.* JK

JARZYNNIK 'człowiek zajmujący się handlem warzywami': *Štup LPW I 300.* JK

JARZYNNY *Forma:* typ jerzynny: *suw I; Mrągowo SGOWM III 76; olsz jw.*

Znaczenia: 1. 'jarzynowy w zn 1 (zob.):' 'ożes, jencneń – jeżinne zboze *Mrągowo jw;* take pola to so na tšy pola zrobone – jeno je žytne, jeno jeżynne, a tšeće 'ugur *olsz jw;* 'obšyř jazyanny lub 6; jażinne zaševi *ostroř 10;* žniwo jeżynne – vybera še žyto, oves *suw I;* W dniu 15 sierpnia, na Matkę Boską Zielną, w Stopnickiem i Miechowskiem [...] przynoszą dziewczęta wieńce dożytkowe. [...] Wstażki powtykane są między pszenicą (przy ozimym wieńcu) lub między jęczmieniem (przy jarym v. jarzynnym wieńcu) *Miech Kiel I 56; Bus jw.*

2. 'jarzynowy w zn 2 (zob.):' *jařynně přesaďa Štup LPW I 300;* 'egroď jařinny *Kasz Ram 60.* JK

JARZYNOWY *Forma:* typ jerzynowy: *Witebsk [Bruš] NT I 247.*

Znaczenia: 1. 'odnoszący się do zboża jarego, z nim związany; jary': o šeuβe jeżynowego zboża *Witebsk [Bruš] NT I 247; łow AGM IV s 131; płoň jw; Olsz PorJ 1961 s 354.*

2. 'odnoszący się do jarzyn, właściwy jarzynom, związany z jarzynami': leste jařenově *Kasz Ram 60;* ~ 'przyrządzony z jarzyn – warzyw': jažinovo zupa byže žišoř na objot ryb *SGŠ XIII 117;* na 'obod byže zupa jažynovo koniň 14; s tyχ makaranu [!] to nudelzupe, jažynove, s tyχ fasoluf *olec SGOWM III 76; zepa jařenově Kasz Ram 60; n-tar KąšPodh IV 231; jaros I;*

radomsz RŁTN XXII 250; wiel 6; węgr 5; wej LPW I 300; Štup jw. JK

JARZYNÓWKA now 'zupa jarzynowa': jažinöfka, a pšut my nazywaři byda ciesz *SGŠ XIII 117.* JK

JARZYSKO 'pole po skoszonym jarcu – jęczmieniu': Na tym jarzisku posadzimy kapuste na przisty rok *n-tar KąšPodh IV 231.* RK

JARZYŻNA 'zboże jare': *kraš 8.* JK

JASA 'człowiek dający się wykorzystywać, głupi, naiwny': *ok Tarnowa PF IV 307.* JK

JASEŁECZKO 'drewniane naczynie, najczęściej małe pudelko': Našci to jasełeczko z tom mašciom *olk Zb XI 93.* JK

I. JASEŁKA ž 1. 'widowisko oparte na motywach narodzenia Pana Jezusa': W drugie šwiynto pójdzie na jasełke košciaň *Brzez 117.*

2. 'drewniane naczynie na nabiał, zwłaszcza maśto': *n-tar AJPP 69, MAGP II s 79.*

Jaselki 'widowisko oparte na motywach narodzenia Pana Jezusa': f košćele to vystavařum jaselki *opocz 3.* JK

II. Jaselka zob. **JASEŁKO**

Jaselki zob. **I. JASEŁKA**

JASEŁKO 1. 'dwie drabinki połączone ze sobą pod pewnym kątem, tworzące rodzaj żłóbka na siano, słomę dla zwierząt': Jaselko – wypełnione sianem – to żłódek dla chorowitej owieczki, którą opiekują się dzieci *N-tar SewIzby 15; Cieszyn [Cz] PieśniŚl I 88; Spisz [Sł] PKJP I 4 m 37.*

2. 'zagródka znajdująca się w rogu pomieszczenia w zabudowaniach gospodarczych, w której trzymano siano': *Radzyń Podl 1.*

3. 'drewniane naczynie na nabiał, zwłaszcza maśto': W jasełku, czyli na małej miseczce czy puszcze z drzewa toczono-

nego ok Krakowa Krak I 283; jasełko – pudeleczo drewniane okrągłe na masło. W jasełku dostawał pasterz masło lub twaróg przed około sześćdziesięciu laty boch 4; nie będę ja pasą – za użeczkę masą – ino za jaseuko – pasuabym bydouko [pśn] brzes-mp MPKJ VII 41; ok Bochni i myślen Świąt 697.

4. 'w maślnicy: drewniany krążek zapobiegający rozchłapywaniu śmietany podczas robienia masła': jaseuko może być z żeva abo se take zrobi z buroka, abo z żimoka piń 9; [Gospodyni] masło robi w „maśnicy”, której górna część nazywa się „wirzchnicek”, kółko z otworkami umocowane na lasce, jaselko krak ME IV 100; [rzd] boch MAGP II s 79 i tabela IV; chrzan 3; będz 3; olk MAGP II s 79 i tabela IV; miech 3; jęd AWK VI 681; opocz jw.

5. 'w tradycji chrześcijańskiej: żłóbek, w którym zostało złożone nowonarodzone Dzieciątko Jezus, też: symboliczne wyobrażenie tego żłóbka': n-miej 1.

Jaselka 1. 'drabinki na siano, słomę mocowane nad żłobem dla zwierząt': Kie cie le podrosło, to mu dali do kosára jaselka na siano n-tar [Orawa] KąsŚl II I s 374; n-tar PIJP IV 80; żyw 4.

2. 'dwie drabinki połączone ze sobą pod pewnym kątem, tworzące rodzaj żłóbka na siano, słomę dla zwierząt': Przy piecu kuchennym stoją „jaselka”, tj. żłóbek dla jagniąt, które dla ciepła brano do izby N-tar StarPrzew 10; Spisz [Sł] A.JPP 69; n-tar 23.

3. 'w tradycji chrześcijańskiej: żłóbek, w którym zostało złożone nowonarodzone Dzieciątko Jezus, też: symboliczne wyobrażenie tego żłóbka': v jaseukax (v zupku) lezi pan jesus miń-maz 2; Oj, porodziła, powiła, W jaselka włożyła [pśn] ok Krakowa ME III 181; Nowy Rok bieży, w jaselkach leży, a kto, kto? Dzieciątko małe [pśn] mil [Lwów Ukr] MPTL XXV 2 s 73; brzez 2.

4. 'model stajenki betlejemskiej ze żłóbkim i figurkami': Również w ten sposób [...] obchodzą chłopcy i dziewczęta z szopką czy jasełkami sier Kal I 67; kofeżże z jaseukami χ^oozo kiel 22; łącz PJPAN 37 s 341; pułt 3.

5. 'widowisko oparte na motywach narodzenia Pana Jezusa': Ty jaselka to my grali hned po Bożym Narodzeniu, aji przed świyntami, i na Szczepana Cieszyn [Cz] Zwrot 361 s 60; W niesopuscie przewoźnie na remizie były odstawiane jaselka n-tar KąsPodh IV 234; kedyś robeli jaseuka f koścele konec RŁTN XXII 250; to_i u_nas majo być podobno barzo ładne jaselka f koścele starym bial-podl I; f škouax odbyvauy se psetstaveña jaseukuf s teja-trami olsz SGOWM III 76; kedyś robeli jaseuka f koścele konec RŁTN XXII 250; v měsce baży uotstovajum jaseuka, ale tu u nos ni ma času kal 24; ciesz 15; ryb SGŚ XIII 117; N-tar KąsPodh IV 234; Krak Wójc I 212; miech RŁTN XXII 250; dqb-tar 3; lub 9; puław RŁTN XXII 250; rad jw; siem 1; koniń 14; złotow B II 31; mil [Lwów Ukr] MPTL XXV 2 s 73. JK

*JASEŁKOWY

Jasenterunek zob. ASENTERUNEK

Jasfalt zob. ASFALT [Supl.]

JASIACZEK 'jasiek w zn I (zob.)': p^ood^us se p^ood guove jaśacka dqb-tar 5; jaśocek, jaśek – take malutke podusecki gar 20; sand RŁTN XXII 250; opat 10; jęd RŁTN XXII 250; radomsz jw; włosz jw; kiel jw; konec jw; opocz jw; p-tryb jw. JK

JASIAK 'jasiek w zn I (zob.)': radomsz RŁTN XXII 250; konec jw; lub 3; puław RŁTN XXII 250; kozien jw; opocz jw; p-tryb jw; luk 9. JK

JASICZEK 'jasiek w zn I (zob.)': Starościno mlodom paniom cepiyla, odprawiyla wionek i zaniesla na pościel, cy kany, ka naryktowany był jasiczek n-tar KąsPodh IV 234. RK

JASICZY 'związany z jaźwcem, odnoszący się do jaźwca – borsuka': jaśiče sadu ciesz 10. EP

JASIECZEK 'jasiek w zn 1 (zob.)': zep_esce tego jaśecka że_sxować biał-podl 1; N-tar KąsPodh IV 234; radomsz RŁTN XXII 250; koniec jw; opocz jw; p-tryb jw; raw-maz jw; gar Warchoł 124; miń-maz 1; ostroł 10; suw 1; Giż SGOWM III 76. JK

JASIEK 1. 'mała poduszka pod głowę lub stanowiąca dekorację łóżka': na śesłon-gu je jaśiek koziel SGŚ XIII 118; s teg^o pużu, com se kupiūa, to se zrobie dwa jaśki dąb-tar 5; s tyła pīuruf to navet jedyń jaśek nie vyňže, nie tylko poduszka mław 1; jag ni mum pod guovami jaśka, to nie zasne kal 24; jaśiocek, jaśek – take malutke podusecki gar 20; dom ci ješče jaśka, to ci se byže vygodni spaūo koniń 14; jaśek to na vīšx kuado na p^ooduske węgr 5; na kaźdym ušku ūu ni leżou jaśek łecz PJPAN 37 s 342; ciesz 15; pszcz SGŚ XIII 118; ryb jw; prud jw; strzel-opol jw; niem 3; Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 118; n-tar KąsPodh IV 235; n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 27; Lim; kros 2; brzoz 1; jaros 1; dęb Zb XIV 11; boch RŁTN XXII 250; olk jw; miech jw; miel jw; tarnob jw; niź 5; tom-lub PJPAN 79 s 17; kraś RŁTN XXII 250; sand jw; opat jw; bus jw; piń jw; jed jw; radomsz jw; kiel jw; koniec jw; iłż jw; włod 4; puław RŁTN XXII 250; kozien jw; rad jw; opocz jw; p-tryb jw; wiel jw; sier jw; tas jw; tódz jw; brzez jw; tow jw; raw-maz jw; skier jw; łuk 11; biał-podl 1; sied 6; siem 3; biel-podl 1; sierp 7; ostroł 9; białos 1; suw 5; Pis SGOWM III 76; rawic PKJP III 3 s 117; wolsz 7; n-tom 2; szam 8; tcz 3; Stanisławów [Ukr] ME XIII 20; Tarnopol 1 [Ukr].

2. 'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach, też: ziarno tej rośliny': jaśki mi ješče fcale nie vylazūy ryb SGŚ XIII 118; jaśek to je fanzōūla na

zupa Szczepanowice-Opole jw; mām na spšedāi troxe jaśka dąb-tar 5; taki grox duzy podūugovaty to jaśek godomy piń 9; z jaśka barz nie luže zupy. vōfe s ty mały brzoz 1; lbń 1; n-tar 23; n-sqd PPodegr 196; gor 4; boch RŁTN XXII 250; krak 12; niź 5.

3. 'bliżej nieokreślona ryba słodkowodna': jaśek, to je take dorośle, take ak mńeįši ślēc tcz 7.

4. 'żołądek świni': śuiński jaśek tcz 7.

5. 'część kotłowrotka: deseczka łącząca pedał z kotłem': kozien Fal I 87.

6. 'piecyk żelazny; koza [?]': ciesz 8.

7. 'według wierzeń ludowych: zły duch, diabeł': koźdi muśi robić, jaśek nikōmu za darmo nie nośi tcz 3; ok Kielc Zb IX 59.

8. 'wir powietrzny': Do nazw przeniesionych z diabła na wir powietrzny należą także: jasio, jasiek, głupi jasio czar PorJ 1963 s 290.

9. zag 'ser': Z cia^a wys^o, przez wór sie cedzi^o, prasować sie kaza^o i Jaśkiem sie nazywa^o dęb Zb X 151.

Głupi jasiek 'kwiat doniczkowy – trzykrotka (Tradescantia)': koniec 12.

Kusy jasiek 'według wierzeń ludowych: zły duch, diabeł': Od tełu zaloz mu kusy jasiek p-tryb Ziemia XVI 307.

Mały jasiek 'odmiana fasoli wielokwiatowej o małych białych ziarnach': n-tar 28.

Wielki jasiek 'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach': n-tar 28.

Frazeologia: jasiek góralski 'przezwisko nadawane góralom przez mieszkańców terenów podgórskich': Jaśkami góralskimi zwa dolinicy górali N-sqd PME IV 109; ~ zielony jasiek 'przezwisko nadawane rekrutom w armii austriackiej': W dawnej armji austrjackiej odróżniano starych Michałów, służących trzeci rok, i zielonych Jaśków, rekrutów Mp pd PME IV 111; ≈ ostrzyc się na (łysego) jaśka 'ściąć włosy bardzo krótko, przy sa-

mej skórze: očšyglá še na jaška. jo še tyž očšyge na takegò tysegò jaška, bò juž ni mòm rady s tymi kucami brzoz 1.

Zob. **I. GROCH** JK

JASIEL 'I. jasielka (zob.): ryb AJŚ II m 27; rac Dejna I m 6. JK

I. JASIELKA ž 'drabinki na siano, stómę, specjalnie mocowane nad żłobem dla zwierząt': n-tar KąsPodh IV 235.

Jasielki 'dwie drabinki połączone ze sobą pod pewnym kątem, tworzące rodzaj żłóbka na siano, stómę dla zwierząt': Spisz [Sł] AJPP 69; n-tar jw. JK

II. JASIELKA blp 1. 'drabinki na siano, stómę, specjalnie mocowane nad żłobem dla zwierząt': Dla owiec, dla jagniont robi sie jasielka nad żłóbkim n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 374; n-tar KąsPodh IV 235.

2. 'dwie drabinki połączone ze sobą pod pewnym kątem, tworzące rodzaj żłóbka na siano, stómę dla zwierząt': jaśółka na šano dla óvec ciesz PIJP IV 80; żuoby maųo, jaśółka robó żyw jw; Pośrodku córka stawia się im jasiołka z sianem, a tylko w nocy dopuszczane są do matek Ciesz pd EP V 231; majóm [zające] taki małe jaśółka, tag na křiž dane taki dva kóřički, taki r^oskr^očki, tam še šan^o do ciesz 7; n-tar [Spisz] PKJP I 4 m 37. JK

Jasielki zob. **I. JASIELKA**

JASIENIAK 'sucha gałzka jesionu, patyk jesionowy': pšínž jašeńaka myślen SFPS X 49; krak PJPAN 11 s 64. JK

JASIENICA 'gatunek sosny o grubym pniu': lubl 1. JK

JASIENINA blm 1. 'gałzcie jesionu': n'arypál takig goji i'ašyńovyk, i'ašyńiny, přibíl k'u stajni, krowa 'uvižala i'ašyńine při słupağ i xybaj tam 'uogryzac n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 35; za pecym, výće, [...] susy še tam bucyna, i'ašyńina, nò ji naved javora tam řšeba, zeby było glatke na pałice n-tar [Spisz] jw 278 s 117;

n-tar KąsPodh IV 235; myślen PJPAN 11 s 64.

2. 'liście jesionu zbierane jesienią i suszone na zimę': myślen jw.

Por. **JESIONINA** JK

JASIENIOWY 'odnoszący się do jesionu, zwiqzany z jesionem': Z jasiyniowego drzewa robi sie skije Ciesz SCiesz II 136; Na dyszle się brało drzewo bukowe albo jasiyniowe. To jasiyniowe było droższe Cieszyn [Cz] Zwrot 377 s 64; tša mu [kotodziejowi] jašyńove dževo ryb 13; Sie wywierało dziure i kładło sie jasiyniowe kołki n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 374; śłufka ies kōseg i'ašyńowego dřeva, co za to kōń congne Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 18; robi še z d'obrego dževa, alb^o i'ašyńove, albo b'ukove, ale iesce výncyl i'ašyńove n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 49; jašyńovy kryżoųek byu bouy, śłifkovy byu cervōny zaw 1; ciesz 15; rac SGŚ XIII 168; koziel jw; strzel-opol OIW 73; opol ZNUJ 18 s 47; oles SGŚ XIII 168; klucz jw; n-tar KąsPodh IV 235; N-tar ZborŚ 134; myślen PJPAN 11 s 64; lim 28; krak PJPAN 11 s 64; włosz 4. JK

JASIENIÓWKA 'kij jesionowy': kryn-cōnka – jašyńōfki, řčipane na štyři albo tři vōjki uostruže še na uokrōņgło, vraži do gorki vody ji skryńci ciesz SGŚ XIII 168. JK

JASIENNY 'jasieniowy (zob.): jašin-e ževo rawic PKJP III 3 s 158. JK

JASIENOWY 'jasieniowy (zob.): jašyńove žzevo lubl SGŚ XIII 168. JK

I. JASIEŃ 1. 'drzewo – jesion (Fraxinus excelsior)': Usnął se na kwile hań wele drogi pod jasiyniem żyw MiesPog 20; puotym iesce ies špák, tyn še ma na jašyńiak f takig butkak Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 250; Naproci stodoły róst jasień N-tar ZborŚ 134; Czy w Jasiynicy rosnóm same jasiynie? Ciesz SCiesz II 136; Cieszyn [Cz] AJPP 301; Ciesz [Cz] Kell II 185; ciesz 15; pszcz AJŚ II 213; ryb MAGP IV m 197; rac Dejna

*I m 76; głu**b** jw; prud MAGP IV m 197; koziel jw; gliw jw; Ruda Śl SGŚ XIII 167; tar-gór MAGP IV m 197; strzel-opol jw; niem jw; opol ZNUJ 18 s 47; lubl 1; oles MAGP IV m 197; brzes-śl jw; klucz SGŚ XIII 167; nam AJŚ II m 213; [pśn] Śl PieśniŚl II 531; Czaca [Sł] AJŚ II m 213; Spisz [Sł] AJPP 301; Zakopane Zb VI 255; n-tar ME IX 24; n-tar [Spisz] MAGP IV m 197; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 374; wad MAGP IV m 197; myślen MPKJ V 315; lim 16; n-sąd MAGP IV m 197; les jw; lubacz jw; tarn jw; brzes-mp AJPP 301; boch jw; krak PJPAN 11 s 64; ośw AJPP 301; bądź MAGP IV m 197; miel jw; niż jw; bił 10; piń 2; zaw 2; kłob MAGP IV m 197; radomsz RŁTN XXII 250; włosz MAGP IV m 197; kęp ME XII 161; sied Cyran 16; sokół jw; rawic PKJP III 3 s 17; chojn AJK XIV s 69; kościer jw; byt 2; wej MAGP IV m 197; stup LPW I 300.*

2. *blm 'drewno jesionowe jako materiał':* Kolki ukrzesali z dobrego jasiynia i powbi^ujało sie *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 374; nām^uocnyjse dzevo jez^u na v^udz^u j^ujaśnyove, jaśyj^u n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 49; Jasiyń piekne i użyteczne drzewo, dobre dlo kolorzy ['kołodziejów'] i na stolki ciesz PEŚ I 43; to s^u mocny s^uonki, bo z j^ujaśny^u s^u zrob^uony koziel SGŚ XIII 168; Ciesz WMS I 6 s 42; Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 22; n-tar KąśPodh IV 236; N-tar jw.*

3. *'grzyb – sarniak dachówkowaty (Sarcodon imbricatus)':* Uchodzyli^umy sie po tym lesie, ze ci godom. Ale pote takie grzibki, piestroki, jasiynie, maśluki cý pociece na maśle to były przepysne *n-tar KąśPodh IV 236; Nie tylko zbierano grzyby znane z dobroci [...], ale i takie, co niechętnie są jadalne: piestraki, siwki, łańcule, jasienie N-tar MatZ 135; Zakopane PTP IV 206.*

Geografia: Zn 1. – powszechne na Śl, częste w Mp i na Kasz, rzadkie na Maz i w Wp.

Por. **II. JESIEŃ**

JK

II. Jasień zob. I. JESIEŃ

Jasin zob. JAŚMIN

JASIO 1. *'mała poduszka pod głowę; jasiek': raw-maz RŁTN XXII 250; gar jw; tuk jw.*

2. *'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach, też: ziarno tej rośliny':* pusażilismu jaśu na ugrożi Tar-nopol 1 [Ukr]; piń 2; włod 11; puław 4.

3. *'kwiat doniczkowy – trzykrotka (Tradescantia)':* tu je m^uoje badyłki ['o kwiatkach doniczkowych']; jaśo, fuksja i pyfargońa kras 7; jaśo – ruzovo k^ufitne gar 20.

4. *'jakiś chwast':* W czasie pielienia usuwają z lnu następujące chwasty: gzdest, jasio, krzestke opocz MPTL XIII 78.

5. *'część kotłowrotka: deseczka łącząca pedał z kotłem':* korowłutek, jego części: kułka, jaśo, śpulka, baba puław SFPS III 53.

6. *'według wierzeń ludowych: zły duch, diabeł':* A ta mysz, to był sam diabeł, ten jasio Wp Pozn VII 103; Kal Zb IX 59.

7. *'wir powietrzny':* Do nazw przeniesionych z diabła na wir powietrzny należą także: jasio, jasiek, głupi jasio czar PorJ 1963 s 290.

Głupi jasio 'jw': koniec PJPAN 57 s 56; gr-maz jw; czar PorJ 1963 s 290.

Kusy jasio 'jw': tow PJPAN 57 s 56.

Pyszny jasio 'jakiś kwiat doniczkowy': paprotka, kaktus, p^usn^u jaśo węgr 5.

Frazeologia: czarny jasio *'przezwisko człowieka o śniadej karnacji':* wołom 2; ~ siwy jasio *'przezwisko człowieka o siwych włosach':* wołom 2. JK

JASIOCHMIEL 'człowiek leniwy; próżniak': kościan 3. JK

JASIOKOR 'drzewo': a. *'topola czarna (Populus nigra)':* bl SWil 434; b. *'topola kanadyjska (Populus canadensis)':* bl SW II 138. JK

I. JASION *Formy: typ jasioń: pszcz AJŚ II m 213, SGŚ XIII 168; opol ZNUJ*

18 s 47; myślen AJPP 301; lim 26; brzoz MAGP IV m 197; bądź AJŚ II m 213 s 63; piń MAGP IV m 197; rawic PKJP III 3 s 17; wej AJK XIV s 70; słup LPW I 302; ~ typ jasoń: łącz PJPAN 37 s 347; ~ typ jason: koniec 12; ≈ D lp -a: pszcz SGŚ XIII 168; gor 3; koniec 12.

Znaczenia: 1. 'drzewo – jesion (*Fraxinus excelsior*): kułu d^uomu st^ooii jaśon kras 7; jedyn jaśon. k^fotki mo cymne, take paluski zaw 1; ptaki na jaśonie s^ezom radomsz RLTN XXII 250; jaśon, a jeśony to baży zdrobnaue p-tryb jw; tam pšed barym zostou jeśy jedyn jaśon n-tom 2; jaśon je d^zęvam tcz 3; biel AJŚ II m 213; pszcz jw; ryb jw; koziel SGŚ XIII 167; opol ZNUJ 18 s 47; lubl AJŚ II m 213; oles SGŚ XIII 167; klucz AJŚ II m 213; oleś Równe [Ukr] MAGP IV m 197; syc jw; trzeb 1 i mil 1; lbń [Lwów Ukr] MAGP IV m 197; Zako-pane PTP IV 206; n-tar 28; N-tar PTP IV 206; myślen AJPP 301; lim 26; gor MAGP IV m 197; jas jw; kroś jw; brzoz jw; sanoc jw; lubacz jw; jaros jw; przew 3; tań AJPP 301; rzesz MAGP IV m 197; dęb jw; tarn jw; bądź AJŚ II m 213 s 63; miel MAGP IV m 197; kolb 2; tarnob MAGP IV m 197; bił jw; tom-lub jw; hrub jw; zam jw; piń jw; jęd RLTN XXII 250; częs MAGP IV m 197; kłob AJŚ II 213; radomsz 5; włosz MAGP IV m 197; kiel jw; koniec jw; itż 4; włod MAGP IV m 197; kozien jw; opocz jw; wiel jw; sier RLTN XXII 250; tas jw; brzez jw; łącz PJPAN 37 s 347; łow MAGP IV m 197; raw-maz jw; grój AGM X m 466; bial-podl MAGP IV m 197; sied Cyran 16; miń-maz AGM X m 466; pias jw; gr-maz jw; gtnń 2; węgr MAGP IV m 197; siem 1; biel-podl MAGP IV m 197; os-maz 10; pułt AGM X m 466; płoń jw; sierp jw; ciech jw; ostroł MAGP IV m 197; łom AGM X m 466; białos Kudz 151; graj AGM X m 466; aug jw; suw 1; olsz [Wilno Lit] MAGP IV m 197; [sporad] Ostródz SGOWM III 98;

os-wp AJŚ II m 213; krot jw; rawic PKJP III 3 s 17; gtn AJŚ II m 213; lesz jw; sulech MAGP IV m 197; kościac 15; n-tom 2; międzyrz GruchGwKr 9; włoc 4; lip 2; ryp AGM X m 466; złotow AJK XIV s 70; świec 5; gdań [Łuck Ukr] MAGP IV m 197; chojeń [Tarnopol Ukr] jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; kar LPW I 301; wej jw; Kasz S II 85; słup LPW I 302; Tarnopol 1 [Ukr]; Lwów 3 [Ukr]; Wilno [Lit] MAGP IV m 197.

2. blm 'drewno jesionowe jako material': z jaśona robom vozy, koua bryčki pszcz SGŚ XIII 168; ze jaśonu stoloz_robi meble i dyśle ryb jw; to jaśon. onygo barzo gotuiom, żeby nie pyńkauo żevo i žnom go na okroņgao, fornyr robom. co xce, to z nego zrobi: obuonk nie obuonk zaw 1; z jednego jasona vysua sofa i dva uska koniec 12; z jaśonu ci narty zrobe, bo se vygino piń 9; z jaśonu deski dobre ostroł 9; gliw SGŚ XIII 168; Ruda Śl jw; mław 1.

Geografia: Zn 1. – powszechne w Mp, częste na Śl, Maz, Kresach pd i w Wp, rzadkie na Kasz.

Por. **JESION**

II. Jasion zob. **JAŚMIN** JK

JASIONEK 'drzewo – jesion (*Fraxinus excelsior*): Do kopacki trza styl, cyli trzonek z jasionka, albo inksego liścioka N-tar KąśPodh IV 235; żadek takeg^o jaśonka v grobag [nw] vyrvaū ħi tu fsażyū myślen SFPS X 47; n-tar 28; lim AJPP 301; krak PJPAN 11 s 64.

Por. **JESIONEK** JK

JASIONIOWY 'jasionowy (zob.): uaviny jaśuńove som dobre, ale trudno je zrobić łącz PJPAN 37 s 347. JK

I. JASIONKA 'roślina – podagrycznik pospolity (*Aegopodium podagraria*): n-tar KąśPodh IV 235. RK

II. Jasionka zob. **I. JESIONKA**

III. Jasionka zob. **II. JESIONKA**

JASIONOWIEC zb 'skupisko jasionów': Wej S II 85. JK

JASIONOWY 'odnoszący się do jasionu, związany z jasionem': opołka – pfečōno z łykōf, pševožne ľaskovyħ i ĵošōňovyħ *brzoz 1*; ĵašonove ževo ĵez dobre do robiño skšypec *piń 9*; ĵašonove ũsko *konec 12*; ryb *SGŚ XIII 168*; *rzesz 8*; *zaw RŁTN XXXI 38*; *łęcz PJPAN 37 s 347*; *sied Cyran 16*; *mław 1*; *ostrot 9*; *lip 2*; *wej 3*; *Kasz S II 85*; *Štup LPW I 301*.

Por. **JESIONOWY** JK

Jasioń zob. **JASION**

Jasioter zob. **JESIOTR**

Jasiotrowy zob. **JESIOTROWY**

JASIOWY 'odnoszący się do jasionu, związany z jasionem': ĵašove [drzewo] *tar-gór 4*. JK

JASIU 1. 'część kołowrotka: *deseczka łącząca pedał z kołem*': *p-tryb RŁTN XXII 251*.

2. 'według wierzeń ludowych: *zły duch, diabeł*': *wyśed do śińi i zavoou: ĵašu, ĵezdeś tam? – ĵezdym – coś śe ũzvoou koniń 14*; *dĵaboŭ || čart || ĵašu || voĵtek mog 3*; *n-sqd Wiśta VIII 101*.

3. 'wir powietrzny': *poz AJW II m 230 s 122*.

Czarny jasiu 1. 'według wierzeń ludowych: *zły duch, diabeł*': *kal jw X m 825 s 165*; *jaroc jw*; *wąq jw*.

2. 'wir powietrzny': *poz PJPAN 57 s 56*.

Głupi jasiu 1. 'roślina': **a.** 'trzykrotka (*Tradescantia*)': *radomsz RŁTN XXII 181*; **b.** 'orklik pospolity (*Aquilegia vulgaris*)': *gtnń 2*.

2. 'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach, też: *ziarno tej rośliny*': *radomsz RŁTN XXII 181*.

3. 'wir powietrzny': *radomsz jw*; *wąq AJW II m 230 s 122*.

Popętany jasiu 'jw': *p-tryb PJPAN 57 s 56*.

Srala jasiu 'jw': *piń jw*. JK

JASK 'wrzawa, zgiełk': *Gádám wám, ze kie sie tak poschodzyli parobcy na*

páracki, to narobyli takiego jasku [...], co na dróge było słysno n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 374. JK

JASKA 'jaskółka': *byt LPW I 300*. BG

JASKAĆ 1. 'dużo mówić, być gadatliwym': *wej LPW I 300*.

2. 'o psie: *szczekać*': *wej jw*. BG

JASKIER *Formy*: *typ jazgier: miel PKJ II 66*; *sier 5*; *łow RŁTN XXII 253*, *Łow PF XIV 359*; *raw-maz RŁTN XXII 253*; *pias SKJ V 133*; *sierp 7*; *koniń 14*; *ryp MacSt 46*; ~ *typ jazgier: koniń Lud XIV 111*; ~ *typ askier: radomsz RŁTN XXII 251*; *kiel jw*; *łęcz PJPAN 37 s 21*; *gar Zb VIII 258*.

Znaczenia: **1.** 'roślina polna': **a.** 'o żółtych kwiatach, *trująca (Ranunculus arvensis)*': *ĵasker je piykny, ale krovy tego nie ĵčauy žrać ryb SGŚ XIII 118*; *ĵasker rośńe koŭo puotu dąb-tar 5*; *ĵaskrym možno se vypol-ić ũocy opocz 3*; *ĵasker ma ćanke badyłki i křatuski ĵeduze łuk 12*; *to ĵez ĵazđer, tego byduo nie byže ĵaduo koniń 14*; *ciesz 15*; *pszcz SGŚ XIII 118*; *prud jw*; *Szczepanowice-Opole jw*; *lubl jw*; *oles jw*; *Śl jw*; *n-tar KąśPodh IV 237*; *N-tar jw*; *myślen PJPAN 11 s 56*; *n-sqd PPodegr 195*; *kroś 2*; *rzesz 8*; *boch MPTL X 1 s 196*; *miel PKJ II 66*; *niż RŁTN XXII 251*; *radomsz jw*; *kiel jw*; *konec 12*; *kozien RŁTN XXII 251*; *wiel jw*; *łęcz PJPAN 37 s 21*; *łow RŁTN XXII 253*; *raw-maz jw*; *gar Zb VIII 258*; *siem 3*; *sierp 7*; *koniń Lud XIV 111*; *ryp MacSt 46*; *tcz 3*; *wej LPW IV 1389*; **b.** 'knieć błotna, *kaczeniec (Caltha palustris)*': *narĵij ĵaskru, to ususymy na žime miech 16*; *ĵazđer to ĵez nie do pićo sier 5*; *Łow PF XIV 359*; **c.** 'mniszek lekarski (*Taraxacum officinale*)': *pias SKJ V 133*; **d.** 'bliżej nieokreślona': *ĵasker rośńe veľgi, mo grube patyki kolb 3*; *piń 2*; *bial-podl 1*; *lip 2*. [Por. II. *jazgar*, II. *jazgarz*]

2. 'roślina ozdobna, *ogrodowa o różnokolorowych kwiatach – aster (Aster)*': *rużne kolory ĵaskruf mām iłż 14*.

3. 'ozdobna wstążka w stroju męskim': Koszulę męską sprzed 1830 roku cechowały gęste zmarszczki wokół szyji oraz niski wykładany kołnierzyk z dziurkami, przez który przewlekano jazgier, czyli wstążeczkę *Krak pn-wsch ASL V 9 s 23; Kiel pd jw*.

Jaskier rolowy 'jaskier w zn 1a (zob)': Jaskier rolowy [...]. Oszukańcy używają jaskierów do wzbudzania litości i uwagi. Pocierają nimi różne części ciała, które dostaje pryszczów i pęcherzów *ok Żnina i Szubina Wisła XIV 81; Wp jw; Kuj jw*.

JK

JASKIEREK *Forma*: typ jazgierek: *koniń 14; śr-wp Pozn I 255*.

Znaczenie: 'jaskier w zn 1a (zob)': antoż nazbırou jaszgerkuv i zrobiu sobe vızykatur ['okład rozgrzewający'] na kolano *koniń 14; jaskerki tak uadnie poyno piń 9; n-tar KąsPodh IV 237; śr-wp Pozn I 255; n-miej 1*.

JK

JASKIERKA 'jaskierek (zob)': *kościan 15*.

JK

JASKIERNIK 'roślina polna o żółtych kwiatach': **a.** 'jaskier polny (*Ranunculus arvensis*)': jaskernik to je i'edovatã trãva, to ańi kr^uovy ñe ħcã zryć – żółty *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 258; Kie krowy sie paso na łyngak, ka jes jaskiernik, to ónych ci nie bedo go zryć [...], Kie sie go ususy na słonku, to pote go byđło jy n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 374; Listeczki jaskiernika przykładali dawniej parobczaki na ciało, aby się potworzyły rany trudne do gojenia, czëm się uwalniali od wojska *Zakopane Zb VI 285; n-tar PTP IV 206; opocz RŁTN XXII 251; b.* 'jaskier ostry (*Ranunculus acer*): *N-tar ZborSł 134; c.* 'jaskier rozłogowy (*Ranunculus repens*): *N-tar jw*.*

JK

JASKIERW 'jakiś motyw hafciarski': Promienisty motyw [...] trudno połączyć z pojęciem rośliny, podobnie jak i ja-

s k i e r w, który nie ma nic wspólnego z jaskrem *Ciesz pd PEŚ II 16*.

JK

JASKINA 'jaskinia w zn 1 (zob)': *opol SGŚ XIII 118; klucz jw*.

RK

JASKINIA *Formy*: typ jaskwinia: *piń 2; ~ typ jaśkinia: n-tar ME IX 134; ~ typ jeskinia: Lit PJPAN 98 s 98; ~ typ łaskinia: ostródz MPKJ III 477; ~ typ askinia: lub PF V 693*.

Znaczenia: **1.** 'głębokie wydrążenie w skale lub pod ziemią, zwykle naturalne': jo iješce ñe byu ñigdy v žodne jaśkińi ryb *SGŚ XIII 118; u nos muvo jama, jaśkińa tys muvo, ale ta nazva to s ksozek piń 9; jaśkińa f skale kiel 22; jaśkińa duzo jes f tyħ kańińaħ – i cuo'veg vliže i duze žviže sier 5; na skarpe taka była jaśkińa zam 4; smog vavelski šežoū v jaśkińi koniń 14; Cieszyn [Cz] Kad-Gaw 245; Ciesz [Cz] OndrGod 110; ciesz ZarSł XV 1 s 46; pszcz SGŚ XIII 118; ryb 4; rac SGŚ XIII 118; koziel jw; tar-gór jw; strzel-opol OIW 74; Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 118; lubl jw; Zakopane KąsPodh IV 237; [pśn] n-tar ME IX 134; n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 31; tarn ME I 256; chrzan MPKJ VII 365; olk NT I 88; miech 7; iłż 4; opocz 3; wiel PorJ 1970 s 525; łęcz PJPAN 37 s 341; tow RŁTN XXII 251; radz-podl 13; biał-podl 5; pułt 5; olsz StefJ 76; ostródz MPKJ III 477; szam 8; Lit PJPAN 98 s 98*.

2. 'znaczne wgłębienie w ziemi będące kryjówką dla zwierząt; jama': Mieli tam askinie w tym lesie *lub PF V 693; vižoūem b^uorcuxa f ty jaśkf'ine za guramy piń 2; jeden ino malutki zajonž zostou v jaśkińi, stare po'ucekaūy konec 12; jaśkińa uod žñeji wej LPW I 300; hrub 4; biał-podl 5*.

3. 'głęboka rozpadlina': Obešli od góry i dziadek usłyszał becyńie młodego koźlyńcia. Wartko obyrtnon ku plecacom, wynuktoł line. Kumoterek go sekierowoł

i tak spuścili się dołu w jaskinie śniyznom
N-tar KąśPodh IV 237.

4. 'brudne, nędzne mieszkanie; nora':
strużyński nazývou svojom řauupke řas-
kiňom *koniň 14*; f_{ti} řaskiňi v řimňe
zmarźnim *tcz 3.* JK

***JASKINIOWY**

Jaskiolecza *zob. JASKÓLECZKA*

Jaskiołka *zob. JASKÓŁKA*

Jaskiołka *zob. JASKÓŁKA*

JASKLIWY 'krzykliwy, piskliwy': Ja-
skliwy głos *n-tar KąśPodh IV 237.* RK

Jaskoli *zob. JASKÓLI*

Jaskolina *zob. JASKÓLINA*

Jaskoluk *zob. JASKÓLUK*

Jaskoła *zob. OSKOŁA*

Jaskołczka *zob. JASKÓŁCZKA*

Jaskołczy *zob. JASKÓŁCZY*

Jaskołeczka *zob. JASKÓLECZKA*

Jaskołka *zob. JASKÓŁKA*

Jaskołkin *zob. JASKÓŁKIN*

JASKORUSKI rz, lm 'odmiana wczes-
nych, stodkich jabłek': *wej S II 83.* RK

JASKOT 'krzyk, hałas': tyle řask^ootu
narobili řąb-tar 5; *ok Tarnowa PF IV*
307.

Por. **JAZGOT** RK

JASKOTAĆ 1. 'krzyczeć, hałasować':
ok Tarnowa PF IV 307.

2. 'śmiać się głośno': *lim 16.*

3. 'mówić piskliwie, cienkim głosem':
dęb K II 237.

4. 'głośno szczeakać, uřadać': ty nocy psy
straśne řask^ootaųy, tag doćinaųy, muśau śe
řto krećić řąb-tar 5.

Por. **JAZGOTAĆ** RK

JASKOTKI blp 'dotykanie ciała
w miejscach wraźliwych, pobudzające do
śmiechu; łaskotki': *sanoc Lud IV 307.* RK

Jaskóka *zob. JASKÓŁKA*

JASKÓLAK *Forma: typ jaskólak:*
Lit PJPAN 98 s 98.

*Znaczenia: 1. 'młode jaskółki; jas-
kółczę [?]: Lit jw.*

2. 'gotąb o upierzeniu przypominającym
upierzenie jaskółki': *pszcz SGŚ XIII 119.*

RK

JASKÓLCZATECZKO 'młode jas-
kółki; jaskółczę': *Stup LSW I 383, LPW I*
301. RK

JASKÓLCZATKO 'młode jaskółki;
jaskółczę': *Stup LSW I 383, LPW I 301.*

RK

JASKÓLCZATUSZKO 'młode jaskół-
ki; jaskółczę': *Stup LSW I 383, LPW I 301.*

RK

JASKÓLCZĘ 'młode jaskółki; jaskół-
czę': *Stup LSW I 383, LPW I 301.* RK

JASKÓLCZY 'jaskółczy': řask^ołčč
gu^ovno *Stup LPW I 300; Kasz S II 84; Stup*
LSW I 383.

Zob. OCZKO RK

JASKÓLCZYN 'jaskółczy': řaskulčā-
no gńāzdo *Kasz S II 84; Stup LSW I 383.*

RK

JASKÓLEC 'jaskółka w zn I (zob.)
[?]: *raw-maz AGM VII 69.* RK

JASKÓLEK 'samiec jaskółki': řaskulk
m^ovi: poi sa, poi sa, a řaskulečka mu na
to: řińda, řińda, cik, cik, cik *Kar S II 84.*

RK

JASKÓLE 'młode jaskółki; jaskółczę':
opocz RLTN XXII 251; kal AJW II s 89.

RK

JASKÓLI *Forma: typ jaskoli [w zest:*
jaskole oczy]: chojn 3; byt 2.

Znaczenie: 'jaskółczy': Kasz LPW
IV 1389.

Zob. OKO RK

JASKÓLICA *Forma: typ jeskólica:*
Stup LPW I 309.

Znaczenie: 'jaskółka w zn I (zob.):
řto bā zabił řask^oulōca, teųe řrasne řorān
wej S II 83; Wej pn-wsch jw; Kasz Ram 60;
Stup LPW I 309. RK

JASKÓLICZKA *Formy: typ jasz-
kóliczka: os-wp AJW II s 89; Grabówek-
-Gdynia AJK VII s 54; ~ typ jaskóliczka:*

||- *wej S II 84*; ~ *typ jaskórlęcza*: ||- *wej jw*; ~ *typ jeskóliczka*: *Stup LPW I 309*.

Znaczenie: 'jaskółka w zn I (zob.)': jedna jaskulečka lata nie sbuduje [przysł] *Kasz Ram 60*; jask'ulečka χroni χoće przed uegną i čarami *kar S II 93*; to mže padało, bo tak jaskulečki vedle zeńi lątają *Kasz jw*; Jaskuliczka, ranny ptak, óna wskaže, kady brzak [!] [pśn] *ok Będzina Kiel I 161*; jask'urląčka, jask'urləčka [...]. jaskurləčki lątają *wej S II 84*; *os-wp AJW II s 89*; *sulech PFP XIV 138*; *wolsz jw*; *Kamien-ny Potok-Sopot LPW I 300*; *kar AJK VII m 305 s 54*; *Oksywie-Gdynia LPW I 300*; *Grabówek-Gdynia AJK VII s 54*; *wej jw i m 305*; *stup MAGP IV m 193 s 122*.

Jaskóliczka czarna 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*)': *wej AJK IV s 90*.

Jaskóliczka morska 'jw': *wej jw*.

Jaskóliczka polna 'jw': *wej jw*.

Jaskóliczka szara 'jw': *Wej S V 220*.

Jaskóliczka ziemna 'jw': *wej AJK IV s 90*.

Jaskóliczki 'bylina – zabiściek pływający (*Hydrocharis morsus-ranae*)': jaskulečki pliwają po voze, v błotkach, jezorach i głębokiχ rovaχ *kar S VII 8*.

Frazeologia: mieć (do czegoś) takie prawo, jak wróbel do jaskóliczki gniazda 'nie mieć do czegoś prawa': uon ma do tayo takę prawo, jak wróbał do jask'uləčki gńazda *Stup LPW I 300*. RK

Jaskóliczki *zob. JASKÓLICZKA*

Jaskóliczyn *zob. JASKÓLICZYNY*

JASKÓLICZYNY *Formy*: *typ jaskóliczyn*: *wej LPW I 300*; *stup jw*; ~ *typ jeskóliczyn*: *Stup jw 309*.

Znaczenie: 'jaskólczy': *wej jw 300*; *stup jw*; *Stup jw 309*, *LSW I 382*.

Zob. OCZKO

RK

JASKÓLIĆ *pśn 'o jaskółce: wydawać charakterystyczny głos*: Jaskólinka jaskóli: Wstawaj, Jasiu, dzień bieli! *Ryb PieśniŚl I 331*; Rano, rano jaskulinká jaskuli *głub ME V 85*. RK

JASKÓLINA *Forma*: *typ jaskolina*: *Śl PF V 751*.

Znaczenie: 'jaskółka w zn I (zob.)': *jw*. RK

JASKÓLINEK [?] 'jaskółka w zn I (zob.)': *wej AJK VII s 56*. RK

JASKÓLINKA 1. 'jaskółka w zn I (zob.)': gdybym mała skšydua jak ta jaskólinka ryb *SGŚ XIII 119*; jaskulince tša našykuvać pyžau na gńauzdo *rac jw*; vížauaχ juš piršy jaskólinki *koziel jw*; guespuedońi mže bəc jask'ulenko abue sroko. jask'ulenkə je robueco, často, guespuedarno, a sroka je neluso, nic nie robi *Wejherowo S II 83*; Rano, rano jaskulinká jaskuli [pśn] *głub ME V 85*; Jaskólinka świėgoli: Wstań, kochanku, do roli [pśn] *wiel Zb IV 209*; *Rozbark-Bytom SGŚ XIII 119*; [pśn] *opol KoszPog 88*; [pśn] *klucz MPTL XXI 75*; *Śl SGŚ XIII 119*; *wej AJK VII m 306 s 56*.

2. 'dorastająca dziewczyna; podlotek': te jaskulenkí nic nie robó, le są po drogaχ oprovažają *Kasz S II 83*. RK

JASKÓLKA 1. 'jaskółka w zn I (zob.)': to je gręχ zabic jaskulką *wej S II 83*; *kar AJK VII m 305 s 56*; *kościer jw s 57*; *Grabówek-Gdynia jw m 305*; *Gdynia jw*; *Stup LSW I 383*.

2. *ekspr 'osoba darzona uczuciem'*: jaskulko moja kořana *Kasz S II 84*.

Jaskółka błotna 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*)': *wej AJK IV s 90*. RK

JASKÓLNICZKA 'jaskółka w zn I (zob.)': *wej AJK VII m 305 s 55*. RK

JASKÓLONKA [?] 'jaskółka w zn I (zob.)': *wej AJK VII s 58*. RK

JASKÓLUK *Forma*: *typ jaskoluk*: *suw PKJP II 2 s 14*.

Znaczenie: 'młode jaskółki; jaskółczę': juš vížał, wylažo jaskuluki *suw 3*; I teraz wo jest gniazdeczka i cztery jaskóluki wysiedziany, to dobrza *Wilno [Lit] SLit 206*; *suw PKJP II 2 s 14*. RK

JASKÓŁA 1. 'jaskółka w zn 1 (zob.)': jaskóły (całe czarne) budują gniazda tylko w chlewach wiel MAGP IV s 123; opocz RŁTN XXII 251; miń-maz MAGP IV m 193 s 123; ~ ekspr: koniń 14.

2. 'ptak – rybitwa zwyczajna (Sterna hirundo)': jaskóły || rybory pszcz SGŚ XIII 119.

3. 'nazwa krowy': miń-maz 1.

4. 'pogard 'murarz': puław PF V 751.

5. 'przewz: né vím čymu na stařa novočyka muvíli jaskuua koniń 14.

Na jaskółę 'o sposobie wznoszenia ścian: wypełniając mieszaniną gliny, plew i słomy szalunek z desek': Ściany budynków glinianych wznoszone są niekiedy na tzw. jaskółkę lub jaskółę z gliny wymieszanej z plewami i pociętą słomą, a następnie ubijanej między umocowanymi deskami ustawionymi jako forma na miejscu, na którym ma być wzniesiona ściana Wp EP I 336. RK

JASKÓŁCZAK 'rodzaj połączenia elementów drewnianych, polegający na tym, że w jednym elemencie wykonuje się trapezowe zacięcie, a w drugim elemencie wykonuje się dopasowane wycięcie': n-tar KąsPodh IV 238. RK

JASKÓŁCZANY zob. MATKA

***JASKÓŁCZE**

JASKÓŁCZKA Forma: typ jaskółczka: chojn LPW I 300.

Znaczenie: 'jaskółka w zn 1 (zob.)': jw. RK

JASKÓŁCZY Forma: typ jaskółczy [w zest: jaskółcze oczko]: Kasz Pobł 26.

Znaczenie: 'właściwy jaskółce, związany z jaskółką': f stariń byyy dva jaskuuce gńozda łęcz PJPAN 37 s 341; jaskuuce gńazda to z błota biał-podł 1; ciesz SGŚ XIII 119; pszcz jw; strzel-opol OIW 74; myślen PJPAN 11 s 70; kroś 9; krak PJPAN 11 s 70; dąb-tar 5; koniec 12; rad RŁTN XXII 251; koniń 14; złotow B II 31;

Koc SKoc II 54; Kasz pn-wsch LPW I 300; Kasz Ram 60.

W połączeniu: **Jaskółcze gniazdo** przekł: Ba coś robiy! Jeś toś ty piyrśy! Na to toś! A ku plugowi toś dziecko?! Zarbyś teroz, co?! Jaskółce gńozdo jedno! – i prask gorcem o zym [st] N-tar KąsPodh IV 238; n-tar jw.

Zob. CHLEB, CHWOST, MLEKO, MUR, MYDŁO, OCZKO, OGON, OKO, ŚLEP, ZIELE, ŻYTO RK

JASKÓŁCZYN 'jaskółczy': Kasz S II 84.

Zob. OCZKO, ZIELE RK

JASKÓŁECZKA Forma: typ jaskółeczka: opol SGŚ XIII 119; byt LPW I 300; kar jw; ~ typ jaskioteczka: Śl SGŚ XIII 119; ~ typ jaskkoteczka: os-wp AJW II s 89; ~ typ jaskoteczka: olsz StefR 32; Wr StefŚl 51.

Znaczenia: 1. 'jaskółka w zn 1 (zob.)': pud mostem jaskuľki gńazdo majo, žiś taka mała jaskuľeczka latała biał-podł 1; jaskuľeczki frukajum nisko pšed dyščym kal 24; kryśa, ɣoź ino, zobočyž młode jaskuľeczki koniń 14; maue jaskuľeczki šezď v gńastku tcz 3; jaskuľeczko, gźeś uwiła sfe gńozdecko opocz 3; W Kopalinach, w ciemnym lejsie, Jaskótecka jajka niejsie [pśn] opol KoszPog 67; Jaskótecka w kwietniu gńozdecko ryktuje, owiesek w sonsiecku spory zamiaruje [przysł] N-tar KąsPodh IV 239; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 119; ciesz 4; ryb 13; niem SGŚ XIII 119; opol jw; lubl jw; Śl jw; tarnob 5; piń 9; łęcz PJPAN 37 s 341; mław 1; ostroł 9; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 76; Wr StefŚl 51; os-wp AJW II s 89; rawic jw; lesz jw; kościan jw; śrm jw; jaroc jw; n-tom jw; złotow B II 31; szt GMalb II 1 s 141; byt LPW I 300; kar jw; wej 3.

2. pśn 'dziewczyna': Jeskóteczko, pannieczko, Poziédz my též, Siuła lát mász? olsz StefR 32.

Jaskólecza polna 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*): *st-gdań AJK IV s 90*.

Jaskólecza ziemna 'jw': *st-gdań jw. RK*

JASKÓLEK *Forma: typ jaskółk: olsz PF XVIII 4 s 148.*

Znaczenia: 1. 'samiec jaskółki': jaskółek je źżebto wākši od jaskółki Koc SKoc II 54.

2. 'jaskółka w zn I (zob.) [?]: jekuuk z baąam pukusulkom olsz PF XVIII 4 s 148; kościer AJK VII s 57; kar LPW I 300.

RK

JASKÓLEŃKA *pśn 'jaskółka w zn I (zob.): kedy ja tak byąa jak ta jaskuuyńka, polecauąabym ja za mępnzem do śl^unka Mr i Wr SGOWM III 76.*

RK

Jaskółk *zob. JASKÓLEK*

JASKÓŁKA *Formy: typ jaskółka: ryb PJPAN 43 cz 1 s 18; prud MAGP IV m 193 s 122; jas jw m 193; częs AJŚ IV m 549; lubar MAGP IV m 193; radz-podl Cyran 17; sied jw; sok-podl jw; ||- graj 1; suw MAGP IV m 193; kościan PJPAN 43 cz 1 s 18; jaroc jw; tur MAGP IV m 193; szam PJPAN 43 cz 1 s 18; mal jw; chojn LPW I 300; ~ typ jaskiółka: oles PKJP X 87; klucz jw; nam MPKJ IV 297; syc AJW II m 200; kęp jw; os-wp jw; rawic jw; ~ typ jaskiółka: opol MAGP IV m 193 s 122; oles AJŚ IV m 549; ~ typ jaszkiółka: niem DobrzNiem I 89; wiel AJW II m 200 s 89; tęcz MAGP IV s 123; os-wp AJW II m 200 s 89; rawic PKJP III 3 s 111; sulech AJW II m 200 s 89; chodz jw; gdań AJK VII s 58; ~ typ jaskónka: kościer LPW I 300; ~ typ jaskóka: rawic PKJP III 3 s 101; lesz AJW II m 200; wolsz jw, SobWp 155; kościan AJW II m 200; międzyrz jw; międzych jw; czar MAGP IV s 122; złotow AJK IV s 91, B II 31; ~ typ jastrzółka: olsz PF XVIII 4 s 148; ~ typ jaskółka: tarn 3; grój MAGP IV m 193 s 123; węgr AGM X s 56; os-maz MAGP IV m 193; pułt AGM X s 56; mław jw; przas BasStudia s 19; ostroł 10; koln*

BasStudia s 19; tom jw; białos MAGP IV m 193; ||- graj 1; aug 2; suw 1; olec MAGP IV m 193 s 122; etc PF XVIII 4 s 148; giż MAGP IV m 193 s 122; mraq PF XVIII 4 s 148, 149; szczyc MAGP IV m 193; nidz SGOWM III 76; resz MAGP IV m 193; olsz jw; Wr StefŚl 159; ostródz MAGP IV m 193; chojn LPW I 309; wej AJK VII s 58; Lit PJPAN 98 s 98; ~ typ jaskółka: koln BasStudia s 114; tom MAGP IV m 193; suw jw; ~ typ jezgrzóka: złotow AJK IV s 91; ~ typ jaskółka: opol AJŚ IV s 12; ~ typ woskiółka: złotow AJK VII s 58; ~ typ wiskiółka: wej S VI 161.

Znaczenia: 1. 'niewielki ptak wędrowny, charakteryzujący się dość długimi, ostro zakończonymi skrzydłami i widelkowatym ogonem, szybki w locie (Hirundo)': jaskółki ucekaiom do cepuyx krajof rac SGŚ XIII 120; jaskółka carnutko tako, aż żelonkovato, pod bżuxem bołe mo kras 3; jaskuuka pšebyvo pšy krovak, v uoborax kruvnyx z byota gnozdecko ulepi wiel 6; jaskuuki lubo še kompac. uobora še daży, bo jaskuuki še gnizyo kolb 3; jak xto zabije jaskuuke, to mu krova byže krfjom dojić tęcz PJPAN 37 s 341; że jaskuuki gniazda majo, tam še dom ne spali bial-podl 1; jaskuuka na desc nisko fura ostroł 10; te jaskuuki to zafse tak furgajo. jaskouki to jex gżęx niścyc, a vröble ne, bo none jeno skode robjo graj 1; tak pozno jaskuuki latoš pšylecauyi, zafše byuy na šfyntyi vojcey wolsz 7; jaskuuki so robotne tez 3; kei jaskuuka přełeci krove pod břaxa, to krove vimą spužne kar S II 83; oggw; ~ w przysł: Jedna jaskółka nie stanowi wiosny Ciesz MPTL XV 2 s 92; spółki to zjaduy jaskuuki ostroł 9; povežala jaskółka, že nedobra je spółka st-gdań SKoc II 54; dla jenej jaskółki moze być lato suw 1.

2. 'zabawka z papieru w kształcie tego ptaka': Od kogo jaskółka z papieru dalij zaleci ryb SGŚ XIII 120.

3. 'kawka (*Coloeus monedula*): to so jaskółki, ale take duze mrąg PF XVIII 4 s 149.

4. 'nazwa krowy': Grodno [Bruś] Pol-gow II 169.

5. 'marynarka krojem zblizona do fra-ka': χto noši jaskółka, to musi tyś nošić portki ze štreifami Wr StefŚł 159; jaskuuki nošili čorne, s tyuu take rošććńčo^m mēfi wolsz 7; te jaskuuki [...] tu vycynte na doū tak – do ślōbō to kuždy jeden dosto wolsz SobWp 155; chodz AJK II s 183.

6. 'krawat w kształcie kokardy; mucha': čemny kolor ubrańa, b^laua jaskuuka pot šyjō gar II.

7. 'trójkątny wypust w przedniej połaci dachu': Na jaskółce nie trza planu, ale juz na lukarne musi być *n-tar* KąśPodh IV 239; To ty kieluchy sie robiyło znowu z przodu, jak sie robiło, taká jaskółka sie nazywała. Wyrznól z deski takiego kielucha, to był z deski *n-tar* [Orawa] KąśŚł II 1 s 374.

8. 'jedna z żelaznych nakładek na końcu osi wozu, zabezpieczająca koło przed spadnięciem': Sed zotelnik, a pote śła jaskółka, i zaginało sie to tak, zeby to koło nie wypadło *n-tar* KąśPodh IV 239.

9. 'trójkątne wycięcie na krawędzi ucha owcy, będące znakiem identyfikacyjnym właściciela': Zwierzynta som poznacone. Kozdy hodowca mo swoje znaki: dziurecki, zaciyncia w uchu, dróty, nity, karbik, jaskółki *n-tar* jw.

10. 'gra polegająca na rzucaniu kijem do celu': ostroł BHKM V 415.

11. żart 'zakonnica': jaskółki mýška-jōm f kloštože rac SGŚ XIII 120; *n-tar* KąśPodh IV 239.

12. *pśn* 'dziewczyna': Jedzie Jasiu, jedzie, mijá moje wrota, Dzie já sie podzieje, ubogá siérotá. [...] Dzie já sie podzieje, ubogá jaskółka ok Łańcuta ME VI 278.

Jaskółka biała 'mewa (*Larus*): rawic PKJP III 3 s 279.

Jaskółka błotna 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*): brzez AGM VII s 68.

Jaskółka czarna 'jw': kar AJK IV s 90.

Jaskółka domowa 'jaskółka dymówka (*Hirundo rustica*): *n-sąd* PPodegr 196.

Jaskółka dymna 'jw': *n-sąd* jw.

Jaskółka dzika 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*): chojn AJK IV s 90; *byt* jw.

Jaskółka morska 1. 'rybitwa zwyczajna (*Sterna hirundo*): morske jaskuuki uviājom še čingle nad doūamy uot torfu koniń 14.

2. 'mewa (*Larus*): rawic PKJP III 3 s 279.

Jaskółka polna 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*): chojn AJK IV s 90.

Jaskółka szara 'jw': *złotow* jw; *sęp-kraj* jw; *grudz* jw.

Jaskółka wodna 1. 'jw': *wyrz* jw; *kar* jw.

2. 'mewa (*Larus*): *gnież* 2.

Jaskółka ziemnianna 'jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*): *byt* AJK IV s 90.

Jaskółka ziemna 'jw': *byd* jw; *złotow* jw; *kar* jw.

Jaskółka ziemniowa 'jw': *złotow* jw s 91.

Jaskółka zwykła 'jaskółka dymówka (*Hirundo rustica*): *n-sąd* PPodegr 196.

Jaskółki 1. 'konstrukcja kalenicy dachu stomianego z odpowiednio związanych pęczków słomy lub trzciny': Jest jeszcze trzeci sposób umacniania, polegający na jakimś wiązaniu słomy czy trzciny w pęczki, sterzące nad grzbietem dachu i sprawiające z daleka wrażenie siedzących na nim ptaków. Stąd też nazwa w r ó b l e [...]; czasem to jaskółki, a nawet kokoszki *bl* RS VIII 111.

2. 'fiótek (*Viola odorata*): Kasz LPW IV 1389.

3. 'piegi': Jaskółkowaty, nu jaskółki ma Wilno [Lit] SLit 206.

Na jaskółkę 'o sposobie wznoszenia ścian: wypetniając mieszanką gliny, plew i słomy szalunek z desek': Ściany budyn-

ków glinianych wznoszone są niekiedy na tzw. jaskółkę lub jaskółę z gliny wymieszanej z plewami i pociętą słomą, a następnie ubijanej między umocowanymi deskami ustawionymi jako forma na miejscu, na którym ma być wzniesiona ściana *Wp EP I 336*.

Zob. **OGON** RK

Jaskółki zob. **JASKÓŁKA**

JASKÓŁKIN *Forma: typ jaskółkin: Węg JP LII 375.*

Znaczenie: 'jaskółczyn': to ci stari tag gvarom, ze naj jaskółkine gńazdo ñe zbijemy, bo ked jaskółkine gńazdo zbijemy, to ftedy [...] [krowa] da młeka, ale ot kreví beže młeko jw. RK

JASKÓŁKON 'samiec jaskółki': to mušau bić jaskółkõn, tak f cõngu latau st-gdañ 11. RK

JASKÓŁKOWATY 'piegowaty': Jaskółkowaty, nu jaskółki ma Wilno [Lit] *SLit 206.* RK

JASKÓŁOWATY 'piegowaty': Mówi, ty gniazda musi pruł, wszystka jaskółowaty czy jaskółowata Wilno [Lit] *SLit 206.* RK

Jaskónka zob. **JASKÓŁKA**

Jaskórlęczka zob. **JASKÓLICZKA**

Jaskórliczka zob. **JASKÓLICZKA**

JASKÓWKA *Forma: typ jeskówka: giż SGOWM III 76; nidz PF XVIII 4 s 148.*

Znaczenie: 'jaskółka w zn 1 (zob.): opruc jeně jeskufki lato zafse je [przysł] giż SGOWM III 76; nidz PF XVIII 4 s 148; chojn AJK VII s 58; kar jw. RK

JASKRA 1. rzd lm 'choroba oczu objawiająca się silnym bólem gałki ocznej i widzeniem jak przez mgłę': jaskra. jaskry móu wiel 6.

2. 'rozżarzona cząstka oderwana od czegoś, co płonie; iskra': syc *SGŚ XIII 39; bl SWil I 435.* RK

JASKRACZ *Forma: typ jeskracz: przas AGM IX m 428; ostroł jw s 90; koln*

jw m 428; Mrąg SGOWM III 76; pis jw; Nidz jw.

Znaczenie: 'człowiek zezowaty': jeskrac – kšyvo patšy, na psa patšy, a suke ýži ostroł AGM IX s 90; To jeskrawy, jeskroc pis SGOWM III 76; przas AGM IX m 428; koln jw. RK

JASKRAWIE 'przystów od jaskrawy'

1. w zn 3: Kie miesioncek šwiyci na niebie jaskrawie, To cie pošlakujym po tyj mokryj trowie [pšn] *N-tar KąśPodh IV 239; n-tar jw.*

2. w zn 12: to juš se jaskrave v uocy žucauo łęcz *PJPAN 37 s 341.* RK

JASKRAWO 'przystów od jaskrawy'

1. w zn 1: p^uomalovou te iizbe, ým se víži uanñe, a lo mñe to troxe za jaskrav^o gor 4; biał-podl 1.

2. w zn 3: sjuñice na take šoruđi začo-žiuo jaskravo *tor MacSt 41; słońce svěcəlo jaskrav^o Kasz pn-wsch LPW I 300; n-tar KąśPodh IV 239.*

3. w zn 6: Jaskrawo patrzeć *Mr Wisła III 87.*

4. w zn 8: Jaskrawo śpięwała *N-tar ZborSt 135; Siekace zbyrcom tak jaskrawo, ciynko n-tar KąśPodh IV 239; Jaskrzy – jaskrawo woła, przemawia lim 15.*

5. w zn 12: to byuoby za jaskravo, že naša kšyvda łęcz *PJPAN 37 s 341.* RK

JASKRAWOŚĆ 'zezowatość': *Mr Wisła III 87.* RK

JASKRAWY *Formy: typ jeskrawy: węgr 4; przas AGM IX m 428 s 90; ostroł 10; koln AGM IX m 428 s 90; łom jw; Olec SGOWM III 77; etc jw; Mrąg jw; pis jw; ||- Mr zach jw; ||- Ostródz jw; ~ typ nieskrawy: Giż jw; ||- Mr zach jw; Wr jw; ||- Ostródz jw.*

Znaczenia: 1. 'o kolorze: jasny i intensywny': jaskrawy cyrvony n-šad PPodegr 195; Jaskrawe kolory n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 374; jaskrave, až v uocy

żgo łas RŁTN XXXI 244; mūode to mogum nošić take jaskrave, ale starše baży ćimne kal 24; Śl SGŚ XIII 120; n-tar KąšPodh IV 239; N-tar jw; kolb MAGP XII s 99; radomsz RŁTN XXII 251; puław jw.

2. 'o przedmiocie: mający taki kolor': Jaskrawe kwiátteki na smatce n-tar [Orawa] KąšŚl II 1 s 374; ta k^osula jęz za baržo jaskravã dąb-tar 5; ja za stara na take jaskrave sukynjke biał-podl 1; jaskrave – płótno mające jasne paski lub kółka lim 16; Na spódnicę zawiązywano f a r t u c h y zapašne: [...] ślepe, jaskrawe, myszynieckie Krp EP II 270; n-tar KąšPodh IV 239; N-tar jw; piń 9; jęcz PJPAN 37 s 341; złotow B II 31.

3. 'o świetle, blasku: rażące oczy, mocne': złotow jw; wej LPW I 300.

4. 'będący źródłem takiego światła': od mrozu zoża to take promieńa su jaskrave kras 3; jake to žis sūonko jaskrave, jak letńo poro siem 3; jaskravě promieńe słońca Kasz pn-wsch LPW I 300.

5. 'o śniegu: iskrzący się, błyszczący': śnik ot słońca jaskrawy kras 3; węgr 4.

6. 'mający zęza, zezujący; zezowaty': kostek taki mocno jęskravi ostroł 10; jęskrave ocj, tak koso pašy etc SGOWM III 77; przas AGM IX m 428 s 90; koln jw; łom jw; Olec SGOWM III 77; Giž jw; Mrąg jw; pis jw; Mr zach jw; Mr Wiśła III 87; Wr SGOWM III 77; Ostródz jw.

7. 'mający przeszywający wzrok': jęskrawy, to jak ma mocne bystre oko, to jak ma nēmniūe spojżenie przas AGM IX s 90.

8. 'o głosie: donośny, wrzaskliwy': E, dziywce, ale mos jaskrawy głos! n-tar KąšPodh IV 239; Dziywki miały jaskrawe glosy, to jak tukły, to ka ta było słysno! n-tar [Orawa] KąšŚl II 1 s 374; N-tar ZborŚl 135.

9. 'o mrozie: ostry, dojmujący': Księżyc jasno świcił. Mróz jaskrawy był bus PorJ 1957 s 90.

10. 'odznaczający się żywością myślenia, szybko orientujący się': baba [...] ta byua jęsce doć jaskravã Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 174.

11. 'o rozumie: bystry, błyskotliwy': Má jaskrawy rozum n-tar [Orawa] KąšŚl II 1 s 374.

12. 'bardzo wyraźny, dobitny, oczywisty; skrajny': to juž jęz jaskrawy pšykuat, jag un postympuie z lužmy jęcz PJPAN 37 s 341. RK

JASKRO 'w odniesieniu do blasku: intensywnie, mocno': gwałdo žis tak jaskro svěco Kasz S II 83. RK

Jaskroniec zob. **ZASKRONIEC**

JASKROWAĆ *Forma: typ jęskrować: ostroł AGM IX s 93.*

Znaczenie: 'mieć zęza; zezować': jw. RK

JASKRY 1. 'o przedmiocie: mający jasny i intensywny kolor; jaskrawy': to ję jaskrã sãkńa Wej S II 83.

2. 'gwiazdzisty': jaskri večor, jaskrã noc, jaskrě ňebo Wej jw. RK

JASKRZATY 1. 'o głosie: donośny, wrzaskliwy': mã jaskřaty głos, a czyškom ryńkym ciesz 6.

2. 'o dźwięku: wysoki, głośny': Hók ['piszczatka w dudach'] [...] muszi być z twardego drzewa, coby miało jaskrzaty głos, coby nie grało głucho ciesz PEŚ III 112.

3. 'o motywie zdobniczym: dobrze widoczny': Jak dobrze widno, taki wyraźne, tóż jaskrzate szie powiado ciesz PEŚ III 125. RK

JASKRZAWY 'o motywie zdobniczym: dobrze widoczny': Grubsze motywy wykonane wyraźnie, niezależnie od tego, jaką techniką i w jakim materiale, bywają nazwane j a s k r z a w y m i lub j a s k r z a t y m i ciesz PEŚ III 125. RK

JASKRZEĆ 'roślina – jaskier ostry (Ranunculus acer)': Rac SGŚ XIII 120. RK

JASKRZELEC 1. żart 'księżyc': *ja-skřělč ju svěci pog Wej i Lęb S II 83.*

2. 'człowiek tysi': tego *ja-skřělca je z daleka poznać pog Wej i Lęb jw.* RK

JASKRZYĆ (SIĘ) 'mówić donośnie, wrzaskliwie': *Jaskrzy – jaskrawo woła, przemawia lim 15.*

Jaskrzyć się 'łnić migotliwym blaskiem, błyszczyć; iskrzyć się': *niebo są ja-skři. [...] boże dřevko są ja-skřelo, jaž očo bolało pog Wej i Lęb S II 83.* RK

JASKRZYK 'roślina – jaskier (*Ranunculus*): *n-tar KąsPodh IV 239; n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 374.* RK

Jaskwinia zob. **JASKINIA**

Jasła zob. **I. JAŚLA**

Jasle zob. **I. JAŚLE**

JAŚLA blp *Formy*: typ *asła*: *siedl Cyran 110; ~ typ lasła: sied jw.*

Znaczenia: 1. 'żłób dla zwierząt w stajni lub oborze': *jasła – koryto tylko dla krów, zrobione z desek, znajdujące się na ziemi hrub 4; Bydło stoi u żłobów „jaseł” zbitych z desek Stanisławów [Ukr] ME XIII 20; żyw PJPAN 48 s 52; bus 10; piń 8; chłm MAGP II m 72; [rzd] lubar jw; sied Cyran 110; os-wp MAGP II m 72; st-szczec [Tarnopol Ukr] PJPAN 48 s 51; Bukowina [Rum] jw 68 s 66; Stanisławów [Ukr] ME XIII 56.*

2. 'konstrukcja na siano, stomę dla zwierząt mocowana do ściany': *tatulek šli do maštalnie pšibić jasua ciesz 4; jasua – plecionki przy ścianie, gdzie się zakłada siano radomsz 11; jasua – deska pod żłobem, gdzie się zatyka siano dla koni radomsz MPCG VI 11; jasua – to dva take kablerjki jak duya, dřevnane i prentami pšepłecone. położy tam rōvnanka la krovvy albo la kōna biel-podl MAGP II s 77; Cieszyn [Cz] jw m 72; ryb jw; rac jw; głub jw; prud jw; koziel jw; gliw jw; niem jw; Śl SGŚ XIII 120; Czaca [Śl] MAGP II m 72; Orawa [Śl] jw; n-tar KąsPodh IV 239;*

N-tar jw; n-tar [Orawa] MAGP II m 72; żyw jw; wad jw; lubacz jw; ośw jw; hrub 2; piń MAGP II m 72; opocz RŁTN XXII 251; wiel MPCG VI 11; bial-podl MAGP II m 72; sokól jw; gdań [Łuck Ukr] jw.

3. 'dwie drabinki połączone ze sobą pod kątem, tworzące przenośny żłób dla zwierząt': *Spisz [Śl] jw; Gładkie-Zakopane jw; n-tar jw; n-tar [Spisz] jw; n-tar [Orawa] PKJP I 4 m 37; sokól 2; ~ 'ustawione w lesie dla dzikich zwierząt': gliw MAGP II s 77.*

4. 'konstrukcja z desek lub żerdzi w stajni lub w oborze; przegroda, przepierzenie': *jasua – przegrody z desek i żerdzi, np. w stajni n-tar 28; Jasła – przygrody między bydłem Lim; lbń [Lwów Ukr] MAGP II m 72; tom-lub jw s 77; hrub jw; zam jw; radomsz jw m 72; lubar jw; wiel jw; Nadwitnie-Radzyń Podl jw; biel-podl jw; aug jw; chojeń [Tarnopol Ukr] jw; Wilno [Lit] jw.*

5. 'wydzielone miejsce w oborze służące do karmienia zwierząt': *jasua to tylko [...] dla ovec, take odgrożone miejsce na šano siem 1; Jasła – zagrodzony ką (podłużnie, nie na ukos) w oborze, do karmienia cieląt lubacz 1; Owce dostają jeść w gródcach [...] dostają też paszę i w jasłach N-tar MatlZ 81; lbń [Lwów Ukr] MAGP II s 77; trzeb [Lwów Ukr] i mil [Lwów Ukr] jw m 72; lubar jw s 77; aug jw; chojeń jw.*

6. 'odgrożone miejsce znajdujące się w pomieszczeniach gospodarczych, w którym trzyma się siano, zboże': *jasła – w oborach po kontak robó zaśeki zam 12; jasła – klatka zbita przy ścianie na siano tom-lub 2; oleś [Równe Ukr] MAGP II m 72.*

TJ, JK

I. JAŚLO 1. 'żłób dla zwierząt w stajni lub oborze': *jasuo – paseńe, co še daje bydlyńcu sier 1; vpus krovum šana do jasua konec RŁTN XXII 251; hrub 4;*

bus *MAGP II m 73*; *chtłm jw*; *sied PorJ 1934 s 92*; *wys-maz*; [rzd] *koniń MAGP II s 77*.

2. 'konstrukcja na siano, słomę dla zwierząt mocowana do ściany': za jasno cepe še krovom šano i suoma ryb *SGŚ XIII 120*; *bydłu še daje šano v jaśle*, a mysanke v zlobe *bial-podl 1*; *Ciesz SGŚ XIII 120*; *pszcz jw*; *syc AJS II m 27*; *n-tar KaśPodh IV 239*; *opocz RLTN XXII 251*.

3. 'dwie drabinki połączone ze sobą pod kątem, tworzące przenośny żłób dla zwierząt': *Śl SGŚ XIII 120*.

4. 'konstrukcja z desek lub żerdzi w stajni lub w oborze; przegroda, przepierzenie': Jasło – zagrodzone miejsce w stajni, gdzie stoją i jedzą krowy *Lwów 3 [Ukr]*.

5. 'odgródzone miejsce znajdujące się w pomieszczeniach gospodarczych, w którym trzyma się siano, zboże': jasło – odgródzony kąt w oborze, gdzie wkłada się siano *bial-podl 4*; *Nadwitnie-Radzyń Podl MAGP II s 77*.

6. 'w maślnicy: drewniany krążek zapobiegający rozchlapywaniu śmietany podczas robienia masła': na wyżnik pyryvy mōvēli jasno boch *MAGP II s 77*; *krak PAE VI m 335*; *miech jw*; *piń jw*; *jed jw*.

7. 'o czymś okrągłym i dużym': ma gębę jak jasno; japka (różanki) byy tego roku jak jasna (tj. duże) boch *MAGP II s 77*.

8. 'wiadomość dotycząca kogoś lub czegoś, często niesprawdzona': chozi jasno – wieść, plotka *piń 2*; jasna či jakeś godafi *piń 2*; puśceł choś jasno, ze beże vymana pińezy *iż 14*; *wiel 11*. TJ, JK

II. Jasło zob. DZIAŚŁO

Jasma zob. **ASTMA**

Jasmin zob. **JAŚMIN**

Jasna zob. **JASNY**

(po) **JASNAKU** 'w ciągu dnia, gdy jest widno': spychoex še pokupovać, co tša

byo, box choi po jasno iż pšez las ryb 13; ic tam jesce po jasno *lubl 1*; zrōp to lepi po jasno *strzel-opol SGŚ XIII 121*; *Padajom*, iże strzylbiczkam zlotom kulom nabijo, coby yny tych wrołnow na Szachcie utrefić po jasno czy po cmoku! *koziel ŚmKl 32*; *Śl G SGŚ XIII 121*. TJ

JASNASY 1. 'niezupelnie, niezbyt jasny; jasnowy': *Wr StefŚl 49*.

2. 'nadmiernie, zbyt jasny': *Wr jw*. TJ

JASNAWO 1. 'niezupelnie, niezbyt jasno': 'obuži to tag jag jes vokojo jasnavo kiel 22; *Szczyc SGOWM III 77*; *Nidz jw*.

2. 'niebiesko w jasnym odcieniu': kśce [len] modro, tak jasnavo *nidz SWM IV 12*.

TJ

JASNAWY 1. 'niezupelnie, niezbyt jasny': žis je tak jasnavy žin, tero tak cam byoe p^oχmurnoe, šaro jag v ičiši. jasnavy t^o i d^ośić jasny zlotow *B II 31*.

2. 'niebieski w jasnym odcieniu': mō^uće take jasnave ścany, a my mōmy žūte zlotow *jw*; *sukinka vydovaūa my še jasnavo koniń 14*; *ryb 9*. TJ

I. JASNE wykrz 'wyraża potwierdzenie; oczywiście, naturalnie': – jys kartofle? – jasne! *bial-podl 1*. TJ

II. Jasne zob. JASNY

JASNEŃKO *ekspr 'I. jasno w zn 1 (zob.)*: Wsytko-ć mi ziołko porozkwitało, biała lelija jesce – wsytko-ć mi ziołko jasneńko swieci, biała lelija nie chce [pśn] *sand Sand 58*. TJ

I. JASNO przystów *Forma*: ≈ *stwn* najasniej: *Olsz SGOWM III 77*.

Znaczenia: 1. 'dając dużo światła, blasku': ale gvozdy jasno śfico, beże jutro p^ogoda *piń Kup 62*; *žečoram slonko začožujo jasno olsz NT I 213*; *Miesiącek świeciul jasno krak ME VI 25*; i přeca uvižau, že še ta v jedne mejsu bar-zo jasno śvēčiuo *ciesz jw IV 32*; *jak puściu vlyⁿcy vody, to vlyⁿcy gazu, to [...] jaśni śf^lyčiuo*

brzoż 1; pszcz SGŚ XIII 121; ryb jw; opol jw; oles jw; N-tar ZborSł 135; [pśn] rzesz ME X 196; piń 9; wej 3; ~ w przysł: kej v novi rok jasno suńóńce svěci, stodoła bądó pustě Kasz S II 84.

2. 'zawierając dużo światła, blasku; nie ciemno, nie mroczno, widno': kedy suńóce śfěci, to jest jasno olsz SGOWM III 77; jasno žiśaj, ņebo take gvaźżiste bial-podl 1; ņe čakej aś še zećmi, yny röp pod vėla, je jasno ryb 13; terouz rano jez ryxuo jasno wolsz 7; u vö^us je tak jasno^e v jzbaŭ złotow B II 31; Cieszyn [Cz] Kad-Gaw 282; ciesz PEŚ I 37; pszcz SGŚ XIII 121; rac BMJP XIV 82; koziel ŚmKl 11; strzel-opol OlW 74; niem 3; opol KwOp XIII 4 s 95; oles SGŚ XIII 121; Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 53; Zakopane 1; n-tar 3; Orawa KąśSł II 1 s 375; lim 15; n-sąd 2; kroś 2; jaros 2; dęb 12; dąb-tar 5; radomsz 5; puław 4; [pśń] opocz MPTL VII 261; tęcz PJPAN 37 s 341; sied 6; mław 1; ostroł 9; suw 1; giż SGOWM III 77; Mrqg jw; Pis jw; nidz jw; Resz jw; Ostródz jw; Mr i Wr jw; koniń 14; wrzes AJW XI m 883; śr-wp jw; n-tom 3; gnieź AJW XI m 883; al-kuj jw; byd jw; wyrz jw; brod 1; Koc SKoc II 53; szt 12; Kasz LPW I 301; ~ w przysł: na noc straśno, na źěń jasno Kasz S II 84.

3. 'słonecznie, pogodnie': jasno na polu – pogodnie lim 15; a byuo pykńe jasno, lyn ['tylko'] na babyj gōre byua χmarka Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 53; jek jasno, taki čonk, to na jutro beńże mrōś suw 1; jasno śi na dwoźe zrōbił Tarnopol 1 [Ukr]; kras 7; bial-podl 9; ~ w przysł: Jeźeli na świętego Romana jasno, raduj się, będzie w stodole ciasno Katowice MPTL XV 1 s 56; jak ve śwēⁿtom jağńeske jasno, to uo lėn časno, a jak poχmurno, to uo len trudno N-tar ME III 163.

4. 'w odniesieniu do kolorów': a. 'nie ciemno, w jasnym odcieniu': jasno kśće,

ņe čemno giż SGOWM III 77; maluje te śčane jasno szt 12; ciesz 15; niem DobrzNiem I 79; opol PJPAN 6 s 26; lubl 4; sanoc 4; jaros 2; koniec RŁTN XXV 133; bial-podl 4; Szczyc SGOWM III 77; Olsz jw; ostródz jw; sulech 1; szt GMalb II 1 s 141; chojn 9; pd-zach ok Kościerzyny LPW I 323; wej 3; Słup LSW I 383; b. 'niebiesko': jasno [len] jak zakśće to jak ņebo szczyc SWM IV 12; i baluŭna pśęża do pstroćiny na poścel, byuo i forbovane červuno i jasno ostródz SGOWM III 77; tarnob AWK V 614; kraś jw; radomsz RŁTN XXII 251; itź AWK V 614; p-tryb RŁTN XXII 251; wiel jw; sier jw; łas jw; łow Fal I 141; raw-maz RŁTN XXII 251; skier jw; wys-maz Fal I 141; os-maz jw; dział SWM IV 12; mław 1; mak-maz Fal I 141; ostroł jw; koln jw; aug [graj] jw; giż SWM IV 12; mrqg jw; pis [koln] Fal I 141; nidz SWM IV 12; Mr i Wr PorJ 1952 s 20; olsz SGOWM III 77; os-wp Fal I 141; rawic [jaros] jw; śrm jw; byd jw; brod Fal I 141; chojn jw.

5. 'rozumiale, przejrzyście, w sposób niepozostawiający wątpliwości': tyn naučycel jasno żećokom tumačy koniń 14; jağ jasno mu vytumacy, to trafi tęcz PJPAN 37 s 341; jasno gadac Kasz S II 84; Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 35; n-tar KąśPodh IV 240; N-tar jw; n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 375; Orawa jw; piń 9; ełc SGOWM III 78; złotow B II 31; Słup LSW I 383.

6. 'w sposób wyraźnie widoczny, wyraźnie': na vnasne ocy jağ jasno vižauy Mr i Wr SGOWM III 77.

7. przen 'pusto': Jeźeli jest jasno, gdy się idzie na mszę pasterską, to w stodołach tego roku będzie także jasno (pusto) dęb Zb X 88. TJ, JK

II. JASNO rz. Forma: typ jesno: n-tom 1.

Znaczenia: 1. 'świt': byuð na mšy vešele, uð pu jedynastyj, nu to^e trvauð na drugi žiñ do rana, ale do samutkygo rana – uo ješne za_še rosxožyfi n-tom 1; i tak se mačili as ku jasnu, ale mu zrobić niž ne mogli, bo juž buu o ty pše zapomñau opol ME V 216.

2. 'jasność, światło': mòm šě uo^ebröžciž d^uo^e jasna? złotow B II 31; ok Tarnobrzega RWF VIII 135.

O jaśnie 'za dnia, kiedy jest jeszcze widno': koniñ AJW XI m 883; poz jw; międzyrz jw; międzych jw; szam jw; ob jw.

Po jasnu 'w ciągu dnia, gdy jest widno': niem SGŚ XIII 121; opol jw.

Za jasna 'za dnia, kiedy jest jeszcze widno': my pšiejęali za jasna opol jw; zr^uo^ebiⁱam t^uo^e za jasna. jutro^e za jasna uo^eb^użcam złotow B II 31; niem SGŚ XIII 121; lesz AJW XI m 883; sulech jw; wolsz jw; kościañ jw; śrm jw; śr-wp jw; poz jw; n-tom jw; międzych jw; szam jw; gnieź jw; czar jw; wyrz jw. TJ, JK

III. Jasno zob. DZIAŚŁO

JASNOBIAŁASY *Forma*: typ jasnobiałasy: n-tar [Orawa] MAGP XI m 531.

Znaczenia: 'niebieski w jasnym odcieniu': jw. TJ

JASNOBIAŁY 1. 'biały o intensywnym nasyceniu barwy': jasny? to juš jasnobauy, jasnocerwony, jasnomodry¹ etc SGOWM III 77; Kasz LPW I 66.

2. 'o włosach: bardzo jasne; jasnoblonde': ma v^uosi jasnobiaue tcz 3. TJ

Jasnobiałasy zob. **JASNOBIAŁASY**

JASNOBISKUPI 'fioletowy w jasnym odcieniu': zaw 1. TJ

*JASNOBLOND

JASNOBLONDYN 'mężczyzna o włosach jasnoblonde': sand RLTN XXII 251; brzez jw; ryp MacSł 166; tor jw. TJ

JASNOBORDOWY *Forma*: typ jasnobórdowy: opocz RLTN XXII 251.

Znaczenia: 'bordowy w jasnym odcieniu': jw. TJ

Jasnobórdowy zob. **JASNOBORDOWY**

JASNOBRAZ 'kolor brązowy w jasnym odcieniu': opocz RLTN XXII 251. TJ

*JASNOBRAZOWY

JASNOBRUNATNO 'przystów od jasnobrunatny': namalovau t^ego kōña na obrasku jasnobrunatno szt GMalb II 1 s 141. TJ

JASNOBRUNATNY 'brunatny w jasnym odcieniu': pōmelki f t^uo^eszu robi^uše jasnobrunatne szt GMalb II 1 s 141; ne, pñ ma brunatne, ale tak jasnobrunatne, ne čemnobrunatne [oczy] szczyc SGOWM III 77; jasnobrunotny kōñ ryb SGŚ XIII 121. TJ

JASNOBRUNO 'przystów od jasnobruny': Kasz LPW I 55; Słup LSW I 74. TJ

JASNOBRUNY 1. 'brązowy w jasnym odcieniu': prud SGŚ XIII 121; Kasz LPW I 55; Słup LSW I 74.

2. 'pomarańczowy': prud SGŚ XIII 121. TJ

JASNOBUŁANY 'o maści konia: koloru kawy z mlekiem': gar 21. TJ, JK

JASNOBURACZKOWY 'buraczkowy w jasnym odcieniu': Polesie [Bruś] PJPAN 112 s 102. TJ

JASNOCH 'wół maści jasnosiwej': pog Kościer, Chojn i Byt S II 85; Kar jw. TJ

JASNOCHA 'krowa maści jasnosiwej': pog Kościer, Chojn i Byt S II 85; Kar jw. TJ

JASNOCIEMNO 'ciemnoniebiesko': mrąg SWM IV 12. TJ

JASNOCZARNIUTKI *Forma*: typ jasnoczerniutki: puław 18.

Znaczenia: 'szaropopielaty': mysaty kuñ jak mysa vyglundo, bes kšys mo corny pas, ne jes taki jasnočyžnutki, ale juš taki mšysany jw. TJ

JASNOCZARNY 'szaropopielaty': jasnočarni – popielaty świec 2. TJ

JASNOCZERWONO *Forma: typ jasnoczerzwiono: Kasz Ram 60; Słup LSW I 139.*

Znaczenie: 'przysłów od jasnoczerwony w zn I': to mże na jasnočervjono wufaruevõne Kasz Ram 60; Słup LSW I 139. TJ

JASNOCZERWONY *Forma: typ jasnoczerzwiony: Kasz Ram 60; Słup LSW I 139.*

Znaczenia: 1. 'czerwony w jasnym odcieniu': výčongńente ot sjonka, jasnocervõne abo cervonase giž SGOWM III 77; jasnočervõně kvátø Kasz LPW I 111; přě mucaḡ nošø blevjõzče jasnočervjone Kasz Ram 60; jasnočervõnõ^u sukñõ^u, materiõ^u złotow B II 31; [rzd] tęcz PJPAN 37 s 342; etc SGOWM III 77; Olsz jw; Słup LSW I 139.

2. 'czerwony o intensywnym nasyceniu barwy': jasnočervony – wyraźny, czerwony kolor sanoc 4; jasnocyrvony – caukem cyrvony vad 25; boch 24; miel 8; lub 4. TJ

Jasnoczerzniutki *zob. JASNOCZARNIUTKI*

Jasnoczerzwiono *zob. JASNOCZERWONO*

Jasnoczerzwiony *zob. JASNOCZERWONY*

JASNOGNIADY *Forma: typ jasnogniady: tcz 3.*

Znaczenie: 'o maści konia: brązowy w jasnym odcieniu': koń ma maść jasnõgñada tcz 3; ryp MacSł 64; tor jw. TJ

JASNOGRANATOWY 'granatowy w jasnym odcieniu': biał-podł 2. TJ

JASNOJEDWABNY 'kremowy w jasnym odcieniu; jasnokremowy': jasnõjedvãbný klęd Kasz LPW I 306. TJ

JASNOKASZTAN *Forma: typ jasnokaštan: gar RŁTN XXII 251.*

Znaczenie: 'koń maści brązowo-żółtej w jasnym odcieniu': tarn 5; gar RŁTN XXII 251. TJ

JASNOKASZTANOWY 'o maści konia: brązowo-żółty w jasnym odcieniu': koń może bić jasnõkaštanovi tcz 3. TJ

Jasnokaštan *zob. JASNOKASZTAN*
JASNOKOŚCISTA *rz, pśn 'śmierć':* Coś sie tak rozsiađła jasnokoścista, bodaješ zjadła Mazurów trzysta. Coś tak wybieliła? Musi z Mazuramy po piecach jeździła, bo cie uznaje po twoich gołych ziobrach *siem LL IV 2–3 s 102.* TJ, JK

JASNOKWIT 'len kwitnący niebiesko': sied Cyran 196. TJ

JASNOKWITEK 'jasnokwit (zob.):' *gar Fal I 87; węgr jw.* TJ

JASNOMODRO 'przysłów od jasnomodry': [len] na żén tši razy kšće: čemnomodro i časëm jasnomodro *etc SGOWM III 77; lucerña jasnomodro kšće szt GMalb II 1 s 141; jasnomodro mże nõpiãkni Kasz Ram 60; Resz SGOWM III 77; olsz SWM IV 12; Słup LSW I 672.* TJ

JASNOMODRY 'modry w jasnym odcieniu; jasnõniebieski': jasnõmodri – jasnõniebieski *świec 5; jasnomodre uoçy ciesz 15; jasnomodre jest niebo szt 7; k'ej bëm bøla tobø, to bëm kupiła tą jasnomodrå [...]* sækñã Kasz S VII 105; čepki byuy jasnomodre i čemñejše *olsz SGOWM III 77; Cieszyn [Cz] AJS III m 259; pszcz jw; ryb MAGP XI m 531; rac SGŚ XIII 121; tar-gór 4; syc MAGP XI m 531; opocz RŁTN XXII 251; wołom MAGP XI m 531; os-maz jw; Olec SGOWM III 77; Etc jw; Giž jw; pis MAGP XI m 531; resz jw; Ostródz SGOWM III 77; świec AJK IV s 184; st-gdañ jw; tcz 3; Szt Pole-Sztum MAGP XI m 531; Mal GMalb I 69; kościer AJK IV s 184; kar MAGP XI m 531; wej jw; słup jw.* TJ

***JASNONIEBIESKI**

***JASNONIEBIESKO**

JASNOPAŃSKI

Jasnopańskie *w użyciu rz 'gatunek dużych i soczystych jabłek': koniec 12.* TJ, JK

Jasnopańskie *zob. JASNOPAŃSKI*

JASNOPOMARAŃCZOWY *Forma*: typ jasnopomarańczowy: *tcz 3*.

Znaczenie: 'pomarańczowy w jasnym odcieniu': sòmšatka ma ĵasnöpömeřaňčövi pušač *jw*. TJ

***JASNOPIELATY**

JASNOPOŻÓŁTAWY 'zółty w jasnym odcieniu': ĵasnopožuřtawy tyn mūd z řip radomsz *RŁTN XXVIII 74*. TJ

JASNORÓZOWO 'przystów od jasnoróżowy': naliki kšćö ĵasnoröžowo szt *GMalb II 1 s 141*. TJ

***JASNORÓŻOWY**

JASNOSINI 'niebieski w jasnym odcieniu; jasnoniebieski': gdań [Łuck Ukr] *MAGP XI m 531*; Polesie [Bruś] *PJPAN 112 s 103*. TJ

JASNOSINY 'jasnosini (zob.)': niem *Fal I 141*; białos *MAGP XI 531*. TJ

JASNOSIWIY 1. 'jasnosini (zob.)': trzeb [Lwów Ukr] i mil [Lwów Ukr] *MAGP XI m 531*; wad *jw*.

2. 'niebieski o intensywnym nasyceniu barwy': ĵasnošivy – wyraźnie niebieski *lim 7*.

3. 'jasnoszary [?]': Cieszyn 4 [Cz]; resz *SGOWM III 77*. TJ

JASNOSZACOWONY [?] 'słowo w zwrotach grzecznościowych odnoszących się do osoby wyżej postawionej w hierarchii społecznej, szlachetnie urodzonej': pila na zdrově ĵimcy ĵasnošacovöňexo pana admīnistratora *Kasz pn-wsch LPW II 413*. TJ

***JASNOSZARY**

JASNOŚĆ 1. 'jasne światło, blask wysyłane przez źródło światła, intensywność światła, oświetlenia': pastuški uvižauy ĵasnož nat stajynköm *ryb 13*; vřexauym v ĵasnošć, požar byu, cauy še uñesuem na tym vože *wolsz 7*; jo patše, co za ĵasnošć xoži po šćańe, a to ty xožiues po podvyрку z laterkom *koniń 14*; całkym cymnota na nebě nastömpila, tağ ĵagby

nastömpily ĵmary, ańi gwäzdy, ničegö, ni ĵasnošći, cymnošć, cymny, ĵak to muwo, cymny žyř ĵaros 1; ĵi v te ĵasnošca [...] duša šla do neba *kar S II 84*; Cieszyn [Cz] *Zaršl III 2 s 88*; Ciesz *jw VII 3–4 s 201*; ryb *SGŠ XIII 121*; strzel-opol *OIW 74*; Šl *MPTL XV 1 s 110*; n-tar *KaşPodh IV 240*; N-tar *jw*; n-tar [Orawa] *KaşŠl II 1 s 375*; rzesz *ME X 132*; olk *ZNWSPop J XIII 448*; zam 4; sand 13; opocz 3; řecz *PJPAN 37 s 342*; ostroř 9; pis *StefJ 46*; resz *SGOWM III 77*; olsz *jw*; Mr i Wr *jw*; rawic *PKJP III 3 s 118*; złotow *B II 32*; *Kasz Ram 60*; wej 3; Štup *LSW I 383*.

2. 'tuna': gžeši še päly, b^{uo} strasna ĵasnož vřađ *dqb-tar 5*; strzel-opol *AJŠ III s 37*; niem *jw*; syc *jw*; *Kasz LPW I 301*.

3. 'zorza': kiel 3; wej 3.

4. 'stońce': Mieszkańcy [...] słońce wyobrażają sobie jako wielką jasną kulę („jasność”), którą Pan Bóg stworzył dla oświetlenia mroków ziemi *mil [kroš] MPTL XXV 2 s 18*.

5. 'aureola': ĵasnošć – aureola nad głową świętych na obrazach *opocz 3*; ĵłop māl ĵasnošć vk^{uo}ř głöve *Kasz LPW I 301*.

6. 'całkowite zrozumienie w jakiejś sprawie, sytuacji': cym barže ta w^{uo}řdka z šklöki uobyvařa, tym vřakša m^{uo}řu są ĵasnošć v řeg^{uo} głöve stařa *Kasz jw*; Štup *LSW I 383*.

O jasności 'w ciągu dnia, gdy jest widno': teröž ně – pšy lampie, uo^e ĵasn^{uo}šćišći uo^eböčam, c^{uo}š tam je złotow *B II 32*.

Frazeologia: dla jasności 'żeby być całkowicie pewnym czegoś; dla pewności': la ĵasnošći řešce ci povim, že nie mušoym řecz *PJPAN 37 s 342*; ≈ ujrzeć jasnošć niebieską 'umrzeć': uena ĵu vnet uždři ĵasnošć nebieskø *Kasz Ram 60*; ≈ bodaj, žeby (ktoś) jasności boskiej nie oglądař 'przekleństwo, złorzeczenie': Bodaješ jasności boskiej nie užrař, bodaj cię djebli wciurnascy wzieni *n-tar ME IX*

175; żebyś jasności boske ne uogłondou lim 13.

Zob. **GWIAZDA** TJ, JK

JASNOŚWIATŁY 'niebieski w jasnym odcieniu; jasnoniebieski': prud MAGP XI m 531; gliw jw; tar-gór AJŚ III m 259; Niem DobrzNiem II 65; będz AJŚ III m 259. TJ

JASNOTA *Forma*: typ jesnota: suw 11.

Znaczenia: 1. 'jasność w zn 1 (zob.)': takā buya jasnota, że aš uoči bolaui Wr StefŚl 49; Jak je miesiōnczek w pełni, to aji w nocy je tako jasnota, że idzie iść bez światła cies SCiesz II 136; to ięzałi dalēi, to ten kučer to wiżau z dala jasnota olsz SGOWM III 78; A tukej narołzki zrobiōło sie jasno kole niego. Tako jasnota, iże – padoł – jegłan mōg widzieć lejżeć! niem ŚmKI 42; A tako szła od niego całego świyntość jakosi a jasnota dziwno, że ci cosi lazło ciepluśkiego po plucach Cieszyn [Cz] ZarŚl VI 2 s 93; opocz RŁTN XXII 251; ok Przasnysza Chetħ I 50; Resz SGOWM III 78; [st] Wej S II 84; Słup LPWI 301.

2. 'jasność w zn 2 (zob.)': Słup jw.

3. 'jasność w zn 5 (zob.)': Słup jw.

4. 'jasność w zn 6 (zob.)': Słup LSWI 383.

5. 'roślina – jasnota biała (*Lamium album*): jasnota to jedno co morfo pokšyva sier 5; naberšce dla mne troxa jesnoty suw 11; mārfta p^ookšyva, co baūo k^fitne || jasnota kiel 22; Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 122; Maz AGM V m 230.

Jasnota biała 'jw': [rzd] raw-maz jw s 141. TJ

JASNOTKA 'jasnota w zn 5 (zob.)': [rzd] kut AGM V m 230 s 141. TJ

JASNOUWIELBIONY rz 'nakazany etykietą sposób tytułowania monarchy': iimcy jasnouuvelbony ze sw^oojo bałko a całym fōrnem tovařstvą uduďa sã v k^ooscōł Kasz LPW III 782. TJ

JASNOWIANY pogard 'małe, drobne ziemniaki': Jasnowiczanie to mieszkańcy

odosobnionego osiedla w Istebnej; od nich to nazwano malutkie ziemniaczki, których nie można na nic zużyć (z których nie ma się korzyści, bo to „niegodno zielina”), pogardliwie „jasnowiany” Ciesz pd MPTL VI 125. TJ

JASNOWIDZ 1. 'człowiek odznaczający się zdolnością jasnowidzenia; prorok, wróżbita': pšece jasnovižym ne iezdym, żebym véžou fšystko napšut, co byže łęcz PJPAN 37 s 342; ja ny jasnovic, zeb véžal, jaka jutro pogoda bial-podl 1; złotow B II 32; ~ 'rozpoznający choroby bez badania i zalecający lekarstwa ziołowe': χ^oro^o p^oęia^o d^oę jasno^oviza, c^oę ii tēš p^oei^ov^oē?! złotow jw.

2. 'osoba, która leczy za pomocą zamówień': jasnoviž zdimau zoçi kou^otun tcz 3. TJ, JK

JASNOWIDZA m 'jasnowidz w zn 1 (zob.)': byu jeden jasno^oviza złotow B II 32. TJ, JK

JASNOWIELEMOŻNY 'słowo w zwrotach grzecznościowych odnoszących się do osoby wyżej postawionej w hierarchii społecznej, szlachetnie urodzonej': jasnovelem^oožny pōn Kasz pn-wsch LPW I 301. TJ

***JASNOWŁOSY**

JASNOZIELONO 'przysłow od jasnozielony': Były jaja malowane niebiesko, czerwono, brązowo, jasnozielono szczyz SGOWM III 78; Kasz Ram 60; Słup LSW II 1417. TJ

***JASNOZIELONY**

***JASNOZŁOCISTY**

Jasnożółto zob. **JASNOŻÓŁTO**

Jasnożółty zob. **JASNOŻÓŁTY**

JASNOŻÓŁTO *Forma*: typ jasnożółto: Kasz Ram 61; Słup LSW II 1454.

Znaczenie: 'przysłow od jasnożółty w zn 1': Kasz Ram 61; Słup LSW II 1454.

TJ, JK

JASNOŻÓŁTY *Formy: typ jasno-
żółty: szt GMalb II 1 s 141; Kasz Ram 61;
Štup LSW II 1454; ~ typ jasnoźółty: tcz 3.*

Znaczeni a: 1. 'żółty w jasnym odcie-
niu': jasno^εžó^utó^u farba, veřna, materi^ou,
jaka złotow B II 32; to vjno s pōžičkōf jest
take jasnožoute *szt GMalb II 1 s 141*; moja
šala je jasnožouta *tcz 3*; kanarek ma kolor
jasnožouty *dęb 12; brzoz 1; Kasz Ram 61;
Štup LSW II 1454.*

2. 'żółty o intensywnym nasyceniu
barwy': jasnozuęte – zuęćise *wad 25.*

TJ, JK

Jasnógniady *zob. JASNOGNIADY*

Jasnópomarańczowy *zob. JASNO-
POMARAŃCZOWY*

Jasnoźółty *zob. JASNOŻÓŁTY*

JASNUCHNO *intens 'I. jasno w zn 2
(zob.):' tak są jasneřno zrobiło jak v zeń
Kasz Ram 60; Štup LPW I 301. TJ, JK*

JASNUCHNY *intens 'jasny w zn 2
(zob.):' jak zonk jasneřny Kasz Ram 60;
Štup LPW I 301. TJ, JK*

JASNUCZKI *intens 'jasny w zn 2
(zob.):' jasny¹, jasnočk¹ zeń Štup LPW I
301. TJ*

JASNUCZKO *intens 'I. jasno w zn 2
(zob.):' v t¹ nocy to běło tak jasnočk^oo jak
na b¹atym d¹u Štup LPW I 301. TJ*

JASNUSZENECZKI *intens 'jasny
w zn 2 (zob.):' Kasz Ram 61. TJ*

JASNUSZENECZKO *intens 'I. jasno
w zn 2 (zob.):' Kasz Ram 61. TJ*

JASNUSZKI *intens 'jasny w zn 2
(zob.):' Kasz Ram 61; Štup LPW I 301. TJ*

JASNUSZKO *intens 'I. jasno w zn 2
(zob.):' Štup LPW I 301. TJ*

JASNUSZO *intens 'I. jasno w zn 2
(zob.):' v kuęscele běło jasnošo Kasz Ram
61; Štup LPW I 301. TJ*

JASNUSZY *intens 'jasny w zn 2 (zob.):'
ćej są robi ten zeń jasnoši, to ě čłowjekuęvi
na serce vjeseli Kasz Ram 61; kar LPW I
301; Štup jw. TJ*

JASNUSZYŃKI *intens 'jasny w zn 2
(zob.):' noc jasnošinkō Kasz Ram 61. TJ*

JASNUSZYŃKO *intens 'I. jasno w zn
2 (zob.):' to běło jasnošinkuę, jakb^ę v zeń
Kasz Ram 61. TJ*

JASNY 1. 'dający intensywnę światło,
blask': take jasne žišoj s^uńce *rad RŁTN
XXII 251*; (karbitōfka) Iepšo (jag naf-
tovo). to jasne šf¹atlo běło, to prave
jag žarōfka šf¹iyčilo *brzoz 1*; Wy gzi-
ody rozpućie swe jasne promienie *Mr
i Wr SGOWM III 78*; Až tu nagle widze,
jak jakaš jasna postać idzie ku mnie z za-
paloną lampką gōrniczą *ciesz JLigP 76*;
Cieszyn [Cz] KadGaw 123; *Ciesz [Cz]
SGŚ XIII 121*; *n-tar [Orawa] KašŠt II 1
s 375*; [*pšn*] *tarnob MPTL XXVI 114*; *iž
RŁTN XXII 251*; [*pšn*] *puław NT II 163*;
kozien PorJ 1959 s 302; *siem 3*; *bial-podl
1*; *Etc SGOWM III 78*; *Szczyc jw*; *Olsz jw*;
chojn 5; ~ *w por: jasneši jak slōnce Kasz
Ram 61.*

2. 'pełen światła, słońca, dobrze
oświetlony, niezaciemniony, widny; sło-
neczny, pogodny, bezchmurny': žiš¹ jez ja-
sny žej *dąb-tar 5*; tak jasny¹ nocy to ja¹ju
davno ne vižała *bial-podl 1*; jak je śm¹ōg,
žań je jasni *tcz 3*; neb^o je jasna *Czaca [Št]
AJŠ VI s 31*; mata jasne jizbe *szt GMalb
II 1 s 141*; Ale w tym roku przecie będzie
można, bo zilija była jasna, a Święty Jan
ciemny *Mr Plon 9*; *Cieszyn 4 [Cz]*; *Ciesz
[Cz] SGŚ XIII 120*; *ciesz AJŠ VI m 1118*;
pszcž SGŚ XIII 122; *ryb jw*; *rac jw*; *prud
jw*; *koziel jw*; *gliw jw*; *niem ŚmKl 41*; *opol
SGŚ XIII 122*; *lubl jw*; *klucz jw*; *syc AJŠ VI
m 1118*; *Śl SGŚ XIII 122*; *mil MPTL XXV 2
s 27*; *Zakopane 1*; *n-tar 19*; *N-tar KašPodh
IV 240*; *n-tar [Orawa] KašŠt II 1 s 375*;
żyw AJŠ VI m 1118; *wad 25*; *lim 7*; *n-sqd
1*; *sanoc 4*; *brzes-mp 3*; *boch 24*; *krak ME
VI 25*; *miech 19*; *miel 8*; *tarnob 5*; *sand 6*;
lub 4; *lubar NT II 165*; *rad 4*; *łas 4*; *łęcz
PJPAN 37 s 342*; *miń-maz 1*; *siem 3*; *wys-*

-maz PF IV 822; mław 1; ostroł 9; aug 2; suw 6; olec SGOWM III 78; Etc jw; giż jw; Mrąg jw; pis jw; Szczyc jw; Nidz jw; Resz jw; olsz StefJ 35; Mr i Wr SGOWM III 78; szub 9; lip 2; wyrz 6; jaroc 1; świec 5; Koc SKoc II 53; chojn 5; kościer 3; Kasz LPW I 301; ~ w przysł: Jeżeli noc jasna w Boże Narodzenie, będą w stodołach sąsiedzi próżne pszcz MPTL XV 1 s 57; G o d y jasne i pogodne, będzie lato wygodne ryb jw s 47; Gdy dni styczniowe zimne i jasne, Rok dobry bydzie, stodoły za ciasne biel ZarŚl II 3 s 139.

3. 'o kolorze': **a.** 'mało intensywny, o małym nasyceniu barwy, zbliżony do białego, też: mający taki kolor': χmury pokazują pšut ćamne, a potam jasne śe robju ryp 2; jakiz blondyn jaśnyjsy śe zrobil, fpyrv byl ćymnyjsy bial-podl 1; kup se dō tegō jasno tōrepke kroś 2; ożęχōuaty, ożęχōuy, taki jag brōzouy, alē jaśnejsy, ōo jag ōożey, faskouy jaros 1; vřećōnica ['źmija'] je cystō takā bāāā, jaśnā, srybłowitā Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 55; pōlŋny mūt to taki jaśny, cārny blisko fassa kiel 22; goŋembē baŋe so i ćemne, i jaśne, i rozmaite nidz SGOWM III 78; Cieszyn 4 [Cz]; ciesz PEŚ I 43; pszcz SGŚ XIII 122; ryb jw; rac jw; prud jw; koziel jw; gliw PJPAN 57 s 18; tar-gór SGŚ XIII 122; strzel-opol jw; niem jw; opol jw; lubl jw; Śl jw; n-tar 15; N-tar KąśPodh IV 240; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 375; lim 7; n-sqd PPodegr 195; brzoz 1; lubacz 1; przew 3; brzes-mp 18; boch 9; kolb 3; tarnob RŁTN XXV 133; bił 1; zam 12; kras 3; kraś RŁTN XXII 252; sand jw; jed jw; zaw 1; konec RŁTN XXV 133; iłż jw XXII 252; puław jw; kozien jw; rad 4; opocz RŁTN XXII 252; wiel jw; brzez jw; łow 4; łuk 11; os-maz PIJP XXVIII s 65; sierp 7; przas PJPAN 57 s 18; ostroł 10; olec SGOWM III 78; etc jw; giż jw; Mrąg jw; pis jw; Szczyc jw; Nidz jw; Mr i Wr jw; Resz jw; olsz jw;

Ostrołdż jw; kal 24; koniń PJPAN 57 s 18; śr-wp 10; międzych 1; wąg PKJ XVI 133; inow PJPAN 57 s 18; al-kuj jw; włoc jw; lip 2; złotow B II 32; świec 5; Koc SKoc II 54; szt 7; Mal GMalb I 50; chojn 9; pd-zach ok Kościerzyny LPW I 323; Kasz jw 301; wej 3; Stup LSW I 383; **b.** 'intensywny, o dużym nasyceniu barwy': ten k^olor jez za jaśny dąb-tar 5; **c.** 'niebieski': jaśni kolor to jakiś χabrovi i niebzeski ostroł 10; tu som [fiolki] zarutku pšy vojtkovym polu – take malutke, jaśne, te jak farpka zaw 1; take jaśne te nezapōmⁿinaiki os-maz 10; Suknię nakładala zieloną albo „jasną”, tj. modrą międzyrz ASL II 3 s 34; mōⁿ jaśne ōożęćy złotow B II 32; ciesz 4; Pszcz ASL III 2 s 25; ryb SGŚ XIII 122; rac jw; koziel jw; strzel-opol RWTN VI 250; opol ZNUJ 18 s 47; oles SGŚ XIII 122; brzes-śl jw; klucz JP XXX 13; Śl SGŚ XIII 122; wad 27; niż 10; kras 13; kraś Pelc III m 7; radomsz RŁTN XXII 252; włosz 4; konec RŁTN XXII 252; lubar NT II 166; puław Pelc III m 7; p-tryb RŁTN XXII 252; wiel jw; kęp ME VIII 130; sier 5; łas RŁTN XXII 252; tódz jw; brzez jw; łęcz 5; łow RŁTN XXII 252; skier jw; łuk Pelc III m 7; wołom 2; węgr 5; siem RWil I 114; wys-maz 2; mław 1; przas 1; tom 1; Etc SGOWM III 78; giż jw; Mrąg jw; Pis jw; szczyc jw; [rzd] Olsz jw; Mr i Wr jw; os-wp 15; Kal K II 238; krot 11; sulech 3; wolsz SobWp 154; śrm 17; jaroc JP XXX 13; tur 12; koniń 14; wrzes SobWpśr 164; śr-wp 6; Górczyn-Poznań Pozn I 160; n-tom 2; szam 1; gnieź SobWpśr 106; żniń JP XXX 13; wąg jw; czar SobWppn 18; chodz AJK IV m 184; szub jw; byd jw; wyrz jw; sep-kraj jw; tuch jw; Chelmiń MPKJ III 388; wąb JP XXX 13; N-miej jw; grudz AJK IV m 184; świec jw; st-gdań jw; Mal MPKJ III 388; chojn AJK IV m 184; kościer jw; byt jw; Kasz pd-zach LPW IV 1390; Kasz pd-wsch jw; kar AJK IV m 184; wej JP XXX 13; Kasz LPW

IV 1390; ~ 'z dodatkowymi określeniami wskazującymi na intensywność barwy': blady jasny opol ZNUJ 18 s 19; brzes-śl MAGP XI m 531; wiel AJŚ III m 259; łas MAGP XI m 531; rawic AJŚ III m 259; wyrz PKJP II 1 s 70; ~ bystry jasny zaw 1; ~ cymny jasny opol ZNUJ 18 s 26; zaw 1; p-tryb MAGP XI m 532; łas jw; brzez jw; tow jw; [rzd] ostroł 9; rawic AJŚ III m 260; gtn jw; czar MAGP XI m 532; wyrz PKJP II 1 s 70; sęp-kraj jw; ~ puowy jasny: zaw 1; ~ w por: jasnyj jag niebo prud PlutaDzierz 56; **a.** 'o małym nasyceniu; jasnoniebieski': jasny – jasnoniebieski opol ZNUJ 18 s 47; jasno^u sukno^u złotow B II 32; pszcz MPKJ IV 297; ryb jw; rac AJŚ III m 259; koziel SGŚ XIII 123; lubl MPKJ IV 297; oles AJŚ III m 259; klucz MPKJ IV 297; syc AJŚ III m 259; Śl SGŚ XIII 123; Czaca [Sf] AJŚ III m 259; żyw 14; radomsz 5; p-tryb 7; kęp 2; sier 1; brzez 1; sied 6; wys-maz 2; mław JP XXX 13; ostroł 30; os-wp AJŚ III m 259; kal 6; krot AJŚ III m 259; gtn jw; jaroc 1; tur 14; kols 7; mog 4; lip 2; wqb 1; wej 1; **β.** 'o dużym nasyceniu; ciemnoniebieski': jasny – ciemnoniebieski Łow PF XIV 359; jasnyj – granatowy wqg 13; to so farby po nasemu, żeluna, jasna to po polsku granatowa, filiova, brunatna nidz SGOWM III 78; oles AJŚ III m 260; nam jw; Śl SGŚ XIII 123; kłob AJŚ III m 260; p-tryb 2; wiel AJŚ III m 260; kęp 4; sier 1; kal 6; tur 10; kols 7; poz 13; mog 5; żniń 2; złotow AJK IV s 163; st-gdań jw; chojn jw; byt jw; **d.** 'biały': Do ślubu [wdo-wy] zamiast wieńca mirtowego nakładały kopkę z wstęgami „jasnymi”, tzn. białymi, posiadającymi wielkie niebieskie kwiaty z zielonymi liśćmi międzyzr ASL II 3 s 35; **e.** 'jaskrawy': jasny – wyraźny, silny kolor łas 4; miel 8; ok Ciechanowa K II 238; **f.** 'żółty': jasny – żółty, jasnożółty Cieszyn [Cz] PEŚ I 136; Jawor jes nejpiekniejszy, bo jasny, stajny ciesz jw 42; Ciesz pd jw 136;

~ 'w mały intensywnym odcieniu': Cieszyn [Cz] jw 136; Ciesz pd jw; **g.** 'czerwony': jasny – czerwony raw-maz 9; **h.** 'bladoróżowy': miń-maz 1; **i.** 'liliowy': złotow AJK IX s 172; chojn jw; **j.** 'fioletowy': best – bżouy i ten jasny, co tak v maju zakśće, i rożowaty taki jeden je ostródz SGOWM III 78; **k.** 'jasnoszary': miń-maz 1; **l.** 'popielaty': jasny to śivy. śivy – popielaty biel-podl 2; **m.** 'niebieskofioletowy; siny': jasni plaż byt 1.

4. 'w połączeniu z nazwami i określeniami kolorów, nazwami maści zwierząt wskazuje na ich małą intensywność, małe nasycenie': jasny niebeski tęcz PJPAN 45 s 661; jasny żeluny cy cymny żeluny kras 3; cymny ruzovy, jasny ruzovy zaw 1; jasny śpok – koń szpakowaty z przewagą włosia białego boch 14; jasny kašton – [koń] jasnobrunatny z grzywą taką samą konec 12; Cieszyn [Cz] AJŚ III m 259; biel jw; pszcz 4; ryb 7; rac SGŚ XIII 123; prud jw; koziel jw; strzel-opol AJŚ III m 259; lubl jw; syc jw; n-tar 19; brzoz 1; lubacz MAGP XI m 531; boch 14; miech 9; tarnob 7; hrub MAGP XI m 531; kraš jw; radomsz RŁTN XXIII 172; iłż 4; kozien RŁTN XXIII 172; brzez MAGP XI m 531; gar RŁTN XXIII 172; węgr 5; suw NT II 319; gtn AJŚ III m 259; wolsz 7; inow MAGP XI m 531; lip jw; ryp 3; szt 7; Kasz S II 84.

5. 'w odniesieniu do mąki: pszenna, oczyszczona': jasny – jasny, biały, o mące klucz 4; mōm jasno mōnka, bo jōm puščōm na pytel ryb 13; sier 5; tow 4; Suwałki; Kasz S II 84.

6. 'niebudzący wątpliwości, całkowicie zrozumiały, oczywisty, pewny': uñi majō jasne sprave, tylko te advokaty tak krenco biel-podl 1; Jasná práwda. Jasne pytanie. Jasná odpowiydž n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 375; ĵus ta vojna byua tako ĵasno piñ JP XLVIII 361; ni ma mu ĵasne, co po nim ĵcōm Cieszyn 2 [Cz]; n-tar KąśPodh IV 240; N-tar jw; opocz 3; złotow B II 32; Štup LSW I 383.

7. 'w zwrotach grzecznościowych odnoszących się do osoby wyżej postawionej w hierarchii społecznej, szlachetnie urodzonej': co pan χrabia jasny χcãu? *zam 14*; davnii banduocy rubili u jasnego pana *kras 7*; jasny żeżicu sy kuañali wiel *6*; *rzesz 4*; *łuk 12*.

8. *stnw* 'nakazany etykietą sposób tytułowania władców (królów, książąt itp.): a, gada, najjaśniejszy krulu, uo co ja si bede trošču? *zam 4*; czy iešče χory jest ten χłopocek? najjaśniejszy krulovy? *kras 9*; I tam dali znać do nojaśniejszego munnarhy, ze on smoka zguadziuu *lim ME XI 37*; Cýsarzu, cýsarzu, wielemozny panie, nojaśniejszy panie [pšn] *Zakopane ZborP I 528*; najjaśniejszy pryncu, uo co tak płaces? *Spisz [Sł] ME VI 148*; *ryb PJŚ IV 52*; *radz-podl 13*; *pis SGOWM III 78*; *nidz jw*; *Olsz jw*; *Ostródz jw*; *Mr i Wr jw*; *pd-zach ok Kościerzyny LPW I 323*; *Kasz jw 301*.

9. 'o jajiu: niezapłodnione': jojka zaleņguc, inne próżne albo jasne *olsz SGOWM III 78*.

Biały jasny 'niebieski w jasnym odcieniu': bouy jasny – bladoniebieski *zaw 1*.

Gorzej jasny 'niebieski w jasnym odcieniu': goży jasny – jaśniejszy niebieski *zaw 1*.

Jasna w użyciu rz 1. 'kobieta mająca blond włosy; blondynka': jego kobijta je jasna *świec 4*; [rzd] *Giż SGOWM III 78*; [rzd] *Resz jw*; [rzd] *Olsz jw*; [rzd] *Ostródz jw*.

2. 'o maści krowy [?]': *ryp 4*.

Jasne w użyciu rz 1. 'piwo warzone z niepalonego i niedymionego słodku jęczmiennego': dejće nom dva jasne *lubl SGŚ XIII 123*; *gliw jw*; *tar-gór jw*.

2. 'o kolorze niebieskim o mało intensywnym odcieniu': *AJŚ III s 3*.

3. 'ubranie w kolorze niebieskim': starše kobity zaž majom tag vñcě jasne międzyrz 1; [do chrztu] uobleko – 'a χuopca [...] v jasne *sulech 1*.

4. 'pigment służący do farbowania bielizny': *niż 5*.

Jasne z białym 'jasnoniebieski': *radomsz RŁTN XXII 252*.

Jasny w użyciu rz 1. 'właściciel majątku ziemskiego; dziedziec': jasny kšyvžut sfoje čelać *kras 7*.

2. 'grzyb – borowik szlachetny (*Boletus edulis*): Cieszyn [Cz] *ZNUJ 495 s 90*.

3. 'o miejscu dobrze oświetlonym, widnym': pōž sa bližy dnoe jasnegoe, uoebdčca, cnoe ci tam je. jak psýda z jasnegoe dnoe jizby, tnoe dnoebže ne viza *złotow B II 32*.

4. 'męczyzna mający blond włosy; blondyn': blondyn to tak na jasnego muvo *kiel 22*; *ryb SGŚ XIII 123*; *prud jw*; *opocz 3*.

Jaśniejszy w funkcji stopnia równego 'o kolorze: o małym nasyceniu barwy': jaśniejszy kaštan *kozien RŁTN XXII 253*; *nebeske jaśniejsze brzez jw*; *iłz jw*.

Na jasno 1. 'na niebiesko': v innyχ strunaχ to χauupy bilom na jasno *konih 14*; ścany pnoemalovali na jasnoe f kuχni, a na žohtnoe – v jizbaχ *złotow B II 31*.

2. 'na pewno': A kiedy juž χłopak ten wyrós na tegiego χłopa, to dowiedział sie akurat na jasno, że jak mu dzieci tłumaczyły w złości, tak i tak było *kras Wisła XIX 399*.

O jasnym 'w ciągu dnia, gdy jest widno': *złotow B II 31*.

W połączeniach: Cholera jasna 1. *przekl*: No, ale kto to poprzewrać, cholera jasno! *n-tar KąśPodh II 118*; *χolera jasna*, co un tu narobił *bial-podl 1*; jasno *χolera piñ 9*; *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 98*; *łęcz PJPAN 37 s 313*.

2. 'wyzwisko': ne śmij se, *χolero jasna!* *puław 21*.

Cholewa jasna 'jw': ne śmij se *χolevo ja-sna!* *puław BartMazur 21*; *mław 1*; *ostroł 21*.

Choroba jasna *przekl*: χorooba jasno! nig ne pouozy vidou na sfnoje miyjsce,

stale ča sukać gor 4; χοροβα ἴασνα, πῆεχλο fšysko! wiel 6.

Do groma jasnego przekl: Do hróma jasnego, któ tóm gorzołke wypil?! *Ciesz SCiesz II 130.*

Do jasnego przekl: Hej gošcinna, do jasnego! stawcie na stół flasze! *Wp Pozn V 185.*

Do jasnej cholery przekl: do jasny χυόληry, dej mí spokúj n-tom 2; *N-tar KąšPodh II 428.*

Holender jasny przekl: suw 1.

Jasne gady przekl: jasne gady! krova ve ržy, tatuleg iidõ z opaskym *Cieszyn 2 [Cz]; Ciesz MPTL XV 2 s 91.*

Jasne pioruny przekl: Jasne pioruny! *Śl ZNWSPOp J II 49.*

Jasny ciasny przekl: jasny časny, kedy vy my vrešće to zrobiće *dąb-tar 5.*

Jasny fiks przekl: jasny fiks! že som te pińonze ze stolika?! *gor 4.*

Jasny gwint przekl: Jasny gwint! Jo zasta-wił dóma przepustke i ni mogym is z wami do Polski *Ciesz SCiesz II 136; No, jasny gwint, skond sie tego podatku telo nabrało! n-tar [Orawa] KąšŚl II 1 s 375; rac SGŚ XI 123; koziel jw; opol jw; lubl jw; tar-gór 4; n-tar KąšPodh IV 240; dąb-tar 5; piń 9; łęcz PJPAN 37 s 287; białos Kudz 148; koniń 14.*

Jasny kot przekl: W chałupie kapelus mo-zno sjońć, ale ci go zaros stracom. Maryna! Jasny kot! Godzina za godzinom leci, a nik mi kapelusa nie suko! *N-tar KąšPodh IV 240.*

Jasny piorun 1. przekl: jasny peron! znou řiska kure zadušuą *gor 4; n-tar KąšPodh IV 240–I; n-tar jw; wys-maz 2.*

2. *˘wyzwisko˘:* perońe jasny! *iż 4.*

O jasne z modrym przekl: O jasne z modrym! Wykrukwiować jéch! *Koc SWes 30.*

U czorta jasnego przekl: u čorta jasnego szt *GMalb II 1 s 59.*

U pioruna jasnego przekl: No to kaz sie mom, u pierona jasnego, piwa napić *N-tar KąšPodh XI 264.*

Frazeologia: jasny dzień *˘dzień, pełnia dnia˘:* juš je jasny žin *złotow B II 32; kōńe z voiskēm se pokozauy na jasnym dńu ryb PJS IV 49; ježži na jasny dńu prud SGŚ XIII 123.*

Zob. BLONDYN, BLONDYNA, CHLEB, FIOLETOWY, I. GAŠKA, IV. GRANAT, GWIAZDA, JAGODA, KLIN, KOBYŁKA, KONIK, KOZAK, KREW, KWIATEK, LEN, MUCHA, PANEK, POKRZYWA, TOPOLA, WĄTROBA, WIDOK TJ, JK

Jason zob. I. JASION

Jason zob. I. JASION

Jaspon zob. ASPOŃ [Supl.]

JASTAWICZKA *˘ptak – jaskółka (Hirundo)˘:* *rac Dejna II 53.*

Por. JASTOWICZKA TJ

Jaster zob. ASTER [Supl.]

JASTEWNOSĆ *˘zartocznošć˘:* Chce kupić prosienta, bo znám, wedle jastewności *radz-podl PF VI 231. TJ*

JASTEWNY *˘zartoczny˘:* Ta krowa jastewna. Ten mały koń jastewniejszy jak duzy *radz-podl PF VI 131. TJ*

JASTKA *Forma: typ jawstka: łow AGM VII s 118.*

Znaczenie: ˘druciana zapinka, składająca się z haczyka i uszka˘: Bez to, co kiecki wymadzały serokachne, to jeni sie syć stony, coby kiecki nie opadały. Ston ma: przodki, boki, plecy jednostalne, obsyty cerglem, podsewka płótniana, zapinały na jastki *Łow ChmKsięż 74; skier RLTN XXII 252; ~ ˘część tej zapinki – uszko˘: łow AGM VII s 118. TJ*

JASTKI *ndm, dziec ˘ješć˘: Lwów [Ukr] LS II A 60.*

Por. ZJASTKI TJ

JASTOWICZKA *˘ptak – jaskółka (Hirundo)˘:* *rac Dejna II 53.*

Por. JASTAWICZKA TJ

I. JASTRA *˘Wielkanoc˘:* v jastrą. na jastrą wej *S II 85; Oksywie-Gdynia LPW I 302; Kamienny Potok-Sopot jw. TJ, JK*

II. Jastra zob. ASTER [Supl.]**Jastrąb** zob. JASTRZĄB**Jastrąbek** zob. JASTRZĄBEK

JASTROCH 1. 'nazwa wotłu': Kasz Nadm 147; ~ 'maści czarno-białej': Chojn pn-zach S II 86.

2. 'ptak – jastrząb zwyczajny (Accipiter gentilis)': Wej jw. TJ

JASTROCHA 'nazwa krowy maści czarno-białej': chojn S II 86. TJ

JASTRON 'ryba – jesiotr (Acipenser)': [st] wej S II 86. TJ

JASTROWNIK sporad 'roślina – jaskier rozłogowy (Ranunculus repens)': wej S II 86. TJ

JASTROWY 'związany z Wielkanocą, odnoszący się do Wielkanocy': jastrava voda Kasz S II 86; jastrově jãiko. jastrově pėsne Wej jw; Štup LSW I 385.

Zob. **JUTRZANIA, KWIATEK, LI-LIA, NIEDZIELA, PONIEDZIAŁEK, RÓZGA** TJ

***JASTRUN**

I. JASTRY blp *Forma*: ≈ Ms lm jastrzech: wej S II 85.

Znaczenie: 'Wielkanoc': A że to w czas wielkanocny robjele poganie, Ztąd jastrami me zowieme Pańskie Zmortwech-stanie [rym] chojn Derd 114; včas reno v jastrě jidŏ ləže do jezora abo do řěki za vodŏ Kasz S II 85–6; to vārało do jastār. to bəło před jastryj. p^ho jastrěχ uon přšed zās Štup LPW I 302; Kar S II 85; Gdynia AJK II m 64; wej S II 85; lęb LPW I 302; Kasz pn-wsch jw; ~ w przysł: jak jastrə sŏ pŏzně, to i zəma mže pŏznā Kasz S II 85. TJ, JK

II. JASTRY blp [?] 'roślina – jaskier ostry (Ranunculus acer)': łokově jastrə wej S II 86. TJ, JK

III. Jastry zob. ASTER**Jastrych** zob. STRYCH

JASTRZ 'ptak – jastrząb zwyczajny (Accipiter gentilis)': ostródz PF XVIII 4 s 148. TJ

JASTRZANY 'związany z Wielkanocą, odnoszący się do Wielkanocy': jastrāny čas Štup LPW I 302; Kasz Ram 61. TJ

JASTRZĄB *Formy*: typ jestrząb: n-tar 8; rad AGM X s 57; węgr jw; os-maz jw; dział jw; przas jw; ostroł 10; koln AGM X s 57; tom jw; graj jw; Giż SGOWM III 78; Mrąg jw; Pis jw; szczyc jw; nidz jw; Resz jw; Olsz jw; Mr i Wr jw; ~ typ jestrzęb: suw 1; ~ typ jeźtrzęb: graj 1; ~ typ jestrąb: koln AGM X s 57; tom jw; graj jw; ~ typ jastrzęb: ryb SGŚ XIII 123; tar-gór 4; Orawa [Sf] ZNUJ 151 s 62; n-tar KąsPodh IV 241; łas RŁTN XXII 252; gar AWK I 164; kols AJW II m 205; szub jw; st-gdań 15; pog Kościer, Chojn i Byt S II 86; kar LPW I 302; Kasz zach jw; Kamienny Potok-Sopot jw; Wej jw; Kasz Ram 61; Štup LSW I 385; lbń 3 [Lwów Ukr]; Wilno 4 [Lit]; ~ typ jastrząb: syc AJW II m 205; kęp jw; os-wp jw; kal jw; rawic jw; gń PFP XXIII 60; lesz AJW II m 205; wolsz jw; kościań jw; śrm jw; jaroc jw; śr-wp jw; poz jw; n-tom jw; międzyrz jw; międzych jw; brod jw; ~ typ jastrzęb: os-wp jw; krot jw; rawic jw; jaroc jw; ~ typ jastrzóg: chojn LPW I 302; ~ typ jastrąb: kozien AGM X s 57; brzez jw; grój jw; Bukowina [Rum] JP XLVI 130; Węg RŁTN XXXI 67; ~ typ astrzęb: ok Tarnobrzega RWF VIII 128; ~ typ ostrząb: štup LPW III 742; ≈ M lp z miękkim wygłosem: węgr PorJ 1957 s 77; Wr StefŚt 51; ~ D lp -ąba: ciesz 4; ryb 13; strzel-opol OIW 74; opol PJPAN VI 44; gor 3; kroś 9; opocz 3; wiel AJW II m 206; kęp jw; Wr StefŚt 51; os-wp AJW II m 206; kal jw; rawic jw; lesz jw; sulech jw; wolsz jw; jaroc jw; poz jw; szam jw; chodz jw; Tuch PKFP VII 1 s 84; st-gdań 10; szt GMalb II 1 s 141; mal jw; kwidz jw; sus jw; chojn LPW I 302; Kasz pd jw; kar 9; Równe [Ukr] MPKJ VII 115; -ęba: ciesz 4; ryb SGŚ XIII 123; rac jw; prud jw; koziel jw; niem jw; opol jw; oles jw; klucz AJW II m

206; *Śl SGŚ XIII 124; Orawa 2 [Sł]; N-tar KąsPodh IV 241; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 375; tarn 4; miech Cisz I 323; ok Tarnobrzega RWF VIII 128; wiel AJW II m 206; kęp jw; sied Cyran 197; sierp 7; Mr i Wr MPKJ III 444; os-wp AJW II m 206; kal jw; rawic PKJP III 3 s 164; lesz AJW II m 206; sulech jw; wolsz jw; śrm 8; międzycz AJW II m 206; wąg PKJ XVI 133; czar AJW II m 206; chodz jw; szub jw; lip 2; ryp MacŚl 61; tor jw; byd AJW II m 206; wyrz jw; złotow jw; n-miej 1; st-gdań 15; szt GMalb II 1 s 141; kwidz jw; pog Kościer, Chojn i Byt S II 86; Kar jw; Wej jw; Kasz Ram 61; Słup LSW I 385; Tarnopol [Ukr] RŁTN III 61; ~ C lp -bowi: niem DobrzNiem I 60; Mr i Wr SGOWM III 78; śrm 8; ~ Ms lp -bie: Orawa [Sł] KąsŚl II 1 s 375; N-tar KąsPodh IV 241; N-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 375; ~ M lm -y: Ciesz 13 [Cz]; ciesz MPKJ IV 201; tar-gór jw; syc AJW II m 207; Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 55; N-tar KąsPodh IV 241; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 375; wad 6; lim 3; n-sąd PPodegr 195; przew 3; tarn 3; boch 19; kolb 3; tarnob 10; kras 7; wiel AJW II m 207; kęp jw; gar 8; tuk Cyran 197; radz-podl RS XIV 171; sied Cyran 197; miń-maz jw; węgr jw; sok-podl jw; ostrot 12; graj 1; suw 1; Pis SGOWM III 78; Szczyc jw; olsz jw; os-wp AJW II m 207; kal jw; rawic jw; lesz jw; sulech jw; wolsz jw; kościań jw; kols jw; poz jw; międzycz jw; czar jw; chodz jw; szub jw; byd jw; złotow jw; Chetmiń MPKJ III 319; strzel-kraj 1; chojn 8; wej 3; -be: radomsz 5; ~ D lm -bów: tar-gór 4; Orawa [Sł] KąsŚl II 1 s 375; N-tar KąsPodh IV 241; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 375; Szczyc SGOWM III 78; wej 3; ~ N lm -bmi: Słup LSW I 385; -by: Słup LSW I 385; ~ Ms lm -bach: Szczyc SGOWM III 78; -biech: Słup LSW I 385.*

Znaczenia: 1. 'ptak': a. 'drapieżny, szarobrunatny, o bystrym wzroku, moc-

nym hakowatym dziobie i szponach (*Accipiter gentilis*): żis_iaščomp pšylecał, na_płóće seżał bial-podl 1; iaščymb_mo uogromnie uostre pazury ryb SGŚ XIII 124; iaščomp ies strasnie mōndry, nie do se podyjś, zuović. iaščembē pšylatauy gar 20; iaščōmp_kurčōki na uečaχ_ći porvie. v_gjryy gō fpakuje i žōbym v_lese gō zażabje n-tom 2; iascop to taki škodnik, bo nom gouebe zuapou piń 9; poluje se s puχacem na iaščembē szam 8; zuapaly my iaščēšba v żelaska dab-tar 5; ia nalāz gnāzdo z małomý iastřabý, z mlōdomý iastřabmý Wej LPW I 302; kukofka vyglundo jak te maue iastšamby tor 3; Sowa jak napotkaua jastrzēba, ano takięgo, co to wyjadā te dzieci, tak go prosi strasnie, zeby ji dzieci nie podusiū miech Cisz I 323; Dónajcany i Podcyrwiyniany nosiyli piórka kohucie zakrzywione. Odrowonz, Zołucne, Pinionzkowice mieli kiecki z biółego puchu, a w nik pióro z jastrzym-ba N-tar KąsPodh IV 241; oggw; ~ w por: pašy na mnie jag iaščump kal 24; ma nos jak iastřib Kasz S II 86; on na to lne jak iastřib na kurā Kasz jw; b. 'krogulec (*Accipiter nisus*): n-sąd PPodegr 195; c. 'myszołów zwyczajny (*Buteo buteo*): niem SGŚ XIII 124; opol jw.

2. 'główna, pozioma belka w stropie, na której opierają się inne belki; sosrąb': włoz AWK IV 448.

3. 'część składowa kotowrotka': n-sąd PPodegr 195.

4. 'motyw hafciarski': Wśród motywów zwierzęcych spotykamy nazwy odnoszące się głównie do ptaków, jak jastrząb na określenie motywu zupełnie zresztą niepodobnego do ptaka Ciesz pd PEŚ II 17.

5. 'zespołowa gra dziecięca, w której jedno z dzieci, odgrywające rolę jastrzębia, usiłuje schwytać dzieci odgrywające rolę gołębi, zanim schronią się w miejscu w kształcie koła oznaczającym gniazdo':

Na środku obszernego podwórza oznaczają w kształcie koła gniazdo gołębi, do którego nie wolno się zbliżać jastrzębiowi i w którym chronią się przed nim i wypoczywają, gdy są zmęczone. Wybór jastrzębia odbywa się w ten sposób: jeden z nich, ustawivszy wszystkich w jeden szereg, skazując na każdego palcem, mówi: „Eltum peltum ceglicere, wezne konto, wezne grele, encybrach, wezne strach, na jastrząbka bryzg” [...]. Na którego padnie ostatnie słowo, ten zostaje jastrzębiem i łapie gołębie, gdy się rozlecą z gniazda. Złapany zostaje jastrzębiem, a dawniejszy gołębiem *tań* Zb XIII 79–80.

6. *postać w zabawie dziecięcej, w której jedno z dzieci, odgrywające rolę jastrzębia, usiłuje zebrać wszystkie szyszki oznaczające jaja gołębi, znajdujące się w gniazdach założonych przez pozostałych uczestników zabawy*: W zacisznym miejscu, najchętniej na drodze pod lasem, gracze zakładają gniazda, czyli kawałki ziemi obwiedzione kresą. Układają w nich szyszki mające oznaczać jajka, na których rzekomo siedzą gołębie. Jeden z graczy, oznaczony mianem jastrzymbia, usiłuje wychwycić je, ale czynić to może jedynie tylko na wolnej przestrzeni. Zabawa kończy się, gdy drapieznik wyłowi wszystkie gołębie *raw-maz* MPTL XIII 240.

Jastrząb duży *'ptak – kania ruda (Milvus milvus)'*: *jastršump duży to kańa olsz* PF XVIII 4 s 148.

Jastrząb gołębi *'ptak – jastrząb zwyczajny (Accipiter gentilis)'*: *jaščomp gurski i gouembĩ n-tar* 21.

Jastrząb górski *'jakiś ptak z rodziny jastrzębiowatych'*: *jaščomp gurski i gouembĩ n-tar* 21.

Jastrząb i kury *'zespołowa zabawa dziecięca polegająca na tym, że dzieci odgrywają rolę kur i jastrzębia, który sta-*

ra się je złapać': Najczęściej [dzieci] bawią się w „zytka”, „wójta”, „mrucka”, „anioła i diabła”, „świńki”, „geśi i wilki”, „jastrzębia i kury” *n-tar* ME IX 104.

Jastrząb kaniuch *'ptak – kania ruda (Milvus milvus)'*: *Jastrząb kaniuch. jastršemyby sō kańuŷy, duze jak oruŷy kolb* 3.

Jastrząb kurzyjas *'jakiś ptak z rodziny jastrzębiowatych'*: *Jastrząb kurzyjas. jastršemyby sō kańuŷy, kuŷyjosy, gouemboŷe i je jastršomp ptoši kolb* 3.

Jastrząb ptaśi *'ptak – jastrząb zwyczajny (Accipiter gentilis)'*: *jastršom• ptoši uapē maue ptoški kolb* 3; *ptaśi jastršump jes i veľki jastršump p-tryb* RŁTN XXVII 221.

Jastrząb ptaśzy *'jw'*: *Wej* S IV 214.

Jastrząb sarniak *'grzyb – sarniak dachówkowy (Hydnum imbricatum)'*: *tań PJPAN* 42 s 94.

Jastrząb wielki *'jakiś ptak z rodziny jastrzębiowatych'*: *p-tryb* RŁTN XXVII 221.

Frazeologia: (ktoś) jest mądry jak jastrząb *'ktoś jest zaradny'*: *takiś mōdry jak jaščōb lim* 15; ≈ *niech komuś jastrząb świeci 'wyraz zniecierpliwienia'*: *ńeŷ mu jastršib svēci wej* S VII 106.

Zob. **GOŁĄB** TJ, JK

JASTRZĄBEK *Formy: typ jestrzābek: Resz SGOWM III 79; Wr StefSł* 51; ~ *typ jestrzēbek: [pśń] olsz StefZ I* 227; ~ *typ jastrzēbek: Wej LPW I* 302; *Kasz Ram* 61; *Štup LPW I* 302; ~ *typ jastrābek: Węg RŁTN XXXI* 67.

Znaczenia: **1.** *'ptak'*: **a.** *ekspr 'jastrzāb w zn Ia (zob.)'*: *Siedzi jestrzāmbek na ziśni, Ło ty kokosce myśli [pśń] olsz StefZ I* 227; *opocz RŁTN XXII* 252; *Resz SGOWM III* 79; *Wej LPW I* 302; *Kasz Ram* 61; *Štup LPW I* 302; *Węg RŁTN XXXI* 67; **b.** *'myszołōw zwyczajny (Buteo buteo)'*: *strzel-opol* OIW 74.

2. *'młody jastrzāb'*: *na moiŷ uočaŷ jastršombek porvoŷ vrubelka s puotu koniń* 14; *A to ino jastrzōmbek na wiyrśycku*

siod i pisko, a on juz piskać załośnie umiy. Taki drawiec z pazdurami, a taki potulny głosickej! Jak u ludzi. Im kto bardziej dokucny, to piykniej godo *N-tar KąśPodh IV 241*; *strzel-opol OIW 74*; *Wr StefŚl 51*; *Słup LSW I 385*. TJ, JK

Jastrząbi zob. **JASTRZĘBI**

Jastrzęb zob. **JASTRZĄB**

JASTRZĘBA 'ptak – jastrzęb zwy- czajny (*Accipiter gentilis*)': jaščeba piń 2. TJ, JK

JASTRZĘBATY 'o ptaku, zwłaszcza kurze: mający upierzenie niejednolite w kolorze, w cętki': grańasta [*kura*], a take ino troške to jaštšembata ostródz *SGOWM III 79*. TJ, JK

Jastrzębek zob. **JASTRZĄBEK**

JASTRZĘBI *Forma*: typ jastrząbi: *strzel-opol OIW 74*; *złotow B II 32*.

Znaczenie: 'odnoszący się do jastrzębia – ptaka': to je χiba jaštšembje p^horo szt *GMalb II 1 s 141*; muśou tu g^zez lećić, bo som jaštšymbje piže łęcz *PJPAN 37 s 342*; jaštšamb^{ie}ie g^ho^uzd^oo^o, pazur¹y, pi^hora *złotow B II 32*; jaštš^hembje mięso *Kasz Ram 61*; Z jej [*kosy*] grzbietu robią [...] stróżyki, czyli krziwe nożiczki na podobym jastrzymbigo dzió- ba *Ciesz pd PEŚ I 48*; ryb *SGŚ XIII 124*; *strzel-opol OIW 74*; *Wej i Słup LPW I 302*; *Kasz zach jw*.

Frazeologia: jastrzębie serce 'wro- gie, nieprzyjazne usposobienie': ūen m^o jaštš^hembje serce *Kasz Ram 61*; ~ jastrzębie ślepie, wejzenie 'spojrzenie świadczące o czyjejs wrogości, nieprzyjaznym na- stawieniu': jaščymbe śli^hpa mo ta kobita. jaščymbe wejży^hne *kal 24*; ~ jastrzębi wzrok 'bardzo dobry wzrok': moś prave jaštšymbi zrok łęcz *PJPAN 37 s 342*. EP

JASTRZĘBIATY I. 'o upierzeniu pta- ków: różnokolorowe, pstre': jaštšembjate – taće bestre s^o [*o kurach*] wyrz 6; *sanoc 4*; *boch 33*.

2. 'o kolorze: będący efektem zmieszania bieli i czerni': Stosowano skręcanie na kołowrotku dwóch nitek wełny, białej i czarnej, otrzymując kolor zwany [...] jastrzębiatym *Konec ASL V 12 s 97*. EP

JASTRZĘBIEC I. 'roślina o żółtych kwiatostanach i liściach tworzących przyziemną rozetkę (*Hieracium*)': *n-tar KąśPodh IV 241*.

2. 'grzyb – czubajka kania (*Macrolepiota procera*)': biel-podl *PJPAN 42 s 94*. EP

JASTRZĘBIEĆ st 'stawać się chci- wym, zachłannym': s^o l^oze, χt^orni ni^gde ni mają doc^o i t^omu z d^hna na z^hni cor^ożką bar^ze jaštš^hembje^o *Kasz S VII 106*. EP

Jastrzębina zob. **JARZĘBINA**

JASTRZĘBISKO *ekspres* 'jastrzęb w zn *1a* (zob.)': jaštšimbisko χolera, to zgroza, tylko ogl^onda, g^ze omotnońc *sied 6*. EP

JASTRZĘBOWY *Forma*: typ jastrzębów: *kar LPW I 302*.

Znaczenie: 'odnoszący się do jastrzębia, związany z jastrzębiem – ptakiem': jaštš^hemb^ove g^ho^uzdo *Słup jw*; *kar jw*. EP

Jastrzębów zob. **JASTRZĘBOWY**

Jastrzołka zob. **JASKÓŁKA**

Jastrzóg zob. **JASTRZĄB**

Jaszcz zob. **JAŻWIEC**

I. JASZCZ I. 'jaszczurka – zwierzę': jo vížaua v rajcy [nw] tako jašč, tako vélo jašč *Szopienice-Katowice JP XLVI 199*.

2. 'stwór mający kształty odmienne od spotykanych w naturze, istota bardzo brzydka, odrażająca; straszycło, poczwara': vélko jašč *Katowice jw 200*. EP

II. JASZCZ 'cylindryczny pojemnik wykonany z drewna lub gliny': wys-maz *PF IV 822*; *Lit K II 239*. EP

III. Jaszcz zob. **JAŻWIEC**

IV. Jaszcz zob. **JAŻDŻ**

JASZCZĘC I. 'mówić, rozmawiać krzy- kliwie, piskliwie, też: krzyczeć, wrzeszczeć':

jaščyř pšeraźliwé biel SGŚ XIII 124; jaščy cauy žyń ryb jw; tak ktořik na polu jascy Lim; uon ta puotym jascy pšeuokrutńie [...] jo! coź mi ty zrobył, d^uobžek še ň'e zabył n-tar ZNUJ 98 s 62; Cieszyn 4 [Cz]; ciesz ZNUJ 229 s 188; pszcz SGŚ XIII 124; Śl jw; n-tar 8 [Orawa]; ~ 'śmiać się bardzo głořno, żywiołowo; chichotać': A baby tak jascaly, ze jaz było w niebie słysno n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 373.

2. 'mówić dużo i szybko, być gadatliwym': tys_tag jascy, gąďa myřlen PJPAN 11 s 285.

3. 'uporczywie domagać się czegoś; naprzykrzać się': ňe jašč tak, ňikaj ňe pōžeř ryb SGŚ XIII 125.

4. 'grymasić, kaprysić, płaczem okazywać niezadowolenie': Ni mogym nic zrobić, bo mi fórt chłapiec josczy. Przestón jaszceć Ciesz SCiesz II 138.

5. 'o psie: szczekać głořno i piskliwie': pszcz SGŚ XIII 125. EP

JASZCZEK 1. 'krzykliwy, piskliwy człowiek': ciesz 15.

2. 'płaczliwe dziecko': Nasz Adař tak taki jaszczek, wrzeszczy o bele co Śl SGŚ XIII 125; Juź zař sie tyn josczech rozdziyro? Ciesz SCiesz II 138.

3. 'mały, hałaśliwy piesek': pszcz SGŚ XIII 125. EP

JASZCZENIE 'krzykliwe, piskliwe mówienie, kłócenie się, spieranie się': kis tam krotńi, take jascyńe robi Lim; Se doř pieknie żyli i tego jaszczynio między nimi wiela nie było Ciesz [Cz] 122 s 14. EP

Jaszczotka zob. **JASZCZURKA**

JASZCZERZYCA 'jaszczurka w zn 1 (zob.)': Słup LSW I 393. EP

JASZCZKA *Forma*: typ jaszka: lim 23.

Znaczenie: 'jaszczyk w zn 1 (zob.)': jw. EP

JASZCZKI *blp Forma*: typ jaszki: jaros Fal I 87, III m 67.

Znaczenie: 'przyrząd do zwijania przędzy': jw. EP

Jaszczorka zob. **JASZCZURKA**

JASZCZUR *Formy*: typ jesczór: resz SteřR 20; ~ typ jesczor: Mr i Wr SGOWM III 79.

Znaczenia: 1. 'jaszczurka w zn 1 (zob.)': jascur je i na scyrem polu, i v leře kolb 3; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 125; kiel Wiřta XII 303; koniec jw; ~ 'samiec': brzes-śl MAGP IV s 125; ~ w por: Jascur, bo taki je zły jak jascur tarnob Wiřta XI 691.

2. 'jaszczurka w zn 2 (zob.)': Jesce były jascury takie kwiaciawe ['łaciate'], cárne, a miały zař takie plamy po sobie, to my nazywali jascury n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 373; jascur – zuřte po sobe n-tar 26; ciesz AJŚ IV s 24; ryb jw; gliw jw; opol jw; Śl SGŚ XIII 125; Spisz [Śl] PKJP V 3 s 18; n-tar [Spisz] MAGP IV s 125; wad jw; ~ 'z dodatkowymi określeniami odnoszącymi się do ubarwienia, wyglądu i miejsca występowania': Jascur krasiaty n-tar Wiřta VIII 360; ~ jascur kf'acaty ['łaciaty'], zuřte kropy i corne n-tar 18 [Orawa]; ~ leřny jaščur Cieszyn [Cz] AJŚ IV s 24; ~ jascur srokaty wad MAGP IV s 125; ~ ślepy jascōr Spisz [Śl] PKJP V 3 s 18.

3. 'jaszczurka w zn 4 (zob.)': koziel MPKJ IV 297; brzes-śl 5; wad 8; mog 5.

4. 'choroba zwierząt hodowlanych, głównie bydła i trzody chlewnej – przyszczycza': siem 3; Lit K II 239; ~ 'bliżej nieokreřlona': jascur – maųo ŗtura krova vyjže, tylko zdyřa, a na pryscyce to krova ňe zdeřńe, jino dostańe suřoty łuk 4.

5. 'nierzeczywista, bajkowa postać': Siedzi jescor w zamku, w lełujowem ganku, a my jego jascuržeta skacem w koło niebožeta [přn] Mr i Wr SGOWM III 79; Szedży jesczōr w tńcu, W kalinowém žńcu [...], w kalinowém žńuszku. Co ja sama mniała, Jeszczōrořum dała [řym] resz SteřR 20. EP

JASZCZURA *Formy*: typ jajszczura: ||- rawic SFPS III 82; ~ typ jaszczura: świec 5; ~ typ laszczura: ||- rawic SFPS III 82; ~ typ wjeszczura: złotow AJK IV m 161 s 82; tuch jw.

Znaczenia: 1. 'jaszczurka w zn 1 (zob.)': jascura – uogun i štery noği piñ 2; jaścura jak ugryże, to pużńe noga kras 3; ryb SGŚ XIII 125; ośw 1; włosz 4; koniec RLTN XXII 252; wiel MAGP IV m 194; gar 15; rawic SFPS III 82; szub AJK IV m 161 s 82; lip 2; ryp MacSł 61; złotow AJK IV m 161 s 82; tuch jw; świec 5; ~ 'jaszczurka zielona (*Lacerta viridis*)': bl SW II 144.

2. 'jaszczurka w zn 2 (zob.)': koziel AJŚ IV s 24.

3. 'wyzwisko': ti jaščuro koziel SGŚ XIII 125. EP

JASZCZURAK 'salamandra plamista (*Salamandra salamandra*)': Czaca [Sł] AJŚ IV s 24. EP

JASZCZURCZĘ 'młode jaszczurki': opocz RLTN XXII 252. EP

JASZCZURCZY 'odnoszący się do jaszczurki – zwierzęcia': jaščurči iżyk. jaščurčy gńouzdzo strzel-opol OIW 74; jaščurči plymiyń [plemię] Cieszyn 4 [Cz].

Frazeologia: oczy jaszczurcze pśn 'spojrzenie świadczące o czyjejs wrogości, nieprzyjaznym nastawieniu': Są twoje oczy prawie jaszczurcze, A jeszcze gorsze jest twoje serce węgorz Wiśta III 568. EP

JASZCZURECZKA 'zdr od jaszczurka w zn 1': Bywajta my zdrowe, moje kapanecki ['towarzyski'], bosta me wyjedli jak te jascurecki [pśn] radz-podl PF VI 233; ryb 13; suw 1. EP

JASZCZUREK 'jaszczurka zielona (*Lacerta viridis*)': Spisz [Sł] PKJP V 3 m 221. EP

JASZCZURKA *Formy*: typ jaszczurka: trzeb [Lwów Ukr] MAGP IV s 125; mil [Lwów Ukr] jw; rzep [Brześć

Bruś] JP XLVIII 64; ~ typ jaszczurka: p-tryb RLTN XXII 252; biel-podl 1; ~ typ jaszczurka: gr-maz AGM X s 56; węgr jw; biel-podl MAGP IV m 194; os-maz jw; pułt AGM X s 56; mław 1; przas AGM X s 56; ostroł MAGP IV m 194; koln BasStudia 19; łom MAGP IV m 194; białos jw; graj jw; aug jw; suw ||- 1, 11; olec MAGP IV m 194; giż jw; mraq SGOWM III 79; pis jw; szczyc MAGP IV m 194; nidz SGOWM III 79; resz MAGP IV m 194; olsz jw; ||- Wr SGOWM III 79; ||- Ostródz jw; rawic PKJP III 3 s 17; lip 6; sęp-kraj AJK IV m 161 s 82; ||- tuch 1; świec 5; mal GMalb I 49; chojeń [Tarnopol Ukr] MAGP IV m 194; gdań AJK IV m 161 s 82; ~ typ jaszczurka: aug 2; ||- suw 1; Olec SGOWM III 79; Węgorz jw; ||- Wr jw; ||- Ostródz jw; ~ typ jeściurka: niem AJŚ IV m 589; ~ typ laszczurka: ciesz MAGP IV m 194; syc jw; żyw 16; ||- rawic PKJP III 3 s 17; wolsz PFP XIV 17; n-tom PFP XIV 51; międzych jw; szam jw; ~ typ laszturka: ||- rawic PKJP III 3 s 17; ~ typ laściurka: żyw AJŚ IV m 589 s 24; ~ typ leszczurka: rawic jw m 589; ~ typ wjaszczurka: czar PFP XII 73; Wp TomM 10; złotow B II 32; ~ typ wjeszczurka: czar PFP XII 73; złotow AJK IV m 161 s 82; sęp-kraj jw; ||- tuch 1; świec AJK IV m 161 s 82; st-gdań jw; chojn jw; kościer jw; byt jw m 161; kar jw i s 82; wej jw; lęb jw m 161; ||- Kasz Ram 254, S VI 144; ~ typ wjeszczurka: byt AJK IV s 82; ~ typ wjeszczurka: ||- Kasz Hilf 187; ~ typ zaszczurka: złotow AJK IV s 82.

Znaczenia: 1. 'niewielki gad o wydłużonym tułowiu pokrytym łuskami, czworonożny, z długim, łamliwym, regenerującym się ogonem, ruchliwy (*Lacerta*)': jęścūrka – co uęp ańi żaba, a z ogōna do Źńiiji podobna nidz SGOWM III 79; jaścūrka štery ʘapki mǎ kiel 22; jaščurce to punej uogun uodrośńe łęcż PJPAN 37 s

342; Jascurki to tak szybko gónio, na styrek nogak, śliskie i brzydkie *n-tar* [*Orawa*] *KąśŚ II 1 s 373–4*; jaščörki sò v našęχ lasay, mogò barzo préntko latać, luži še bojò szt *GMalb II 1 s 141*; iouscurka nanojši iojka f pousku *opol SGŚ XIII 126*; jaščurka čovekovi ñe zrobi ñic *strzel-opol jw*; pšez noge my pšelečaua jašcurka, strašnie my ñemiuo *dąb-tar 5*; oggw; ~ w por: alfi zemby maš jak ieščurki *suw 11*; a. 'jaszczurka zwinka (*Lacerta agilis*): kogo rąz zñija ugręzła, ten ȳoc pñed veščörko ućekå [*przysł*] *Kasz S VI 144*; b. 'jaszczurka zielona (*Lacerta viridis*): *Spisz [Sł] PKJP V 3 m 221*; *n-tar jw*; *n-tar [Spisz] jw*.

2. 'płaz – salamandra plamista (*Salamandra salamandra*): jašcurka – wychodzi po deszczu, ma czarne i żółte płatki po sobie *lim 16*; *opol AJŚ IV s 24*; *klucz SGŚ XIII 126*; *nam AJŚ IV s 24*; *Spisz 2 [Sł]*; *wad 24*; *myślen PJPAN 11 s 70*; *kłob AJŚ IV s 24*; ~ 'z dodatkowymi określeniami odnoszącymi się do ubarwienia i miejsca występowania': jašcurko krašato *brzes-mp 5*; jaščörka kr'aşata, lassovå *n-sqd PPodegr 195*; ~ laščurka sr'okatå żyw *AJŚ IV s 24*; ~ v^{uo}o-no jašcurka *zaw jw*.

3. 'niewielki płaz o wydłużonym tułowiu, czterech kończynach, z ogonem, żyjący w wodzie i na lądzie – traszka': jašcurka ve vože *boch 18*.

4. 'bliżej nieokreślony gad lub płaz o wydłużonym tułowiu': *koziel MPKJ IV 297*; *lubar 3*; *mog 11*.

5. 'materiał na ubranie w kwiaty, pstry, różnokolorowy': *lim 16*.

6. 'żelazny hak na końcu dyszla': *Spisz [Sł] Vážný 254*.

7. 'zła kobieta': *Toć jašczurka! Ciesz MPTL XV 2 s 201*.

Jaszczurka wodna 'bliżej nieokreślony gatunek traszki': *Trzimoł w rynce dość wielko jašczurka wodno ryb SGŚ XIII 126*; jaščurka vodna jest jak salamandra *poz 2*;

jaščörka vodnå *n-sqd PPodegr 195*; *Wodnaja (wodzianaja) jašczurka rzep [Brześć Bruś] JP XLVIII 64*.

Jaszczurki ziele 'bliżej nieokreślona roślina': jaščurki zele (jasno kwitnie) *śrm 21*. EP

JASZCZURKOWY *Forma*: typ jaszczurkowy: *Wr StefŚ 51*.

Znaczenie: 'zrobiony ze skóry jaszczurki': *frejlana kupšuuå sobze na vesele ieščörkove bõti jw*. EP

JASZCZURZATO 'jaskrawo': *Jeszcze mo pokore ['żałobę']*, a już sie tak jašczurzato oblykła *ok Cieszyna SCiesz II 136*. EP

JASZCZURZATY 'o ubraniu: jaskrawe': *ok Cieszyna SCiesz II 136*. EP

JASZCZURZE *pśn* 'nierzeczywista, bajkowa postać': *Siedzi jescor w zamku, w lelujowem ganku, a my jego jašcurzeta skacem w koło niebozeta Mr i Wr SGOWM III 79*. EP

JASZCZURZYC *ż* *Forma*: typ wjeszczurzyc: *wej AJK IV s 81*.

Znaczenie: 'jaszczurka w zn 1 (zob.): jw'. EP

JASZCZURZYCA 1. 'jaszczurka w zn 1 (zob.): to je jašcuřica, co ma štiry noęi. [...] bega strašnie po pñak, a ke je sybñe tak pařicom, to še poľomñe *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 103*; taka jašcuřyca vřelka *os-maz 10*; *kiel Wiśta XII 303*; *konec jw*.

2. 'jaszczurka w zn 3 (zob.): jašcuřyce ve vože *Orawa 2 [Sł]*. EP

JASZCZURZYCZKA 'jaszczurka zielona (*Lacerta viridis*): *Spisz [Sł] PKJP V 3 m 221*. EP

JASZCZYCZKO 'jaszczyk w zn 2 (zob.): *wad SKJ IV 23*. EP

JASZCZYĆ SIĘ 'o psie, kocie itp.: *podchodzić skrycie, skradać się, czaić się*: uobać, jak še to jaščy (o psie, o kocie), w znaczeniu 'przylega do ziemi, czai się, peřza, za chwilę wyskoczy' *ŚlJP XLVI 200*. EP

JASZCZYDŁO 'o kimś krzykliwym lub o czymś powodującym hałas': Dzieś [drzesz] sie jak jascydło – bardzo się rozdziera, wrzeszczy lim 16. EP

JASZCZYK 1. 'skrzynka, pudełko, pojemnik służące do przechowywania różnych rzeczy': podobno znaleźli jasczyk s pýññęzańi ostroł 9; kozali mu viž jasczyk s piñzmy tur NT I 133; białos Kudz 151; Winnica [Ukr] Roczn 255; Lwów [Ukr] Zb I 68; Wilno [Lit] SLit 206; ~ 'na masło': jasczyg z maszym ľa uoicöv daļa brzoz NT I 102; davnii na masuo byuy take jascyki [nieuż] dqb-tar 5; dęb K II 239; brzes-mp MPKJ VII 41; ok Bochni Zb I 42; Lwów [Ukr] RŁTN III 61; Lit K II 239.

2. 'wieczko w maselnicy zabezpieczające przed rozchlapywaniem się śmietany': jošcyk zakłado sy, žeby sy śmytana ny rōspryskōwała kroś 2; brzoz MAGP II s 79; sanoc AJPP 93; jaros PAE VI m 335; tań AJPP 93; rzesz MAGP II s 79; dęb PAE VI m 335; boch jw; krak jw; dqb-tar AWK VI 681; kolb 2; sand PAE VI m 335; opat 13; bus AWK VI 681; piñ jw; jęd jw; kiel jw.

3. 'mały czajnik, imbryk': lub PF V 753.

4. 'krąg na śrubie w kołowrotku': włod Fal I 87; biał-podl 11.

5. 'wojsk 'wóz do przewożenia amunicji': χarmoty ustařilim na cyl, a jascyki poχovalim f keretyñe [‘zaroślach, krzakach'] koniñ 14. EP

JASZCZYKOWY zob. KLUCZ

JASZCZYSKO ekspr 'II. jaszcz (zob.)': bl SW II 144. EP

JASZEK 'zając (*Lepus europaeus*)': kar AJK IV s 64. EP

Jaszka zob. JASZCZKA

Jaszki zob. JASZCZKI

Jaskóliczka zob. JASKÓLICZKA

Jaskólecza zob. JASKÓLECZKA

Jaskółka zob. JASKÓŁKA

Jaszle zob. AŻLE [Supl.]

Jaszli zob. AŻLI [Supl.]

1. JAŚ rz 1. 'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach': s_fasoli to_bapka stale jaś saži biał-podl 1; lbñ [Lwów Ukr] MAGP VII s 54; n-tar KąśPodh IV 241; rzesz 18; brzes-mp 18; kras 3; Lub KsRUJ 37; lubar 3.

2. 'mała poduszka pod głowę; jasek': Spi na jasiu [pieszcz] n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 375; Wkładała tom pierzine, tyn zoglōwek, tego jasia n-tar KąśPodh IV 241; lim 16.

3. 'roślina': a. 'trzykrotka (*Tradescantia*)': n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 375; b. 'bliżej nieokreślona': miel RŁTN XXII 252; opocz jw.

4. 'koń maści kasztanowej': Jaś, tj. „kaśtan cerwony” n-tar Wisła VIII 812.

5. 'zając (*Lepus*)': [żart] Wadowice Zb V 180; [żart] brzes-mp jw; ok Bochni jw I 42.

6. 'wilk (*Canis lupus*)': olk Cisz I 310.

7. 'niewielki wir powietrzny': pszcz SGŚ XIII 126.

8. 'śnieg': Jaś przyjdzie (śnieg) Mp pd-wsch ME XI 267.

9. 'człowiek głupi, też wyzwisko': uoi ty jaśu! kiel 22.

10. 'diabeł': Kal K II 239.

Dziki jaś 'bluszcz doniczkowy o szerokich liściach': moga pañi dać aplęger [‘pęd, który można posadzić'] ot tego žikęgo jaśa st-gdañ 3.

Głupi jaś 1. 'roślina': a. 'trzykrotka (*Tradescantia*)': jabunęka mo zopax f podobie gupego jaśa wiel RŁTN XXII 181; ciesz 15; n-tar KąśPodh III 369; n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 281; dqb-tar 4; b. 'bliżej nieokreślona': ostroł 10.

2. 'wir powietrzny': sand PJPAN 57 s 56.

Jaś tyczny 'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach': lbñ [Lwów Ukr] MAGP VII s 54.

Piękny jaś st 'groszek pachnący (*Lathyrus odoratus*)': siem 3.

Wielki jaś 'odmiana fasoli wielokwiatowej o dużych białych ziarnach': *n-sąd PPodegr 196*.

W połączeniach: **Dupa jasia** *ekspr* 'wyraża sprzeciw; nie': Dupa Jasia, to sie tak nie robi, dawaj, ci tu pokazym! *n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 215*.

Dupa jaś *ekspr* 'jw': Dawaj tyn brynge, zerrnymy je na patyki! Dupa Jaś! Sprzida sie na kuliki do płotu! *n-tar [Orawa] jw; n-tar KąsPodh III 75*.

Frazeologia: **cipka jaś** 'mężczyzna nisko oceniany przez innych, zwykle z powodu pijaństwa lub braku podstawowych umiejętności potrzebnych w gospodarstwie': Karapytniok – taki cipka Jaś, pytko Jaś *n-tar KąsPodh II 192*; ~ czarny jaś 'człowiek o ciemnej cerze i ciemnych włosach': *n-tar 19*; ~ dupa jasiu 'niedotęga, niezłoda': Taką był dupa Jasiu *n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 215*; ~ dupa jaś 'jw': Taki dupa Jaś ś niego, sie nie wiy obezwać! *n-tar [Orawa] jw; n-tar KąsPodh III 75*; *boch MPTL X 1 s 218*; ~ pytko jaś 'mężczyzna nisko oceniany przez innych, zwykle z powodu pijaństwa lub braku podstawowych umiejętności potrzebnych w gospodarstwie': *n-tar KąsPodh IX 392*; ~ śmieszny jaś 'człowiek skłonny do śmiechu': *kiel 22*; ~ zielony jaś 'blady człowiek': *n-tar 19*; *brzes-mp 3*. EP

II. JAŚ 'w okrzyku odpędzającym kury': *n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 375*. EP

III. Jaś *zob. JAŻ*

IV. Jaś *zob. ZAŚ*

Jaśkinia *zob. JASKINIA*

JAŚKO 'I. jaś w zn 2 (zob.)': *tuk 10*; *miń-maz 1*. EP

I. JAŚLA *ż Forma*: *typ* jasla: *rac Dejna I m 6*.

Znaczenie: 'konstrukcja na siano, słomę lub rośliny pastewne dla zwierząt, znajdująca się w stajni lub oborze, składająca się z różnego rodzaju drabinek,

mocowana do ściany lub żłobu': tyn kōń tam ni mo fcale śana v jaśli ryb *SGŚ XIII 126*; nic ni ma za jaślōm *rac jw*; dej do jaśli kapke śana dlo kōni *ciesz 15*; do jaśli nasypē śe śana żyw *4*; jaśla to jes takā grabina *myślen PJPAN 11 s 126*; jaśla se pōmoma-ua *koziel SGŚ XIII 126*; pszcz *AJS II m 27 s 8*; *rac Dejna I m 6*; *głub jw*; *prud SGŚ XIII 126*; *gliw PJPAN 48 m 19 s 53*; *niem jw*; *Śl SGŚ XIII 126*; *n-tar PJPAN 48 m 19 s 53*; *wad jw*; *krak jw 11 s 126*; *ośw jw 48 m 19 s 53*; *Lit K II 238*.

Geografia: Wyraz notowany na *Śl*, w *Mp pd-zach i na Litwie*. EP

II. JAŚLA *blp* 'I. jaśla (zob.)': Taki jaśla dlo uowieczek *ciesz PEŚ I 10*; Ty jaśla to ni masz piekne *ciesz jw*; dej śano na jaśla *pszcz SGŚ XIII 126*; Cisula łochliła sie ('ocierała się, drapała się') na jaślach *Ciesz [Cz] jw*; Za jaślami było siano *n-tar KąsPodh IV 242*; *biel AJS II m 27*; *Orawa [Sł] KąsSł II 1 s 375*; *n-tar [Orawa] jw*; *wad AJS II m 27*; *myślen KąsPodh IV 242*. EP

JAŚLAŃKO 'faza Księżycy – nów': *Śl SGŚ XIII 126*. EP

I. JAŚLE *blp F o r m y*: *typ* jasle: *Czaca [Sł] AJPP 69*; ~ *typ* jeśle: *Spisz [Sł] PKJP I 4 m 37*.

Znaczenie: **I.** 'konstrukcja na siano, słomę lub rośliny pastewne dla zwierząt, znajdująca się w stajni lub oborze, składająca się z różnego rodzaju drabinek, mocowana do ściany lub żłobu': nad żłobym sã jaśfe pŕipevñone u ścany, a za t^ho śe kłaże słome, śano pŕe kruovy a kōñe, a w^hoły, pŕet^h aby t^ho n^he uosypaty p^huod noģi *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 49*; żłup, żłubek jⁱ jaśle na siano dla krów, owiec, miały gęste szczeble *ciesz PIJP IV 80*; Zawrzij pryndziej krowy, a ciepniej im kapke kończyny za jaśle *Ciesz SCiesz II 136*; jaśle, a jag dobry gospodaś, to drabina. to je vinkel v rogu, taki zakontek, to vbije deski jⁱ tam śano kuaże *tuk 4*; *Cieszyn [Cz] AJPP 69*;

pszcz *PJPAN* 48 m 19 s 53; ryb jw; rac *Dejna I* m 6; prud *MAGP II* s 77; niem jw; Czaca [Sł] *AJPP* 69; n-tar 15 [Spisz]; n-tar [Orawa] *AJPP* 69; żyw *PJPAN* 48 m 19 s 53; wad jw; myślen *KąsPodh IV* 242; sied *PJPAN* 48 s 53; człuch [Wilno Lit] jw i m 19; gryfic [Grodno Bruś] jw; staw [Grodno Bruś] jw; [st] Wilno [Lit] *MAGP II* s 77; ~ 'wolnostojąca': Spisz [Sł] *PKJP I* 4 m 37; n-tar jw; n-tar [Spisz] jw.

2. 'rodzaj żłobu pod daszkiem w lesie, w którym kładzie się paszę dla zwierząt; paśnik': jaśle v leśse strzel-opol *RWTN VI* 245; pszcz *SGŚ XIII* 127.

3. 'przegroda z desek i żerdzi w pomieszczeniu gospodarskim': n-tar 28.

4. 'zapora na rzece zbudowana z drewnianych pali': Płynące szczapy zatrzymywano [...] przy pomocy przeprowadzonej w poprzek rzeki, nieco ukosem, przegrody (chwytnej), zwanej jaśłami [...]. Jaśle w Węgierskiej Górcie tworzyła drewniana konstrukcja składająca się z pali wbitych ukosem w dno rzeki. Tkwiły one w półokrągłych wgłębieniach, wyciętych w poziomo umieszczonych kłodach i wspierały się na belkach, tworzących kładkę, służącą do przechodzenia przez rzekę żyw *EP V* 252; Wielka drabina służąca jako zapora na Sole w Węgierskiej Górcie, zatrzymująca drzewo opałowe spławiane dzikim spławem: Jaśle podnosili, jak ni mieli drzewa; zastawił mu jaśle i płynoc ni muk żyw *Lud XLVI* 170.

Frazeologia: chynać cosi za jaśle 'zjeść coś': Żołądek skurczoł jak nienamazanane wrota – czuł, że je czas chynyc cosi za jaśle *Ciesz [Cz]* *Zwrot 187* s 15; Chynił honym cosi za jaśle i pognoł do szkoły *Ciesz SCiesz II* 136; ~ dać (komuś) (co) za jaśle 'dać tapówkę': mtoż mu dać co za jaśle *Cieszyn 2* [Cz]; Trza mu dać za jaśle *Ciesz MPTL XV 2* s 207; ~ dźwignąć (komuś) jaśle 'skarcić, upomnieć kogoś':

Dźwignij mu jaśle! *Ciesz jw* s 60; Trzeba mu jaśli dźwignoc *Ciesz jw* s 207; Trzeba mu dźwignyc (dźwignoc) jaśle, bo je moc bujny *Cieszyn 4* [Cz]; ~ jaśle (komuś) ubrać 'przygotować komuś dobre jedzenie': Trzeba mu jaśli ubrać *Ciesz MPTL XV 2* s 207; Trzeba wóm jaśli ubrać (dobrego jadła) *Cieszyn 8* [Cz].

Geografia: Wyraz notowany na Śl, w *Mp pd-zach*, sporad na *Podl pd*, na Litwie oraz u przesiedleńców z Litwy i Białorusi na *Pomorzu zach*. EP

II. JAŚLE n 1. 'I. jaśle w zn 1 (zob.)': za jaśle se zastyrkuje śano ryb 9; niem *SGŚ XIII* 127; *Orawa ZNUJ* 121 s 84.

2. 'I. jaśle w zn 2 (zob.)': niem *SGŚ XIII* 127.

3. 'sukienka ze zbyt dużym dekoltem': taki jaśle mi to uśyua *Ciesz jw*. EP

JAŚLI blp 1. 'konstrukcja na siano, słomę lub rośliny pastewne dla zwierząt, znajdująca się w stajni lub oborze, składająca się z różnego rodzaju drabinek, mocowana do ściany lub żłobu': sied *PJPAN* 48 s 53; ~ st 'wolnostojąca': jaśli – [...] ustawione pod kątem obustronne drabiny na siano. Rzecz wyszła już z użycia *Wilno [Lit] MAGP II* s 77.

2. 'odgródzone miejsce znajdujące się w pomieszczeniach gospodarczych, gdzie trzyma się zboże': aug 7. EP

JAŚLICZAR *Forma*: typ jeśliczar: *Spisz [Sł] Vážný* 57.

Znaczenie: 'kołędnik': jw. EP

JAŚLICZKAR *Forma*: typ jeśliczkar: *Spisz [Sł] Vážný* 57.

Znaczenie: 'kołędnik': jw. EP

JAŚLICZKI blp 1. *ekspr* 'konstrukcja na siano, słomę lub rośliny pastewne dla zwierząt, znajdująca się w stajni lub oborze, składająca się z różnego rodzaju drabinek, mocowana do ściany lub żłobu': v jaślickag Jezy żyćantkuo małe, dejące mu xuate [psn] *Orawa [Sł] ZNUJ* 151 s 28;

Pana Chrysta nondziecie, nondziecie Go w jaśliczkach, zwinyntego w pieluszkach [st, pśn] *Ciesz ZarŚl VII 130; Cieszyn 4 [Cz]; Śl PF V 751.*

2. 'drabinki po bokach kołyski': kolypka z jaśliczkami *ciesz 6. EP*

JAŚLIKARZ 'kolędnik': Po chałupak chodzili tacy kolyndnicy, co ik nazywali jaślikorze. Chodził z nimi janiot, baca i juhasi, dziod i taki chłop przebrany ino w takim kosule z długimi rynkowymi *n-tar KąsPodh IV 242. EP*

JAŚLINEK 'roślina – urdzik karpacki (*Soldanella carpatica*): *n-tar KąsPodh IV 242. EP*

JAŚLIWY 1. *pśn 'peten światła, rozświetlony*': Otwieraj ten jaśliwy nowy dóm [o piekle] *ok Rawicza Pozn IV 308.*

2. 'pierwsza część zwrotów grzecznościowych używanych w stosunku do osób wysoko postawionych w hierarchii społecznej': Jaśliwy dobrodziejku *ok Żywca Del 104. EP*

JAŚMIEL 'roślina – prawdopodobnie *kolcowój* *pospolarity* (*Lycium barbarum*): *gnież 15. EP*

Jaśmien zob. **JAŚMIN**

JAŚMIEN 'samiec *jaszczurki*': *Jascurka i jaśmiyn n-tar KąsPodh IV 242. EP*

JAŚMIK *F o r m a*: *typ jaśnik: gnieź 2.*

Z n a c z e n i e: 'jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*): *skier RŁTN XXII 252; gnieź 2. EP*

JAŚMIL 'jaśmik (zob.)': *iż RŁTN XXII 252; łącz PJPAN 37 s 342; Bukowina [Rum] jw 60 s 28. EP*

Jaśmilowy zob. **JAŚMINOWY**

JAŚMIN *F o r m y*: *typ jasmin: strzel-opol OIW 74; Szczyc SGOWM III 79; Olsz jw; Kasz LPW IV 1390; ~ typ jaźmin: łow PF XIV 359; biał-podl 1; suw 1; wąg PKJ XVI 133; ~ typ jaźmin: Bukowina [Rum] JP XLVI 128; ~ typ jaćmin: kroś 2; opocz RŁTN XXII 238; ~ typ jaśmiń: radomsz*

jw 253; ||- łącz PJPAN 37 s 342; śrm 21; ~ typ jaśmien: raw-maz RŁTN XXII 252; ~ typ jaśmioń: brzez jw 253; ~ typ jaśnin: ostrot 9; ~ typ jaświn: biel-podl 1; ~ typ jaźwin: białos Kudz 151; ~ typ jasin: sied 6; ~ typ jasion: kolb 3; ~ typ aśmin: n-tar KąsPodh I 133; ||- łącz PJPAN 37 s 342; n-dwor BasStudia 128; ~ typ asmin: szczyc SGOWM III 79; ~ typ aśmil: ||- łącz PJPAN 37 s 342; ≈ D lp -a: strzel-opol OIW 74; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 375; ~ Ms lm -nie: n-tar [Orawa] jw.

Z n a c z e n i e: 'roślina': **a.** 'krzew o białych, pachnących kwiatach, hodowany jako roślina ozdobna; jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*): jaśmin tag bało křitńe *opocz 3; jaśmin uanńe pōłħńe, ĵak křitńe na vřosna złotow B II 32; żeńc posażęu nom křog jaśminu pot ĵoknem konec 12; ciesz 15; strzel-opol OIW 74; lubl 1; Śl SGŚ XIII 127; gór [Brześć Brus] PorJ 1965 s 145; n-tar KąsPodh I 133; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 375; myślen PJPAN 11 s 297; kroś 2; [rzd] *krak PJPAN 11 s 297; dąb-tar 3; kolb 3; sand RŁTN XXII 252; piń 9; radomsz RŁTN XXII 253; opocz jw 238; brzez jw 253; łącz PJPAN 37 s 342; łow PF XIV 359; raw-maz RŁTN XXII 252; gar 20; łuk 12; biał-podl 1; sied 6; miń-maz 1; n-dwor BasStudia 128; węgr 5; siem 3; biel-podl 1; os-maz 10; ostrot 9; białos Kudz 151; suw 1; szczyc SGOWM III 79; Szczyc jw; Olsz jw; kal 24; rawic SFPS III 82; koniń 14; Wp TomM 10; lip 2; ryp 2; Kasz LPW IV 1390; Bukowina [Rum] JP XLVI 128; **b.** 'kolcowój *pospolarity* (*Lycium barbarum*): pży jaźmińe wąg PKJ XVI 133; **c.** 'bliżej nieokreślona': *śrm 21. EP***

JAŚMINA 'jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*): *Giż SGOWM III 79; Bukowina [Rum] JP XLVI 121. EP*

JAŚMINEK *F o r m a*: *typ jaźwinek: iż 14, PJPAN 35 s 88.*

Znaczenie: 'jaśmina (zob.)': jaźvīnek uadnie pax̄nie it̄z 14; it̄z PJPAN 35 s 88. EP

Jaśminiowy zob. **JAŚMINOWY**

JAŚMINOWIEC 'jaśmin w zna (zob.)': n-tar KąsPodh IV 242. EP

JAŚMINOWY *Formy*: typ jaśminiowy: ||- łącz PJPAN 37 s 342; ~ typ jaśmilowy: ||- łącz jw 33 s 21, 37 s 342; ~ typ aśminowy: ||- łącz jw 37 s 342; ~ typ aśmilowy: ||- łącz jw 33 s 21.

Znaczenia: **1.** 'związany z jaśminem, odnoszący się do jaśminu': cuć tu zopay jaśmilovy łącz jw 37 s 342; aśmilovy zopay. jaśmilove gaṁośki leżay łącz jw 33 s 21; jaśminovy kšok opocz 3.

2. 'o kolorze: śnieżnobiały': taki byu jaź jaśmilovy tyn kolor łącz PJPAN 33 s 21. EP

Jaśmiń zob. **JAŚMIN**

Jaśmion zob. **JAŚMIN**

JAŚNEŃKI *pśn, ekspr* 'dający jasne światło, blask': Dorznęła ją [pszeniczkę] dziewczeczka za jaśneńkiego słoneczka zam Lub I 126; kras jw. EP

JAŚNIA *st* 'jasność': Patrziecie, patrzcie! Jakaś jaśnia na zachodzie, może się niebo otworzyło Ciesz SGŚ XIII 127. EP

JAŚNIAĆ *częst* 'wypogadzać się, rozpogadzać się': Kasz LPW I 301; Słup LSW I 383. EP

JAŚNIAK **1.** 'roślina': **a.** 'kolcowój pospolity (*Lycium barbarum*): gnieź 5; żniń 2; wąg 12; Wp TomM 10; **b.** 'chaber bławatek (*Centaurea cyanus*): kęp AJW III m 363 s 168.

2. 'bliżej nieokreślony grzyb': miń-maz Cyran 177. EP

JAŚNIAWY 'mający jasny kolor': z angristu to vjino je take jaśnawe tcz 7. EP

Jaśnica zob. **JAJECZNICA**

JAŚNICZEK *kult* 'Boże Dzieciątko, Chrystus jako dziecko': n-tar KąsPodh IV 242. EP

JAŚNIC (SIE) *Forma*: typ jeśnić: n-tom SobWp 201.

Znaczenia: **1.** 'błyszczec, lśnić, połyskiwać': Miesioncek jaśni n-tar KąsPodh IV 242; Mozg grzbietowy ['szpik kostny'] jaśni Opol wsch PWrocA LVII 84; tak se tam ięśnuuy te lińe [liny – ryby], uo ięjo n-tom SobWp 201.

2. 'wypogadzać, rozpogadzać': vatar jaśnyń neb^o Kasz LPW I 301; Słup LSW I 384.

3. 'płukać bieliznę w wodzie zaprawionej farbą dla nadania jej intensywnej białości; farbkować': niź 5.

4. 'używać wyrazów wulgarnych, zwykle w zdenerwowaniu, w złości na kogoś lub na coś; kłać': v nervax ale jaśni rac SGŚ XIII 127.

Jaśnieć się nieos **1.** 'rozwidniać się, świtać; dniec': jak se počne jaśnić, to se jaśni, iez żyń niem 3; tak kole štfaurty to se iuż jaśni koziel SGŚ XIII 128; napoçynau se jaśnić i tša stauvac rac jw; stovejće żeći na gżiby, bo se iuż jaśni ryb 13; Groł aż do samego rana. Jak sie zaczęło na wschodzie niebo jaśnieć, [...] został sóm siedzieć w kącie z tymi gajdami Cieszyn [Cz] PiegKoz 70; pomaui se jaśnuo gliw SGŚ XIII 128; Ciesz jw; prud PlutaDzierż 56; tar-gór 4; strzel-opol OIW 73; opol ZNUJ XVIII 48; oles SGŚ XIII 128; n-tar KąsPodh IV 242.

2. 'wypogadzać się, rozpogadzać się': kapke se tam jaśni, może se to napravi ta pogoda ciesz SGŚ XIII 128; beże pogoda, bo se jaśni n-sqd PPodegr 196; çm^uurə ğino, neb^o sa jaśny Kasz LPW I 301; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 128; Słup LSW I 384. EP

JAŚNIE *przystów* **1.** 'roztaczając lub zawierając dużo światła, blasku': Świeć mi, miesiączku, świećże mi jaśnie [pśn] Ryb Rog 144; Gwiazdeczki, wy jaśnie świecicie [pśn] ciesz PieśniSl III 235; [pśn]

Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 128; [rzd] koniń 14; Słup LPW I 301.

2. 'wyraźnie, zrozumiale, w sposób oczywisty': jaśnie puveżał, że jest pšyčivny Włodawa Mon 317.

3. 'pierwsza część zwrotów grzecznościowych używanych w stosunku do osób wysoko postawionych w hierarchii społecznej': jaśnie žežic piinze vežne, a my byžimy robić. uod žišejšygo dña to jo jezdy m jaśnie žežicym. jaśnie žežicka akur rat ftedy vešua. jaśnie pan še zapytovoū, cy juš. byua tyž ij jaśnie pañi łecz PJPAN 37 s 342; u nasego jaśnie pana v oknie f'iranjki sier RŁTN XXVI 131; jaśnie pañe χlebotafce, moze bym iesce χož z rog byu u pana (prośba starego fornala) sand 13; žōtca to velmožny pñn, žežic to jaśnie pñn gar 21; otuž viži jaśnie χrabja zam 14; Jaśnie królu, jakže ja mom być wesoły košciañ Pozn VI 116; Namyšlelimy sie, jaśnie monarcho olk Cisz I 251; Uprasmus jaśnie cysarza ok Przasnysza Chetch II 77; večorovo poro jaśnie velmožna pañi pušca radiji i gra suw 3; jaśnie pañstvo [iron] koniń 14; rzesz NT II 142; radz-podl 13; mław 1; ostrot 9; olsz SGOWM VI 21. EP

JAŚNIEĆ (SIE) 1. 'błyszczec, lśnić, połyskiwac': kšyzyc jaśnieje na nebe rad RŁTN XXII 253; gvāzdā na nebe jū jaśniejo Kasz LPW I 301; z daleka jasnało jezoro Kasz S II 84; Cało kosa to az jaśniała, kie jom stryk na ramiyniu nosiył n-tar KąšPodh IV 242; Piękna Otylija Jek róża kwitnāca W blasku słońca jaśniejąca [pśn] Mr i Wr SGOWM III 79; opocz RŁTN XXII 253; [pśn] koln SkierP II 207; złotow B II 32; wej LPW I 301; Słup jw.

Przen: 'wyrażac, uzewnętrznac dobro, szczęście, radość': Lica jaśniały dobrym. Cuć było jego nukowom ['wewnętrznā, duchowā'] radość n-tar KąšPodh IV 242; Panno Bogiem jaśniejąca Chcemy Cię

wielbić bez końca [pśn] Mr i Wr SGOWM III 79.

2. nieos 'rozwidniac się, świtać; dzień': tera uo pōnti juš jaśnieje strzel-opol OIW 73; to ju jaśnieje Kasz S II 84; Jutzynka juz bliska [...]. Jaśnieje na dzień bliski [pśn] Mr i Wr SGOWM III 79; lubl SGŚ XIII 128; ŚLAJS VI s 19.

3. 'o kolorze: stawać się jasnym, tracić intensywność; blednac': (Tkacz nici na krosnach) ługovōl i te nići še rōbiły glatkě (bō tak tō bēły kudłate), troxe jaśnały, zmłynały kolor brzoz 1; zdaje my še, że to tvoje ubrañe na spuñcu jaśnieje koniń 14.

4. 'odcinać się od tła białą, jasną barwą, być wyraźnie widocznym; bieleć': z daleka juž jaśnaua (χaupa bielona wapnem) łecz PJPAN 37 s 342; koniń 14; szub 9.

5. 'jawić się w kolorze niebieskim': Tak tén lén jaśnieje na polu rawic PKJP VIII 26; krot jw.

6. nieos 'stawać się zrozumiałym, jasnym': Później, za wiela lat tyko, to wszystko poczeła jaśnieć, co jak byta ('jak było') Kowno [Lit] SLit 206.

Jaśnieć się nieos 'rozwidniac się, świtać; dzień': na dvožu juž_śa jaśnieje tcz 3. EP

Jaśniejszy zob. **JASNY**

JAŚNIELUCHNY ekspr, pśn 'bardzo jasny': A su w Dłużcu psiekniuluchne Majo licka jaśnieluchne Mr i Wr SGOWM III 79. EP

JAŚNIENIE 'płukanie bielizny w wodzie zaprawionej farbka dla nadania jej intensywnej białości; farbkowanie': niž 5. EP

JAŚNIENKI ekspr 'niemal biały': br'oda 'ostrynka, v'osy i'asñinke i'ego Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154. EP

JAŚNIEPAN 1. 'w odniesieniu do człowieka pochodzącego z wyższych sfer': ne rup ś šebe jaśniepana łecz PJPAN 37 s 342.

2. iron 'o wyniosłym, zarozumiałym człowieku': unyḡ^o čša še prošiž_b^o to jęz jašněpān dqb-tar 5.

Jaśniepany 'odmiana jabłek – reneta kronnelska': jašněpunny to najlepše japka kal 24. EP

Jaśniepany zob. JAŚNIEPAN

JAŚNIEPAŃSKI 'przym od jaśniepan': japka jašněpańskie sum take boḡave, letko żelunave kal 24. EP

I. JAŚNIK 1. 'roślina': **a.** 'kolcowój pospolity (*Lycium barbarum*): śrm 10; szam 12; Wp TomM 10; **b.** 'ligustr pospolity (*Ligustrum vulgare*): Płoty i ogrodzenia, mianowicie od strony wsi zewnętrznej [...] niekiedy [...] splecione są gęsto z ligustru. Liguster ten, czyli ja ś n i k, napotyka się osobliwie w miejscach nie nazbyt w drzewo obfitujących Wp śr Pozn I 85; **c.** 'chaber bławatek (*Centaurea cyanus*): szam 2; **d.** 'bliżej nieokreślona': kościan 2; szam 6; ob 9; czar 6.

2. 'kołodnik': n-tar KąśPodh IV 242.

Geografia: Wyraz w zn I notowany w Wp. EP

II. Jaśnik zob. JAŚMIK

Jaśnin zob. JAŚMIN

JAŚNIOBA 'coś jasnego': lubar RŁTN VIII 232. EP

I. JAŚNISTY przym 1. *ekspr* 'bardzo jasny': Siwy baran u méj czapki, wierzch jaśnisty, pas ze siatki [pśn] n-tom Pozn IV 272; przas 1; [pśn] szam Pozn IV 272.

2. 'błyszczący, lśniący, połyskujący': A gdzie twoja [...] jaśnista jest zbroja? [pśn] bl Wójc I 28; jaśnisty porun. jaśnisty grōm Kasz pn-wsch LPW I 301.

3. 'pierwsza część zwrotów grzecznościowych używanych w stosunku do osób wysoko postawionych w hierarchii społecznej': Jaśnisty dobrodzieju! Maz K II 239.

W połączeniach: **Cholera jaśnista 1.** *przekl.* Wysz, Włada, że niesóm na zopowie-

dzi? Któ? Nó, Franek z Zośkóm. Cholera jaśnisto! kościan Brzez 28.

2. 'wyzwisko': ty cholero jaśnista! suw I. **Piorun jaśnisty** 'jw': tō porońe jaśnisti Kasz S II 84.

Frazeologia: jaśnista cholera żeb (kogoś) wzięła *przekl.* a jęgo jaśnista cholera żep vżeta suw 3; ~ żeby cię gromy, parony, pioruny jaśniste (trzasły, wzięły)! *przekl.* żebě cą gromě jaśniste! Kasz Ram 61; żebō ce jaśnistě gromō trāstō! Kasz S II 84; żebō ce jaśnistě parōnō vžalō! kar jw IV 34; żebō ce jaśnistě parōnō vžalō! wej jw; żebi cę jaśniste pīoruni... Tuch PKFP VII 1 s 103. EP

II. JAŚNISTY rz

Ten jaśnisty 'diabeł, szatan, czart': Kasz LPW I 301.

Frazeologia: ażeby cię jaśniste z Pańczewa! 'przekleństwo': Ażeby cia jaśniste z Pónczewa! Zjędz sobie sama swoje opeplinki! ['resztki jedzenia'] Koc SWes 28. EP

JAŚNISZEK 'grzyb – klejówka świerkowa (*Gomphidius glutinosus*): tom PJPAN 42 s 94. EP

JAŚNITKI *intens* 'bardzo jasny': rawic PKJP III 3 s 159; gtn PFP XXIII 17. EP

JAŚNITKO *intens* 'bardzo jasno': kościan PFP XXIII 17. EP

JAŚNIUCHNO *ekspr* 1. 'bardzo jasno, widno': jaśnucho mēsōc svěcił Kasz S II 84; jaśnucho tam buḡo szam 8; tęcz PJPAN 37 s 342.

2. 'jasnoniebiesko': f kuḡni my še podobauo, bo byḡo tag jaśnucho pomolovone [rzd] koniń 14; Wszystkie panny jaśniuchno, moja Kasia bieluchno [pśn] tur Kolb 174. EP

JAŚNIUCHNY 1. *ekspr* 'bardzo jasny, widny': tęcz PJPAN 37 s 342; Kasz S II 84.

2. 'jasnoniebieski': podobaua my še suķinka, byḡa jaśnucho jaḡ ņebo koniń 14; kupiłimy na bluske take jaśnucho jaḡ ņebo kal 24; Jaśniuchne ocęta [pśn] łas Kal I

170; [pśn] łódz jw; Łow PF XIV 359; skier RŁTN XXII 253; krot AJŚ III s 3. EP

JAŚNIUCZKI ekspr 'bardzo jasny, widny': jaśnučkã noc ciesz SGŚ XIII 128. EP

JAŚNIUCZKO ekspr 'bardzo jasno, widno': było pěknie, jaśnučko ciesz SGŚ XIII 128. EP

JAŚNIUĆKI ekspr 1. 'dający jasne światło, blask': Wyglądnył spoza chmur jaśniučki miesiącek Cieszyn [Cz] PiegKoz 98.

2. 'bardzo jasny, widny': Niebo było u nos jaśniućkie n-tar KąsPodh IV 242; Jaśniučki dziyń n-tar jw.

3. 'o kolorze: śnieżnobiały': Z tego lnu nojlepszego [...] jak sie wybiyłyto piyknie, to taki strażnie jaśniućkie było, to kosule syli n-tar jw.

4. 'o postrzeganiu wzrokiem: wyraźne, ostre': Wodzickom piontkowom ['woda przyniesiona przed świtem w Wielki Piątek'] ocek przemywanie, bez calučki rocek jaśniućkie patrzanie [przysł] n-tar jw. EP

JAŚNIUĆKO ekspr 'bardzo jasno, widno': Była pełnio i jaśniučko na dródze n-tar KąsPodh IV 242; jaśnučko jag_iskra n-sąd PPodegr 195. EP

JAŚNIULECZKI ekspr 'mający mało intensywny kolor': pšivjōs take jasne [spodnie]. tedi χuopčōm se nie podobeli take jaśnulečke st-gdań 9. EP

JAŚNIUNI ekspr 'bardzo jasny, widny': tęcz PJPAN 37 s 342. EP

JAŚNIUNIUSI ekspr 'bardzo jasny, widny': tęcz PJPAN 37 s 342. EP

JAŚNIUNIUTKI ekspr 'bardzo jasny, widny': tęcz PJPAN 37 s 342. EP

JAŚNIUNKI ekspr 'bardzo jasny, widny': jaśnunki niebo ciesz AJŚ VI s 31. EP

JAŚNIUSI ekspr 'bardzo jasny, widny': tęcz PJPAN 37 s 342. EP

JAŚNIUSIEŃKI ekspr 1. 'mający mało intensywny kolor': maneg_jag buų maųy, to mjoų takje jaśnuśyikje vuosy, a p^hotym mu p^hoćymnaųy gor 4.

2. 'jasnoniebieski': kal 24. EP

JAŚNIUSIEŃKO ekspr 'bardzo jasno, widno': uadnie na polu, jaśnuśyiko Lim; mešonc šf'iyčuu, jaśnuśyik^ho buųo, vižouem, ze ktoši uazi ko χoupy gor 4. EP

JAŚNIUSIO ekspr 'bardzo jasno, widno': tęcz PJPAN 37 s 342. EP

JAŚNIUSZKO ekspr 'bardzo jasno': ob 1. EP

JAŚNIUŚKI ekspr, pśn 'dający jasne światło, blask': Przyszedł do niej anioł bieluški, Jako słoneczko jaśniuški jas KotZn 152. EP

JAŚNIUŚKO '?': jaśnuško wyglondã śr-wp 6. EP

JAŚNIUTENIO ekspr 'bardzo jasno, widno': tęcz PJPAN 37 s 342. EP

JAŚNIUTEŃKI ekspr 1. 'bardzo jasny, widny': to była jaśnotinkã noc jak zis Kasz S II 84; ośw 3.

2. 'jasnoniebieski': tow 4; skier RŁTN XXII 253. EP

JAŚNIUTEŃKO ekspr 'bardzo jasno, widno': tęcz PJPAN 37 s 342; Kasz S II 84. EP

JAŚNIUTKI ekspr 1. 'bardzo jasny, widny, słoneczny': jaśnutka noc fcoraj była bial-podl 1; Tako jaśniutko pogoda! Skond by sie miol wzionc dysc? N Targ KąsPodh IV 242; tęcz PJPAN 37 s 342.

2. 'mający mało intensywny kolor': dostauam sveder ^hod zoški, taki jaśnutki, delikatny, muśou byż_drogi gor 4; jaśnutke take sukenki noši iż 4.

3. 'jasnoniebieski': ^hubraųa se v jaśnutkum sukinke rad RŁTN XXII 253; kraska – jaśnutko, uadno wiel jw XXIII 246; p-tryb jw XXII 253; tow jw; skier jw.

4. 'niemal biały': jaśnutko tako ta moņka radomsz jw XXVIII 84; z moņki ze stefanova [nw] χlip taki jaśnutki jak suńice koniń 14.

5. 'białoszary, jasnopopielaty; siwy': Cieszyn 2 [Cz]. EP

JAŚNIUTKO *ekspr 1. pśn 'roztaczając duzo światła, blasku': Świeciul̩ ji miesiacek, świeciul̩ ji jaśniutko ok Bochni i myślen Świąt 86.*

2. 'bardzo jasno, widno': W tej izbie je tak jaśniutko *Cieszyn 4 [Cz]; vortauo 'objiylić, tak se jaśnutk^o zrobiuuo v iizbje gor 4; ładna zima, jaśnutko, ciχutko, tylko snyk pud nogami skšypi bial-podl 1; Łęcz PJPAN 37 s 342.*

3. 'jasnoniebiesko': jaśnutko *k'itne oles SGŚ XIII 128; nie farpkovo ['intensywnie niebiesko'], ale tylko tag jaśnutko koniń 14. EP*

JAŚPIEŃ 'roślina – kolcowój pospolity (*Lycium barbarum*): wąg 15. EP

Jastrząb *zob. JASTRZĄB*

Jastrzęb *zob. JASTRZĄB*

Jaświn *zob. JAŚMIN*

JATA 1. 'wolnostojący budynek gospodarczy o różnej konstrukcji, gdzie przechowuje się narzędzia i sprzęty rolnicze, opał, paszę dla zwierząt, rzadko zwierzęta hodowlane': *iż no do jaty, tam jez źževo wiel 6; v iace pšexovujom luże dževo oles SGŚ XIII 128; pouno jata klamorof ['zbędnych, zwykle zepsutych i zużytych przedmiotów; rupieci'] gliw jw; jata – styry dr'ewne pãfe [...] z'abite d'o zymie, potym sam d'r'ewa na tyk pãlak 'upewnione. a na tyg d'rewak sam krokwe, na krokwiag jaty, a g'uontami p'likryte. to je daχ, zeby se nie Iãto d'o jaty. a z bokof 'uobite d'esckami t'ri_strony, a jedna je uofna, co se do nej χhozi. [...] jedna jata n'a_patyki ['drewno opałowe'], druga jata je n'a_potrawe ['siano i słomę'] Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 80; dovni beua to buda na scylom ['podściółkę dla zwierząt'], uobito desckami, žisok to cyjś uokouu ['połączonych zabudowań gospodarskich okalających podwórze'] za bojskym ['klepiskiem w stodole'] i plevarnom ['pomieszczeniem, w którym rżnie się słomę na sieczkę']. cšyimo se tam safarrie ['dużą drewnianą*

skrzynię z wiekiem, służącą zwykle do przechowywania ziarna'], muonek, jak kto mo, šecke i cednejaeke krompace ['kilofy'], šikyry, kopacki, grabe i iŋkse žady. jata jez_doż_duzo, pšestrono. vozof v_ŋyĭ se nie čymo, χeba Iytry ['drabiny – boki wozu drabiniastego'] se povysi na scane. teraz jaty pocynajom nazyvać sopami n-tar 28; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 128; ryb jw; strzel-opol AJŚ III m 357; Śl SGŚ XIII 128; n-tar 17 [Orawa]; żyw 21; wad 27; myślen AJPP 72; lim 16; n-sqd AJPP 72; jas jw; kroś jw; dęb jw; tarn jw; brzes-mp jw; boch jw; kłob PJPAN 43 cz 2 s 15; ~ 'funkcjonujący jako kuźnia': Zakopane JostTech 17; n-tar jw; n-tar [Orawa] jw.

2. 'przybudówka do budynku gospodarczego lub domu, szatasu na hali, o różnej konstrukcji, czasem bez ścian, gdzie między innymi przechowuje się narzędzia i sprzęty rolnicze, opał, paszę dla zwierząt, rzadko zwierzęta hodowlane': *sopa, take sopy porobone, albo tak pši χlève, to moŋyli jata, pod jatam, to tam vjadz boŋ, to i vōs tam dovali lubl 4; pzoza całe zadne stawy ['zabudowania'] byla jata, t^o jes tag za tym p'lipynte, jak t^o iže daχ, tak t^o bylo jeste ['jeszcze'] p'leduzane dali uo meter afeb^o dva, kefo sy χcãt gazda mež_jate. d^o jaty se dało syvãr ['siano pozyskane z podmokłej łąki'] Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 40; Dobry gazda musi mieć jate. Na bojsku sie sýkie sprzynta nie zmiescom. Do jaty daje sie te sprzynta, co sie w tyj fili nie užywo, abo tyz daje sie drewno do polynio n-tar *KaśPodh IV 243; W wypadku większej ilości [owiec] trzymają je w jacie, szopce zbitej z desek i dobudowanej do stajni Orawa n-tar JostPast 73; oles AJŚ III m 360 s 29; Czaca [Sł] jw m 357 s 28; Spisz [Sł] AJPP 72; Zakopane JostTech 17; n-tar [Orawa] KaśŚl II 1 s 375; żyw AJPP 72; myślen 13; wiel AJŚ III m 357 s 28; ~ 'czasem rabie się tam drewno**

na opaf': jata – to je taka, co se tam woš fčongnie, coby ne lało p^o nim. dřewo se tam rombe, n'a_kłaće ['pieńku'] Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 116; Spisz [Sł] PKJP I 4 m 45 s 28; n-tar jw; n-tar [Spisz] jw.

3. 'strych nad budynkiem gospodarczym, na którym przechowuje się siano': jata nat χlyvy na šano Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 128; ic spać na jata ('na chlew') strzel-opol RWTN VI 245; ryb SGŚ XIII 128; koziel jw; niem AJŚ III m 355; Śl SGŚ XIII 128.

4. 'licha chałupa': ryb AJŚ III m 357 s 28; Śl BandtkieWiad 43; lim 16; tarn MPKJ I 20.

5. 'prowizoryczne, tymczasowe schronienie; budka, szatas': pām [pan] p^ostawią vartníkōf [...]. p^ostařivili se jate ji čatujō brzoz NT I 102; p^ošed do jednygu lasa, gže se vystavuj jate, v kotry sežajū tarn MPKJ I 38; jata – f polu saęas lim 23.

6. 'piwnica poza domem wykopana w ziemi': Lim.

7. 'ogrodzenie z gałęzi drzewa iglastego lub ze słomy chroniące przed wiatrem': kroś 2; ~ 'ostona przy drzwiach wejściowych do domu lub oknach': gor 2.

8. 'zarośnięte miejsce w zbiorniku wodnym, w którym gromadzą się ryby': koniń Lud XIV 111.

9. 'sucha pasza dla bydła': tar-gór 4.

Geografia: Śl oraz Mp pd i zach, wyjątkowo w Wp (zn 8).

Por. WIATA

EP

Jatak zob. ATAK [Supl.]

Jatakować zob. ATAKOWAĆ [Supl.]

Jater zob. JATER

JATERNICA *Formy*: typ jadernica: trzeb [Lwów Ukr] PF XXI 94; ~ typ jeternica: Cieszyn [Cz] AJŚ V m 833 s 27, RWF IX 338; ~ typ iternica: Cieszyn [Cz] Kell II 184.

Znaczenia: 'wędlina': a. 'kiszka wątrobianą, wątrobianka': Cieszyn [Cz] jw;

Ciesz SGŚ XIII 129; Śl jw; b. st 'kiszka kaszana, kaszanka': trzeb [Lwów Ukr] PF XXI 94; c. 'przyrządzana z mięsa i bułek': jeternica, to sōm žymuy f tym a myso Cieszyn [Cz] AJŚ V m 833 s 27.

Jaternice 'wnętrzości owcy': Cieszyn [Cz] RWF IX 338. EP

Jaternice zob. JATERNICA

JATKA *Forma*: typ jachtka: ciesz ŁŻyw 97.

Znaczenia: 1. 'jata w zn 1 (zob.)': Sam masarzył w zbudowanej pod dōmami jachtce ciesz jw; lubl SGŚ XIII 129; oles jw; Śl jw; kłob AJŚ III s 28.

2. 'jata w zn 3 (zob.)': opol SGŚ XIII 129; Śl jw.

3. 'budka, kram, w których sprzedaje się mięso': jatka, gže mēso spšedajō itž 4; terās f k^orcyńe na rynku ne stojā jus jatki dqb-tar 5; f sobote v jatce beęa tylko sūonina i bocek konec 12; v'ybrātek se d'o_jablōņki, d'o_jatki [...], ze ta kupe kavāteceg_mysa na_švēnta n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 58; p^oset do jatki i pyųy_se g^ove celēncōm chrzan MPKJ VII 405; Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 129; ciesz jw; strzel-opol OIW 74; Śl SGŚ XIII 129; Zakopane Wierchy XV 43; n-tar KąsPodh IV 243; Lim; piń 2; chlm 16; łącz PJPAN 37 s 342; siem 1; mław 1; ostroł 9; koniń 14; ryp MacSł 238; ~ 'też z innymi produktami spożywczymi': kroś 9; ~ 'w których można zjeść': dāvniš p^ose do jatki, zjāt_flaki myślen PJPAN II s 260; krak jw.

4. 'miejsce uboju bydła; rzeźnia': Mioł za Austryje jatke niedaleko Nowej Szachty Ciesz [Cz] SGŚ XIII 129; Śl jw.

5. 'ubój, rzeź': Dziecko wyszło na pole ji widziało, jak Tōmiz_dziepro kludził krowe na jatke Cieszyn [Cz] Zwrot 58 s 11.

6. 'morderstwo, zabójstwo': Wlyźli, no tu widzom takowōm jatnym Cieszyn [Cz] KadGaw 126; Śl SGŚ XIII 129.

7. 'dom publiczny': bl Psl I 255.

Jatki 1. 'miejsce uboju bydła; rzeźnia': Cieszyn [Cz] Kell II 185.

2. 'budka, kram, w których sprzedaje się mięso': Cieszyn [Cz] jw.

Frazeologia: tania jatka 'kram z mięsem': **a.** 'końskim': *łecz PJPAN 37 s 342*; **b.** 'pochodzącym ze zwierząt, które uległy wypadkowi': *opocz 3*; ≈ jatki sprawić, wyprawić, zrobić 'pobić do krwi': *my χęćli tańczyć, a ta stōjka* ('osoby niezaproszone na zabawę') *ćęńgem śe tylko pχaąa do łizby. my ięχ wypyχamy, a ońi do bitki, to my ięχ vōn pšegnałi i jatki take vypraviłi ze ięj. jatki spravić, zrobić siem 1*; ~ mieć jatki rozpięte 'mieć niedbale zapiętą, rozchełstaną na piersiach koszulę': *mo jatki rospante (rospynte) ciesz 18*; ~ zaglądać jak pies do jatki 'czyhać, czaić się na coś': *co_tag zaglondas jak_pěz do_jatki?! biał-podl 1.* EP

Jatki zob. **JATKA**

Jatłas zob. **ATŁAS**

JATOWISKO *zakl 'nora zwierzęcia'*: Wilku, wilku [...]. Nie miałeś tu jatowiska, Nie miej tu i legowiska! *Przew KotZn 48.* EP

Jatówka zob. **JATRÓWKA**

Jatrament zob. **ATRAMENT**

Jatro zob. **JĄTRO**

Jatrowaty zob. **JĄTROWATY**

Jatrówka zob. **JATRÓWKA**

JATRYKA 'przywracanie komuś zdrowia, leczenie': *bl Psl I 255.* EP

Jatrzeć zob. **JĄTRZEĆ (SIE)**

Jatrzyc się zob. **JĄTRZYĆ (SIE)**

Jatrzysko zob. **WATRZYSKO**

I. JAUCH 'jaucha w zn I (zob.)': *kar AJK IV s 206.* EP

II. Jauch zob. **I. JACH**

JAUCHA *Formy: typ jacha: poz MAGP V m 249 s 113; ob jw; czar jw; złotow AJK IV m 197 s 205; tuch jw; ~ typ jałucha: chojn jw s 206; kościer jw s 205.*

Znaczenia: 1. 'płynne odchody zwierzęce; gnojówka': *drobne gospodarze wivozili jăuχa na pšaskove pola Wr StefSt 49; ot stfoženuf odlatuje ten śik, jōuχa śe na to mōvzi szczyz SGOWM III 79; uūżyva || jăuūχa || kauūža || gnojufka – tako^u śfyžo^u, co uot kruf leći wolsz 7; čipka vlecaąa do jăuūχy kar 1; poz MAGP V m 249 s 113; międzych PFP XIV 75; ob MAGP V m 249 s 113; czar jw; chodz AJK IV m 197 s 205; szub jw; byd jw; wyrz jw; sęp-kraj jw; tuch jw; świec jw; st-gdań jw; tcz jw; gdań jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; wej jw; lęb jw; Kasz LKasz 31; ~ w por: ałe čō^urnny ũuk p^uo^e prańu jak jō^uχa złotow B II 25.*

2. 'gęsta, żółtawa wydzielina gromadząca się w tkankach na skutek procesów zapalnych; ropa': *tuch AJK II s 144.*

3. 'żółto-brunatna, gorzka wydzielina wątroby, niezbędna w procesie trawienia; żółć': *jōuχa – tako ropa. jōuχa – v vuntrobě take śfīnstfa olsz SGOWM III 79.*

4. 'krew zwierząt domowych': [*st*] *płoc 4; tuch AJK II s 144; st-gdań jw; wej jw.*

Geografia: Mr i Wr, Wp pn oraz Kasz.

Por. **JUCHA**

EP

JAUCHÓWA *ekspr Formy: typ jachówa: złotow B II 25; ~ typ jachowa: chodz MAGP V m 249 s 113.*

Znaczenia: 1. 'jaucha w zn I (zob.)': *jak jō^uχō^uvj vjvíčizē na p^uo^ełfe, tēj tēž d^uo^ebže r^uo^ełšne złotow B II 25; chodz MAGP V m 249 s 113.*

2. 'brudna woda': *złotow B II 25.* EP

Jauto zob. **AUTO**

I. JAW – *tylko we Fraz: wychodzić na jaw 'stawać się wiadomym, znanym': na jăw vəχ^uo3o hęcne zdradē pd-wsch ok Wejherowa LPW I 323; pd-zach ok Kościerzyny jw; ~ wyciągnąć, wydawać (coś) na jaw 'uczynić, czynić coś wiadomym, znanym; ujawnić': Wyciągnol to na*

jaw *białos I*; Pierwszy to raz jest, że to na jaw wydają *Śl SGŚ XIII 129*; ~ wyjść na jaw 'stać się wiadomym, znanym': kuamstfo zařše vñžje n'a ĵaf *szt GMalb II I s 141*; t^{uo} i tak r^os fšyřtk^{uo} vñžje n'a ĵaf, ĵan^{uo} ĉk^{ej}ma *złotow B II 32*; ale to ĵakořž ĵe vyřuo na ĵaf *řecz PJPAN 37 s 336*; *opol SGŚ XIII 129*. EP

II. Jaw zob. I., II. HAW

I. JAWA *blm* 'stan pełnej świadomości, przytomności': ĵā ĵe v^em, cy ve ř^{ne} cy na ĵave *dąb-tar 5*; syn ĉy ĵava? *koniń 14*; Dla wás to będzie jawo [rym] *Przeworsk ME VI 211*; niem *SGŚ XIII 129*; *Oksywie-Gdynia LPW I 302*; *wej jw*; *Kasz S II 86*.

Frazeologia: na jawie 'w rzeczywistości, nie w snach czy marzeniach': ř^e se to na ĵave pokozauo *lubl SGŚ XIII 129*; to ĵe b^eřo na ĵavje *Kasz Ram 61*; ĵā ĵu ĵe pam^otom, ĉa to b^eřo ve ř^{ne}, ĉa na ĵave. ř^eboř^{ek} stark p^řařed žis do ř^e v noc^e ĵak na ĵave *Kasz S II 86*; tak ř^e se p^řyřⁿř^o ĵek na ĵave *ostroř 9*; ř^edovno my ř^e řⁿiřa ř^ebořka matka, to ř^{ym} ř^om vⁱřařa ĵag na ĵave *řecz PJPAN 37 s 342*; vⁱřa ĵak na ĵave sw^ořa matka, co ř^u d^{aw}no ř^umarřa *wej LPW I 302*; *n-tar KąřPodh VI 341*; *opocz 3*; *mław I*; *koniń 14*; *Oksywie-Gdynia LPW I 302*; *wej jw*; ≈ řⁿić na jawie 'znajdować się w stanie p^ořsnu lub rozmarzenia': *opocz 3*. EP

II. JAWA 'motocykl marki Jawa': mo novum ĵave *opocz 3*. EP

Jawanturnik zob. AWANTURNIK [Supl.]

Jawczyk zob. JAŻWCZYK

Jawec zob. JAŻWIEC

JAWEJCZEĆ 'narzekać, zawodzić żałořnie, biadolić': *ciesz Hoff 40*.

Por. **JOWEJCZEĆ, JUWEJCZEĆ** EP

Jawentura zob. AWANTURA

Jawernie zob. IWERNIE

Jawerno zob. IWERNO

Jawerny zob. IWERNY

I. JAWIA 'pomieszczenie, w którym suszy się zboże': *bl SW II 147*. EP

II. JAWIA *blm* 'stan pełnej świadomości, przytomności': *bl Psl I 255*.

Frazeologia: na jawi 'w rzeczywistości, nie w snach czy marzeniach': ĉzego kto p^{ra}gnie na jawi, to mu ř^en przed ocy stawi [przysř] *Krak Krak IV 251*. EP

JAWIAĆ SIĘ **1.** 'pojawiać się': b^yř^edⁿř to lepřⁱ, zeby ř^e na ř^eř^e ĵe ř^{ay}au (o sobie w rozgoryczeniu) *ostroř 9*; [řzd] *mław I*.

2. 'znajdować się gdzieř, być przechowywanym': te sořniki ['ĉ^eř^eři sochy ř^uř^uře do ř^ułchniania ziemi'] to ř^u na ř^e ř^{av}řaio na ř^{pr}ř^{ix}ř^u *ostroř 9*; [řzd] *mław I*. EP

JAWIĆ (SIĘ) **1.** 'czynić widocznym, odkrywać, ujawniać': vř^eř^o, co ř^on ĉ^ořⁿř, ř^{av}řⁱ ř^{ev}ř^o gř^oř^ota *Kasz LPW I 302*; *řtup LSW I 385*.

2. 'o owcy: mieć objawy zbliżającego się kocenia – rodzenia młodych': ř^ořca ř^{av}i p^řed ř^okocyřnym *n-tar 28*; ř^ořca ř^{av}i, krova znacy – przed ociełeniem myřlen *13*; *lim 7*.

Jawić się **1.** 'pojawiać się, ukazywać się': ř^{av}iřy my ř^e take ĉimne plamy v ř^oĉař *koniń 14*; ř^e ĵem um^aĉoni, ř^e ř^e ř^a tak^a m^ořg^ovka ř^{av}i v ř^oĉař *Kasz S II 87*; *řtup LSW I 385*.

2. dok i ndok 'stawić, stawiać się gdzieř, przybyć, przybywać': ř^{av}iř^u ř^e ř^uř po řⁱřⁱnře. a ř^un ř^om to ř^e ř^e tu ř^{av}iř? ř^{ecz PJPAN 37 s 343; co ř^eř^e muř^a ř^{av}iř ř^e na p^ořterunku f starax^ovicař *iř 14*; ř^{av}iř ř^a vř^eř^e v k^ořlece *Kasz Ram 61*; *Kr^oř* zara dař rozkaz, zeby wojewoda ř^e na ř^en ř^eřien tam ř^{av}iř ze ř^owjem wojskiem *ostroř LL VI 4–6 s 81*; *białos Kudz 151*. EP}

Jawiec zob. JAŻWIEC

JAWNIE **1.** 'w sposób widoczny dla kařdego; otwarcie, publicznie': ř^{av}ř^e v^oř^eř^o, ř^oř ř^e ř^oř^u *řtzel-opol OIW*

74; a zaś to już začon jawné muvíž, že mu še také požontki ne podobajom koniń 14; jawné mǒvji fšystko, co mišli, či to je prawda, či ně *szt GMalb II 1 s 141*; vížouam, jak še jawné ũmovalý lip 2; pan jezus naučau jawné *złotow B II 32*; fšystko še ũodbyvauo jawné. jawné fšystko robiuy. jawné še niž ni moguo žoc (podczas okupacji) *łęcz PJPAN 37 s 342*; Kozdy po swoimu, Jonek jawnie, Maciek skrycie żyw *MiesPog 106*; *pszcz SGŚ XIII 129*; *Zakopane KąśPodh IV 243*; *n-tar jw*; *sier 5*; *nidz SGOWM III 79*; [*psń*] *olsz StefZ III 18*; *Kasz S II 86*.

2. 'powszechnie, ogólnie': No to toty wszyscy wią [*wiedzą?*] jawnie, bo to wi dzieli tego syneczka *prud KwOp XVII 1 s 97*.

3. 'jasno, zrozumiale': ten ptašek im do-pi-ro fšyčko jawné wytłumacył lub 2. EP

JAWNO 'jawnie w zn 1 (zob.)': ona často jawno z nim *χοzi Kasz S II 86*; Napis mi, drogi, tak jawno, czegoś do mnie nie pisał tak dawno [*rym*] *rzesz LL XVI 1 s 54*. EP

JAWNOGRZESZNICA *Forma*: typ jawnogrześnica: *łęcz PJPAN 37 s 342*.

Znaczenie: 'kobieta prowadząca rozpustne życie': ũożyńiu še s takom jawnogześnicom, bo na majonteg lecou jw. EP

JAWNOGRZESZNIK *Forma*: typ jawnogrześnik: *łęcz PJPAN 37 s 342*.

Znaczenie: 'mężczyzna prowadzący rozpustne życie': a bo to pambug byže takimu jawnogześnikowi bogosuauij jw. EP

Jawnogrześnica zob. **JAWNOGRZESZNICA**

Jawnogrześnik zob. **JAWNOGRZESZNIK**

JAWNOŚĆ 'brak tajności, nieukrywanie czegoś, dostępność dla ogółu': všetko ũon čańy v jawnocy *Stup LPW I 302*; *kar jw*; *Kasz Ram 65*.

Frazeologia: przyjść, wyjść na jawnosc 'stać się wiadomym, znanym': tak to přešo na jawnosc *Stup LPW I 302*; vyššo na jawnoiśc *strzel-opol OIW 74*. EP

JAWNY 1. 'dokonywany lub odbywający się w sposób dla wszystkich widoczny, powszechnie znany, wiadomy': ũosovańe byuo javne, každý jedyn muk coś povežić *łęcz PJPAN 37 s 342*; jawnny sǒnt *lubl 1*; javnā sprava *Kasz S II 86*; to bęto dlǒ všěteč *joŕvne Kasz Ram 65*; *opocz 3*; *złotow B II 33*.

2. 'niemaskujący się, nieukrywany; wyraźny, oczywisty': Te chłopoki, to jawne złodzieje [*psń*] *ostroł SkierP II 91*; pańi matka to jest jawnā čarovnica *ryp PIJP VII 22*; to bęta javnā žza ['*kłamstwo*'] *Stup LPW I 302*; to byuby pšecē jawnny gžyž *koniń 14*; *mław 1*; *złotow B II 33*; *chojn 7*; *kar LPW I 302*; *wej jw*. EP

JAWO – *tylko we Fraz*: dać (coś) na jawo 'oznajmić coś komuś': dātek to na javo. tateg to mu dāł na javo *Orawa 2 [Sł]*. EP

Jawoj zob. **I. HAWOJ**

Jawok zob. **I. HAWOK**

Jawoli zob. **HAWOLI**

I. JAWOR *Formy*: typ jawór: *Cieszyn [Cz] AJŚ II m 214*, *Kell II 185*; *ciesz AJŚ II m 214*; *pszcz jw*; *ryb jw*, *SGŚ XIII 130*; *koziel AJŚ II m 214*; *strzel-opol jw*; *niem 3*; *opol RWTN VI 248*; *syc AJŚ II m 214*; *Czaca [Sł] jw*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 101, 127*; *Zakopane PTP IV 206*; *n-tar KąśPodh IV 245*; *N-tar PTP IV 206*; *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 376*; *żyw 4*; *St Żywiec-Żywiec AJPP 302*; *myślen PJPAN 11 s 64*; *lim ME XI 12*; *kroś 2*; *ok Jarostawia ME XIII 240*; *rzesz 8*; *krak Wisła XIV 493-4*; *chrzan MPKJ VII 365*; *zaw AJŚ II m 214*; *kłob jw*; *kiel RLTN XII 253*; *opocz jw*; *Wiel PKJP X 23*; *sier 5*; *łow RLTN XII 253*; *łuk 12*; *mław 1*; *ostroł 9*; *os-wp AJŚ II m 214*; *kal 24*; *rawic AJŚ II m 214 s 63*; *lesz 4*;

lip 2; *Mal GMalb I 72*; *Kasz Ram 61*; ~ typ jaworz: *ciesz Zwrot 22 s 9*; ~ typ jabor: *rac SGŚ XIII 129*; *prud AJŚ II m 214*; *koziel SGŚ XIII 129*; ~ typ jabór: *rac AJŚ II m 214*; *prud jw, PlutaDzierż 56*; *strzel-opol RWTN VI 248*; *niem AJŚ II m 214*; *tarn MPKJ I 48*; *ok Bochni i myślen Świąt 219*; *krak PJPAN 11 s 64*; ~ typ jewor: *koln SkierP II 34*; *szczyc SWM XI s 34*; *Mr Kętrz 88*; ~ typ jewór: *ostrot SkierP II 185*; *Mr i Wr SGOWM III 80*; ≈ *C lp -rze: konec Kolb 209*; *ok Łodzi Łęcz 134*; *ok Zgierza jw*; *grój Kozł 40*; ~ *Ms lp -rowi: Orawa [Sf] ZNUJ 151 s 101*; ~ *W lp -ru: Zakopane PTP IV 206*; *n-tar jw*; *N-tar jw*; *-re: Zakopane jw*; *N-tar jw*; ~ *N lm -roma: tań KunWes 57*.

Znaczenia: **1.** 'drzewo lub krzew': **a.** 'gatunek klonu o rozłożystej koronie, szarej korze, dłoniastych liściach, występuje w lasach i górach Polski południowej, na nizinach w sztucznych nasadzeniach; klon jawor (*Acer pseudoplatanus*): *javör tō je taky tfarde dževō o zompkōvatyγ_lišćax kroś 2*; *javur – velǵe dževo, podobne do dymbu opocz RŁTN XII 253*; *Jawór to tyz takie drzewo, co dobre było, coby rosło przy chałupie, bo on rośnie wysoko i ściongo pierony na sobie, nie idom na chałupie n-tar KaśPodh IV 245*; *poχovała iō pod javorem lub 2*; *tam pud javorem kařina, a put kařino žyřcyna [pśn] bial-podl I*; *Cieszyn [Cz] AJŚ II m 214*; *ciesz jw, [pśn] Zwrot 22 s 9*; *biel AJŚ II m 214*; *pszcz jw*; *ryb SGŚ XIII 130*; *rac AJŚ II m 214*, *SGŚ XIII 129*; *prud AJŚ II m 214*, *PlutaDzierż 56*; *koziel AJŚ II m 214*, *SGŚ XIII 129*; *gliw jw 130*; *tar-gór jw*; *strzel-opol AJŚ II m 214*; *niem 3*, *AJŚ II m 214*; *opol RWTN VI 248*; *lubl SGŚ XIII 130*; *oles jw*; *Czaca [Sf] AJŚ II m 214*; *Orawa [Sf] ZNUJ 151 s 127*; *Zakopane PTP IV 206*; *n-tar jw*; *N-tar jw*; *n-tar [Orawa] KaśŚ II I s 376*; *żyw 4*; *myślen PJPAN 11*

s 64; *[pśn] lim ME XI 12*; *jas I*; *[pśn] tań KunWes 57*; *rzesz 8*; *[rym] tarn MPKJ I 48*; *[pśn] ok Bochni i myślen Świąt 219*; *krak PJPAN 11 s 64*; *chrzan MPKJ VII 365*; *będz AJŚ II m 214*; *dąb-tar 5*; *kolb 3*; *[rym] piń 9*; *zaw AJŚ II m 214*; *częs jw*; *kiel RŁTN XII 253*; *[pśn] konec Kolb 209*; *chłm 16*; *Wiel PKJP X 23*; *[pśn] sier 5*; *[pśn] ok Łodzi Łęcz 134*; *[pśn] ok Zgierza jw*; *[rym] łęcz PJPAN 37 s 343*; *łow RŁTN XII 253*; *[pśn] grój Kozł 40*; *gar RŁTN XII 253*; *tuk 12*; *[pśn] wołom Maz III 279*; *siem 3*; *[rzd] mław I*; *ostrot 9*, *[pśn] SkierP II 185*; *[pśn] koln jw 34*; *[pśn] olec SWM XI s 34*; *[pśn] etc jw*; *[pśn] szczyc jw*; *[pśn] Mr Kętrz 88*; *[pśn] Mr i Wr SGOWM III 80*; *[pśn] olsz SWM XI s 34*; *kał 24*; *koniń 14*; *lip 2*; *tcz 4*; *Mal GMalb I 72*; *Kasz Ram 61*; **b.** 'klon zwyczajny (*Acer platanoides*): *Cieszyn [Cz] Kell II 185*; *strzel-opol RWTN VI 248*; *St Żywiec-Żywiec AJPP 302*; **c.** 'jemioła (*Viscum*): *lesz 4*; **d.** *st 'głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*): Lit SWil I 438*; **e.** 'bliżej nieokreślone': *pszcz AJŚ II m 214*; *ryb jw*; *głub jw*; *prud jw*; *koziel jw*; *gliw jw*; *opol jw*; *syc jw*; *wad jw*; *kłob jw*; *wiel jw*; *os-wp jw*; *krot jw*; *gtń jw*.

2. *blm 'drewno klonu jawora': javör je twardy a krōřki ['kruchy'], byō śe złańe, słabe je Orawa [Sf] ZNUJ 151 s 101*; *Jawor jes nejosobliwzi, bo nie trza go ani farbić [...]. Jawor jes piekny na kornuty ['rączki czerpaka'], bo stajny ['jednolity'] i żółciński ciesz PEŚ I 42*; *łyški dževane z javoru kiel 9*; *Skrzipecki z jawora [pśn] n-tar PPh II 78*; *n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 117*; *n-tar [Orawa] KaśŚ II I s 376*.

3. 'ostatni pokos zboża przy żniwach': *olsz [Wilno Lit] MAGP XI s 135*; *gdań I, 2*.

4. 'grupowa zabawa dziecięca': **a.** 'podczas której przechodzi się przez bramę utworzoną z podniesionych rąk dwu osób (czasem trzymających chustę) albo przez zaimprovizowaną przeszkodę i wypowied-

da się lub odśpiewuje ustalone formuły': Jawor [...]. Dwoje [...] staje z jednej strony, a naprzeciwko nich staje cały rząd uczestników zabawy trzymających się za ręce. Ci ostatni, po prześpiewaniu [...] śpiewu, biegną jeden za drugim i przelatują pomiędzy podniesionymi do góry rękoma tamtych dwóch pierwszych. Dopiero gdy ostatnia osoba ma przelecieć, dwaj stojący spuszczaają nagle ręce, zatrzymując ją przy sobie [...]. Powtarza się to dopóty, dopóki wszyscy w podobny sposób nie przelecą, prócz dwóch ostatnich. [...] stawają [oni] naprzeciwko tamtych dwóch i stają się w ich miejsce j a w o r o w e m i l u d ź m i, a rząd [...] w takim samym porządku [...] zabawę całą rozpoczyna wąg *Pozn III 208–9*; Jawór. Dwoje dzieci uchodzi na stronę i umawiają się potajemnie, które ma być djabełem, a które aniołem. Potym stają na przeciw siebie, trzymają się za ręce i poruszają nimi jak huśtawką. Pozostałe dzieci stają szeregiem i trzymają się za suknie. [...] anioł z djabełem huśtają rękoma i mówią: Jawór, jawór, Jaworowe drzewo! Wszystkie panny przepuszczamy, Tylko jedną zostawiamy. [...] Potym anioł i djabeł podnoszą ręce na kształt bramy, cały szereg przechodzi przez nią, dopiero przed ostatnim dzieckiem spuszczaają ręce i odcinają je od reszty. Następnie pytają się je, do kogo przystaje. [...] Czynność przechodzenia pod rękoma trwa tak długo, dopóki cały szereg nie podzieli się na anioły i djabły. [...] towarzysze djabła uciekają od niego [...] djabeł je goni, spędza razem i bije. Anioł zaś przyjmuje zbiegłe dusze i broni je od djabła *krak Wisła XIV 493–4*; *siem I*; *białos I*; *Kalisz Wisła XVIII 45*; *inow Kuj I 221*; *al-kuj jw 220–1*; **b.** 'podczas której uczestnicy chodzą w koło, odśpiewują ustalone formuły i tańczą': Koło (ja w ó r). Chłopcy i dziewczęta robią koło, stojąc w kole parami. W środku

staje dziewczyna, a wszyscy kręcą się około niej i śpiewają [...], i rozwijają koło. Wtedy dziewczęta starają się wyszukać sobie chłopca [...], która nie znajdzie pary, ta staje znów w środku koła i znów jej tak samo śpiewają *ok Jarostawia ME XIII 239–40*.

5. w *przyśpiewie*: Z tamtej strony jeziora, z tamtej strony lipcem jaworem, [...]. Paśła panna gąsiora, paśła panna lipcem jaworem *włoc Kuj II 42*; *ok Cieszyna Zb IX 254*; *Krak Kon 112*; *Mp pd Pauli 120*; *Maz Wójc I 167*; *Wp Lip 9*. EP

II. Jawor zob. JAFER

JAWORCZAKI *Forma*: typ jawórczaki: *n-tar KąśPodh IV 245*.

Znaczenie: 'gęśle wykonane z drewna klonu jawora': *jw*. EP

JAWORECZEK *ekspr* 'I. jawor w zn 1a (zob.)': Pod jaworeczkiem w chłodzie *Mr SGOWM III 80*. EP

JAWOREK *Forma*: typ jawórek: *Kasz Ram 61*.

Znaczenia: **1.** 'młody klon jawor': My ta nasadzili jaworków *Zakopane MatW 16*; Jesiyni nasa góralsko, jaworkami cyrwiynis uboce *N-tar KąśPodh IV 244*; Jeszcze się przewyrgnę ('przemienię') w ten krzywy jaworek [*pśn*] *ciesz ZarŚl II 2 s 95*; *strzel-opol OIW 74*; *Kasz Ram 61*.

2. 'las, w którym rosą klony jawory': *oles SGŚ XIII 130*.

3. *blm* 'drewno klonu jawora': *fuijarkå veľkopostná z javoroka ciesz 5*.

4. 'chaber bławatek (*Centaurea cyanus*)': *Pszczyna SGŚ XIII 130*. EP

JAWORENIEK *pśn Forma*: typ jaworeniek: *ostroł SkierP I 39*.

Znaczenie: 'jaworeczek (zob.)': Wysła na pole – stanęła sobie pod jaworeńkiem w chłodzie *gar Maz II 164*; Wysła na pole, ustała w dole, Pod jeworańkiem *ostroł SkierP I 39*. EP

JAWORNİK 'jaworek w zn 2 (zob.)': *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 130*; *ciesz 15*. EP

JAWOROWY *Formy*: typ jaworowy: *n-tar PPh II 78*; ~ typ jaborowy: *rac SGŚ XIII 130*; *prud PlutaDzierż 56*; *koziel SGŚ XIII 130*; ~ typ jarowowy: *tuk Was 226*; ~ typ jeworowy: *Pis SGOWM III 80*; *olsz StefJ 19*.

Znaczenia: **1.** 'przym od *I. jawor w zn Ia'*: *javorove žževo to jes liščate zaw I*; *kłoda takå ħrubå javorovå n-tar ZNUJ 98 s 47*; Jarowowe (jaworowe) korzenie *tuk Was 226*; *Gnało dziyfche krowy przez las jaworowy [rym] Cieszyn [Cz] Zwrot 55 s 10*; *javorovygo dževa užyvajum tyž do stolarķi kal 24*; *stõł zrobony z javorovego dževa Orawa [Sř] ZNUJ 151 s 40*; *javor, javor, javorove luže, co vy tu robiče [rym] koniń 14*; [rym] *ciesz SGŚ XIII 130*; *ryb jw; rac jw; prud PlutaDzierż 56*; *koziel SGŚ XIII 130*; *strzel-opol OIW 74*; *myšlen PJPAN 11 s 64*; *sanoc 3*; *rzesz 8*; [rym] *piń 9*; [rym] *łęcz PJPAN 37 s 343*; [rym] *bial-podl I*; [rym] *siem I*; *Pis SGOWM III 80*; *Kasz Ram 61*.

2. 'zrobiony z drewna kłonu jawora': *Jaworowå łyzka n-tar [Orawa] KąśSř II 1 s 375*; *cyrpak [...] to je javorovy Orawa [Sř] ZNUJ 151 s 111*; *javorove stoyy moče [...] javorove, a ne nove [pśn] sand 13*; *skšypce dolnom deke majom javorovom koniń 14*; *jęrušku, jęrušku v jęvorovam čounušku, pšipujń do bžęška olsz StefJ 19*; *javorove kōłka, dymbove rozvōrka [pśn] ciesz SGŚ XIII 130*; [pśn] *Cieszyn [Cz] jw*; [pśn] *n-tar PPh II 78*; *piń 9*.

Jaworowe drzewa, drzewo 'I. *jawor w zn 4a (zob.)*': *Jaworowe drzewo*. Dwoje dzieci trzyma za końce chustkę i wywija nią [...] do przeskakiwania. Inne dzieci chwytają się jedno drugiego za pasy i podbiegają pod chustkę, podczas gdy dwoje pierwszych, kręcąc nią, woła: „Jawor, jawor, jaworowe drzewo, wszyķkich dzieci przepuscåmy, jino jedno „ostawiamy!”. Przy ostatnich słowach odcinają chustką

ostatnie dziecko [...]. Powtarza się to tak długo, dopóki wszystkie dzieci po jednemu nie zostaną z łańcucha podłączone. Następnie ci, którzy trzymali chustkę, umawiają się między sobą, że jedno będzie aniołem, a drugie djabłem. Dzieci, nie wiedząc o tej decyzji, przyłączają się w połowie do jednego, a w połowie do drugiego. Skoro już rozdział nastąpił, oznajmia się, kto jest djabłem, a ten wśród śmiechu i krzyku rozpędza i goni swoją gromadkę, bijąc kogo napadnie *dęb Zb XIV 135*; *Jaworowe drzewa*. Dziewczęta ustawiają się rzędem, a naprzeciwko nich staje dwoje dziewcząt i trzymają rozłożoną chustkę czerwoną, niby zamkniętą bramę i śpiewają: *Jaworowe drzewa, czego tu stoicie? Rzęd dziewcząt: Stoima, stoima, mostek budujema. A z czego, a z czego? Rzęd dziewcząt: Z kamienia drogiego, Pozwólcie karetå przejechać przez niego. [...] Nie ma pana w domu, ani jego brata, Ale jedźcie, oto otworzone wrota. Podnoszą chustkę do góry, a dziewczęta przechodzą gęsiego, prócz jednej, którą na boku zatrzymują chrzan Rud 117–8*.

Jaworowi ludzie 'jw': *Jaworowi ludzie*. Zebrani na pastwisku tworzyli rząd, w którym wszyscy trzymali się wzajemnie i przechodzili pod wzniesionymi rękoma dwóch osób [...], które śpiewały: *Jawor, jaworowi ludzie, co wy tu robicie? Przechodzący odpowiadali: Budujemy mosty dla pana starosty! Na to osoby stojące oznajmiały: Sto par koni przepuscomy, a jednego zatrzymomy! Po czym opuszczały ręce i przecinały szereg, zabierając część do niewoli nad Pilicå śr MPTL XIII 237–8*; *Bawią się one [dzieci] wspólnie, najczęściej w gry chodne i taneczne: [...] „jaworowi ludzie” mil jw XXV 2 s 192; n-tar KąśPodh IV 245.* EP

Jaworz zob. **I. JAWOR**

JAWORZE 'jaworek w zn 2 (zob.): Ciesz [Cz] *SGŚ XIII 130*. EP

JAWORZYCZEK *ekspr, pśn 'I. jawor w zn 1a (zob.): Ciece wodzicka spod jaworzicka n-tar KąśPodh IV 245*. EP

JAWORZYNA 1. *zb 'liście klonu jawora': ciesz 15; myślen PJPAN 11 s 64*.

2. 'jaworek w zn 2 (zob.): *Kasz LPW IV 1390*. EP

JAWOWAĆ 'o psie: szczekać': *psě jãuewałě přez całō noc Kasz Ram 61; Zaczna pse jãuōvoc jak be zá zajcã biegałe lěb Hilf 130*. EP

Jawók *zob. I. HAWOK*

Jawór *zob. I. JAWOR*

Jawórczaki *zob. JAWORCZAKI*

Jawórek *zob. JAWOREK*

Jawórowy *zob. JAWOROWY*

Jawrować się *zob. IWROWAĆ (SIĘ)*

Jawstka *zob. JASTKA*

Jawten *zob. HAWTEN*

Jawtędy *zob. HAWTĘDY*

JAZ *Formy: typ jazd: suw 11; ≈ Ms lp -u: raw-maz MPTL XIII 272*.

Znaczenia: 1. 'zapora na rzece budowana w celu spiętrzania wody; tama, grobla': *poza ty jazy to byyy taki veľki plosa ('głębiny') ciesz SGŚ XIII 130; jōs – nabiłi kouđōf, gãuyzi vŷřbovyx_i navałifi kaŷnyŷi na to ciesz jw; na tama godōmy tyž jãz lubl jw; to tu był jãš, o to jak jest na młyn, tama, jãš n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 42; Strašnie siłowali naprawić joz, ale to nie wysło i woda załoła grōnta N-tar ZborSł 139; pšez jãš_šy šyo d^oo kr^oosna, b^oo dr^ooga krōjšo byya kros I; dãvni tu ŷe byyo mostu, ino jãš myślen PJPAN 11 s 30; Orawa [Sł] KąśSł II 1 s 379; n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 64; lim 16; [niewz] n-sqd PPodegr 196; gor 4; sanoc MPKJ VII 83; łãñ Lud IX 276; rzesz 8; dęb Aten XXIV 464; brzes-mp Lud IX 265; krak Wisła XII 162; [pśn] raw-maz MPTL XIII 272; gar 20; ostroł 27; suw 11; ~ blp: take zapory*

pšed mŷynem to še jazy nazyvajo. jžes še kopać (kapać) na jazy? piñ 9.

2. 'uskok dna rzeki, potoku, tworzący naturalny próg': *Jaz – skała wystająca na dnie potoka, tworząca czasem dość duży spadek wody; jazy takie stanowią dla pstrągów, w ich wędrówkach w górę potoku, nieprzebytą zaporę, np. wysy młyna na jazi N-tar SKJ V 363*.

3. 'przegroda w rzece ustawiana w celu połowu ryb': *xcemō le zastavic jãz, bãžemō łovilō rōbō wej S II 87; jãk t^oo jãs zrobeu, t^oo jì scupok še uuxovoy piñ 2; kiel 3; wys-maz PF IV 823; ostroł FrKurp 35; nad Narwią ChSptaw 107; śrm 8; poz 17*.

4. 'miejsce na rzece przed tamą': *rzesz 8; ~ 'głębsze, gdzie gromadzą się ryby': lim 16*.

5. 'strumyk, rzeczka': *tam byyy taki jasy [!] ta voda jēšce tak šya ciesz SGŚ XIII 130*.

6. *podano w lm 'płytkie miejsce w rzece': Jazy – miejsca płytkie, łączące głębsze wody, kędy bywa przepływ ryb wędrownych ok Ciechanowa K II 241*.

7. 'miejsce nad rzeką pokryte głazami': *jōz kaŷeŷisty żyw 16*.

8. 'o nieporządku, bałaganie': *Zastałak cały jōs – zastałam nieporządek, a zwłaszcza naczynia niepomyte i poustawiane nieporządnie na ziemi Lim*. EP

JAZBAND *Formy: typ jacband: ryp MacSł 243; ||- tor jw; ~ typ jacban: ||- tor jw*.

Znaczenie: 'perkusja': jacban – tan bamban s_tamy blaxamy tor jw; ryp jw. EP

Jazd *zob. JAZ*

I. JAZDA *rz Forma: ≈ Ms lp jazdzie: włoz 4; iž 4; Wiel PKJP X 28; gar RLTN XXII 253*.

Znaczenia: 1. 'przemieszczanie się po lądzie za pomocą różnych środków lokomocji, inaczej niż pieszo; też: warunki

do jeżdżenia': ale mje ta jazda do ščecińka vymynčuuā n-tom 2; trudno beua jazda pšez ruv ze snopkarńi koniec 12; χefinka ņe takā ʰostšepanā f ty jaźže na roveže itž 4; fainā byua jazda na sañax dqb-tar 5; Jazda na koniu mrąg SWM II 76; žiśoij beže dobro jazda, bo suxo opocz RŁTN XXII 253; strzel-opol OIW 74; lubl 1; n-tar KaśPodh IV 247; n-tar [Orawa] KaśSł II 1 s 376; myślen PJPAN 11 s 104; kroś 9; krak PJPAN 11 s 104; miech 9; tarnob RŁTN XXVI 137; piñ 2; zaw RŁTN XXXV 88; radomsz jw XXII 253; wtośz 4; puław RŁTN XXII 253; rad jw; opocz 3; Wiel PKJP X 28; sier 5; tęcz PJPAN 37 s 343; tow RŁTN XXII 253; gar jw; bial-podl 1; dział SWM II 76; mław 1; ostroł 9; nidz SWM II 76; olsz SGOWM III 80; rawic SFPS III 82; koniñ 14; wrzes SobWpśr 163; wąg PKJ XVI 133; lip 2; złotow B II 33; n-miej 1; tcz 3; szt GMalb II 1 s 141; Kasz S II 87; ~ 'też: przemieszczanie się po wodzie; płynięcie': jazda bōtę ['łodziq'] Kasz Ram 61; ~ 'też: przemieszczanie się w powietrzu; lot': do ty jazdy na kšężyc Ńša zdrofca ['człowieka o dobrym zdrowiu'] kolb 3.

Przen: 'upadek, upadanie': Maryna buch z tym kosem o ziemie. To wej bez cały jegzient siedzić po ty jeździe na ławkach nie mogła, bo sie ji całe siedzynie i wszystko pod krzyżani potłukło przas PorJ 1963 s 158.

2. 'wojsko walczące konno; kawaleria, konnica': jazda v šaloným pąže prosto do rādūñě [nw] gnała. na uodžěv jęgʰo rogʰu žyrzkā jazda są uustavý Kasz LPW I 303.

3. 'wędrownka bez określonego celu; włóczęga': teros juš po šfěće jazda lip 2.

4. 'poprzeczna listwa na górnej krańdzi łodzi mająca kilka otworów, do których wkłada się boczne wiosta': słup MPKJ VI 199.

Na jazdę 'o sposobie przemieszczania się: środkiem lokomocji, inaczej niż pieszo': na pŕęxte cý na jazde ostroł 9; mław 1.

Frazeologia: jazda końmi 'kierowanie końmi zaprzęzonymi do pojazdu; powożenie': opocz RŁTN XXII 253; ~ jazda pod wierzch, pod wierzchem 'jazda na grzbiecie zwierzęcia, zwykle konno': ʰuzda dʰo jazdy pʰod výšx. jazda pʰod výšxym miech 9; ~ jazda wierzchem 'jw': jazda véšxem to bez vozu, jino še šado na kuña ji še ježe piñ 9; radomsz RŁTN XXII 253; itž jw; opocz jw; ~ kawalerska jazda 'szybkie, nieostrożne przemieszczanie się jakimś środkiem lokomocji': z vesělam tʰoš byua žis kavalěřskōʰ jazda złotow B II 62; ~ lewa jazda 'podróż komunikacją zbiorową bez biletu': Kasz S II 363.

Zob. **PRAWO**

EP

II. JAZDA wykrz 1. 'oznacza nakaz natychmiastowego opuszczenia danego miejsca lub rozpoczęcia jakiejś pracy': Jazda du dómu, do skoły! Jazda stela! n-tar [Orawa] KaśSł II 1 s 376; jazda, vynosić še stāt dqb-tar 5; jazda, ʰućekoj (do kota, odpędzając go) gar 20; [Niemcy] naz zajmąy jak psuf. ktury še zostavau, to kolbom pšez uęp ji jazda dalej miñ-maz GPodl 45; no_to jazda do roboty! bial-podl 1; jazda, χuopoki, beźma še, żebym pšed věčorym skuñcyli koniñ 14; n-tar KaśPodh IV 247; Lim; kroś 9; tom-lub 1; zam 4; bus NT II 173; tęcz PJPAN 37 s 343; radz-podl 5; mław 1; ostroł 9; kal 24; międzyrz SobWp 101; złotow B II 33.

2. 'w drodze': v nasod u sanek vbiq kouki, pake vžuci i jazda chrzan 7.

Frazeologia: jazda, panie gazda 'jw': Licho droga, jo ni moga Z błota wyjechać. [...] Nicht sia nie ruszy, Aż zietrz wysuszy. Wtedy czaptam ['szybko, natychmiast'], każdy raptam, Tak aż sia zjuszy ['mocno zmęczy']. Tedy jazda, panie gazda, Tak już być musi [pśn] olsz Stef I 230; Ciesz MPTL XV 2 s 91. EP

JAZDO part 'może': Jazdo Bóg dá, co będzie lepi n-tar SKJ V 363; Zakopane KaśPodh IV 247. EP

Jazdowe zob. **JAZDOWY**

JAZDOWIĆ SIĘ 'przygotowywać się do podróży': naš tat̩k jazdov̩i s̩a do m̩asta. dokōd t̩a s̩a jazdov̩iš? *Kasz S II 87.* EP

JAZDOWNICA ' prostytutka': ta jazd'ovnica ũeli dac̩ za ž'ac̩eg̩ue χłop̩om̩ jak p̩ue sm̩erc̩a r'obōkōm [pr̩yzst] *kar S II 87.* EP

JAZDOWY 'służący, nadający się do jazdy': *sand RLTN XXII 253.*

Jazdowe w użyciu rz 'wynagrodzenie zależne od liczby przejechanych kilometrów': mōi s̩onōvc̩ dostaj̩e v̩ele jazdov̩ego wej *S II 87.*

Jazdowy w użyciu rz **1.** 'kierowca zawodowy': mōi χłop̩ je za jazdov̩ego, ale on̩i go zd̩ruc̩al̩a wej *jw.*

2. 'maszynista na kolei': mōi z̩ac̩ je jazdovim na koleji wej *jw.* EP

JAZEK 'niewielki jaz – zapora na potoku budowana w celu spiętrzania wody': na potokaχ teŕz̩ rob̩ili takove maue jōski ciesz *SGŚ XIII 131.* EP

JAZERNICA 'kobieta łatwo wpadająca w złość; złościca': *Zakopane KąsPodh IV 248.* EP

JAZERNY – tylko we *Fraz*: jazerny diabeł *przekl.* Klnac̩, rozrōzn̩iaj̩a kilka gatunkōw diabłōw, jako to: jazerni, hermińscy, miłońscy, siemecni, krotni, párecni, tysiãcni *N-tar SKJ V 363*; ~ kufa jazerna 'wyzwisko kierowane głównie do kobiety, teŕz̩: do zwierzęcia lub rzeczy': Ty kufo jazerná, ty mi tu bes chodziōł sekwestrowac̩ ['o komorniku: dokonywac̩ egzekucji'], a na proŕby mi nie dás odpow̩iedzi? *n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 502*; Ty kufo jazerná, nie bes sie paš!? *n-tar [Orawa] jw*; ~ kurwa jazerna 'jw': Ta kurwa jazerná znova wywalyła zlobek! *n-tar [Orawa] jw s 508*; Tako fest kurwa to juz kurwa jazerno *n-tar KąsPodh V 272*; ≈ jazerni diabli (kogoś) op̩etali 'frazu uŕywana w sytuacji, kiedy ktoś, w stanie silnej złości, za-

chowuje się nieracjonalnie': *Zakopane jw IV 248*; *N-tar jw.* EP

JAZEW 'jazwiec w zn 1 (zob.): v leš̩e zije esce robák ['zwierzak'] jazef. ũn m̩a duzo t̩uscu szczyc *BMJP XIII 65*; jazep – jak p̩es, w žime špi w žuŕe, ma duŕo t̩uš̩cu, nos mo šp̩içat̩y, taki c̩enki *resz SGOWM III 80*; jazva ũufiçic̩ ne tak ũat̩fo, bo ũon̩ je mōndri i do kl̩atki ne vej̩ŕe *Wr StefSł 49*; *Ostrōdz SGOWM III 80.* EP

JAZGA 'kobieta gadatliwa': bynz̩o c̩aχue, jazgue wej *S II 87.* EP

JAZGAĆ 1. 'duŕo mówić, być gadatliwym': s̩l̩aŕi le, jak t̩a bab̩a jazgaj̩o! wej *LPW I 303*; abo t̩a jazg̩aš, abo n̩e, škoda tv̩ego p̩aska *Wej S II 87.*

2. 'o psie: szczekać': ps̩a jazgał̩a p̩rez cał̩o noc wej *LPW I 303*; p̩es jazg̩a, d̩aj̩ta mu ŕr̩c̩ *Wej S II 87.*

Por. **JASKAĆ** EP

JAZGANIE 'forma rzeczownikowa cz jazgać': *Kuj PKFP XIV 2 s 5.* EP

I. JAZGAR *F o r m y*: typ jezgar: wys-maz *PF IV 824*; białos *Kudz 152*; *suw 1*; ~ typ jezgar: *suw 3*, *PKJP II 2 s 68.*

Znaczenia: **1.** 'ryba': **a.** 'jazgarz (*Gymnocephalus cernua*): v zaj̩eŕsk̩em jeŕŕoŕe s̩ō jazgari *Sztum GMalb II 1 s 141*; *boch MPTL X 1 s 188*; *cht̩m PF IV 202*; *Włod pd-zach i cz̩c Lubar MPTL XVIII 1 s 10*; *gar 12*; *wys-maz PF IV 824*; *białos Kudz 152*; *suw 1*, *PKJP II 2 s 68*; *šrm 8*; *Oborniki*; *byd AJK VII m 308 s 66*; *wyrz jw m 308*; *złotow jw*; *s̩ep-kraj jw*; *tuch jw i s 66*; *šwiec jw m 308*; *st-gdañ jw*; *Mal GMalb I 50*; *chojn AJK VII m 308 s 66*; *kościer jw*; **b.** rzd 'ciernik (*Gasterosteus aculeatus*): łow *AGM VII s 90.*

2. 'człowiek charakteryzujący się brakiem wraŕliwošci, nielicz̩ący się z innymi': on̩ nikogo ni uš̩anuje, ten jeŕzgar *suw 3.* EP

II. JAZGAR 'rošlina – jaskier (*Ranunculus*): *ryp MacSł 46.* [*Por.* *jaskier, II. jazgarz*] EP

JAZGAREK 'I. jazgarz w zn a (zob.)': pułt SWM X s 13; giż jw i m 3; czar SO XIV 115; wyrz AJK VII m 308; złotow jw; sęp-kraj jw i s 66; tuch jw m 308; świec jw; chojn jw i s 66. EP

JAZGARNIK *Forma*: typ jezgarnik: bl FrischbW 349.

Znaczenie: 'sieć na jazgarze': jw. EP

JAZGARUK *Forma*: typ jeżgaruk: suw 3.

Znaczenia: **1.** 'I. jazgarz w zn a (zob.)': nałapali jeżgarukof cała miska suw 3; ~ w por: on taki žiki ('swawolny') jak jeżgar'uk suw 3.

2. 'człowiek charakteryzujący się brakiem wrażliwości, nieliczący się z innymi': suw 3. EP

I. JAZGARZ *Formy*: typ jezgarz: wys-maz PF IV 824; os-maz AGM VII s 90; przas jw; Krp Ziemia II 37; tom AGM VII s 90; suw NT II 319; giż SGOWM III 80; Mrąg jw; Pis jw; ~ typ jezgiarz: mrąg jw; ~ typ jeżgarz: sied Ziemia XXII 263.

Znaczenie: 'ryba': **a.** 'nieduża, słodkowodna, o szarzielonej barwie, z ciemniejszym grzbietem i jaśniejszym brzuchem, mająca obie płetwy grzbietowe zrosnięte w jedną oraz pokrywą skrzelową pokrytą kolcami (Gymnocephalus cernua)': jeżgaże – take kolonce, wyglondajo tak jak okunki, tylko so gorše kolonce mrąg SGOWM III 80; jazgaš – to maue take koluxy, take špilki maio pułt 5; jezgaže – to mauo do jezeña giż SGOWM III 80; jezgaży jest mało, jōni ně rosno welge suw NT II 319; sied Ziemia XXII 263; siem 2; wys-maz PF IV 824; Krp Ziemia II 37; olec SWM X m 3 s 13; etc jw; Mrąg SGOWM III 80; Pis jw; Mr wsch KonfPom 144; szczyc SWM X m 3 s 13; resz jw; ostródz jw; ryp MacSł 60; **b.** rzd 'ciernik (Gasterosteus aculeatus)': to tam s tegu ryba ně urosne, to same jazgaže koniń 14; gtnń AGM VII s 90; os-maz jw; przas jw; tom jw. EP

II. JAZGARZ 'roślina – jaskier (Ranunculus)': ryp MacSł 46. [Por. jaskier, II. jazgar] EP

I. JAZGIER 1. 'I. jazgarz w zn a (zob.)': żebruf to un ni mo, tyn jazger wiel 6; jazger, sōm ty¹ jazgry¹. ně barzo tu je lōbōm, jag zaape, to žōci nazat wolsz 7; sier 5; šrm 8; poz 17; gnieź 2; wąg PKJ XVI 133; włoc PF IV 202; ryp MacSł 60.

2. 'dziecko o żywym usposobieniu': wąg PKJ XVI 133. EP

II. Jazgier zob. JASKIER

I. JAZGIEREK 1. 'I. jazgarz w zn a (zob.)': šrm 8; poz 17; byd AJK VII s 66.

2. 'dziecko o żywym usposobieniu': wąg PKJ XVI 133. EP

II. Jazgieriek zob. JASKIEREK

JAZGIERKA 'kobieta gadatliwa': s ćoci kovolki byua tako jazgerka. co to nagodauo jak pšyšo! koniń 14. EP

JAZGOCIUCH 'człowiek gadatliwy; gaduła': Wej S II 88. EP

JAZGOCZNIK 'człowiek krzykliwy': opocz RŁTN XXII 253. EP

JAZGOLA m i ž 'człowiek stale narzekający, zrzędzący': ten jazgola cali žēń jazgoli wej S II 88. EP

JAZGOLIĆ 1. 'narzekać, zrzędzić': jazgoli, bo go zaþe bolō Wej S II 88; ok Kościerzyny LPW IV 1391.

2. 'o psie: szczekać': pes jazgolił caļo noc Wej S II 88. EP

JAZGOLIDŁO st 'człowiek stale narzekający, zrzędzący': to jazg'uelođto vedno jazgueli, ča muu dobre, ča zle wej S II 88. EP

JAZGOT blm *Forma*: ≈ D lp -a: łęc PJPAN 37 s 343.

Znaczenia: **1.** 'gwar, wrzawa, harmider, powstałe ze zmieszanych, zazwyczaj wysokich, głosów': Na jarmaku wse taki jazgot. W izbie bēł jazgot jako zwyczajnie na weselu N-tar ZborSł 135; pšestońta žecoki, bo juž ni moze znišć tegu jazgotu.

co to jazgotu te psy narobom! *koniń 14*; nazłotaŋo še tyg muodyy ĩ dopiŋo še ĩarχauy, ĩaź ĩazgot tutej byuŋo suyχac łecz *PJPAN 37 s 343*; caź tu za ĩazgot ĩe u vaiu! ĩazgot ĩak v boźnici *Kasz S II 88*; Jak na pogodę, to taki z rana jazgot ptactwa *włoc SKJ V 133*; *Zakopane KąsPodh IV 249*; *jas 3*; *kolb 2*; *opocz RLTN XXII 253*; *Soch PF V 751*; *ob 4*; *mog ME XII 161*; *Kuj SKJ V 133*; *złotow B II 33*; *pd-wsch ok Wejherowa LPW I 303*; *Stup jw*.

2. 'mówienie o czymś nieważnym; gadanina, paplanina': *mog ME XII 161*; *pd-wsch ok Wejherowa jw*; *Stup jw*.

3. 'nieoficjalna odmiana języka, gwara, żargon': *pd-wsch ok Wejherowa jw*; *Stup jw*.

4. 'szybka i niewyraźna mowa': χto by ta tyn ĩego ĩazgod zrozumioŋ łecz *PJPAN 37 s 343*.

5. 'człowiek': a. 'gadatliwy; gaduła': *laskoski byu miuy ĩazgot koniń 14*; ten ĩazgot połową łze *Kasz S II 88*; *Stup LPW I 303*; b. 'mówiący dużo, szybko i niewyraźnie': łecz *PJPAN 37 s 343*.

6. 'mały, hałaśliwy pies': zamkni to gźe tegu ĩazgota, bo gu pšetronce! *koniń 14*; łecz *PJPAN 37 s 343*.

Frazeologia: żydowski jazgot 'mówienie w języku właściwym Żydom': *Kasz Ram 61*.

Por. **JASKOT** EP

JAZGOTAĆ *Formy*: ≈ czter jazgotam, jazgotasz...: *Zakopane KąsPodh IV 249*; *n-tar jw*; łecz *PJPAN 37 s 343*; ~ 3 *os lm* czter -aja: *Kasz LPW I 303*, *Ram 61*; *Stup LPW I 303*.

Znaczenia: 1. 'mówić, rozmawiać krzykliwie, piskliwie, często kłótliwym tonem': *Baby ino jazgotały, ze nie dbo na dzieci. Baby jazgotały telo, zek uciuk z izby N-tar ZborSł 135*; *renatka, pšestaj ĩazgotać, bo ĩusy cuoŋvekoŋi puχnŋ konec 12*; *ńe ĩazgotoĭta, bo ĩiź ńe słyχac opocz*

3; *te źećoĭki tyle ĩozgocom! tag guŋoŋo ĩozgocom, že ĩiź ĩi moźno pogodoc koniń 14*; *c^{uo}e uoźna tam tak ĩazg^{uo}ce?! by ĩazg^{uo}e^{ta}u^a χo^{ec} pu dńa! złotow B II 33*; *Zakopane KąsPodh IV 249*; *piń 2*; *iłź 4*; łecz *PJPAN 37 s 343*; *Soch PF V 751*; *krot PKJP VIII 35*; *rawic jw*; *gtń jw*; *ob 4*; *mog ME XII 161*; *lip 2*; *Kasz S II 88*; *Stup LSW I 386*; ~ 'teź o psie, ptakach: wydawać głoŋne, przenikliwe dźwięki; szczekać, ujadać, ćwiercać, ŋwiergotać': *te psy ĩazgocom, ĩaź v uŋsaŋ zvuńi łecz PJPAN 37 s 343*; *Ptoski jazgotajom n-tar KąsPodh IV 249*; *Soch PF V 751*; *koniń 14*; *wej 3*.

2. 'mówić dużo, szybko i niewyraźnie': *pšestoń ĩuź ĩazgotać, bo še ńe χce tego fšystkigo suyχac! łecz PJPAN 37 s 343*; ~ 'nieoficjalną odmianą języka, gwarą, żargonem lub w języku obcym': *ĩazguetalě pue źędovsku Kasz Ram 61*; *Kasz LPW I 303*; *Stup jw*.

Por. **JASKOTAĆ** EP

JAZGOTANIE 1. 'robienie hałasu, harmideru': *Jaskołecki nad głowom locom z jazgotanijem okrutnym N-tar KąsPodh IV 249*.

2. 'szybkie i niewyraźne mówienie w niezrozumiałym języku': *ĩew^{uo} ĩazg^{uo}o^{ta}ńe ĩi m^a k^{uo}ńca Kasz LPW I 303*; *Stup jw*. EP

I. JAZGOTKA 'kobieta gadatliwa': *z ćotki z ańeleva byu^a miuo ĩazgotka koniń 14*; *to ĩe n^av^{ik}š^a ĩazgotka ze vs^a Wej S II 88*; *piń 2*; *Stup LPW I 303*; ~ 'mówiąca dużo, szybko i niewyraźnie': *bo to pšegodoš tom ĩazgotke, u^{na} ĩazgoce ĩag nakrycono łecz PJPAN 37 s 343*. EP

II. JAZGOTKA 'ryba – jazgarz (*Gymnocephalus cernua*): *mrag SWM X m 3 s 13*. EP

***JAZGOTLIWY**

JAZGOTNICA 'krzykliwa kobieta': *N-tar KąsPodh IV 249*. EP

JAZGOTNIK 'krzykliwy mężczyzna': *n-tar KąsPodh IV 249.* EP

JAZGOWAĆ 'o dziecku: kwilić, popłakiwać': to zecko muši bęc chorě, bo tak ob noc jazgowało *Wej S II 88.* EP

JAZGRA 'roślina – kolcowój, ciernik (Lycium)': łow *RŁTN XXII 253.* EP

JAZGULA 'krzykliwa kobieta': *N-tar KąsPodh IV 249.* EP

JAZGULEK *pieszcz* 'kwilący, popłakujący chłopczyk': moji jazgulki χce do nanki *wej S II 88.* EP

JAZGULKA *pieszcz* 'kwiląca, popłakująca dziewczynka': moja jazgulka teskniła za nanką *wej S II 88.* EP

JAZGULKAĆ 'o dziecku: kwilić, popłakiwać': iu tō zās jazgulkaś, moja jazgulko *wej S II 88.* EP

JAZIA 1. 'I. jaź (zob.)': *gar Warchoł 12.*

2. 'w wierzeniach ludowych: wielogłowa żmija ze skrzydłami': Wąż, którego przez siedm lat nie widział żaden człowiek ani żadne zwierzę, przemienia się w żmiję (j a z i é) oskrzydloną z siedmiu głowami *Lwów [Ukr] Zb V 181; Jazia ma 12 głów Stanisławów [Ukr] jw 182.* EP

JAZIAK 'I. jaź (zob.)': mi mojiim jiazak, ale pravziwie to je jaś *tcz 6.* EP

JAZICA *Forma:* typ jezica: *gar Warchoł 12; tuk jw.*

Znaczenie: 'ryba': **a.** 'jaź (*Leuciscus idus*)': *gar jw; tuk jw;* **b.** 'płoc (*Rutilus rutilus*)': *Śl SGŚ XIII 131;* **c.** 'bliżej nieokreślona': *konin 16.* EP

JAZIĆ 'spiętrzać wodę w rzece, budując jaz – tamę': *Wode sie jazi n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 378; n-tar 28.* EP

Jazimbina *zob. JARZĘBINA*

Jazimbiowy *zob. JARZĘBOWY*

JAZIUK 'I. jaź (zob.)': *siem 2.* EP

Jazowec *zob. JAŻWIEC*

JAZÓWKI *lm* 'odmiana gruszek': *dęb Zb XIV 28; krak ME IV 111.* EP

JAZW *Forma:* ≈ *M lm* -zwie: *mrąg SGOWM III 80*

Znaczenie: 'jazwiec w zn 1 (zob.)': jaźve – po polay, v nuray kole lasuf, v guray to pokopay take nury *jw.* EP

Jazwec *zob. JAŻWIEC*

JAZWIĆ SIĘ 'złościć się, denerwować się': *sier RŁTN XXXI 223.* EP

Jazwec *zob. JAŻWIEC*

Jazyk *zob. JEZYK*

I. JAŻ *Formy:* typ jaź: *Giź SGOWM III 80; mrąg jw; ~ typ jaś: ostroł BHKM V 147.*

Znaczenie: 'ryba słodkowodna o stalowoniebieskim ubarwieniu (*Leuciscus idus*): jaże – baue, dobre ryby, duze rosno, v žekay *pult 5; jaże tu sō, tīs sō sroge* ryby, kazdy vazy pχēń kilo abo ji vēncyi etc *SGOWM III 80; jaże* – rzeczne ryby, podobne do płotki *gnież 2; v našy žyce* duzo rybuf jest, scupak, lin, karaś, jaś, piskoś *bial-podl 1; pszcz SGŚ XIII 131; Szczepanowice-Opole jw; Śl jw; włod 10; Włod pd-zach i czē Lubar MPTL XVIII 1 s 10; wiel 6; gar Warchoł 12; sied Ziemia XXII 263; biel-podl 1; wys-maz PF IV 823; sierp 7; mław 1; ostroł BHKM V 147; Giź SGOWM III 80; mrąg jw; Ostródz jw; śrm 8; poz 17.* EP

II. Jaź *zob. JAŻWIEC*

Jaźc *zob. JAŻWIEC*

JAŻCOWY 'przym od jaźwiec w zn 1': *jaźcovā sēřyla ['furo'] Kasz LPW I 323; iōzcove sadło Kasz Ram 65.* EP

Jaźdź *zob. JAŻDŹ*

Jaźmin *zob. JAŚMIN*

Jaźt *zob. JAŻWIEC*

I. JAŻW [?] 'jazwiec w zn 1 (zob.)': *lisy so i te jaźvy, su dva zorty, pši ryj i śfinski ryj pis SGOWM III 80.* EP

II. JAŻW 'ryba – prawdopodobnie jaź (*Leuciscus idus*): iōśf, -źva – rodzaj płotki na płynącej wodzie *wąg 10.* EP

JAŻWA 1. 'dół, wgłębienie w ziemi; jama': jaźwa to žōra taka v žēmni je duza [*st*] *ostroł 9.*

2. *st* 'wydrażenie, wyźłobienie w czymś; rowek': kot tako jaźve výzer f těm maśle, ze n^o ostroł 9.

3. 'o dawnym prymitywnym mieszkaniu': W takich jaźwach miéskają (o mieszkaniach stróżów warszawskich) *ptoc Lud XVII* 162.

4. 'jaźwec, borsuk (*Meles meles*)': *chodz AJK IV* s 96.

5. 'roślina – kolcowój pospolity (*Lycium barbarum*)': *śr-wp* 17.

6. 'osoba skłonna do płaczu; płaksa, beksa, też jako wyzwisko': *ńe ryc, ty jaźvo krak* 12. EP

JAŻWCOWY 'przym od jaźwec w zn I': Jaźwcowe sadło *bl SW II* 149. EP

JAŻWCZYK *Forma*: typ jawczyk: *ostroł* 21.

Znaczenie: 'zdr od jaźwec w zn I': *jw*. EP

Jaźwec zob. **JAŻWIEC**

JAŻWI 'przym od jaźwec w zn I': Zamiast masła może służyć smálec abo jaźwi tłuszcz (z borsuka), abo sadło *śr-wp Pozn VII* 159; gura jaźvá *kolb* 2. EP

JAŻWICA 1. 'I. jaź (zob.)': *sier* 5; *łas RŁTN XXII* 253; *tuk Warchoł* 12; *ryp MacSł* 60.

2. 'statek o specjalnej konstrukcji, przeznaczony do łamania i kruszenia pokrywy lodowej rzek': *joźvíce som uokute šynamy koniń* 14. EP

JAŻWIE n 'jaźwec w zn I (zob.)': *wolsz AJW II m 220 s 110*; *śrm jw*. EP

JAŻWIEC *Formy*: typ jaźwiec: *śr-wp* 11; ~ typ jaźwec: *n-tar KąśPodh IV* 249; ~ typ jaźwierz: *opocz RŁTN XXII* 253; *szt GMalb II I s 141*; ~ typ jaźwec: *wad AJŚ IV m 522*; *kęp* 2; ~ typ jaźwec: *pszcz AJŚ IV m 522 s 6*; ||- *chojn AJK IV s 96*; ~ typ jazwec: *mak-maz I*; *łom* 4; *międzyrz AJW II m 220 s 110*; *szub jw*; *złotow AJK IV s 96*; *st-gdań jw*; *chojn* 8; ~ typ jazwec: ||- *Czaca [Sł] AJPP* 214; ~ typ jazowec: ||-

Czaca [Sł] jw; ~ typ jadźwec: *chojn AJK IV s 96*; ~ typ jadźwec: *sierp Wisła V* 751; ~ typ jawiec: *ostroł* 29; ~ typ jawec: *ostroł* 12; ~ typ zjawiec: *os-wp AJW II m 220 s 110*; ~ typ jaszcz: *ok Przasnysza SKJ V* 110; ||- *chojn AJK IV m 165 s 96–7*; *byt jw*; *kar jw*; *wej jw*; ~ typ jaszcz: *wej jw s 97*; ~ typ jaźc [jãsc]: ||- *chojn jw m 165 s 96–7*; *kościér jw*; *byt jw*; *kar jw*; *Gdynia-Grabówek jw*; *wej jw*; ||- *Kasz Ram* 65, *LPW I* 323; ~ typ jaźt [jast]: *chojn AJK IV m 165 s 96–7*; *kościér jw*; *byt jw*; ~ typ jaź [jõs]: *chojn jw s 97*; ~ typ japszcz: *kościér jw i m 165*; ~ typ japzc [japsc]: *kościér jw m 165 s 96–7*; ||- *kar jw*; ||- *wej jw*; ||- *Kasz LPW I* 323; ~ typ japzt [jãpst]: ||- *kar AJK IV m 165 s 96–7*; ||- *wej jw*; ~ typ japz [jãps]: *kościér jw*; ||- *kar jw*; ||- *wej jw*; ~ typ japc: ||- *wej jw s 97*; ~ typ jalc: *stúp LPW I* 323; ≈ jaźwec: *D lp -wieca: brzes-mp* 18; *boch* 9; *os-wp AJW II m 220 s 110*; *byd jw*; *złotow B II* 33; *szt GMalb II I s 141*; *kwidz jw*; *sus jw*; ~ *B lp -wieca: poz* 2; *złotow B II* 33; ~ *W lp -wiecu: boch* 9; *gar* 2; ~ *M lm -wiece: n-sqd* 2, *AJPP* 214; *brzes-mp* 18; *boch* 9; *łom* 4; *lesz AJW II m 220 s 110*; *jaroc jw*; *koniń* 14; *poz AJW II m 220 s 110*; *chodz AJK IV s 96*; *szub jw*; *byd jw*; *wyrz jw*; *złotow jw*; *sęp-kraj jw*; *tuch jw*; *świec jw*; *gdań jw*; -wie: *kościćń AJW II m 220 s 110*; *śrm jw*; *wrzes jw*; *chodz AJK IV s 96*; *wyrz jw*; -wcy: *sęp-kraj jw*; -wy: *chodz jw*; -wiedzia: *sęp-kraj jw*.

Znaczenia: 1. 'borsuk (*Meles meles*)': jaźvec vykopoú ž^hra^m pod lasym *lubl SGŚ XIII* 131; jańce to uõńý v jamax se kryjo *ostroł* 29; jaźvíec to je taki zvíěš, co bes caŭa žima špij v žõže. taki ma bić duži ak fis. tedi nosa ńe vigžebje v leše ji caŭa žima špij. toć to sõ jańfce *st-gdań* 9; jaźvíec ma krõtka šija *tcz* 3; jaźvec sfuj tuk ['tłuszcz'], co tam, to õn v žime vižre, a nos vnet ma jak pžes *n-miej* 1; od jaźvíica to tũuste bieřõ na lękarstfo *szt GMalb II I s*

141; Cieszyn [Cz] *AJS IV m 522*; *ciesz jw*; *pszcz jw i s 6*; [rzd] *ryb 13*; *głub AJS IV m 522*; *prud jw*; *koziel jw*; *gliw jw*; *tar-gór jw*; *strzel-opol jw*; *opol jw*; *oles jw*; *brzes-śl SGŚ XIII 131*; *klucz PKJP X 91*; *syc AJS IV m 522*; *Śl SGŚ XIII 131*; *Czaca [Sł] AJPP 214*; [rzd] *Orawa [Sł] KąśŚl II 1 s 378*; *n-tar KąśPodh IV 249*; *wad AJS IV m 522*; *lim 23*; *brzes-mp 18*; [rzd] *boch 9*; *ośw 3*; *będz AJS IV m 522*; *Mp pd PrzLudu VI 111*; *opocz RLTN XXII 253*; *wiel jw*; *kęp 2*; *raw-maz RLTN XXII 253*; *ptoc 4*; *sierp Wiśła V 751*; *ok Przasnysza SKJ V 110*; *mak-maz 1*; *ostroł 12*; *tom 4*; *os-wp AJW II m 220 s 110*; *kal jw*; *krot jw*; *rawic jw*; *gtń jw*; *lesz jw*; *sulech jw*; *wolsz jw*; *kościąg jw*; *śrm jw*; *jaroc jw*; *kols jw*; *koniń 14*; *wrzes AJW II m 220 s 110*; *śr-wp 11*; *poz 2, AJW II m 220 s 110*; *n-tom jw*; *międzyrz jw*; *międzych jw*; *szam jw*; *ob jw*; *gnież jw*; *mog jw*; *żniń jw*; *wąg jw*; *czar jw*; *chodz jw, AJK IV s 96*; *szub jw, AJW II m 220 s 110*; *al-kuj jw*; *lip 1*; *ryp MacŚl 63*; *Ryp i Lip Zb II 7*; *tor MacŚl 63*; *byd AJK IV s 96, AJW II m 220 s 110*; *wyrz AJK IV s 96, AJW II m 220 s 110*; *złotow AJK IV s 96, [st] B II 33*; *sęp-kraj AJK IV m 165 s 96–7*; *tuch jw*; *chełmiń jw*; *grudz jw*; *świec jw*; *st-gdań jw s 96*; *szt GMalb II 1 s 141*; *mal jw*; *kwidz jw*; *sus jw*; *gdań AJK IV m 165 s 96–7*; *chojn 8, AJK IV m 165 s 96–7*; *kościar jw*; *byt jw*; *kar jw*; *Gdynia-Grabówek jw*; *wej jw*; *Kasz LPW I 323*; *stúp jw*; ~ *w por.* *tłusti jak jaźvec Koc SKoc II 54*; *niski, gruby jak jaźwiec lip 5*; *dres śe jak jaźvec ośw 3*; *żżes śe jak jaźvec miel 16*; *Drze się jak jaźwiec (nie jak bor-cuch) boch 9*; *że śe jag jaźvec jas 2*; *dże śe pšeraźliwé jak jaźvec. Śmieje się jak jaźwiec lim 20*; *Śmiał sie [topielec] jak jaki jaźwiec myślen ME VI 70.*

2. 'żbik (*Felis silvestris*)': *Cieszyn 3 [Cz]*; *n-sqd 2.*

3. 'ryś (*Lynx*)': *myślen AJPP 214*; *n-sqd jw.*

4. 'świstak (*Marmota*)': *Świstak, inaczéj zwą tu to zwierzę: jaźvec lim RWF VIII 245.*

5. 'chomik europejski (*Cricetus cricetus*)': *gliw SGŚ XIII 131.*

6. 'ptak, prawdopodobnie sowa': *jaźvec – duży, nocny ptak, krzyczący głośno, dzieci się nim straszyc gor 2.*

7. 'krzew mający kolce, podobny do ligustru': *łow PF XIV 359.*

8. 'o ograniczonym umysłowo, niepojętym człowieku, też jako wyzwisko': *ty jaśfcu koziel SGŚ XIII 131*; *Ty jaźwiecu boch 9*; *oχ, ty jaźvecu! gar 2.*

Frazeologia: *siedzieć jak jaźwiec (w dziurze, norze) 'przebywać samotnie w jakimś pomieszczeniu, stroniąc od ludzi': śeżiż jag jaźvec koziel SGŚ XIII 131*; *uena so sezi jak jōcz v zuře Kasz Ram 65*; *Siedzi jak jaźwiec w norze opol MPTL XV 1 s 105*; ~ *wracać się jak jaźwiec do swojej jamy '?': tam wracał są jak jaźc do sw^ooje jamə Kasz LPW I 323.*

Geografia: *Wyraz w zn 1 notowano na Śl, w Mp pd i zach, na Maz pd-zach, na Kurpiach i w Łomżyńskim, w Wp oraz na Kasz.*

EP

JAŹWIECOWY 'przym od jaźwiec w zn 1': *Ulubionem lekarstwem [...] są także rozmaite sadła, jak oto: psie, niedźwiedzie, lwie (!), jaźwiecowe (borsucze), które zarówno dobrze robią używane wewnątrz, jak i zewnątrz kal Wiśła III 285.*

EP

Jaźwiec zob. **JAŹWIEC**

Jaźwierz zob. **JAŹWIEC**

Jaźwiez zob. **JAŹWIEC**

Jaźwin zob. **JAŚMIN**

Jaźwinek zob. **JAŚMINEK**

JAŹWINIEC 'krzew mający kolce, podobny do ligustru': *łow PF XIV 359.*

EP

JAŹWINY *podano w lm 'tereny podmokłe; bagna, mokradła': czar SO XIV 84.*

EP

JAŹWIOWY 'związany z jaźwcem – borsukiem': Jaźwiowe sadło kut PF V 751.

EP

I. Jaż zob. JAŹ**II. Jaż zob. AŹ**

JAŹDŹ *Formy*: typ jaszcz: Mr i Wr KonfPom 144; świec 4; wej LPW I 323; ~ typ jażdż: olsz SGOWM III 80; ≈ D Im jażdż: Kasz LPW I 323.

Znaczenie: 'ryba': **a.** 'jazgarz (*Gymnocephalus cernua*): jašč to je żaruočna riba jak okoń. ma duży uęp, ʰostre skšela. jašč je jašnejši jak okoń *st-gdań* 9; ioźże – take kolunce, ʰońi, sō maue, ale su i duże olsz SGOWM III 80; iozż jes maluško, ale mocno smacno ryba [...] (mamy) stinke, jażza; to su take nieduze rypki, zoŭto wyglondajo i zoŭcuno ryba z ʰokuńem, ale v vykstaŭtowańu jes jenso *mrqg jw*; jażż ma gřebań na věřxu *Koc SKoc II* 54; f ko-sydovim jažože sō jašče *świec* 4; z okunkov je dobra polěvka, ale z jażżov ješ lepsā *Kasz S II* 89; *pszcz SGŚ XIII* 132; *Szczepanowice-Opole jw*; *dział SWM X m 3 s 13*; *olec jw*; *etc jw*; *giż jw*; *pis jw*; *szczyc jw*; *nidz jw*; *Mr i Wr KonfPom 144*; *resz SWM X m 3 s 13*; *ostródz jw*; *tor AJK VII m 308 s 65*; *byd jw m 308*; *sęp-kraj jw*; *n-miej SWM X m 3 s 13*; *tcz AJK VII m 308 s 65*; *szt GMalb II I s 142*; *kwidz jw*; *chojn AJK VII m 308*; *kościar jw*; *byt jw*; *kar jw i s 65*; *Gdynia jw m 308*; *wej LPW I 323*; *Kasz jw*; **b.** 'jaż (*Leuciscus idus*): *chojn* 3; *byt* 2. EP

JAŹDŹEK 'zdr od jażdż w zn a': *pszcz SGŚ XIII* 132; *kar AJK VII s 65*. EP

JAŹDŹEWSKI rz 'człowiek lubiący podróżować': našim jażżevsćim χcaue syn iezżac p'ue s'wece, a t'erōskyn kuęt mze za niχ robił. najō jażżevskō je ju tū *wej S II* 87. EP

JAŹDŹOWY 'przym od jażdż w zn a': jażżevy mřost ['ikra'] *Štup LPW I* 303. EP

JAŹDŹÓWKA 'sieć zastawna na jażdże – ryby': χcemō le zis jażżovkā

zastaVIC *Kasz S VII* 106; *kościar LPW I* 303. EP

JAŹDŹYC (SIĘ) 'wywoływać, wzmacniać ropienie; jątrzyć': jażżāca (rana) krot *PKJP VIII* 66; *rawic jw*; *gtń jw*.

Jażdżyć się 'o ranie: nie goić się, ropieć; jątrzyć się': *Gtń Boj* 58. EP

Jaże zob. AŹE

Jażej zob. AŹEJ

Jażgier zob. JASKIER

Jażle zob. AŹLE [*Supl.*]

Jażli zob. AŹLI [*Supl.*]

Jażmin zob. JAŚMIN

Jażowina zob. JEŹOWINA

Jażurowy zob. AŹUROWY

Jażwiec zob. JAŹWIEC

Jażyna zob. JEŹYNA

Jaćh zob. NIUCH

Jaćhać zob. NIUCHAĆ

Jaćzmięń zob. JEĆZMIĘŃ

JAĆ (SIĘ) *Formy*: typ jeć (się) [jyc (są)]: *wej LPW I* 320; *Wej S II* 110; *Kasz pn-zach LPW I* 320; *Štup jw*; ≈ 1 os lp czprysz: imię się: *kras Wiśła XVI* 763; jmie się: *koniń* 14; *wqg PKJ XVI* 157; ~ 3 os lp czprzesz ż jała się: *opol ZNUJ* 18 s 48.

Znaczenia: **1.** 'przystąpić do działania; zacząć, rozpocząć': Nō i Gustlik jōn wiertać te dziury *opol ŚmKl* 16; jōn skokać 'złocić się, awanturować' *n-tar* 17; *Matka* [...] koło niego jyna zajyzdzać ji tyrkotać mu *N-tar ME III* 156; no, jak še joł gościć bił 6; jina še śmoć *lub* 21; *ciesz BMJP XIV* 22; *koziel ŚmKl* 15; *oles jw* 25; *brzes-śl jw* 77; *Łań ME VI* 332; *puław LL XVIII* 3 s 63; *kościar Brzez* 132; *krot* 6; *gtń PKJP VIII* 51; *pog Kościar, Chojn i Byt S II* 110; *Kar jw*; *Kasz pd LPW I* 323; *Oksywie-Gdynia jw*; *wej jw* 320, 323; *Wej S II* 110; *Kasz pn-zach LPW I* 320; *Kasz wsch jw* 323; *Štup jw* 320.

2. 'chwycić, złapać kogoś lub coś': *Kasz pd jw* 323; *Oksywie-Gdynia jw*; *wej jw* 320; *Kasz pn-zach jw*; *Kasz wsch jw* 323; *Štup jw*.

3. 'o chorobie: opanować, zaatakować kogoś; chwycić': tag me kašel jōn łow PF XIV 360; łącz PJPAN 37 s 350.

Jąc się 1. 'zacząć zajmować się czymś, zacząć coś robić, wziąć się do czegoś': żeby• se jōn jaki roboty, toby żyći ci veselše byuo ryb 13; ny ýym, cego se mōm teraz jūńc lubl 1; Jyna sie kraš n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 390; Nie ściérpiém, jak-by ta gdakula Kaška jéna sie pyskować na moje famieléjom N-tar ZborŚ 136; Ale po śmierci łojców jun sie Wawrzek łozglundać za swoju gospodynju puław LL XVIII 3 s 63; cegu by se cwoveg nie jōn, to fšystko leći z rońk łącz PJPAN 37 s 350; jōńz_by se jaki roboty, a jō tak śadłam i seže Brzozów; fšyści se jeńi (mówić) tešcova ryp 2; niż ME VI 182; iž 14; [pśn] Mr PF II 573; olsz SGOWM III 81; złotow B II 33; st-gdań 9; pog Kościer, Chojn i Byt S II 110; Kar jw.

2. 'wziąć coś, tknąć się czegoś': Zacytoł kotlice z dukotami, coby kozdego pokorało śmierziom lebo horościom, abo i seliniejakim niesczęściem, fto by sie ik jon przez prawa N-tar ZborŚ 135.

3. 'o czynnikach zakłócających równowagę fizyczną i psychiczną: opanować, zaatakować kogoś, ować kimś; chwycić': Moja frejyrecko, byś me nie otruła, By ce se nie jyna cigińska natura N-tar ME III 90; zebý ta klōntfa go se jéna, to jus ōn bý dawno pšepat ostroł 9; „Suchoty imą go się”, a chory wyzdrowieje tuk Was 224; ta je strašna, zebə sa jě rek nie jōł Kar S II 110; mław 1.

4. 'zając się ogniem, zacząć się palić': cesto se połi, a jak se roz jeno, to se spofiuo sežžešōn χαυρ, цага strōna se spofiuo sand 13; a tu uš se jano. uš se paliuo st-gdań 13.

5. pśn 'związać się z kimś, czasem narzucając swoje uczucia': a tyż mi se jōua jag voda kamýna opol ZNUJ 18 s 48;

Dyna ino dyna Cegóz já sie jéna: Cy bucka, cy jedle, Cy kochanku ciebie n-tar Zaw 81; Ty zeš mi sie jina jak zimia kaminia opocz MPTL VII 274; Jęlam sie, jęlam chłopca niestałego biel-podl Wista XVII 601; tar-nob MPTL XXVI 75; kras Wista XVI 763; kut jw VIII 505; wołom Maz III 255; kęp ME VIII 114; lip Pozn III 199.

6. 'zacząć stosować wobec kogoś jakieś środki; wziąć się, zabrać się do kogoś': To jakby sie jon [chłop] do mnie [do wilka], to już i mnie ni ma kras Wista XIX 415.

Frazeologia: mieć się co jąc 'coś posiadać': jōm iešče mōm šě c^oe jōńc złotow B II 33; ~ nie dać się jąc 'nie dać się przekonać': prošuū g^o, zeby m^uk pšejęzaž bez jęg^o plac, ale se nie dou jōńc gor 4; ~ nie mieć się czego jąc 'znaleźć się w trudnej sytuacji': ni nau se cego jōńc i pšedaū tēgo kōna ostroł 9; łącz PJPAN 37 s 350; gar Zb VIII 311; mław 1; ok Przasnysza Chetch II 50; ≈ (coś) się nie jmie (czegoś) 'coś nie zadziała na coś, coś nie ulegnie czemuś': uoģiń se nie jme tegu koniń 14; wąg PKJ XVI 157; ~ (kogoś) się żarty jęły 'ktoś zażartował, spłatał figla': Ale go sie żarty jęny, i wywaluł kozuch tamtęgo na węgle Ciech Wista XVI 728. BG

JĄDERKO *Forma*: typ ziąderko: kroś 2; radomsz RŁTN XXXI 215.

Znaczenia: 1. *ekspr* 'gruczoł płciowy męski u ludzi i zwierząt': jōndro, a defikatni junderko kras 3.

2. *ekspr* 'gruczoł mleczny w wymieniu owcy': Nie wolno było owiec puścić [przez brudną wodę], ba kajsik krajami obegnać, coby sie nie chytały pote na skórce, na tyk, wiys, jonderkach, boloki n-tar KąśPodh IV 292.

3. 'pestka w różnych owocach, warzywach, np. jabłkach, śliwkach, porzeczkach, borówkach brusznicach, dyniach, ogórkach, zwykle mała': Jonderko || ziorko

w jabku *n-tar KąsPodh IV 292*; junderka v japku wiel 7; ryb *SGŚ XIII 132*; bił *Pelc III s 121 m 15*; gar 15; biał-podl *Pelc III s 121 m 15*; Słup *LSW I 407*.

4. 'nasiono w łusce, pestce owocu': òn gryże kostki ze śliv i iy te jònderka. żeći rade jezòm jònderka ze suònećnika ryb 13; lipa naśyń očšymo. f taki skorupce jondro, jonderko jes *zaw I*; un rozgryza pestki, bo jemu jonderko barzo smakuje *bial-podl I*; miel *AWK IV 521*; tarnob *jw*; niź *jw*; kras 3; kras 12; jęd *AWK IV 521*; radomsz *RŁTN XXXI 214, 215*; włosz *AWK IV 521*; kozien *jw*; opocz 3; wiel *RŁTN XXII 254*; raw-maz *jw*; łuk *AWK IV 521*; Kasz *S II 111*.

5. 'ząbek czosnku': kroś 2.

6. 'dziewczynka, młoda kobieta drobnej budowy ciała': Joderkło – dziopa drobniutko *lim 15*. BG

JADERNY 1. 'ściśły, sprężysty; jedrny': jònderny mýso *strzel-opol OIW 76*; niem *SGŚ XIII 132*.

2. 'rześki, zdrowy, zahartowany': opol *jw*. BG

JADRECZKO *Forma*: typ jateczko: koniń 14.

Znaczenie: 'jaderko w zn 3 (zob.)': jontečka z japka zasażimy, to nom urosnom jabuunki *jw*. BG

JADRKO 1. 'jaderko w zn 3 (zob.)': żarno bukove jes f takiχ jontřkaχ *sier 5*; jontřko || jontko. vysuše te jontka ji zjiemy *łęcz PJPAN 37 s 350*; jontkuv z bańi nie tšeba marnovaż, ino vysuśyż na nośiñe koniń 14; kęp 4; sier 3; łódz 2; tur 14; Gdańsk.

2. 'jaderko w zn 4 (zob.)': ze śřirka jontřka *sier RŁTN XXII 254*; żećoki ñeroz rostokujum pestki i vycuñgañum juntka *kal 24*; *Opol wsch ZWr VI 100*; *p-tryb RŁTN XXII 254*; *sier jw*; *rawic AJŚ II s 68*.

3. 'kietek [?]': to jòntko spleśñeje *śrm 8*.

BG

JĄDRO *Formy*: typ jędro: częs *AJŚ II m 237*; poz *AJW IX s 52*; ~ typ zjadro: radomsz *RŁTN XXXI 215*.

Znaczenie 1. 'gruczoł płciowy męski u ludzi i zwierząt': jondro, a dełikatni junderko *kras 3*; koźdi χuop ma dwa jøndra *szt GMalb II I s 142*; výžñi mu tē jòjdra (jajã, jajca) *łotow B II 27*; míośoż, jag míośy, to vyimuje jøndra *koniń 14*; *opocz 3*.

2. 'gruczoł mleczny w wymieniu owcy': To jakbyś jom scisnół od razu mocno, to byś jyj ozpucył skórtot ['wymię']. Jondra byś jyj ozgniół w środku *n-tar KąsPodh IV 292*.

3. 'pestka w różnych owocach, warzywach, np. jabłkach, śliwkach, porzeczka, borówkach brusznicach, dyniach, ogórkach, zwykle mała': jodra v japku, v grušce *lim 16*; nie jiz jabueg z jądramy, b^o ce beže bžuy b^ol^oaj. ja straiñe lube jądra z bańi *dąb-tar 5*; v vyñgerkaχ jondra sy nie čšymom *wiel 6*; jøndro f ślifce, v japkaχ pestka *gar 20*; cervone jagody, take jøndra so, tfarde *nidz SGOWM III 81*; bžat ma jøndra abo pestki *tcz 3*; *Cieszyn [Cz] AJŚ II s 68*; *ciesz SGŚ XIII 132*; *pszcz jw*; *ryb jw*; *strzel-opol OIW 76*; *opol PJPAN VI 40*; *lubl SGŚ XIII 132*; *Śl AJŚ II s 68*; *Orawa [Sł] KąsŚl II I s 390*; *n-tar [Orawa] jw*; *myślen PJPAN 11 s 63*; *rzesz 8*; *krak PJPAN 11 s 63*; *miech RŁTN XXII 254*; *miel AWK V 644*; *bił Pelc III s 121 m 15*; *częs AJŚ II m 237*; *kłob jw*; *radomsz RŁTN XXII 254*; *chłm Pelc III s 121 m 15*; *włod jw*; *lubar jw*; *puław jw*; *p-tryb 8*; *łuk Pelc III s 121 m 15*; *bial-podl jw*; *siem jw*; *giż SGOWM III 81*; *wej 3*; *Słup LSW I 406*.

4. 'nasiono w łusce, pestce owocu': f tym ožeχu jøndra nie byže, bo je leki *ryb 13*; vyskšybło še te jøndra (owoców głogu) i to še iy, to take uomaržnynte, to dobre *włosz 4*; ożyxy laskove te skarupe mañom grube. to še jondro nazyvo f śrotku. s tego jøndra kaśtanowygo prosek roboom do

prańo zaw 1; Cieszyn [Cz] Kell 187; pszcz SGŚ XIII 133; n-tar KąsPodh IV 292; lim 16; boch RŁTN XXII 254; miech jw; dąb-tar AWK IV 521; miel jw; kolb jw; tarnob jw; hrub 4; sand AWK IV 521; jęd jw; radosz RŁTN XXII 254; kiel AWK IV 521; koniec jw; itż jw; lub 6; rad RŁTN XXII 254; opocz 3; p-tryb RŁTN XXII 254; wiel jw; grój AWK IV 521; gar jw; radz-podl 6; Kasz S II 111; ~ w przysł: Trzeba zgryźć orzech, gdo chce zjeść jondro OndrPrzysł 208; kto chce jodro zjesc, m^uśy uořex překasac Kasz LPW I 323; ořex m^a cvardq skorapa, ale za to jodro m^a smacne Kasz S II 111.

5. zb 'zboże, ziarno': dobre jodruo – czyste ziarno, zboże Lim.

6. 'spichrzowa część cebuli': klucz SGŚ XIII 133

7. 'rdzeń pnia drzewa': jondro || serce Spisz [Sf] PKJP IX 3 m 336.

8. 'końcowa część zamykająca ujście sieci ciągnionej; matnia': poz AJW IX s 52.

9. 'żądło żmii': srm 8.

10. 'to, co najważniejsze, istota rzeczy': f ty ny ma żoudnygo jondra koziel SGŚ XIII 133; opol jw. BG

JĄDROWATY 'z dużą ilością pestek': Stup LSW I 406. BG

JĄDROWY 'zawierający pestkę': Stup LSW I 406. BG

JĄDRUCHNO *Forma*: typ jątuchno: koniń 14.

Znaczenie: ekspr 'jaderko w zn 4 (zob.)': Ješč¹ jontuřna f suumecńiku byyy malutke, to juř gu żečary zervaay jw. BG

JĄDRUSZKO *Forma*: typ jątuszko: koniń 14.

Znaczenie: ekspr 'jaderko w zn 3 (zob.)': tšuskofka mo take maluřne jontuřka i tak sřyřajom v zymbař jw. BG

JĄDRZKO 1. 'jaderko w zn 3 (zob.)': ty jōńčka uot fyrziřōv mi ne vyčepujće koziel SGŚ XIII 132; strzel-opol OIW 202;

opol PJPAN VI 40; oles SGŚ XIII 132; brzes-śl jw; syc AJŚ II m 237; Śl jw s 68; wiel PKJP X 70; kęp jw; tódz 4.

2. 'jaderko w zn 4 (zob.)': sier RŁTN XXII 254; tas jw; gtn AJŚ II s 68; lesz jw.

3. 'ząbek czosnku': opol ZNUJ 18 s 48. BG

Jądrznie zob. **JĘDRNIE**

Jądrzny zob. **JĘDRNY**

Jądrzyć się zob. **JĄTRZYĆ (SIĘ)**

JĄDRZYSTY 'z dużą ilością pestek': stup LSW I 407. BG

JĄKACZ 'człowiek, który się jąka': i ty za takig^o jākāca vyř^oořis dąb-tar 5; jāk to še muvi – jōkac || jōkaua kiel 22; prud SGŚ XIII 133; n-tar KąsPodh IV 293; n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 390; lim 23; brzes-mp 8; boch 19; kolb 2; itż 4; opocz 17; raw-maz PIJP XXVIII m 112; grój jw; gar AGM IX m 436; sied jw; miń-maz PIJP XXVIII m 112; gr-maz AGM IX s 114; wołom jw m 436; węgr PIJP XXVIII m 112; wys-maz jw; os-maz jw; pułt AGM IX m 436; [rzd] mław 1; przas AGM IX m 436; mak-maz jw; ostroł PIJP XXVIII m 112; koln jw; tom jw; białos jw; graj jw; aug jw; suw jw; giż 12.

Por. **JĘKACZ** BG

JĄKAC 'o bydle: zanieczyszczać odchodami': n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 390; myślen PJPAN II s 81. BG

JĄKAC (SIĘ) 'mieć wadę mowy polegającą na przerywaniu wymawiania sylab, słów i zdań, powtarzaniu głosek': ryb SGŚ XIII 133.

Jąkać się 1. 'jw': čyřko go byyo rozumec, tak še jōńkōu ryb jw; Kiedy mój brat sie zacon jonkać, to stwierdziyli, ze sie zlonk psa od sonsiada, ze sie to przeto zacon jonkać n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 390; usedby, uadny řes řuopāk, tylk^o še strařne jākā dąb-tar 5; jōńkā še – začinā še włosz 4; pšelekua še cegožⁱ dlotego tero^o še tag baržo jōko koniec 12; jōnkavy, to še

ionka, a momot, to jak się zaczyna v mové siem 3; muvum, że jag bije się żećoka po plecach, to się puźni junko kal 24; stefan się nie ionkou, ino troje začínou, jag za pryntko χcou muvic koniń 14; on są mocno jokã pog Kościer, Chojn i Byt S II 111; ciesz SGŚ XIII 133; pszcz jw; ryb jw; rac jw; koziel jw; gliw jw; tar-gór jw; strzel-opol jw; niem jw; opol jw; lubl jw; oles jw; klucz jw; syc jw; gór [Brześć Bruś] PorJ 65 s 147; n-tar KąśPodh IV 293; Orawa KąśSł II 1 s 390; żyw ZarPog 14; myślen PJPAN 11 s 285; lim 16; gor 3; kroś 9; rzesz 8; krak PJPAN 11 s 285; miech RŁTN XXII 254; kolb 2; niź RŁTN XXII 254; hrub 4; kras 3; kraś 1; sand 6; piń 2; kiel 22; itź 4; rad RŁTN XXII 254; opocz 3; wiel 6; brzez RŁTN XXII 254; łęcz PJPAN 37 s 350; łow RŁTN XXII 254; raw-maz jw; gar 20; tuk 12; bial-podl 1; sied 6; miń-maz 1; płoc 4; mław 1; ostroł 9; giź 12; olsz SGOWM III 81; n-tom 2; włoc 4; lip 2; ryp 4; złotow B II 33; Koc SKoc II 58; tcz 3; Kar S II 111.

2. rzd 'mówić niepewnie, co chwilę przerywając': co się tag_ionkos, jagbyś klöska pouknön lubl 1; ön, jak χce ocygańić, to się srömota ionko ryb 13; jokã się ze zyości kiel 22; Kiebyś się dobrze nauczuł, tobyś się tak nie jąkał, jek się ciebie szulnistrz pyta olsz SGOWM III 81.

Por. JEKAĆ (SIĘ) BG

JAKADŁO 'jąkała w zn 1 (zob.)': rzesz 8. BG

JAKAJŁA 'jąkała w zn 1 (zob.)': Lublin PF IV 202. BG

JAKAJŁO 'jąkała w zn 1 (zob.)': opocz RŁTN XXII 254; bial-podl 4; wys-maz 2; sokól PIJP XXVIII m 112; suw jw; Lit K II 242. BG

JAKAJTYS 'jąkała w zn 1 (zob.)': płoń AGM IX s 115. BG

JAKAL 'jąkała w zn 1 (zob.)': rad AGM IX m 436; opocz RŁTN XXII 254; łęcz PJPAN 37 s 350; gar AGM IX m 436;

sied jw; wołom PIJP XXVIII m 112; bial-podl jw; pułt jw; łom jw; białos jw; sokól jw. BG

JAKALEC 'jąkała w zn 1 (zob.)': n-dwor PIJP XXVIII m 112; wys-maz jw; mław AGM IX m 436; ciech jw. BG

JAKALSKI 'jąkała w zn 1 (zob.)': płoc AGM IX s 115. BG

JAKAŁ 'jąkała w zn 1 (zob.)': opol SGŚ XIII 133; zaw RŁTN XXXV 90. BG

JAKAŁA 1. 'człowiek, który się jąka': stary iõkaua i synek iõkaua, jak začnõm godać oba ze sobõm, to i skõńczyź nie umõm ryb 13; ta ionkaua bidno ni może niź vom povezić, bo się ionko łęcz PJPAN 37 s 350; Co z takim jąkałą chcesz się żenić? olsz SGOWM III 81; un jez iun-kaua, bes to taki maumuvny kal 24; iõkaua ma lixo na šueće tcz 3; Cieszyn 2 [Cz]; ciesz 15; pszcz SGŚ XIII 134; rac jw; koziel jw; Ruda Śl jw; strzel-opol jw; opol jw; lubl jw; klucz jw; syc jw; n-tar KąśPodh IV 293; n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 390; kroś 2; rzesz 8; brzes-mp 18; boch 9; ośw 3; kolb 3; tarnob 10; piń 9; zaw RŁTN XXXIII 94; radomisz jw XXII 254; kiel jw; koniec jw; itź 4; lub 14; rad RŁTN XXII 254; opocz jw; wiel 6; brzez PIJP XXVIII m 112; kut jw; łow jw; Maz AGM IX m 436 s 114, PIJP XXVIII m 112; Podl PIJP XXVIII m 112; suw 3; koniń 14; lip 1; tor 5; złotow B II 33; pog Kościer, Chojn i Byt S II 111; Kar jw.

2. 'człowiek, który opowiada niedorzeczności, plecie głupstwa': pszcz SGŚ XIII 134.

Por. JEKAŁA BG

JAKAŁKA 'kobieta, która się jąka': iõkauka juś_śa nē uożani tcz 3. BG

JAKAŁO 'jąkała w zn 1 (zob.)': bial-podl PIJP XXVIII m 112; siem jw; os-maz AGM IX m 436; ciech jw. BG

JAKANIE 'mówienie niepewne, z przerwami': jak suyśã tfoji iõkańi, to juź

ým, že mé chceš ošyžić ryb 13; lubl 1; radomsz RŁTN XXII 254; Koc SKoc II 58.

BG

JĄKAS 'jąkała w zn 1 (zob.): ðn še iõňka, iõňkas, dwa iõňkase mraq SGOWM III 81; ostroł PIJP XXVIII m 112 s 43. BG

JĄKAT 'jąkała w zn 1 (zob.): grój AGM IX s 115. BG

JĄKATA 'jąkała w zn 1 (zob.): iokata ś ñeg^{no} – ñe vyrozumiće g^{no} piñ 2. BG

JĄKATY 'taki, który się jąka': tyn ie iõňkaty, ze ñe iże do požuntku pogoudać opol SGŚ XIII 134; Jonkate dziecko n-tar [Orawa] KqśŚ II 1 s 390; On byu troxa iuňkaty kras 7; iõňka śi, bu jest iuňkaty hrub 3; n-tar KqśPodh IV 293; wad 6; gor 3; jaros 3; rzesz 13; opat 13; [rzd] tuk 12; ostroł 9.

Jąkaty w użyciu rz 'jąkała w zn 1 (zob.): iuňkaty ñi może vymoúać, zaiuňko še kras 3; iukaty iuko še gar 20; boch 9; rzesz 8; tarnob 5; kras 1; sand RŁTN XXII 254; opat jw; piñ 9; kozien RŁTN XXII 254; Maz pd AGM IX m 436 s 114; Maz pn-wsch jw; Podl PIJP XXVIII m 112; Bukowina [Rum] JP XLVI 126.

Por. **JĘKATY** BG

JĄKAWA 'jąkała w zn 1 (zob.): wołom AGM IX s 115; białos PIJP XXVIII m 112. BG

JĄKAWICZNY 'taki, który się jąka': n-tar 21. BG

JĄKAWIEC 'jąkała w zn 1 (zob.): sied AGM IX s 115; siem PIJP XXVIII m 112; biel-podl jw. BG

JĄKAWY 'taki, który się jąka': un muśi iõňkavy troxe bial-podl 1; n-tar ZborŚt 136; ostroł 9; białos Kudz 152.

Jąkawy w użyciu rz 'jąkała w zn 1 (zob.): iñże ten iõňkavy, to še tak pšezýva, a iak ñe chce še dokućeć, to še poýe začina še abo iõňka še ostroł AGM IX s 114; zaiõňkuje še, iõňka še, iõňkavy sied 6; miñ-maz AGM IX m 436; Otwock jw; węgr PIJP

XXVIII m 112; wołom jw; sok-podl jw; siem jw; os-maz jw; pułt jw; ostroł AGM IX m 436; koln jw s 114; łom jw m 436; graj jw.

Por. **JĘKAWY** BG

JĄKIEL 'jąkała w zn 1 (zob.): mak-maz AGM IX m 436; ostroł jw; koln jw. BG

JĄKIELEC 'jąkała w zn 1 (zob.): mław AGM IX m 436; przas PIJP XXVIII m 112 s 43. BG

JĄKNAĆ 1. 'powiedzieć coś niepewnie, z zawahaniem, przerywając': uõñ coś ukkriva, bo tak coś iõňknõu tcz 3.

2. 'wydać jęk': Jek zleciãł z mitfachu ('rusztowania nad klepiskiem') na klepsisko, ani nie jãknãł ji dłuogo ni móg przyść do siebie olsz SGOWM III 107.

3. 'uderzyć kogoś bardzo mocno': iagby go iõknõn pãukõm, toby še zarãz vyk^{no}opyrtnõn myślen PJPAN 11 s 254; krak jw.

Por. **JĘKNAĆ** BG

JĄPA [?] 'wyrób garmażeryjny zrobiony z kaszy i krwi zwierzęcej; kiszka kaszana': kaśanka, kiśka, dawniej iõpa, iõpy se kupiũ lub 2; lubar Pelc III m 96; puław jw. BG

Jąsło zob. **DZIAŚŁO**

Jąteczko zob. **JĄDRECZKO**

JĄTER *F o r m a*: typ jater: Wej S II 86. *Z n a c z e n i e*: 'pryszcz, krosta, czyrak': jw. BG

I. JĄTKA 'przetyk u zwierząt': iõntka Łow PF XIV 360. BG

II. Jątko zob. **JĘTKA**

JĄTORZYĆ SIĘ 'jątrzyć się w zn 1 (zob.): iunťsy še || iuntoży še tor 5; ryp 4. BG

JĄTREW 'żona brata': Lit K II 242. BG

JĄTRO *F o r m y*: typ jatro: Wej S II 86; Słup LPW I 323; ~ typ jadro: byt jw 322.

Z n a c z e n i a: **1.** 'pryszcz, krosta, czyrak': mec iõtra na soße pog Kościer, Chojn

i *Byt S II 111*; nie věm, skōd jā tō jātřo dostāł na gābe *Wej jw 86*; takē jātřo b^oolý barzo *Słup LPW I 323*.

2. 'gęsta, żółtawa lub żółtozielonkawa ciecz o nieprzyjemnym zapachu, gromadząca się w tkankach na skutek procesów zapalnych; ropa': *byt jw 322*. BG

JĄTROWATY *Forma*: typ jątrowaty: *Wej S II 86*.

Znaczenie: 'pokryty pryszczami, krostami, czyrakami': jātřovatā tvář *jw*. BG

JĄTRÓWKA *Formy*: typ jątrowka: *bl SW II 150*; ~ typ jątówka: *bl jw*.

Znaczenie: 'żona brata': *bl jw*. BG

JĄTRZA *Forma*: typ jętrza: *Słup LSW I 399*.

Znaczenie: 'ropiejący, niegojący się wrzód na ciele': *jw*. BG

JĄTRZEC (SIĘ) *Formy*: typ jętrzeć się: *Słup LSW I 395*; ~ typ jątrzeć: *kar LPW I 323*; ~ typ jętrzeć się: *Słup LSW I 399*.

Znaczenie: 'o ranach, wrzodach itp.: ropieć, nie goić się': ta rāna jātři *kar LPW I 323*; *Kasz Hilf 166*; *Słup LSW I 395*.

Jątrzyć się 'jw': *Słup jw 399*. BG

I. JĄTRZNICA *st Forma*: typ jętrznica: *kras 3*; *lubar PF V 753*; *gar AWK IV 545*; *sulech OlChw 24*; *Kasz LPW I 304*; *Słup jw 315*.

Znaczenie a: 1. 'wyrób garmazeryjny': a. 'zrobiony z kaszy i krwi zwierzęcej; kiszka kaszana': farbā (ze świni) uapō do jākęgo gřota, berō letke, votřobę, šleżone i kasę, napyχajō jęlyta grube i robō jōtšničę. jōtšniča to je kiska s kasy tatarcany *kolb 2*; jōčńi ca stare, dziś kišk a niž 5; te kiški naževane to kašu, to nazývaju šę jęňčnica *kras 3*; *miel AWK IV 545*; *tarnob jw*; *bił Pelc III m 96*; *zam jw*; *kraš jw*; *iłž AWK IV 545*; *lub Pelc III m 96*; *włod jw*; *lubar PF V 753*; *puław Pelc III m 96*; *kozien AWK IV 545*; *gar jw*; *łuk jw*; *radz-podl Pelc III m 96*; *sulech OlChw 24*; b. 'zrobiony

z mielonych podrobów, głównie wątroby; kiszka wątrobiana': *Cieszyn [Cz] SĞŚ XIII 134*.

2. 'ropiejący, niegojący się wrzód na ciele': *Kasz LPW I 304*; *Słup jw 315*.

BG

JĄTRZNICOWY *Forma*: typ jętrznicy: *kras 3*.

Znaczenie: 'o jelicie świni: takie, które może być osłonką dla kiszki kaszanej': kiški so ve šfīni kełbašane, te vēšše, a šerše, take fałiste, take véncy pofaldovane, to jęňčnicove nazývaju *jw*. BG

JĄTRZNICZANKA 'wyrób garmazeryjny zrobiony z kaszy i krwi zwierzęcej; kiszka kaszana': jūňčnicanka – gruba kiχa *kras 12*. BG

JĄTRZNIĆ (SIĘ) 'ropieć': jōňčnić, jōňčńi, jōňčńōm *ryb 13*.

Jątrznąć się 'o ranach, wrzodach itp.: ropieć, nie goić się': bolok še mu jōňčńi i nie χce še gojic *ryb 13*. BG

JĄTRZNIK *Forma*: typ jętrznik: *Słup LPW I 315*.

Znaczenie: 'ropiejący wrzód na ciele': *jw*. BG

JĄTRZNY 'o ciele człowieka: skłonne do ropienia': χto mā jōčne čauo, muši barzo uvvazać, zeby do kalycfta nie pšyset *rzesz 13*. BG

JĄTRZYĆ (SIĘ) *Formy*: typ jętrzyć (się): *kościer LPW I 315*; *Kasz pd-wsch jw*; *Kasz pd-zach jw*; *Kasz zach jw*; *kar jw*; *Kasz śr jw*; *Wej jw*; *wej 3*; *Kasz Ram 65*; *słup MPKJ VI 200*; *Słup LSW I 399*; ~ typ jątrzyć się: *Kasz S II 86*; ~ typ jętrzyć: *Słup LSW I 395*; ~ typ jutrzyć (się): *byt I*; *Osowa-Gdańsk LPW I 324*; *Kar S II 114*; *Wej pn-wsch jw*; *Wej jw*; ~ typ jądrzyć się: *chojn 7*; *kar LPW I 304*.

Znaczenie a: 1. 'wywoływać, wzmacniać ropienie przez zabrudzenie, nieumiejętne leczenie': Nie jātřij rany, bo sie ci nigdy nie zagoji *Cieszyn 4 [Cz]*; ty nie

jąćš ty rany, zeby ci se nie zapapraua dąb-tar 5; białos 1.

2. 'o ranach, wrzodach itp.: ropieć, nie goić się': stuži || jūtši byt 1; Słup LSW I 395.

3. 'swędzieć': słup MPKJ VI 200.

4. 'patroszyć': na tym stouku se beże jōčšyuo (o kurze) klucz 1; ryb 13.

5. 'drażnić kogoś, usiłować wywołać nieporozumienie, bójkę czy kłótnię, wzbudzać gniew, niezadowolenie, wzburzenie': tag jōntšom tyg luži lubl 1; juntšum, a nie χcum se uspokoić rad RĚTN XXII 254; zamaz zaąagożić, to un ješče jontšy łecz PJPAN 37 s 350; n-tar KašPodh IV 293; siem 1; białos 1.

Jątrzyć się 1. 'o ranach, wrzodach itp.: ropieć, nie goić się': jańe šě naueđ (uszy po przekłuciu) barzo dluogo jōntšyły, bōtały jo, jōntšyły se jej jaros 1; jontšy se – sliwi se rana przew 3; dovni χlyp uopletly pa-ienčyno i pšyuozyly na rane, nie jontšyuo se kolb 2; kolano mu se jontšy. nie χce se mu zagojić ta rana, jino se tag jontšy łecz PJPAN 37 s 350; jagby pšekuy (pecherz na nodze), zaro to se jontšy tor 3; mne nie goji-uo se cauo, me jōčšyuo se wolsz 7; rana še jōntši, može bic zatrucé křfji szt GMalb II 1 s 142; me sa v palcu jutri Kar S II 114; ta rena jutri sa ju barzo dovnō Kasz Ram 65; ryb 4; strzel-opol OIW 76; niem SGŚ XIII 134; opol jw; lubl jw; oles jw; kroś 5; koniń 14; włoc 4; lip 4; złotow B II 33; Osowa-Gdańsk LPW I 324; chojn 7; kościer LPW I 315; pog Kościer, Chojn i Byt S II 111; Kasz pd-wsch LPW I 315; Kasz pd-zach jw; Kasz zach jw; kar jw 304, 315; Kar S II 114; Kasz śr LPW I 315; wej 3; Wej LPW I 315, S II 114; Kasz S II 86; Słup LSW I 399.

2. 'o morzu: burzyć się': moře sa jutri Wej pn-wsch S II 114.

3. 'złościć się, gniewać się': on sa jaž gotujā, tak on sa jutri Wej jw; pog Kościer, Chojn i Byt jw 111.

BG

Jątuchno zob. JĄDRUCHNO

Jątuszko zob. JĄDRUSZKO

Jązor zob. JEZOR

JE 1. 'partykuła, którą mówiący poprzedza pytanie lub nawiązuje do poprzedniej wypowiedzi, sygnalizująca często niezgodę, odrębny sąd mówiącego': Je, bez co to wadzicie się? Je, kazeš sie podzioł? Widziołek babe w rzeće gacié piérać, je, myslém se, ze przecie to zima. Je, ta sie zaroz wrócem N-tar ZborSt 136; Je, ten syn gadāł skolnikóm, ze ón od wilcuré jest n-tar Zb XV 40; Jé moją bratowa, Nie bądże takowā, nie bijze celādzi, Kiedy ci nie wādzi [pšn] n-tar jw XII 124; Je, coz to wad Lud XVI 375; kazeš ten šyr• p^uożiū? – je, tamāg za χaupom myslén PJPAN 11 s 291; Je, kany to jes? – Je, haw lim 15; żyw Zb VII 59; boch Świąt 343; krak RWF XXVI 379.

2. 'partykuła używana, by dać negatywną odpowiedź na pytanie o rozstrzygnięcie; nie': Nie chce i mówi je (krótko) lim 15.

3. 'wykrzyknienie używane do wyrażania różnych emocji, np. zaskoczenia, zdziwienia, niezadowolenia, niechęci, zniecierpliwienia, powątpiewania': je, co ty godos! lubl 1; je, boćany pšilecauy! koziel SGŚ XIII 134; Je, cud boski z takom głupiom dziewkom. Je, dejze mi spać N-tar ZborSt 136; je, kiś ci djeblfi, babo? Zako-pane NT I 36; je, to była i krova n'a vesefu? n-tar ZNUJ 69 s 116; O brudnej gospodyni do dziś dnia mówi się: Je, dy to tak á Dorka uod Tráma lim JP XII 175; je do resty s tobom, šitk^uo ino psuies myslén PJPAN 11 s 291; prud KwOp XIV 1–2 s 95; opol SGŚ XIII 134; wad Zb V 211; n-sąd PPodogr 196; żyw RamŚl 23; rzesz 8; krak RWF XXVI 379.

4. 'okrzyk': a. 'na konia, aby ruszył z miejsca': klucz AJW V s 115; [rzd] Mr i Wr SWM III 48; Koc jw; szt GMalb II 1 s 130; kwidz jw; Mal Wiśta III 739;

b. 'popędzający woły': Kierowano woły

na prawo okrzykiem o ci, na lewo przez okseba, popędzano, wołając je *grudz MPTL XVII 151*.

5. 'w okrzyku odpędzającym kozę': Kozę stworzył diabeł, ale gdy go nie chciała słuchać, urwał jej ogon; dlatego teraz wołają na kozę, odpędzając ją skąd: je cija djeble! *wad ME VII 30*.

W połączeniach: Hot je 'okrzyk na konia, aby zwolnić': *krak 8*.

Je dyć 'rozpoczyna wypowiedź lub jej część': *lim 16*.

Je dyj 'jw': mamuo, je dyj, tam nie tša vicy jak jest *lim 15*.

Je dy (je) 1. 'jw': Je dy je, juz mom *lim 16*.

2. 'wyraża różne emocje': Je_dy, cemus to tak, ćotko *Zakopane NT I 42*.

Je dyj ta: Jak sie macie? – Je dyj ta 'a tak ta' *lim 16*.

Je je Maryjo 'euf zamiast Jezus Maria': Bo jak mię tam wezmą łupić, To je, je, Maryo [pśn] *Gliw Rog 81*.

Je mek je 'w naśladowaniu głosu barana': A jakżeś krzycał, koźle baranie, Je mek je wielmożny panie *ok Augustowa Maz V 321; ok Suwałk jw*.

Na je cheba jako 'jakże inaczej': *Zakopane RWF X 269*. BG

JEB – tylko we *Fraz*: na jeb **1.** 'na złamanie karku, gwałtownie': *kolb 2*; **2.** 'na zatracenie': to fšyćko ijże na jęp. poseu na jęp, bo ni ma ręjki nat sobo *kolb 2*. BG

JEBACZ wulg 'samiec': *n-tar KąsPodh IV 250*. BG

JEBACZEK [?] 'krótkie wierzchnie okrycie': jebok, jębocek *bus 10*. BG

JEBACZKA wulg **1.** 'samica': *n-tar KąsPodh IV 250*.

2. 'współżycie seksualne': *N-tar jw*.

3. 'ciężka praca': *N-tar jw*. BG

JEBAC (SIE) wulg *F o r m y*: typ jabać: *pog Wej i Lęb S II 65*; ~ typ jobać: *Śl SGŚ XIII 134*; ≈ *1 os lp czter*: jebiem [i we *Fraz pod h II. dusza [Supl.]*]: *n-tar KąsPodh*

IV 250; N-tar jw; jebę [i we *Fraz pod h frak*]: *n-tar jw; N-tar jw*; ~ *3 os lp czter jeba*: *rzesz 8*; ~ *2 os lp rozk [we Fraz pod h mać]*: *job*: *zam 4, 14*; *jebi*: *bial-podl 1*.

Znaczenia 1. 'o mężczyźnie: mieć stosunek płciowy z kobietą': *n-tar KąsPodh IV 250; N-tar jw; gor 2; dęb 12; brzes-mp 18; ok Bochni i myślen Świąt 698; tarnob 13; zam 4, 14; opocz 3; łącz PJPAN 37 s 344; bial-podl 1; mław 1; ostroł 9; białos Kudz 151; koniń 14; Wągrowiec*; ~ 'też o zwierzęciu': *pę. suke jębo rzesz 8*; na wyoki jedle *xej ptasek ptaska jębe, pšypać se žefcyno, jag ja bede ćębe [pśn] rzesz 4; [rym] śrm 8*.

2. 'bić, uderzać kogoś': *Śl SGŚ XIII 134; Ryp i Lip Zb II 7*.

3. 'łajać kogoś, wymyślać komuś': *jo pšyχože, a tu stary [...] tak jębou teśca, že nie pšyšet łącz PJPAN 37 s 344; ok Bochni i myślen Świąt 698*.

4. 'oszukiwać kogoś': *n-tar KąsPodh IV 250*.

5. 'niszczyć, drzeć, psuć': to je taki niščota, on všotko jańbe, jaż on to često dojabe *pog Wej i Lęb S II 65*.

6. 'ciężko pracować': *pši pnaż jębëlim dva dñi tcz 3*.

7. 'o narządach, częściach ciała człowieka: boleć': *bęęxy me jębom ryb 13*.

8. 'o chorobie: dokuczać': *rojmatyka jębe me po koścaχ ryb 13*.

9. 'o owadach: kąsać, gryźć': *fšy jębom pszcz SGŚ XIII 135; Śl jw*.

Jebać się 1. 'uprawiać seks, spółkować, oddawać się rozpuście': *N-tar KąsPodh IV 250; gor 2; Koc pd SKoc II 55*.

2. 'hałasować, tłuc się': *ćhoši se p^oo łizbe jębe, pevnie k^oza myślen PJPAN II s 80*. BG

I. JEBAK wulg **1.** 'mężczyzna rozpustny, kobieciarz': jębak, jębuś to taki, co se guńni za żyfkami *gor 2*; że ta ževčina oči mñała, že takęgo vžana jębaka *Koc*

pd SKoc II 55; brzes-śl PKFP XV 38; ryp MacSł 219; tor jw.

2. 'drewniany tłuczek do ubijania czegoś, zwłaszcza do rozdrabniania i obtuskiwania ziarna w stępie; stępor': kozien RŁTN XXII 254.

3. 'specjalny zydell, stołek używany przez szewca': jėbak to je taki taboret bez oparća, najlepši objiti skörö, žebi se buksi ne spočėfi šefcoviju tcz 4. BG

II. **JEBAK** [?] 'krótkie wierzchnie okrycie': jėbok, jėbocek bus 10. BG

JEBAKA wulg 'męczyzna rozpustny, kobieciarz': Wilno [Lit] JP LXII 290. BG

Jebama zob. **HEBAMA**

JEBANICA wulg 1. st 'kobieta rozpustna, źle się prowadząca': ryb 13; N-tar KąsPodh IV 250.

2. 'dziewczyna z nieformalnego związku': N-tar jw.

3. 'drewniane naczynie do ręcznego wyrobu masła': To nazywali jebanicom, maśnickom n-tar [Orawa] KąsSł II I s 379. BG

JEBEK wulg *Forma: typ* jobek: Śl SGŚ XIII 135.

Znaczenie: 'młody mężczyzna, który podjudza innych': jw. BG

I. **Jebel** zob. I. **HEBEL**

II. **Jebel** zob. II. **HEBEL**

I. **JEBICA** wulg 'kobieta rozpustna, źle się prowadząca': lim 23. BG

II. **JEBICA** [?] 'koszula': a. 'dawna, długa, wiązana w pasie powróstem': gar RŁTN XXII 254; b. 'współcześnie noszona na wierzch, wiązana w pasie': kiel jw. BG

JEBICHA wulg 'kobieta rozpustna, źle się prowadząca': lim 23. BG

JEBICZ st 'człowiek grający w karty': to je ləxi jėbič kar S II 91. BG

JEBIEC 'stromo położony teren': jes tyg jėpcuv doś. to som takje zbyry, no tam by niiby krovy pos, jagby mrou kto šuje tam gnać gor 4. RK

Jebis zob. **GEBIS**

Jebłany zob. **HEBLANY**

JEBLET – tylko we *Fraz*: (komuś) le jeblet lata 'ktoś mówi dużo, plecie, paple': jė le ten jėblet tak lātā Wej (Hel) S II 91; ~ zamknij jeblet 'zamilcz, przestań mówić, krzyczeć': zamkni jėblet! Wej (Hel) jw. BG

JEBLETAC pogard 'mówić dużo, pleść, paplać': jėblecō, a ne vėzo co Wej (Hel) S II 91. BG

JEBLIWY wulg 'rozpustny, rozwiązły': tak je jėbliva, jano ji tak te ślepa grajō Koc pd SKoc II 55. BG

JEBLOT 1. pogard 'męczyzna lubiący dużo mówić; gaduła': Chojn pn-zach S II 91.

2. 'mały chłopiec zaczynający mówić': Kar jw. BG

JEBLOTAĆ 1. pogard 'mówić dużo, pleść, paplać': jėblouce bez konca Chojn pn-zach S II 91.

2. 'o niemowlętach: zaczynać mówić': naša anka začinā jėblotac Kar jw. BG

JEBLOTKA 1. pogard 'kobieta lubiąca dużo mówić, plotkować': Chojn pn-zach S II 91.

2. 'mała dziewczynka zaczynająca mówić': Kar jw. BG

Jebłować zob. **HEBŁOWAĆ (SIĘ)**

JEBLOWANY '?': Tak ta 'vdūōva 'mūš-la za'placc 'dva 'markōū. A vōn ne ma 'ńick 'tālkō ž raći, ale 'tālk jėblō'vōūne stup MPKJ VI 144. BG

Jebłuszeczko zob. **JABŁUSZECZKO**

Jebłko zob. **JABŁKO**

Jebłkowity zob. **JABŁKOWITY**

Jebłkowy zob. **JABŁKOWY**

Jebłon zob. **JABŁOŃ**

Jebłoneczka zob. **JABŁONECZKA**

Jebłonka zob. **JABŁONKA**

Jebłoń zob. **JABŁOŃ**

Jebłuszko zob. **JABŁUSZKO**

JEBNAĆ (SIĘ) wulg *Forma: typ* jobnać: Śl SGŚ XIII 135.

Znaczenia: 1. 'zadać cios, raz; uderzyć': jėbnuy go pouo v ũep dqb-tar 3;

tak mu jębnõũ v gamba, že ša ũobalõũ tcz 3; *Cieszyn* [Cz] *SGŚ XIII 135*; *Śl jw*; *N-tar KąsPodh IV 250*; *n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 379*; *piń 9*; *koniń 14*.

2. 'spowodować gwałtowne zetknięcie się czegoś z innym przedmiotem': Wyicie, dźwiryze tam były takie niziuckie, a tyn se idzie śmiało, a kie jebnõł głowom, to se az siad *n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 379*.

3. 'zranić kogoś przez powiedzenie czegoś przykrego': *Śl SGŚ XIII 135*.

4. 'zaswędzić [?]': ale mne tam coś jębuo *szam 8*.

Jebnać się 'uderzyć się': *n-tar KąsPodh IV 250*. BG

JEBNIONY *wulg* 'niezrównoważony psychicznie, niespełna rozumu': *n-tar KąsPodh IV 250*. BG

Jebo *zob. LEBO*

JEBOŃ *wulg* 'w przezwisku starego człowieka': jęboń stary *bus 10*. BG

JEBÓWKA *wulg* 'krosta': *tor 3, MacŚł 180*. BG

Jebrzyć się *zob. ŻEBRZYĆ SIĘ*

JEBUCKI *ekspr 1*. 'bardzo wielki': Prziwieźlimy tako jebucká fure patyków *n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 379*; Był chłop jebucki *n-tar KąsPodh IV 250*.

2. *w przekł, przezw*: diabõũ jębucki *kiel RŁTN XXII 254*; Kłatwy: Psia wiara, psia jucha [...] ty zapowietrzony psie, jebuckie serce, beskurcyjo *Będz PF III 312*; *rzesz 8*. BG

Jeburstag *zob. GEBURSTAG*

JEBUŚ *wulg 1*. 'męzczyzna rozpustny; kobieciarz': jębak, jębuś to taki, co še guõni za żyfkami *gor 2*.

2. 'trzniot, lekkoduch': *białos Kudz 151*. BG

JEBUT 'nazywa gwałtowne uderzenie, rzucenie czymś': Był granat i godo, bo jebut granat, jebut granat *n-tar KąsPodh IV 250*. BG

JEBUTNY 'bardzo wielki': takom jebutnom *χουπε* *vystaviuu*, *vidaž* *ze mo piõnzẽ gor 4*. BG

JEBYRTAĆ (SIĘ) 'obracać kimś, czymś w koło; kręcić': *n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 379*.

Jebyrtać się 'obracać się, kręcić się': *Koleska sie jebyrtajo n-tar [Orawa] jw*. BG

JEBYRTNAĆ (SIĘ) 'obrócić kimś, czymś w koło; zakręcić': *Jebyrtni ta tom korbom! [Orawa] KąsŚ II I s 379*.

Jebyrtnać się 'obrócić się, zakręcić się': *Dy mi sie jebyrtno na drugo strõne n-tar [Orawa] jw*. BG

JEC *psn*: Já sobi wdowula, Já sobi jec – kiec; *Sprzedala kokoski, Kupiula cypiec gar Zb VIII 278*. BG

JECA [?] 'gardło, przetyk': jęca, jętká *sied Cyran 53*. BG

JECH '?': Ło szkucinan jóm prosi [szewc]. Świnia pado: – jech, jech, yny mie ty świycu niech, niech. Bo joł świnio wõjtowa *koziel ŚmKl 34*. BG

JECHAĆ *ndok i rzd dok F o r m y*: *typ jachać: ryb SGŚ XIII 135; Rac jw; Bytom PF V 749; brzes-śl SGŚ XIII 135; Śl jw; Orawa [Sł] KąsŚ II I s 355; Zakopane RWF X 215; n-tar AJPP 420; N-tar SKJ V 362; n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 355; Lub PF V 749; kęp ME VIII 130; miń-maz 2; Podl PF V 749; mław 7; ok Ciechanowa K II 243; Maz PF IV 201; koniń 19; n-tom 2, SobWp 202; szam 8; Wp AJW V m 498 s 123–4; włoc 4; lip 2; ryp 4; Kuj Kuj II 283; złotow B II 24, 64; Koc SKoc II 52; Chojn pn-zach S II 70; pog Kościer, Chojn i Byt jw III 142; kar LPW III 948, S II 70; Kar S I 185, 236, jw III 73; wej 3, S I 186, jw III 223, jw IV 88; Wej pn-wsch jw II 142, jw IV 318; Wej jw I 25, 185, 236, jw IV 236, 315; lęb LPW III 949, NT I 237; Kasz pn-wsch LPW I 120; Kasz jw 295, S II 70, 71, 102, 233, 262, jw IV 259, jw V 100, 257, 270, jw VI 107, jw VII 279; Stup LSW I*

378; ≈ *lp* czter jecham, jechasz: *Spisz* [Sf] PKJP V 3 m 223; *n-tar* MPKJ I 73; *N-tar* K II 243; *przew* 3; [pśn] *puław* PF IV 202; *jacham*, *jachasz*: *Orawa* [Sf] KąśSf II 1 s 355; *n-tar* [Orawa] Koc SKoc II 52; *wej* 3; *Wej* S II 70; *Kasz* jw; ~ *1 os lp* czter jede: *śrm* 8; *tcz* 13; ~ *1 os lm* czter jedemy: *Cieszyn* [Cz] MPKJ IV 233; *jaroc* AJW V m 499 s 124; *śr-wp* 6; *żniń* AJW V m 499 s 124; *jademy*: *Cieszyn* [Cz] NT II 51; *Ciesz* [Cz] SGŚ XIII 135; *ciesz* AJPP 481; *pszcz* MPKJ IV 234; *ryb* AJPP 481; *rac* SGŚ XIII 135; *koziel* jw; *gliw* jw; *strzel-opol* AJŚ VII s 58; *lubl* 4; *syc* AJŚ VII s 58; *Czaca* [Sf] AJPP 481; *Orawa* [Sf] jw; *Spisz* [Sf] jw; *n-tar* jw; [pśn] *n-tar* [Spisz] PPh II 91; *n-tar* [Orawa] AJPP 481; *żyw* jw; *wad* jw; *n-sqd* jw; *gor* 4; *tarn* ME I 258; *brzes-mp* AJPP 481; *ośw* jw; *wiel* AJW V s 124; *kep* jw; *os-wp* jw; *kal* jw; *krot* jw; *rawic* jw; *gtń* jw; *lesz* jw; *wolsz* jw; *kościań* jw; *śrm* jw; *jaroc* jw; *koniń* jw; *wrzes* jw; *śr-wp* jw; *poz* jw; *n-tom* jw; *szam* jw; *ob* jw; *gnież* jw; ~ *3 os lm* czter jedą: *Cieszyn* [Cz] ME IV 65; *kep* jw XII 162; *śrm* 8; *jedzą*: *międzyrz* 1; ~ *3 os lm* czprzesz *nmos* *jacha*: *czar* *Sob-Wp* 12; *wej* AJK X s 178; ~ *2 os lp* rozk jedz: *suw* 1; *jechej*: *gor* 4; *brzoz* 1; *jechaj*: [pśn] *n-tar* Zb XII 204; *opocz* RŁTN XXII 255; [pśn] *wołom* Maz III 232; *Koc* SKoc II 52; ~ *2 os lp* rozk + *że* *jejdze*: *lim* 16; *gor* 4; *tarn* MPKJ I 20; [pśn] *ok* *Bochni i myślen* Świąt 215; ~ *2 os lm* rozk *jedźta*: *kozien* RŁTN XXII 255; *rad* jw; [pśn] *sier* 5; *gar* 20; *Węgorz* SGOWM III 81; *Mr i Wr* jw; *Ostródz* jw; *złotow* B II 24; *sz* 12; *jedźta*: *ostródz* BMJP XIII 58; *jecha*ta: [pśn] *ok* *Sierpca* Kolb 15; *jecha*jcie: [rym] *wąq* Pozn III 190; *jadźta*: *mław* 1; *ostrol* 9; ~ *imws* *jecha*jąc: *olsz* SGOWM III 82; *jadęcy*: *ok* N *Targu Wierchy* XXXI 111; *N-tar* *ZborSf* 137; *jadęcy*: [pśn] *n-sqd* *Wisła* VII 124; [pśn] *chrzan* Rud 147; [pśn] *Stradom-Częstochowa* Zb XVII 81; *puław*

RŁTN XXII 239; [pśn] *łuk* Was 165; *Siedlice* Wisła VI 567; [pśn] *olsz* StefZ III 27; ~ *imb* *jecha*ny: [pśn] *kozien* Rad I 214; *sęp-kraj* PKJP II 1 s 111; *Mal*; *Gdań* i *Byd pn-wsch* JP I 102; *chojn* AJK XI s 87; *kościer* 8; *kar* Bisk 47; *wej* AJK XI s 87; *jachany*: *złotow* jw; *wej* 3; *Kasz* S II 70; *stup* Hilf 122; *Stup* LSW I 378; ~ *imb* *n* *jecha*no: *giż* SGOWM III 82; *Mrągowo* jw.

Znaczenia: 1. 'przenosić się z miejsca na miejsce za pomocą środków lokomocji, na grzbiecie zwierzęcia, niekiedy też wykorzystując sprzęt sportowy': *šan-dara* *mé* *trefyū* *bez* *śf'atūa* *jeχaž* i *mé* *za-štrofovou* *ryb* 13; *jademy* *kartofle* *kopać* *lubl* 4; *ve* *ftorek* *ježemy* *ze* *śf'ina*mi *na* *jar-mak* *piń* 9; *na* *styry* *końe* *pan* *jeχou* *takim* *valantym* *zaw* 1; *no* *dobra*, *to* *syku*ita *śe* *ħi* *ječta*! *kturym* *pekaesem* *jažes?* *gar* 20; *ja* *pšy*po^hminam *sobe*, *jak* *iyi* *vesele* *jeχało* *gościńcem* *bial-podl* 1; *tero* *sum* *te* *sa-moχu*odyj, *to* *tyš* *jadum* *te*ni *taksy*fka^hmi *n-tom* 1; *jeχou* *gospodoš* *s* *furo* *šana* *n-miej* 2; *dopšero* *na* *počun*gu *jeχauam* *olsz* SGOWM III 81; *jeχau* *na* *auče*. *ježema* *autobusem*. *jeχeli* *cugem* *sz* *GMalb* II 1 s 142; *dokōnd* *jažes* || *jaχaš?* *Koc* SKoc II 52; *jo* *jaχu* *bes* *sodua*. *ječ* *na* *ban* (*jedź* *koleja*) *wej* 3; *te* *b^haući* *i'aχa* *wej* AJK X s 178; *ħōn* *je* *fčora* *d'ō* *mjasta* *i'jeχany* *kościer* 8; *do* *te*j *vojny* *francuskei* *b^hyo* *drevniannemi* *ośami* *jeχano* (*ze*) *zbozem* *do* *krōlefca* *na* *spšedaf* *giž* SGOWM III 82; *dobže* *jeχaž* *vozem*, *je*-*sce* *lepħi* *sanno*, *dobže* *być* *māžatko*, *je*-*sce* *lepħi* *panno* [pśn] *węgr* 5; *jadą*^h *na* *skijaχ* *prud* *PlutaDzierz* 56; *jutro* *rano* *bađą* *na* *užvax* *jeχou* *niem* 3; *po* *ložesmy* *jeχali* *iž* RŁTN XXIV 180; *Bodajem* *ja* *nōzke* *złámál*, *Jadoncy* *do* *ciebie* [pśn] *Stradom-Częstochowa* Zb XVII 81; *oggw*; ~ 'tež *po* *powierzchni* *wody* *lub* *pod* *nią*; *płynąć*': *do* *ameryki* *jeχali* *my* *na* *šyfe* *prave* *dva* *tydnie*. *teras* *śe* *tak* *duđo* *ne* *ježe* *ryb* 13; *možno* *cułnem* *jeχać* *i* *lutku* *kras* 3; *čouna-*

mni tyž my jizžali, ně? tyš – a navyncy [...] nocom, ale mus'a bys' cymna – jag jasno buue, to my nie jažali – to my nie ařali *n-tom SobWp 202*; Jydzie rybocek, jydzie rybocek po wodzie, po wodzie [pśn] *pis LL III 3–4 s 71*; fšyske jadom do ty pšyrymby, žeby povečša *χyćić wiel 6*; za ty yočyug ugryže [węgorsz] i s tym kuorkym puźni ježe do čćiny *międzych SobWp 49*; *Cieszyn [Cz] NT II 51*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 136*; *ciesz 7*; *strzel-opol KwOp XII 2 s 91*; *N-tar ZborŚt 137*; *wej S II 71*; *łęb NT I 237*; *Kasz S II 70*; ~ *'tež w powietrzu; lecieć'*: Jadzie, a tak juz jadzie [chtóp], ze juz prosto powietrzem *ok Przasnysza ChetCh I 26*; ~ w przysł: Gdo szmaruje, tyn jedzie *Ciesz MPTL XV 2 s 69*; Gdo maže, tyn ježe ryb *13*; χto smaraje, ten jažā *Kasz S II 70*; lepi źle ježaž, jag dobže iśc koniń *14*; caž kula vemu po kole, kej on na nim jažac ni može *Kasz S II 70–1*; Jak jechać na kóniu, to juz na pieknym. Jak jechać do piekła, to juz na pieknej kobyle *Ciesz MPTL XV 2 s 85*; Kto na czyim wózku jedzie, tego pionskę śpiewa *mil [kal] jw XXV 2 s 108*; Świety Marcin na białym koniu jedzie *mil [kiel] jw s 109*.

2. *dok, pśn 'udać się gdzieś za pomocą środków lokomocji'*: Ni ma pana w doma – jechał do Torunia, [...] Po dwie beczi piwa – a po trzeciā wina *wag Pozn III 209*; *Cieszyn MPKJ IV 233*.

3. *'o środkach lokomocji, o wszelkiego rodzaju pojazdach: być w ruchu, posuwać się naprzód'*: jakisig vōz ježe, bo džyžy biel *6*; rover na dvoχ kuukax ježe *kolb 3*; pšyset furgon, co s towarem ježe *sand 13*; jakaś fura ježała duřyro co *bial-podl 1*; vižouym, jag jažauy čougi *n-tom 2*; ježe bana uet poznańa, śrubby vylatujom s tyχ zgnityχ štelof, to se bojom jažac *szam 8*; vesele barzo uadnie byue to [...], bo tyle fur jaž'a do velyńa *czar SobWp 12*; Ale jechał nisko arepłan! *n-tar [Orawa] KąsŚt II 1 s*

380; a^hroořplany ježały, a tu niy ně véžoł, čy vojna, a tu jadom tag i každý se zřong i tak pōstavali lužy kros *ZNUJ 495 s 156*; *oggw*; ~ *'o koniach'*: stojj ješče čtery (konomie) gutove ješče dałi ježać *hrub 4*.

4. *'udawać się gdzieś, by uczestniczyć w zwyczajach i obrzędach lub przyjąc sakrament'*: w ogłendy ježe potem brutkan do brutki *szczyc SGOWM III 82*; ježali davać na zapožeži. mužiuo se, ze jado do počeža *ostroł ŁomT 85*; Młodzi, ubrani odświētnie, jada do swego kościoła do pacierza i daja na przypowiedzie *sied Wista XVI 303*; potem zaśadajo do iodya i jado do ślubu *lubar SFPS I 222*; Juž jedziemy od ołtarza, Južeś jest moja [pśn] *Wp BGO III 3 s 19*; *n-tar 21*; *piń 2*; *zaw NT II 194*; *radomsz RŁTN XXVI 120*; *konec 12*; *gar 20*; *os-maz MAGP III s 138*; *mław 1*; *ostroł 9*; *pis SGOWM V 122*; *nidz jw III 81–2*; *krot JP XXXVI 140*; *ryp 2*; *złotow PKJP II 1 s 171*; *wej AJK III s 188*; *Wej S II 70*; *Kasz pd-wsch jw III 293*; *Kasz jw VI 107*.

5. *'o środkach lokomocji, transportu: przemierzać jakąś trasę'*: kořtona uopceńi i zavalaly, gže fura nie ježe *kolb 3*.

6. *'przesuwać coś wzdłuż jakiejś powierzchni'*: Maciuś – gwarzi baba – poj-dze. Dom Ci jutro moskolicek z masłym. – I ryncami po nim jedzie, nie przebiyro nic *N-tar KąsPodh IV 251*.

7. *'przesuwać po powierzchni ziemi maszynę rolniczą, która wykonuje właściwą sobie czynność'*: jak tō jažāš tim płağa? *Kasz S II 70*; pšijade na kuńec, to zakrēnce i jade φ popšek [*o orce*] *olsz SGOWM III 82*; *ostródz jw*; ~ *'w odniesieniu do taczek: pchać je'*: jeć puomaū ty mi tokami, zeby ci se nie vyvaluuy *gor 4*.

8. *'przenosić się, przesuwając się na inne miejsce; przemieszczać się'*: vatār me čāpk z głovō zervāt ij z nym jažāt vōžy dřev. džābāt g^{no} p^horvāt a jažāt z nym do pekła

Kasz LPW I 295; To mówzio świnie gówno [‘wir powietrzny’] w nim jedzie ostródz *SzyfTrad 67*.

9. ‘zsuwać się, osuwać się’: Ukiefznon sie i jedzie dofu, ino go tak podrzucalo na korzyniak *N-tar KąśPodh IV 251*; tam še ʰovʲeʒuo kavou žymni, vížoueš? nigdy nie jeχaou, teraz zjeχaou. vyčuu ževa i guurka ježe. nie kuąž vʲincy snopk^uuf, buo še mi viži, ze z pravy strony to juz ježe *gor 4*.

10. ‘o powietrzu: przedostawać się, przenikać intensywnie’: Przez mech, każdą szczelinę w pazure „jedzie zim” do izby *N-tar MatlZ 67*.

11. ‘o śniegu: topnieć intensywnie’: Noreście nos ta zima, fała Bogu, popuściła. Wiys, jaki to ciepły wiaterek? A i śniegi jechały, ani wiedzieć, kie *n-tar KąśPodh IV 251*.

12. ‘wykonywać czymś jakiś ruch’: tə ləχo jaχāš koso, tə nič nie usečeš, le koso potąpiš *Kasz S II 70*.

13. ‘o mleku: podnosić się przy wrzeniu’: čekom na mleko a umyśnie mi nie ježe *lim 15*.

14. ‘o cieście: zwiększać swoją objętość, podnosić się na skutek fermentacji; rosnąć’: *kut AGM VI s 111*.

15. ‘atakować kogoś fizycznie lub słownie, występować wrogo przeciw komuś’: ʰon dyciki na niego jeχou *ciesz 9*; Ty nie jedź tak na tyk młodyk, bo my by tyz tacy byli, kieby były piniondze *n-tar [Orawa] KąśSł II I s 380*; fšyscy jadā na nig^o *dąb-tar 5*; Wszyćkie [dziki] na niego raptem zaceny *jehać lim ME XI 17*; *ryb SGŚ XIII 137*; *Śl jw; n-tar KąśPodh IV 251*; *ryp MacSł 224*; *tor jw; złotow B II 24*; ~ *w por*: zafse jadō na mne jak po psē *Lim*; jeχali na tegu χuopoka jag na psa *koniń 14*; jaχac na kogo jak pēs na psa *Kasz S IV 259*.

16. ‘odpowiadać komuś hardo, zuchwale, arogancko’: *J. komuś*: tak ci ježe *biel SGŚ XIII 136*.

17. ‘wypowiadać, powtarzać coś bez opamiętania’: Naucyli sie młodzi klonć. [...] Tak i to słysz z drugiego i to weźnie na jynzyk i jedzie *n-tar [Orawa] KąśSł II I s 380*; *n-tar KąśPodh IV 251*; ~ ‘dużo mówić’: *ciesz SGŚ XIII 136*.

18. ‘o nieprzyjemnym zapachu: być wyuczwalnym’: Ale od niego jedzie *Śl jw*; Cō tam macie w tyj kumorze, cō tak jadzcie ś niej? *n-tar [Orawa] KąśSł II I s 380*; taki uodur jeχou uod nego, ze gebe vykrocaou v drugom strune *konec RŁTN XXV 211*; vutkom uod nego jeχaou *łącz PJPAN 37 s 346*; un stale vypifsy, ju z daleka ježō o jego vudo *bial-podl I*; *n-tar KąśPodh IV 252*; *N-tar jw*; ~ *w por*: Jedzie ci gymba jak ściyrka *Ciesz MPTL XV 2 s 93*.

19. ‘ciągle dostawać takie same oceny w szkole’: rozum ma zdolny, b^o na pōtkaj ježe *kiel 22*.

20. ‘ciąć’: *neχ pōn ježe vōske klapki ‘rznie’ śrm MAGP IV s 141*.

21. ‘wykonywać coś, robić szybko, energicznie’: bez couki tyžēiⁿ štrekōm my jeχali. žišo bydymy jeχac χodník *ryb 4*; Tyn, co ni miol grejcara przy duszy, choć tańcowol, [...] to nie płacił, tak ci, co płacili, jechali na nim zaroz do pola *ciesz Zwrot 102 s 9*; vāⁿda la·płažžⁱ pošla! jeχala! jaki χōd mała jag nigdy! *brzoz I*; p^o pātñū tān pōn jaχāt dalē uop^ovādaiočē *Kasz LPW I 295*; no, jeχej tam, jechej, buo nie ʰom^ucymy do večora *gor 4*; *Zakopane KąśPodh IV 251*; *Wej pn-wsch LPW IV 318*; *Kasz pn-wsch LPW I 120*.

22. ‘postępować w opowiadaniu, graniu na instrumencie’: No ji co dali? Jady my dali, bo stopniowo trza opowiadać, niy? *n-tar KąśPodh IV 251*; Goška chwile spekuluje i jedzie: a, a i g i zaś *A-dur N-tar jw*.

23. ‘w grze w karty: wykladać karty na stół, grać w danym momencie konkretnymi kartami’: zeb ty była ny jeχala tym

trópfem, to by ostatnia vžontka była nasa bial-podl 1.

Frazeologia: jechać, batoga nie żałować *'przemieszczać się bardzo szybko'*: *iaχac*, batuga nie żałovac *Kasz S II 70*; ~ jechać, co koń wyskoczy, co tylko konie będą mogły wyskoczyć, jak koń mógł wybiec *'jw'*: *χtuś iεχał roźżelyńnem*, co kuń wyskocy *bial-podl 1*; Teraz siádejma a jadźma, co tylko konie bédo mogły wyskoczyć *ok Leszna Pozn VI 211*; *žiśaj* to ja bim nie *iεχau*, bo uš stari. ale pšettim to ja *iεχau*, jak kōń mōg viβjec *st-gdań 15*; ~ jechać, co tylko móc wyrwać *'jw'*: *iεχau*, co tŷlko mōg vŷrvać *ostrot 9*; *mław 1*; ~ jechać daleko, skąd się nie wraca *'umrzeć'*: *Kasz S II 71*; ~ jechać do murawskiego *'jw'*: *pog Kościer, Chojn i Byt jw III 142*; ~ jechać do myrgowa *'odbywać stosunek seksualny, współżyć'*: *Kar jw 73*; ~ jechać do Rygi, przez Kielce do Rygi *'wymiotować'*: Jechać do Rygi *n-tar KąśPodh IV 252*; po ty vutce tag *iεχou* do rygi *łecz PJPAN 37 s 346*; *p^opiu* ty *χary* i tag *iεχou* pšes kielce do rygi *gor 4*; ~ jechać do Srakowic przez Puzdrowo *'oddalać się w celu załatwienia potrzeby fizjologicznej'*: [sporad] *Wej S IV 236*; ~ jechać dupą po szynach *'iść pieszo'*: *Kasz jw V 257*; ~ jechać dwójką koło fosy, kraja *'jw'*: jak še ni mo aŷta, to tša *iεχaz* *dvujkom kouo f^oo-sy*. a ty *žišo* na nogak? – no, *iade dvujkom kouo kraja gor 4*; ~ jechać dziura góra *'przemieszczać się szybko, nie patrząc którędy, jaką drogą'*: *iag bēł ōgŷyń*, *ōjēc nōvy rover mōu*, *pōmpke zguβōł*, tag *iεχōł žura gōra dō tegō ratōvańo brzoz 1*; ~ jechać gołą rzycią po szynach *žart 'iść'*: *Kasz S VII 279*; ~ jechać jak Cygan *'przemieszczać się szybko, nie dbając o konia'*: toć ni može tag *gōńić kōńa*, tak *iεχac* jak *žit* abo jak *cigan st-gdań 9*; ~ jechać jak diabeł na dzikiej świni *'?'*: Jedzie jak diabeł na dzikiej świni *Gliwice MPTL XV 1 s 55*;

~ jechać jak diabeł na kulawej świni *'przemieszczać się bardzo wolno'*: *kar S I 210*; *Kasz jw II 70*; ~ jechać jak kur bez łba *'przemieszczać się bardzo szybko'*: *Kasz jw*; ~ jechać jak małpa na szlipsiszenie *'?'*: *iaχac* na kole jak małpa na šlipstēnie [*'okrągły kamień do ostrzenia'*] *Kasz jw V 270*; ~ jechać jak na jutro *'przemieszczać się bardzo wolno'*: *uńi iado jak* na jutro *bial-podl 1*; ~ jechać jako polski Żyd *'?'*: Jedzie jako polski Żyd *Ciesz MPTL XV 2 s 93*; ~ jechać jak po grudzie *'przemieszczać się bardzo wolno'*: *uēn* tak *iεže* jak *pue greže* *Kasz Ram 46*; ~ jechać jak po smole, jak smolarz ze smołą, jak ze smołą *'jw'*: Jedzie jak po smole *tar-gór MPTL XV 1 s 55*; *iaχac* jak ze smołą *Kasz S V 100*; Jedzie jak smolorz ze smołóm *Ciesz MPTL XV 2 s 93*; ~ jechać jak po stole *'przemieszczać się bez wstrząsów, gładko'*: Jedzie jak po stole *Śl jw XV 1 s 55*; ~ jechać jak w krowy *'przemieszczać się bardzo wolno'*: *Kasz S II 262*; ~ jechać jak z góry *'przemieszczać się bardzo szybko'*: *mā terō i'ezemā* jak z *gōrō* *Kasz jw 71*; ~ jechać (z kimś) jak z koksem *'atakować kogoś słownie, występować wrogo przeciw komuś'*: *gliw SGŚ XIII 137*; ~ jechać jak z panią matką do ošpic *'przemieszczać się bardzo szybko'*: *Kasz S III 342*; ~ jechać jak z pogrzebem *'przemieszczać się bardzo wolno'*: *iεχac* jak z *pogřebam* *Koc SKoc III 29*; ~ jechać jak Żyd *'przemieszczać się szybko, nie dbając o konia'*: toć ni može tag *gōńić kōńa*, tak *iεχac* jak *žit* abo jak *cigan st-gdań 9*; ~ jechać, jeno kurzy (za kimś) *'iść bardzo szybko'*: *vāⁿda* *ła·płažž* *i* pošła! i *iεže*, *iyno* kuży za *nōm brzoz 1*; ~ jechać konnami [!] *'przemieszczać się konno'*: *wys-maz PF IV 830*; *Łom jw 208*; ~ jechać koń przed koń *'przemieszczać się zaprzęgiem z dwóch par koni'*: *koń pš'et* *koń iεžē bryčko włod 1*; ~ jechać na jarmark do Kielna, bo tam każda krowa jest cielna *'?'*:

Kasz S II 70; ~ jechać na kocie 'upijać się': "Ojciec jedzie na kocie (= „na kielychu”) *tarnob Wista XI 19*; ~ jechać na (czyimś) koniu 'perfidnie korzystać z cudzej pracy': *n-tar KąśPodh IV 252*; ~ jechać na osiołku 'powoli coś robić, np. myśleć, pracować': *Kościer S III 339*; ~ jechać na owsianym gazie 'szybko przemieszczać się wozem konnym': ten jeże na óvsnim gazu, a begi on batugą překładá [now] *wej jw 350*; ~ jechać na plecach 'być wynoszonym na cmentarz': *dęb K II 243*; ~ jechać na raku 'robić coś bardzo powoli; guzdrać się': moja bałka na reku jaχá *Wej S IV 315*; ~ jechać na szewskim koniu 'iść pieszo': dymbowý kulas w rějku, pýncek na plecax i jade na mojim sepskim kuńu φ kierunku moskopa *nidz SGOWM III 82*; ~ jechać na złamanie karku **1.** 'gnać, pędzić': dovni možlyfse końe pšezelaly do śikovek, zeby maųy ruχ, zeby jeχauų na zuomańe karku *kolb 3*; **2.** 'przemieszczać się na oślep': *bial-podl I*; ~ jechać na złotym koniu 'być bardzo bogatym [?]': Wte jedzie na złotym koniu, wsytki mu wrota radzi ludzie otwiyrajom żyw *MiesPog 107*; ~ jechać noga za nogą 'przemieszczać się bardzo powoli': moze kobyła χora, bo tak jado noga za nogo *bial-podl I*; ~ jechać pełną parą 'przemieszczać się z największą możliwą szybkością': *Ciesz MPTL XV 2 s 92*; ~ jechać pod dachem 'przemieszczać się samochodem': *Kar S I 185*; *Wej jw*; ~ jechać po jednej skórze pej 'być z kimś w komitywie': *kar jw II 70*; ~ jechać po (kimś) jak po burym psie 'atakować kogoś słownie, występować wrogo przeciw komuś': *N-tar KąśPodh IV 252*; ~ jechać psim drawkiem 'przemieszczać się niezbyt szybko i niezbyt wolno': *Kar S I 236*; *Wej jw*; ~ jechać stopkę w stopkę 'przemieszczać się bardzo powoli': *Kasz jw II 70*; ~ jechać szłapcugiem, szłapencugiem 'iść pieszo': cug me odjeχou i mušouey jeχac dali šuap-

cugym ryb *13*; Jechać szłapyncugym *Ciesz MPLT XV 2 s 92*; ~ jechać w dakę 'udawać się w nieznanie': ja jadą v dáką krově šokac *wej S I 186*; ~ jechać w lejce, w konie 'powozić': furmańi, v lejce ježe, f końe ježe węgr *5*; fõrman ježzi f końe z żežicěm sierp *7*; Jachać w kónie *koniń 19*; a χt^uo^e p^uo^oi^oje^ože f k^uo^ońe, jak uo^eca n^e ma?! *złotow B II 24*; ~ jechać w kraj 'udawać się w podróż': *Kasz S II 233*; ~ jechać w półtora konia 'przemieszczać się zaprzęgiem złożonym z dużego i małego, młodego konia': *Kasz jw 70*; ~ jechać za koleją 'przemieszczać się, trzymając się kolein': jak se ježe polnemy drogamy, to se ježe za kolejõ *kolb 3*; ~ jechać za psem 'przemieszczać się dokądś niepotrzebnie': za psẽm tã tam jaχá! *Kasz S II 70*; ~ jechać z bękssem 'wieźć z pola ostatnią furę zboża': sõsežõ ju z bąksą jado *Kasz jw I 25*; ~ jechać z Pucka na Karwie do Gdańska 'przemieszczać się dokądś okrężną drogą': *Wej pn-wsch jw II 142*; ~ jechać z prosiętami 'wymiotować': *Chojn pn-zach jw 70*; ≈ Cygani jadą 'o nadciągających chmurach burzowych': *Cieszyn 2 [Cz]*; ~ diabeł jedzie (na kozie, na mioteliku) 'o wirze powietrznym': diõbeł ježe *chojn AJK IV s 215*; Diabuł na kozie jadzie *nidz PorJ 1963 s 294*; diõbeł na miet'elaku ježe *kar S I 212*; ~ gęba (komuś) jedzie (jak kołowrotek, pocierka, tragacz, na bantach, na pocierce) 'ktoś dużo mówi': zaż mu ta gymba ježe *ciesz 9*; Kómu gymba jedzie, tymu ryncce stojóm [przysł] *Ciesz MPTL XV 2 s 109*; Gymba ji jedzie jak kołowrotek albo jak pocyrka ['międlca'] *Ciesz jw 76*; Jedzie mu gymba jak tragacz ['rodzaj taczek'] *Ciesz SCiesz 115*; Gymba mu jedzie jak szłajfiyrzów tragacz *Ciesz MPTL XV 2 s 76*; teį ježe ta gymba jak tragać *Cieszyn [Cz] Kell II 186*; Gęba mu jedzie jak na bantach ['zawiasach'] *Cieszyn [Cz] SGŚ X 67*; Jedzie mu gymba jak na pocyrcie *Ciesz*

MPTL XV 2 s 93; ~ goście, ułany jadą 'o kobiecie: ma miesiączkę': ułany jado, goście jado. mās potkovy pod uocyma, kotku, pevnie ułany jado rzesz 4; ~ jechać do gęsi 'zapustna zabawa rzeźników, w czasie której przejeżdżający konno przez bramę mają zdjąć głowę gęsi wiszącej u jej szczytu': Zgromadzili się w oznaczony dzień rzeźnicy w czerwone ubrani kontusze, na koniach różnokolorowemi upstrzonych wstążkami, na miejscu jakim obszerném [...] i tam do gęsi jechali kęp Pozn II 188; os-wp jw; Krot jw; ~ jechać do Pucka po muckę 'zabawa polegająca na tym, że jej uczestnik musi strącić kijem czapki zawieszane na poręczach dwóch krzesel, siedząc z wyprostowanymi nogami na kiju położonym na siedzeniach tych krzesel': wej S III 223; ~ jechał (kogoś) pies 'frazą wypowiedaną w sytuacji, gdy mówiący chce podkreślić, że nie będzie się przejmował daną osobą, jej działaniami': ęcz PJPAN 37 s 346; koniń 14; ~ jechał (kogoś) sęk 'jw': ęcz PJPAN 37 s 346; ~ jedź do Bolszewa na raki 'frazą wyrażająca złość na kogoś oraz to, że powinien on się natychmiast oddalić lub też przestać zajmować czas; zejdź mi z oczu! wynoś się!': Kasz S II 70; ~ jedź do Smażyna na odpust 'jw': Kasz jw; ~ jedź na szyję 'jw': No to jadź na syje, kiedy ci dobrze radze, a ty nie chces me słuchać ok Przasnysza Chetch I 179; ~ klin klinem wybije i furt jakosi jedzie 'frazą na określenie sytuacji, w której ktoś sobie radzi pomimo trudności': Ciesz MPTL XV 2 s 106; ~ ksiądz jechał (bez wieś) (i to poświęcił) 'przy-paliła się potrawa': ksōz jaxoł kościer S IV 282; ksiż jaxał Kar jw; ksōz jaxoł bez vės kościer jw; ksiż jaxał i to poświęcił wej jw; ~ ksiądz jedzie 'coś kipi': wej jw; ~ mrozowski jechał na wojnę 'mroz zelzał': Kar jw III 128; Wej jw; ~ na bok, bo jedzie prawok 'frazą wypowiedaną, gdy

ktos chce, aby mu ustąpić drogi': Ciesz MPTL XV 2 s 135; ~ na bok wszyscy, bo jedzie jeden 'jw': Ciesz jw; ~ na bok, zaby, gówno jedzie '?': Ciesz jw; ~ oni (z kimś) jadą (do Wejherowa) 'ktoś po-stradał zmysły, jest chory psychicznie': uońy z ným jado wej LPW III 714; uońy z ným jado do vairova Kasz jw I 295; ~ purtek bez błota jedzie 'o błędnym ogniku': purtk ju bez błota jeze wej Kasz S IV 229; ~ purtek (na mioteliku) jedzie 'o wirze powietrznym': purtk jeze Kasz jw; purtk na motałačkū jeze kar LPW II 89; ~ pysk (komuś) jedzie 'ktoś dużo mówi': Cieszyn [Cz] Kell II 186; ~ spróbuj jechać na jezu 'frazą używaną na określenie rzeczy niemożliwej do wykonania': Kasz S II 102; ~ Szwedy jadą 'zanosi się na deszcz': chojn jw V 311; ~ święty Piotr z kołaczami jedzie 'grzmi': wej jw II 190; ~ wozem jedzie, a piechty go znać 'frazą używaną na określenie osoby przechwalającej się, że ma konie i wóz, a te są bardzo liche, więc musi iść obok wozu': Kasz jw IV 247. RK

JECHANIE Forma: typ jachanie: wolsz 4; złotow B II 25; Kasz LPW I 295; Słup LSW I 378.

Znaczenie: 'forma rzeczownikowa cz jechać w zn I': jōu še zberou na to jęxańy oles SGŚ XIII 137; letke to sanki do jeśańa pis SGOWM III 82; to nie bōue pšy uorańu, tylko pšy jaxańōu wolsz 4; po tym dyšču uo jęxańu na uonke ni ma movy koniń 14; do jęxańa nie je, jeno do izeńa n-miej 1; to je čas do jaxańa Kasz LPW I 295; rac SGŚ XIII 137; prud PlutaDzierż 56; gliw SGŚ XIII 137; niem DobrzNiem II 10; N-tar KaśPodh 252; kłob 1; szczyrc SGOWM III 82; nidz jw; Mr zach jw; olsz jw; Ostródz jw; złotow B II 25; Słup LSW I 378. RK

JECHATECKU zag: W ogródecku, jechatecku, soli, wody woła (ogórek) ok Kielc Zb I 131. RK

JECHEJ 'okrzyk na konia, aby ruszył z miejsca': śiva, jęxej, višta ví! *n-tar* 20.

RK

JECZMAŃSKI *ekspr* 'wielki, olbrzymi': A któz to takie jeczmańskie okłocki dźwignie?! *n-tar* [Orawa] *KąśŚ II I* s 380.

RK

Jecho *zob.* **ECHO**

JECHUNDER w *przyśpiewie*: Z tamtej strony jeziora – z tamtej strony jechunder – mach cumber jaworowy Wojtek za borowy – jeziora *sand Sand* 148.

RK

JECKUSIE 'okrzyk wyrażający zdumienie lub przestrach': Śl *SGŚ XIII* 137.

RK

JECNY 'jadalny': scerbãc ['jakaś roślinina'] ñe jes jicny piń *RŁTN XXII* 255.

RK

I. JECY *przym* *Formy*: *typ* jęcy: *kęp ME XII* 162; *łącz PJPAN 37* s 348; *Kal K II* 244; *tur AJW IV m* 404 s 83; *kols jw; koniń 14; Kuj Kuj II* 271; ~ *typ* jacy: *olec I; ≈ stw* jeczny: *tor MacŚ 183; jetszy* [?]: *ostroł 21; n-miej 1.*

Znaczenia: **1.** 'o człowieku lub zwierzęciu: mający dobry apetyt, mogący dużo zjeść': jignac to byy jęcy żećak – dva tależe zjat *os-maz I0*; jęcy – bo on dużo je, a wybredny to tak sobże maųo z jedųa robzi; ale i zveżyyna jest jecã, krova, ofca *olsz SGOWM III* 82; jo ni moge nażykać, moje żećoki uot samygo pocontku byy jince *łącz PJPAN 37* s 348; krova uod valusaka fcale ñe jez jincó – maųo kedy vidać, żeby jadųa *koniń 14*; ta panna je jitša *n-miej 1; kęp ME XII* 162; *radz-podl PF VI* 203; *węgr jw VII* 206; *ok Sierpca Lud XVII* 162; *ok Ciechanowa K II* 244; *przas I; ostroł 21; suw I; olec I; Ełc SGOWM III* 82; *Wr StefŚ 50; os-wp AJW IV m* 404; *Kal K II* 244; *krot AJW IV m* 404; *rawic jw; gtn jw; wolsz jw; jaroc jw; tur jw i* s 83; *kols jw; wrzes jw m* 404; *śr-wp 9; gnieź AJW IV m* 404; *mog jw; żniń jw; wąg jw; czar jw; szub jw; inow jw; al-kuj jw; ryp*

MacŚ 71; tor jw 183; Koc SKoc II 56; *pog Koc i Kasz S II* 98.

2. 'o paszy, karmie: treściwa, mająca dużo właściwości odżywczych': śano, jag jez jince, to jesce vorto dovać krove, ale jak take vycocnaue, to se fcale ñe uopuaci *łącz PJPAN 37* s 348; Siano jęce dla bydła *Płoc PF V* 752; Jeca pasza *Gtn Zb I* 30; *Kuj Kuj II* 271.

Jecy w *użyciu rz.* 'człowiek żartoczny': *sierp PIJP XXVIII* s 54.

RK

II. JECY *partykuła 1.* 'ogranicza odniesienie komunikowanego w zdaniu sądu do obiektu, który jest wymieniony; już tylko': tag ñe vídaż gżyp – jęcy z'luęte to se z mōsōm tr'of'ać *czar PKFP XVIII* 2 s 57.

2. 'wyraz dodawany do wypowiedzi': Jecy – powtarza się to słowo w mowie ludu b. często bez żadnego znaczenia *kraś PF IV* 202; *kraś RWF XVII* 78.

RK

Jecynt *zob.* **HIACYNT**

JECZKI *lm* 'odmiana małych żółtych gruszek': *wej S II* 95.

RK

Jeczmiensko *zob.* **JĘCZMIENISKO**

Jeczmienny *zob.* **JĘCZMIENNY**

Jeczmięń *zob.* **JĘCZMIĘŃ**

Jecznicza *zob.* **JAJECZNICA**

I. JEĆ *st.* w *funkcji semantyczno-eks-presywnej* 'przecież, wszak, wszakże': Coś-cie ta slychali, zdrowicie? – Jeć sie ta fała Bogu trzimimym *N-tar KąśPodh IV* 252; *n-tar jw.*

RK

II. Jeć *zob.* **JEŚĆ (SIĘ)**

Jed *zob.* **JAD**

JEDA *Forma*: *typ* ida: *radz-podl PF VI* 231; *bl Psl I* 244.

Znaczenia: **1.** 'przełyk': *sied Cyran 53; sok-podl jw; białos Kudz 151; bl Psl I* 244.

2. 'gardło, gardziel': *Dusiel go za jéde radz-podl PF VI* 232; *radz-podl jw 231; sied Cyran 53; sok-podl jw.*

3. 'krtani': *białos 1.*

4. 'grdyka': *sied* MAGP VIII m 394.

5. 'jedzenie': do jedy międzych 1. RK

Jedaczka zob. JADACZKA

Jedać zob. JADAĆ

Jedalny zob. JADALNY

Jedanatka zob. JEDENATKA

JEDAWKA 1. 'gardło, gardziel': *sied* Cyran 184.

2. 'grdyka': *biel-podl* MAGP VIII m 394 s 145; *graj* AGM I s 99. RK

Jedbab zob. JEDWAB

Jedbabny zob. JEDWABNY

Jedbaw zob. JEDWAB

Jedbawka zob. JEDWABKA

Jedbawnica zob. JEDWABNICA

Jedbawniczka zob. JEDWABNICZKA

Jedbawnik zob. JEDWABNIK

Jedbawny zob. JEDWABNY

JEDCZY 'o paszy, karmie: treściwa, mająca dużo właściwości odżywczych': *Wys-maz*. RK

Jedelinka zob. JEDLINKA

Jedelka zob. JODEŁKA

I. JEDEŁKO 'szczeka': *bial-podl* 4. RK

II. Jedelko zob. JADEŁKO

I. JEDEN *Formy: typ jaden: Nidz* SGOWM III 82; *Mr i Wr jw; Olsz jw; ~ typ jednen: Siemianowice Śl* ME V 177; ~ *typ jedn: prud* NT I 20; *opol* JP XLI 211; ~ *typ jenen: pis* SGOWM III 83; *Resz jw* 82; ~ *typ jen: Mr i Wr jw; resz* BMJP XIII 56; *Ostródz* SGOWM III 83; *sulech GruchGwKr* 35, 114; *międzyrz jw; czar* 2; *złotow B* II 33; *Tuch* PKFP VII 1 s 104; ~ *typ eden: [pśn] n-tar [Orawa]* Mika 47; *Giż* SGOWM III 82; *Mrąg jw; Mr Plon* 14; *Olsz* SGOWM III 82; ≈ *M lp* rodz n -e: *biel* AJŚ VII m 1394; *ryb jw, SGŚ* XIII 145; *gliw* AJŚ VII m 1394; *Zabrze* 1; *tar-gór* AJŚ VII m 1394; *strzel-opol jw; niem jw; oles jw; klucz* ZNUJ 60 s 375; *N Targ KąsPodh* IV 267; *dęb* MPKJ VII 216; *zam*

JP XL 306; [*pśn*] *ok Buska Kiel* I 188; *kłob* AJŚ VII m 1394; *lub Wisła* XI 103; *Włodawa; mław* 1; *ok Przasnysza* Chetch I 15; *ostroł* 9; *sokół* 2; *Olecko* SGOWM II 117; *Mrągowo jw* III 82; *nidz jw* 93; *Mr jw* 82; *Olsz jw; Ostródz jw; wolsz* 2; *wąg* PKJ XVI 133; *Lit K* II 244; ~ *B lp* rodz n -e: *ok Przasnysza* Chetch I 194; *giż* NT II 299; *nidz* SGOWM III 85; ~ *Msc lp* rodz m i n -emu: *sanoc* NT II 144; *kraś* 7; *kiel* 22; *iż* 4; *gar* 20; *Kasz LPW* II 27; ~ *jeden* w rodz *ż i n* oraz w przypadkach zależnych *m, ż, n* (realizacje typu *jena, jeno, jenej, jenego*) nie uwzględniono w formach.

I. liczebnik 1. 'główny, oznaczający liczbę lub cyfrę 1': *majōm* *iny* *jednōm* *cere* *ciesz* 9; *pyrvek* *ve* *familiji* *fšyccy* *z* *jednej* *misy* *jedli* *ryb* 13; *ojećz* *mušou* *vykōnaž* *jedne* *ko*^o *do* *voza* *klucz* ZNUJ 60 s 375; *jağ* *barz*^o *seroke* *p*^o *ole,* *t*^o *m*^o *oze* *vypaž* *jeden* *skūod* *ki* *dve* *bruzdy,* *ab*^o *dva* *skūady* *ki* *jedna* *bruzda* *miech* 9; *nojvynycy* *še* *časafi* *do* *gury,* *jedn* *varkoc* *i* *kuęecko* *zapyņi* *zaw* 1; *jedne* *zvono* *dve* *spryxi* *zavera* *Włodawa;* *syna* *jednego* *u*-*χovaua,* *a* *uon* *jo* *vjguņiu* *z* *domu* *węgr* 1; *jeden* *košož* *ne* *pošeče* *cauy* *uonki* *koniņ* 14; *ino* *mōmy* *dve* *krovvy,* *bo* *nōm* *jedna* *zmarńaua* *n-tom* 1; *jeden,* *dva,* *zdeyla* *pyła,* *třə,* *štərə,* *zdeyla* *mərə,* *pač,* *šesc,* *ne* *χcałə* *lezc,* *sētme,* *uəsme,* *gzež* *mə* *jesmə,* *zevāc,* *zesāc,* *tu* *mə* *jesmə* [*męt*] *wej* *Kasz* S II 92; *oggw;* ~ *w przyst:* *Jedna* *jaskółka* *nie* *stanowi* *wiosny* *biel* *ZarŚl* II 3 s 140; *dfa* *jenej* *jeskółki* *moze* *być* *fa* *suw* 1; *Co* *jedyn* *głupi* *kupi,* *to* *dziesiynć* *mōndrych* *nie* *przedo* *Ciesz* MPTL XV 2 s 39; *Jedna* *matka* *uchowo* *siedym* *dziecek,* *ale* *siedym* *dziecek* *jednej* *matki* *nie* *uchowo* *Ciesz* jw 92; *Ubogimu* *wystarczy* *jedno* *oko* *i* *pōł* *dupy* *Ciesz* jw 213; *Na* *jedną* *kroplę* *miodu* *więcej* *się* *chwyci* *much* *niż* *na* *beczkę* *octu* *tar-gór* jw XV 1 s 79; *jedna* *lża* *rozi* *zesāc* *lžōv.* *lepše* *jedno* *oko* *svoje* *jak* *cəzəχ* *dvoje*

Kasz S II 91; Jak jeden głupi popsuje, to stu mądrych nie naprawi *mil [Lwów Ukr] MPTL XXV 2 s 115*.

2. 'składnik liczebnika głównego złożonego': **a.** 'z liczebnikiem jeden na pierwszym miejscu': My rachowali: jedyn a dwacet, dwie a dwacet, trzi a dwacet. Jak už mo dziółcha jedna trzicet roków, to už je przezdrzało *Ciesz SCiesz II 136*; mōmy jeden a dważeśca abo dwe dważeśca kozuđf ryb *MAGP XI s 7*; Olgrzym przywalił kamieniem bardzo wielkim drzwi, tak my wszęcycy, jeden trzydzieści nas jest, a nie poradziemy go odwalić *ok Opola ME VIII 155*; Snopy zboża zwiezione do stodoły rachują począwszy od jednego do dwudziestu dobrze, poczem jeden dwadzieścia itd. *krak jw IV 105*; *Śl AJŚ V m 929 s 57*; *Czaca [Sł] MAGP XI s 6*; *Orawa [Sł] jw*; *Spisz [Sł] jw*; [*st*] *myślen jw*; *kroś MPKJ VII 216*; *dęb RWF VIII 212*; [*st*] *boch MAGP XI s 5*; *pd ok Chrzanowa MPKJ VII 351*; *os-wp AJŚ V m 929*; [*rzd*] *wej MAGP XI s 6*; **b.** 'z liczebnikiem jeden na drugim miejscu i dalszych miejscach': mom dważeśca jedna kruf, dważeśca jedne krove *radomsz MAGP XI s 7*; un [*len*] lezaų z dwanaśće dni tam, dważeśca jedyn v woże *mław 7*; tysonc *ośems'tet żewieńżešont* i jeden *mraq SGOWM III 85*; *ogp*.

3. 'składnik liczebnika porządkowego': **a.** 'z liczebnikiem jeden na pierwszym miejscu': v jedyn dnużestem lutemzeų zaś psyset na front do francyje *syc BMJP XIV 159*; **b.** 'z liczebnikiem jeden na drugim miejscu': my jus ukośiłi čyżyści kopuf, tera čyżesta jedna *bial-podl 1*; pracuje tam *o* roku dnużestego jednygo *olsz SGOWM III 85*.

II. *przym 1.* 'w użyciu przeciwstawnym w stosunku do drugiego, innego lub pozostałych': *štaxety mušom być fšyski rovne, a nie jedna krōtšo, drugo duđkšo ryb 13*; jedna nieżela boųe *polskě*, a dru-

gou *měmcekb^u brzes-śl NT II 70*; jedno rozvora do drabin, a drugo do pomostuf *kras 3*; *Kedyś to byłi ugory, jedno pole śali, a drugie ugorovali węgr 5*; te zęgadu muśau tšymać v jenej rence do gōry, coby śpulka nie zlecaų, a drugo renko tšymau nie pšes smatke *szczyc SWM IV 88*; to tak śe tu za jeden kuńe_tyn lyn tšymōu, a drugi to buųo f takem drevně opravōnē *n-tom SobWp 79*; *oggw*.

2. 'w wyrażeniach typu jeden drugiego, jeden po drugim, jeden od jednego opisujących uporządkowanie zbioru, wzajemność relacji itp.': pšišou guđ i luże začli mżyć jedyn po drugim *ryb 13*; pševraco jeden drugego – ci sażęnože – pšysypuje žēmom, zeby žimōki take duze beųy jak ten, c^o saži *miech 18*; zemby troški dałi jedyn od jednego *bial-podl 1*; kobety jedna do drugiej muvili, *sonśatki*: ne vem, co muj xlep *fcale* nie iże *nidz SGOWM III 84*; śermy ('parasole') my sobe robili s tyų paproci, tak wetknelim jeden w jeden – tšiši *mraq SGOWM III 83*; ty krāvny jedān p^o drągym umrō *Kasz LPW II 27*; *oggw*.

3. 'pierwszy, rozpoczynający ciąg, serię, kolejność': piśou jedn list, drugi list, tšeci list *opol JP XLI 211*; Jedyn kōniec zaklepāl, pote drugi, trzeci i scwarty *n-tar [Orawa] KqśŚl I 1 s 384*; robili kaše, jedne i druge, i tšęce, cy ryzoue, cy s krup kaše *jaros 1*; jedna byųa jizba, druga byųa pšetśeń, tako kumora *sand 13*; fsypała jedne gaść, fsypała druge *radz-podl 13*; taki zogun, jag mōu, to ftedy k^oobyta pšyśųa jedna i drugo, i tšęce^o, i čvorto^o, i śyrb, i sobe žyna i kuadųa *szam 5*; *oggw*; ~ 'w połączeniu z rzeczownikiem godzina: *13 lub pierwsza*': uo jedny gożińe *prud Pluta-Dzierż 56*; mynzy dvanastōm a jednōm gożinōm *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 36*; Było długie casy w kościele, bo były tak: były litanije długie casy, pote były psalmy, no to śpiywali długie casy, to my nieráz o jednyj

godzinie wyšli, a Lipnicanie padali, ze óni i o pól drugiej, tam esce dłuzy w kościele *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 381*; o jeden abo o dva gożin jest ślup f kościele *etc SGOWM III 85*; *Cieszyn* [Cz] *SGŚ XIII 143*; [pśn] *ok Cieszyna Zb IX 178*; [pśn] *Ryb Rog 147*; *koziel ME V 114*; żyw 5.

4. 'ten sam, taki sam, wspólny': Obie my som z jednego roku, já z Hankom *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 385*; to są braćo rozone z jedny matki. dvoje žeci jednego dña my pomaruo *kolb 3*; ślimog abo maślok – jedne gżyby, dwe nazwy *wiel 6*; spij, spij – gada – ja puidy du ^uojicuf. bu to na jednyj wioscy *tom-lub 6*; jednego casu třeja mi na to, jak i na to żyw *RamŚl 22*; to jedna cena, to ji t'lo *bial-podl 1*; jeden pože uosnova, drugi postava, to jedna nazwa *mrąg SWM IV s 119*; partiof mnězi polakami ne bęo. fšistke bęli jedne *szt BMJP XIII 46*; to jes prave jedna drōga. jedne ěimōna majōm *wolsz 7*; Będiesz mie bijaj? – Bede! Ja zawsze jedna bede! [pśn] *opat Wisła XV 579*; Jednego ojca, jednej matki, niejednakowe dziatki [przysł] *Ciesz MPTL XV 2 s 92*; Murourz a świnia to jedna rodzina [przysł] *prud KwOp XII 3 s 94*; *oggw*.

5. 'tylko ten, a nikt inny, nic innego': O jednym chlebie a wodzie ik tam dzierzeli *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 384*; a jedna žemā fsystkiχ muśi χovać *suw 1*; vrōbeł [...] to je jedyn ptāk, χtuory se na žime ne ^uotcāngā, ba zyje tu *Orawa* [Śl] *ZNUJ 169 s 250*; tō było nē co bōnić, co my pšēšfi (przez wojnę). tō ěino jedyn bug wizał *jaros 1*; Na bezroczek przywiezan nowy karwaczek! Za jedne łozym czeskich! *prud ŚmKl 52*; a fšyska trawa nēχ stañe, aby jeden kšys śvinty nēχ ostañe *kraś 9*; jag jes ćepuō povetše, jedne osem dñi žyto na výšu *międzych 4*; každý na pšyklat kupuū sobe tyn zbanyk, bo pšēcēz dawno f pośće to tyfko był jedyn uoľij *kroś JP LVII 127*;

kebym žežaua, co on umer abo go zabžifi, to bym povēžaua – ne ōn jeden *ostrōdz SGOWM III 84*; na jedne bałe [nw] to ile forsy čšeba wydać, a taki dostać se do tyj bały! *bial-podl 1*; *oggw*.

6. 'tworzący całość, jednolity, nie-różnicowany': jedna uata na uace, cauy jag novy [žart] *ryb 13*; Jak nie nasmarujes smycka, to ino jedyn pisk bedzie słychać *n-tar KąśPodh IV 264*; Ino wám powiym, jedno cygaństwo w tym telewizorze! *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 385*; jo^u se živovauem, že ^uni tak mogōm ěistñeć, tam ne byuo roli, tylko jedna gura, jedyn kañyñ *wolsz 7*; *n-tar KąśPodh IV 264*; *n-tar* [Spisz] *ZNUJ 278 s 28*; żyw *MiesPog 12*; *puław NT II 164*; *kraś 16*; *bial-podl 1*; *koniñ JP LXIV 200*; *ryp PIJP VII 17*; *złotow B II 34*.

7. 'w połączeniu z wyrazami sam, jedy-ny i pokrewnymi: podkreśla wyłączość odniesienia stanu rzeczy, o którym mowa': tēs tu bōua ta ćotka sama jedna, a uana žeci ne maua *Śl SGŚ XIII 146*; sam jeden sežau *kiel 22*; sama jedna se ^uostałam taka młoda p^ršez męⁿža *suw 1*; samutejka jedna *jas 3*; A joľch bōla ta jedna jedyna, coľch je [pszczoły] musiała koľdzy wieczōr rachōwac *koziel ŚmKl 12*; I zostałam sie jedna jedniutka *Wilno* [Lit] *SLit 206*; jest jedne zabudowañe, ale ino jedine jedne, v okēnku špatuo *nidz SGOWM III 93*; mⁱšⁱľfi jano^e ta jedna jedynōcō^u cōžrka *złotow B II 36*; *oggw*.

8. 'pojedynczy, składający się z jednej części, wykonany z jednego kawałka': žvi do kuχñe so jedne, a do pokoju dvojište *kras 3*; p^uotsafe mauo žvicki dv^uōⁱšte abo jedne *iž 4*; Koryto z jednego pnia, jak kto umie jeblować ('heblować') može być i z desek *gar AGM I s 112*; bo sōm koua caukovite z jednygō džěva *międzych 4*; *Cieszyn* [Cz] *AJS II s 6*; *bial-podl 1*; *koln AGM I s 112*; *przas jw*; *pis SGOWM III 84*; *ryp 2*.

III. zaimek przymiotny 1. *taki, którego nadawca nie chce lub nie może dokładniej określić, jakiś, pewien*: jedna kobyta miała chopa, co barzo pyu *prud BMJP XIV 132*; jo bōu u jednego dochtora, co me na uocy lycyū *lubl 1*; jedyn kšonc ięxał ras sobě drogo pu kuleńže *hrub 4*; poięxaū rańutko jeden gospodaž do lasu *bial-podl 5*; jedyn χuop šed v nocy pšez bur i napadłi gu zbuje *koniń 14*; v bištinku buū jen χuop [...], tak uon χčāū iść do jenygu mnasta *resz BMJP XIII 56*; jedne luže mēli čtery curki *bił 3*; v jednym mēšču mały jedne luže curke i ožeńiły ju tak iagby na jinnu voske *kras 3*; jo to vižou v jednej χaupe *ryb 4*; na jednām vese lu se tu biyy, ias uokna powybijāy *kolb 3*; v jednył parafji f čaše postu spōvadał kšonc *zam 10*; po večše lecaūo, rvaūo. jednego roku to u mne poražūo χoičke s kożyńami vyrvać i na čsy razy zuōmaūo *zaw 1*; tutaj jednył žimy maryš [nw] ze mno spał *suw 3*; Jednego psiōntku baba poszła do jedného pana *Wr StefO 32*; *oggw.*

2. *używany po rzeczowniku, podkreślający emocjonalną, zwykle negatywną, ocenę kogoś, czegoś*: trōmby jedne, myśleli, że tu se uo pravžive skarby rozlaži *ryb BMJP XIV 110*; co se tak χiχroš, f'itrōno jedna *biel 6*; Worces kija, ty weredo jedna! *n-tar KąšPodh IV 264*; Dziadu jedyn, zaś zeš sie obzar?! *n-tar [Orawa] KąšSł II 1 s 385*; uo ty mōtykō jedna! *wad 19*; že ležeš ty šćeklizno jedna *piń 9*; podvago jedna ty! *luk 9*; *ogp*; ~ 'z elipsą rzeczownika': A ta Hana drap stołek, ji buch, buch, stojisz, stojisz, ty jedna! *Cieszyn [Cz] Zwrot 73 s 11.*

3. *sam, samiutki*: tera fšystko povymi-raūo, uostaūam jedna *brzez JP XXXIX 354*; zavse jedna šeže (w domu) *suw 1*; tylko lubiūam jena χožiť, bo v družinie to tu pōjže, tam pōjže *graj 1*; tylko furman jedyn, venc niyt *hrub 6*; I to, co zawsze lubiła, żeby jedna; zaprzy sie jedna, żeby jedna *Wilno*

[Lit] *SLit 206*; *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 145*; *radz-podl 1.*

4. *żaden*: uoχōožuū se pōo leže, ale jennegōo gżyba ne nalos *gor 4*; ve švyrcaχ [nw] jest tšy košarkuf i jedna ne žne *luk 4*; n'y ma co maχać, bo ny ma jednej muski *bial-podl 1*; iakby tak niało ostać, to jeden mazur by tu ne zyu *pis SGOWM III 83*; *przew 3.*

5. *každy*: Co w jedno rano zased do kuźnie, rozrobiuł ogiej, wzion kropolca i mówiuł: „Dej Boze szczęście!” [...] i tak było dziej po dziej *krak ME I 61.*

Byle jeden *byle jaki, byle który*: by piērvu to mne se bylē jedna vijižāū. tedi potēm ně. viбіēraū. no ii tedi žam trafnōū na jedna *st-gdań 6.*

Co jeden *každy następny*: Co jedyn synek miol inksze woniadło *ryb SGŚ XIII 142.*

Co jeden to *jw*: Co jedyn noród to gorszi *Cieszyn [Cz] PEŚ III 54*; Kazała mu ta siostra kobyłka wzionć trunków ze dwadzieścia gatunków, co jedyn to mocniyjsy *olk Zb XI 117*; na nic te iapka, co jedne to robačive *bial-podl 1*; valanty na spryžynaχ byyy, co jedna to krutso *zaw 1*; *prud SGŚ XIII 142.*

Co za jeden w funkcji zaimka rzeczownego *kto*: Toż człowiecze, coš ty je za jedyn *Cieszyn [Cz] KadGaw 291*; pšyiexał iakis, ne vado mo co za jeden i mam se jemu kłańać?! *bial-podl 1*; Jak ja pōde za niego, kiedy ja nie wiem, co za jeden i skiela on? *włoc Wisła XVII 456*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 142*; *pszcz PJS IV 70*; *N-tar KąšPodh II 259*; *miech Cisz I 90*; *hrub 4*; *olsz SGOWM III 85*; *ostródz jw*; *rawic SFPS III 17.*

Do jedna *w całość, tak, że stanowi całość*: Kyrdel owiec ścišniony do jedna okosorzył cłeka *N-tar KąšPodh II 429*; Kręci sie jom (šrubā), to sie desecki do jedna stulom *n-tar [Spisz] PME I 18.*

Dwadzieścia jeden *rodzaj gry w karty*: *N-tar KąšPodh III 92.*

Jeden w użyciu rz 1. 'bliżej nieokreślony człowiek; ktoś': Jedyń tu tyz tak duzo politykował, jaz go zapparli *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 385*; fotografovau mie jeden, navet vecezo u nás jat kiel 22; f kosołaz myskal jeden, co dawni wołani yendłował *bial-podl I*; v bišofštejne buu jedn, še nazivau šikora *olec BMJP XIII 71*; bōu tutag jen, co mōu cegełnō *sulech GruchGwKr 114*; bōum z jednym tam na rōbōce *wolsz 4*; to tam kupiym uod jednygu *koniń 14*; Jedna z Darkowa robiła na szachcie *Cieszyn [Cz] Zwrot 90 s 10*; Jedna tu u nás tyz tak po dyskotekak latala, i nazbyrała *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 381*; jedna spać ni mogła, to posłaua drugo, zeby ji te nocnice uotczyneua *kiel 22*; jedne opowadałi, że tak ogłōšili *włod I*; *oggw*; ~ 'w odniesieniu do zwierzęcia': Na koguta zaš mōwił, ze idzie jedan z rogowam pyskiem *wad Zb V 215*.

2. 'ktoś działający w pojedynkę': Siła złego na jednego [przysł] *Ciesz MPTL XV 2 s 184*; Był to mały kajak, yno na jednego *ryb SGŚ XIII 144*; Jednymu to w lesie otymпно *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 385*; cō to je ćfartka utki, prawě je nymu *jaros I*; cšyžešci snopkuf na jednygo wymučić, vōc *zaw NT II 194*; No jedna kieloz naskubła *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 381*; jena na niy fšystkiy robzi *mrąg SGOWM III 84*; *N-tar KąśPodh IV 264*; *Orawa KąśŚt II 1 s 381*; *sand 13*.

3. 'ktoś lub coś pozostające w jakiejś relacji do kogoś, czegoś na zasadzie komplementarności, wzajemności, przeciwstawienia itp.': Jedyń bez drugigo sie ani nie wysroł *Ciesz MPTL XV 2 s 92*; jedni padajom, že mōu kopyta kōnske zamast nogōf, druzy, že mōu nogi, ino uobrōcōne kolanami na zadek *ryb BMJP XIV 108–9*; Postanyli do rzyndu tak jedyn koło drugiego *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 385*; jenni muōcu, druzy pasō żyw 4; pōo cepinax, to jedna sła z'e_syrem, a druga

s_k'ukeukom *boch NT II 176*; cý to tak można vžěć jedno na druge *ostroł 9*; vezno ten ślub, potēm še rozejdo, potēm jednemu ten śvat zavonzany i drugemu *suw I*; jednym rošnie cšyšci želsko, drugim zaš tag nie *sulech 4*; jeden lubi matkã, drađi cōrka, a ten třeci na obe lěci [przysł] *Kasz S II 92*; byli jedni, co f_to veřžili, a jedni nic *opol ZNUJ 18 s 48*; jeden śpiva i mie ši pudobuji, a jeden śpiva, vžescy, mało ni penknie *hrub 6*; jedyn drugymu šed z drugi *n-tom SobWp 208*; jeden jenego w uysce wodý by utopšiu *giz SGOWM III 85*; Wypylōł piyłom i od scytów i to wložōł (do fugu), zeby to dzierzało jedno z drugim *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 383*; obleka muši być do kapeluša, to muši viglondać jedno do drugiego *nidz SGOWM III 86*; mēšała jedno z drađim *Kasz S III 163*; *oggw*.

4. 'kieliszek wódki': pšivydli my žyniŕa do šynkfasu i mušou s nami vypić po jednym *ryb 13*; gruxnōc se jednego *biel SGŚ XI 61*; uopcy [chłopcy], vypijće se po jednym! *żyw NT II 73*; fstompimy xeba na jednygo *łecz PJPAN 37 s 346*; jek do uolstina pšijexali, to sobže mogli vipsić jednego, najěšć; mogli pozrěć vořšōf abo šera, bo zarobili *olsz BMJP XIII 55*; Može sie napisijewa po jenemu *olsz SGOWM III 85*; ģenko z etkem muši na jenego pošli *bial-podl I*; Ni ma nic lepszego, jak z rana jednego [przysł] *Ciesz MPTL XV 2 s 150*; *ogp*.

5. 'godzina pierwsza (po południu lub po północy)': ot jedynasty do jednygo – mazurske še uotpravauo kazańe *mrąg SGOWM III 85*; vėrdal na jedan *šup LPW III 950*.

Jedna w użyciu rz 1. 'jw': Wielu tam je godzin? – Jedna wybiła na kościele *Ciesz SCiesz II 136*; śpyxejmy še, bo už je jedna, a cug ježe o pōu drugi *ryb 13*; uo jednyj imy uobout *opol SGŚ XIII 143*; a sełek tamsteła, mogło byž uod dvanastej do pōu jednej po pōunocy *Orawa [St] ZNUJ 72*

s 36; *Śl AJŚ VI m 1074*; *N-tar KąsPodh IV 255*; *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 381*; *Będzin Zb II 12*; *Ostródz JP XXXIV 282*.

2. 'pierwszy składnik liczebnika ułamkowego oznaczający taką najmniejszą część, na którą można podzielić całość i której liczbę określa drugi składnik tego liczebnika': Pan [...] odebrał jedna trzecia czynści te ziemie *rac LL II 2–3 s 78*; sporo margaryny ostało, jedna čseća packi *bial-podl I*.

Jedno I. w użyciu rz 1. 'jedna rzecz lub sprawa, tylko to': Tóž, gazdoszku, powiywóm jedno! Ni ma to taki źle *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 142*; Wdy ino miał jedno na pamiyni *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 383*; jo tylko jedno wim, ze un ies sfińa ii tyle piń 9; zuożęi to jedno poręe, a uożęń to fšystko *ostrół 9*; jedno je, co uońi ni mogu pojonć: to je moje, to je tfoje, my nenauożne do tego *ostródz SGOWM III 86*; řečə le mé to jedno: zeš tə bęł včera večor? *Kasz LPW I 305*; *n-tar KąsPodh IV 259*; *N-tar jw*; *mław I*; *Olec SGOWM III 86*; *Mrąg jw*; *Pis jw*; *Mr zach jw*.

2. 'całość powstała z oddzielnych części': tos ty ii i'a to jedno! *bial-podl I*; to buąa męmecka skoua. [...] zożęfi zoocy i zoocy. to, veżə, buęe jedno *brzes-śl NT II 70*.

3. 'coś, jakaś rzecz, sprawa': Ty wiesz jedno, ja wiem drugie [*przysł*] *Bytom MPTL XV 1 s 117*; Tam wisiało takie jedno, ka sie to podziało? *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 382*; a iesce jedno, ty svefe še d'avajə puod štreke *Orawa [Śl] ZNUJ 151 s 101*; na jednoš mōndry, a na druge guupxi *ostrół 9*; musiž wybiraž z duuy jedno łęcz *PJPAN 33 s 159*; *N-tar KąsPodh IV 258*; *Orawa KąsŚl II 1 s 383*; *mław I*.

4. 'ta sama rzecz, sprawa, to samo': stara kfarta a novy židfik to jedno *ciesz 6*; Bukta a pampuch to jedno, pampuchy były mniyjse, na chojcy m upiecony był *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 383*; kulaša i lońeska

to było jedno *kras 3*; Giermuska i brajka to było jedno, monke sie dowalo do mlyka i gotowalo *gor 3*; vuuceńe to ies jedno co bronowańe *konec RŁTN XXX 149*; Taniec a różaniec – to nie je jedno [*przysł*] *Śl MPTL XV 1 s 113*; *Ciesz [Cz] Zwrot 6 s 15*; [*przysł*] *Ciesz MPTL XV 2 s 191*; [*przysł*] *ryb 13*; *koziel SGŚ XIII 131*; [*przysł*] *Opole MPTL XV 1 s 113*; [*przysł*] *Lubliniec jw 104*; *klucz 1*; [*przysł*] *Śl MPTL XV 1 s 104*; *N-tar KąsPodh IV 259*; *Orawa [Śl] ZNUJ 151 s 26*; *Orawa KąsŚl II 1 s 383*; *lim PME I 46*; *kolb PF XX 13*; *kraś RŁTN XXII 265*; *radomsz jw XXVI 125*; *iż 4*; *lub JP XLV 33*; *p-tryb RŁTN XXIII 187*; *wiel 6*; *sier 5*; *raw-maz AGM V s 70*; *siem 3*; *tom PIJP XXVIII s 47*; *pis SGOWM III 85*; *nidz jw 85–6*; *Mr i Wr jw 85*; *Ostródz jw*; *tor MacŚl 209*; *Tarnopol I [Ukr]*.

5. 'jedna osoba': pojełali do mńasta, a jedno v domu *ostrół 9*; tedy dwoje krenciuo, a jeden tšymau, a jeno tyńmi retkami kerowauo, co še ruwno nawijauo *olsz SGOWM III 86*; *mław I*; *Etc SGOWM III 86*; *Pis jw*; *Nidz jw*; *Mr i Wr jw*.

Jedno II. w użyciu przysłów 1. 'obojętnie, bez znaczenia': Jaki chcecie? [...] – Mie to tam je jedno *Cieszyn [Cz] OndrProza 40*; mé je jedno, kaj roba *ryb 9*; cy pużeš, cy nie pużeš, to jedno łęcz *PJPAN 37 s 346*; taki rozžitny nie tšyma do grumatki, pospouu, onemu ies jedno, cy co zgubzi, cy nie *nidz SGOWM III 86*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 144*; *ciesz jw*; *Ciesz SCiesz II 137*; *pszcz SGŚ XIII 144*; *prud PlutaDzierz 56*; *koziel ME V 141*; *strzel-opol SGŚ XIII 145*; *opol jw*; *oles jw*; *miel PKJ II 66*; *Węgorz SGOWM III 86*; *Giż jw*; *Mrąg jw*; *Pis jw*; *Mr zach jw*; *olsz jw*; *Wr jw*.

2. 'jednakowo, tak samo': teroż jez jedno v mešće aby na fši *wolsz 7*.

Na jedno 'ta sama rzecz, sprawa, to samo': klač i kobyua to na jeno *olsz SGOWM III 86*.

W jedno 'o sposobie łączenia, zawijania itp.: pojedynczo': Przymocowywano je [wisiorki przy ozdobnej fajce] pojedynczo lub podwójnie (w jedno albo we dwoje) *ciesz PEŚ III 108*; zawinął ryjke bądazym v jedno, tag że fšystko obzuńte vídać i tak choži *brzoz I*.

Za jedno 'ta sama rzecz, sprawa, to samo': służöncy a parobék tó za jednó jaros *I*. W połączeniach: **Choroba jedna** 'tagodne, lekkie przekleństwo': χuroba jedna! *Tarnopol I [Ukr]*.

Jeden... jeden 'łączy zdania lub ich części z uwydatnieniem zwykle ich przeciwstawienia, kontrastu; jeden... drugi, jeden... inny': gžiby [...] jedny do jezyńń, jedny nie sóm do jezyńń *ciesz BMJP XIV 31*; ũoba lećeli, jedyn böu pýrši, a jedyn ũostatni *koziel SGŚ XIII 139*; jedån χuopok jes proboscem, jedån tak rok umar, jedån je žeńaty *kolb 3*; jest tšy śluzu, jedna pšy jedněj, potém as v vólkusu [nw] jedna śluza *suw 21*; jene majo tšy palce, a jene dva palce *nidz SWM IV 103*; jedne jes ćinke, jedne jez grube (plótno) *wolsz 2; oggw*.

Jedne... po drugie 'po pierwsze... po drugie': jedne..., po drugie *sokól 2*.

Jedno... po drugie 'jw': Jo by kciołbyk sie zynić, bo sie, jedno, musym, po drugie byk sie kcioł *n-tar KąśPodh IV 259*.

Jedno żeby... drugie żeby 'raz (dlatego) że... dwa (dlatego) że': jedno, zebý cűek chožóu za tēm, druge, zebý böu zapas *ostrot 9; mław I*.

Jedno że... drugie (że), druga rzecz 'jw': ni moge ci pozycyc, jedno, ze sām ni mām véla, a drugie, zaraz byś to zańs do karcmy żyw *RamŚl 23*; Tam niepodobne miejsce [...], żeby tam mlen mógł stojéc; jedno, że wody ni masz, a drugie, że góra wielka *włoc Kuj I 175*; jedno, że ślepa ta kobyua, drugie, że medolýina *tor MacŚl 209*; I jak nojwyncyj sie daje włośnie tyk jasnyk kolorów, ciymnyk sie uniko, bo [...] jedno,

ze na tym ślaku nie znać, bo to jes zielone, to nie znać tak na nim, a drugo rzec jes tako, ze te kolory widać juz z daleka *n-tar KąśPodh IV 259*.

Na jedno... na drugie 'z jednej strony... z drugiej strony': na jedno lepi, że ot požaru pšespečni, ale na drugie gorše, bo na takem pustkoũu strax meškać *siem 3; Lim*. **Po jedne... po drugie** 'po pierwsze... po drugie': to po jene, a po drugie nam tšeba i tutaj do stolarńóf *Goł SGOWM III 86*.

Po jednemu... po drugiemu 'z jednej strony... z drugiej strony': po jednemu to je dobre, po drugemu *łexo Kasz S VII 107*.

Po jedno... po drugie 1. 'po pierwsze... po drugie': Ino nie zabacuj, po jedno mos kupić mąkę, po drugie waruj sie pić z kolegami *N-tar ZborŚl 267*; po jedno nie mąua casu, a po drugie nie véžaua *Lim*; to nie vyže. po jedno ny ma masyny, a po drugie luži nie beže *bial-podl I; dqb-tar 5; ostrot 31*.

2. 'z jednej strony... z drugiej strony': po jedno ten dešć je vele vart na te omglatě bulvə, po drugé jednak přecigně žńiva *Kasz S VII 107*.

Psiakrew jedna *przekl*: No psiokrew jedna, aby to łoczkatie nie było *Cieszyn [Cz] KadGaw 159*.

Psiakręc jedna *przekl*: Nó i tu co, psio-kryńć jedna *Cieszyn [Cz] KadGaw 123; n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 63*.

Za jedno... za drugie 'po pierwsze... po drugie': Ale ta królewno ni móglá łusnyć, bo za jedno ją ta słóma a ty deliny łuciskały, a za drugi zaczęło ją to gniywać *Cieszyn [Cz] PiegKoz 33; Kowno [Lit] SLit 433*.

Frazeologia: co do jednego **1.** 'tak, że nie zostaje nic, nikt': Z razu mioł ik za to ze światu wytracić het co do jednego, ale po kwili sie uhamowoł *N-tar KąśPodh II 232–3*; ũopcubžyuy pożyczki co do jedny iž *RŁTN XXV 180; n-tar KąśPodh II 233; Kasz S II 91*; **2.** 'całkowicie': no juš tak

pšycynuu śe, vyniścuu śe – co do jednego *zam 4*; ~ do jedna 'wspólnie, razem': Oba mieli grónta i do jedna orali *N-tar ZborSł 56*; Dwasto owiec krocało do jedna *N-tar KąśPodh II 429*; ~ do jednego 'tak, że nie zostaje nic, nikt': Dziecka ściopały ich do jednego, jeszcze zielone *Cieszyn [Cz] Zwrot 121 s 17*; Wybiuł do jednego nieprzyjaciela, nawet samego césárza zabiuł ok *Łañcuta ME VI 360*; ruski zabiłli fšistkěχ mñēmńeckěy žoumñěř'of... co śe tam ukrėli... do jedněgo *szt GMalb II 1 s 142*; a nas spektōr dužęgo nosa kaz'au_nam grabzić do jedněgo kuosa [*pśn*] *ostródz BMJP XIII 57*; vyzdýχauy fšystke kurý do jedny *ostroł 9*; *N-tar KąśPodh II 429*; *mław 1*; ~ do kaška jednego 'jw': Juž zjedzone wszystko, do kaška jednego *Ciesz [Cz] SGŚ XII 145*; ~ do razu jednego *pśn 'zaraz, natychmiast'*: Póltora tysiąca grosa gotowego, da zebyś się ozenił do razu jednego *bus Kiel II 63*; ~ ganc jedno 'obojętnie, bez znaczenia; wszystko jedno': mi to je ganc jedno, co se o mñe myśliš *Cieszyn 2 [Cz]*; *ciesz 9*; ~ i tak jedne jak drugie 'i tak dalej, to i tamto': śana krové dać, śf'ĩn'ĩm_pofutrovać, vydoić, žeći do skouy vysuać, no ħi tak poty jedne ħag drugę *opol JP XLI 209*; ~ jak jeden **1.** 'wszyscy, wszystkie naraz, jednocześnie, razem, zgodnie': ħuf'icery fšyske napšut ħak jeden *zam 14*; ħu fsyske pomidory dujżeli, ħak jeden *bial-podl 1*; Fšyskie sie zyšli jek jeden *suw PorJ 1975 s 255*; fšyšcy p'ũo'ĩr'ũcý śę tšymali ħak jedan *złotow B II 34*; **2.** 'tak samo, jednako': ustrij byu f takiy duuğiry buroχaχ, sukmany duuęe fsyske starosty ħak jeden *sand 13*; żyby byli ħak jedęń *bial-podl 5*; ~ jeden bartek, czart, czort, diabeł, kit, piorun, wojtek **1.** 'to samo': ftyńčoś byu tak, a i teros tak – jedyn cōrt *zaw 1*; ħa put śudnym žondem i jedęń dĳabeł *hrub 6*; To je jedyn dĳoboł *Ciesz MPTL XV 2 s 202*; To je wszystko jedyn Bartek *Ciesz jw s 204*;

To je wszystko jedyn kit *Ciesz jw*; To je wszystko jedyn Wojtek *Ciesz jw*; To jedyn pieron jes, mniyj wiyncyj jedno i to samo *n-tar KąśPodh IV 268*; **2.** 'obojętnie, bez znaczenia': jeden cōrt, χto tam puže, aby prenzy! *bial-podl 1*; Zacinicie opowiadać z końca abo z kraja, to jes jedyn ciort *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 386*; Jedyn diabeł, ciert, pieron *n-tar [Orawa] jw*; la mñe to jeden dĳabeł, ħak to vyiže *bial-podl 1*; To jest jeden pieron *Śl G MPTL XV 1 s 115*; to je jeden porōn *Kasz S IV 284*; ~ jeden bez drugiego 'wszyscy naraz, na wyscięgi': ħuz ħig [*owiec*] ħe tša d'ũo_domu pyñżić, b'ũo uony ħidom jedna b'ez drugom, co ħig_byda naved ħuťšimać *n-tar ZNUJ 98 s 50*; a te ueby žvigaĩom jedyn bez drugygo *lubl SGŚ XIII 139*; jedęń bez drugęgũ tańcujo z Ńo *zam 4*; kupuju jedan bez drugigo, kozdy χce v'āncy *Warszawa NT I 182*; jeden byś [!] drugęgo lećeli, χvytali, ħi paťšyli na ħic *suw 3*; *N-tar KąśPodh IV 265*; *sierp FrMaz 219*; ~ jeden bez jednego 'jw': ustalili nade mno f kiluch i dawaj mnie bić jeden bez jenego *suw PorJ 1975 s 257*; ~ jeden czas **1.** 'w pewnym czasie': jedyn cas pšed vojno to biu zakāzane v ħežeže prac giž **12**; jedęń cas tam buu v ostrōže *Ostródz JP XXXIV 282*; ħen čas žōm tēš r'ũo'ũbyu na majōntku *złotow B II 34*; **2.** 'dawniej, nigdyś': Jeden czas tutaj był taki młyn wodny, a to ten młyn miol się zapaść *Opol KwOp XVI 4 s 55*; jedan čas to dũ nas tēš pšijēž'au, a tera ħe pšijēž'ā ħiχt *st-gdań 9*; **3.** 'pewnego razu, kiedyś': to ħěχ zaśłaxtovali. ale jedęń cas ħeno býouke vželi i ona [...] ućekua *olec BMJP XIII 69*; ~ jeden i każdy 'wszyscy razem i każdy z osobna': Pozdrawiamy wszystkich w tem Dómie się zneiduiących iednego i kazdego *ok Opola ME V 247*; ~ jeden i ten sam 'ten sam': ħak śe na krove pový raba, łacata cy grańasta, to jedna i ta sama maść *bial-podl 1*; Zabawziem się w zmyśliwanie psiose-

nek, ale takich, zeby melodia była edna i ta sama *Mr Plon 14; N-tar KąsPodh IV 267; n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 386; Nidz SGOWM III 84*; ~ jeden przez drugiego 'wszyscy naraz, na wyścigi': bapka muvłała żećam, zep mařinuf nazbyrałi, to polećeli ĵeden pšes drugiego *bial-podl 1*; tu front nie byu, ino rusek set, to nakas dostałi i ućekałi ĵedne pšes druge *giż SGOWM III 84*; ~ jeden przy drugim 'wszyscy': oĵ, to fšyske take veselne, ĵedne pšy drugi χ *chtm 12*; ~ jeden raz 'pewnego razu, kiedyś': Potym ĵedyn roz siedzym, a tu idzie jakisi chłop *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 143*; ĵo Ńa ĵedyn ros, dva roki tymu ĵest, ĵo Ńa ot Ńfoćki *rac BMJP XIV 82*; ĵedyn ros, to byuo tak ĵakoŃs na ĵeŃińi, pšyĵe χ aua du no ζ ĵakoŃ kobita z mĵasta uo ζ i *łęcz PJPAN 37 s 345–6*; ras ĵedyn pšišłi zbuje *n-miej 1*; *Ciesz [Cz] Zwrot 132 s 15*; *ryb SGŚ XIII 143*; *prud BMJP XIV 133*; *koziel SGŚ XIII 143*; *Siemianowice Śl ME V 177*; *tar-gór 4*; *opól ZNUJ 18 s 48*; *n-tar PorJ 1959 s 236*; *Maz jw 1969 s 72*; ~ jeden taki 'ktoŃ taki': był ĵedyn taki, wołłł Ńe maćeg *marta χ us Orawa 7 [Sł]*; tu v naŃy χ strunay byu ĵedyn taki, co uo ζ cy χ ou kre [!] *łęcz PJPAN 37 s 345*; Dycki Ńe nońdzie ĵedyn taki, co zgłupnie *Ciesz MPTL XV 2 s 67*; *mław 7*; ~ jeden w drugiego 'wszyscy, ka ζ dy': Ale tam góry nie take ĵako naskie *Tatry*; ba ĵedna w drugom okronglućkie, ĵak wiyrk kapelusa – ino take bule *N-tar KąsPodh IV 268*; łane vase proŃuki, ĵeden v drugiego. ĵyk żeći to uro ζ ive, ĵene v druge *bial-podl 1*; take ĵadne ĵedno v druge *ił ζ 4*; ~ jeden w jeden 'jw': kartofle fšystke duze ĵak ĵedn v ĵedn *ostroł 9*; *mław 1*; ~ jeden z drugim 'o grupie ludzi': **a.** 'do kótrych mówiący odnosi Ńię z wy ζ ŃoŃcią, niekiedy również z irytacją lub oburzeniem': ĵak nie be ζ eće ĵi χ o ĵeden z drugym, to Ńe vynoŃće! *bial-podl 1*; Id ζ tam ĵedna z drugą *Wys-maz*; **b.** 'bli ζ ej nieokreŃlonych': Ślimy ja-

kie piy ζ noŃcie minut, a tu ucichł ζ o Ńyćko, bo ĵedyn z drugim drewnioki z no ζ poŃciongali i w ryncak ich nieŃli *N-tar KąsPodh IV 268*; ~ ĵedna cholera 'obo ζ etnie, bez zna- ζ zenia': cy ζ iŃ tam pu ζ em, cy ĵutro, to ĵeno χ olera *bial-podl 1*; ~ ĵedna głowa i ĵedna dupa 'o osobach mających take same *poglądy*': uo ζ łńi uo ζ ba – t ζ o ζ ĵedna g ζ o ζ va i ĵedna dupa *złotow B II 34*; ~ ĵedną cha ζ ą 'ciągle, bez przerwy': latos to padł ĵedno χ ai χ o *Wej S II 91*; ~ ĵedną razą **1.** 'pewnego razu, kiedyś': ĵakoz ĵednom razem pšyŃa *vĵura* – to beł ζ o ĵakoŃ pšed g ζ ody cy p ζ o g ζ oda χ *włosz NT II 193*; ĵedno ζ raz ζ o ζ ĵom teŃ muŃo ζ u ućekać pšed ζ ik ζ o ζ Ńvni ζ o ζ *złotow B IV 145*; *chrzan MPKJ VII 367*; *olk Zb V 75*; *zaw RŁTN XXXIII 96*; *wej LPW II 136*; *Kasz Ram 61*; **2.** 'nagle': Skacze on, skacze po chojniaku, a ζ ĵedną razą spadł ζ skrzy ζ ypce na ziemię *Ryp i Lip Zb II 159*; ζ om sp ζ o ζ , ĵedno ζ raz ζ o ζ tšasuo ζ i ζ om Ńe uo ζ bu ζ yyu *złotow B II 34*; ĵed ζ o r'az ζ o ζ celo so z'acnie d ζ v'igac, pševracac *wej PKFP XVIII 4 s 102*; **3.** 'wyra ζ a zdziwienie: od kiedy to?': p ζ o ζ mid ζ o ζ ry ζ my ζ nie Ńmakuj ζ o! – ĵedno ζ raz ζ o ζ ?! za ζ Ńe ζ ę ζ is χ ćo ζ u ĵe ζ is p ζ o ζ mid ζ o ζ ry ζ *złotow B II 34*; ~ ĵedną ręką 'z niewielkim zaangażowaniem, z niewielką uwagą': Czekamy ĵedną ręką *Gliwice MPTL XV 1 s 33*; ~ jednego czasu 'pewnego razu, kiedyś': *n-tar KąsPodh IV 258*; ~ jednego czasu 'jw': ĵednego času pšięu do nas stary mydłoŃ *ryb BMJP XIV 95*; Jednego času zadzioła Ńe babie łyzka, to dopiero o mieŃiac znaŃla je pod poŃciólom *N-tar ZborSł 136*; ĵenęgo czasu Ńe v liŃŃe o ζ ęne obl ζ ok i poŃset kav ζ au sosem *olec BMJP XIII 71*; Czasu jednego rzecze gospodyni do parobka *kras WiŃta XIX 400*; *ok Opola ME VIII 183*; *klucz jw V 243*; *Śl SGŚ XIII 141*; *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 44*; *Zakopane RWF X 208*; *n-tar [Spisz] ME VI 134*; *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 22*; *wad Lud XX 246*; *myŃlen Zb V 218*; *lim ME XI 30*; *przew LL I 3 s 25*;

łań 2; *boch MPTL X 1 s 201*; *krak ME I 88*; *chrzan MPKJ VII 358*; *olk Cisz I 222*; *dąb-tar 5*; *zaw 2*; *łas RLTN XXI 198*; *pias Kozł 382*; *Olsz SGOWM I 377*; *n-miej SGOWM I 377*; *bl K II 245*; ~ jednego czasu dawnego 'jw': Jednego casu dawnego tak królów ^uobirali *n-tar Wisła I 310*; ~ jednego raza 'jw': Kie sie raza jednego štretnyli pod Muranym *N-tar KąśPodh IX 422*; *n-tar jw IV 258*; *Kasz Ram 61*; ~ jednego raziczku 'jw': On młynarz, widząc Boską osobę zbliżającą się raziczku jednego do młynarza, wziął czém prędzěj do garści kozuch *kiel Zb VII 107*; ~ jednego razu 'jw': jednego razu byu povōž *ciesz BMJP XIV 33*; noji jednegō razu dojiłam kroue, a un pšyšeł, bō to był žyt sfōi, gada, žeby ja jegō wżyna, sŕōwała *jaros 1*; ale muvi razu jednegu, iuš to jegu zgnevalo *bial-podl 3*; jednegu razu to takego straxu mała *suw 1*; jednygu razōu būo f škūole tag dūojs šōruōf, že zruobyli na ňe puoluovaňe ŕuopcyi škōlne *rawic SFPS III 119*; šed jem jednegu razu *Kasz S IV 298*; *oggw*; ~ jednej krwi *pšn 'podobni, podobnego temperamentu'*: My se chlōpc-i jednej krwi, taŋcujemy jaze brzmi *n-tar PPh II 78*; ~ jednej myšli 'zgadzacjacy się pod jakimś względem': Pies ze szewcym jednej myšli [*przysł*] *biel Zaršl IV 1 s 42*; *K^uochanecko moja, dyć my jednej myšli [pšn] n-tar PPh II 141*; veš i daĵ rada, kedy ňe jednej myšli *suw 3*; ~ jedno a to samo 'to samo': fōrt ŕōčy jedno a to samo *biel SGŠ XIII 145*; ~ (a) jedno drugie 'rodzaj wtracenia: i tak dalej, to i tamto': A służyłech panowi a pumogōłech mu zajōnce chytać a jedno drugi *Cieszyn [Cz] Zwrot 167 s 12*; Tyn mynorz potym šciepoł tōm tabulym, jedno drugi, ani žrać, ani spać ni mōg *Cieszyn [Cz] KadGaw 122*; krovny mi še počefiuy, jedno drugi *ciesz 18*; ~ jedno i to samiučko 'to samo': furt mi gādās jedno ĵi to saŋučko žyw *Ramšl 14*; ~ jedno i to samo 'jw': To

jedyn pieron jes, mniyj wiyncej jedno i to samo *n-tar KąśPodh IV 260*; ŕužiło tšex do ňij i fšysko jedno – jedno i to samo. ňe i ňe! *zam 10*; i žiśaj, i v listopaže to jest jedno i to samo *zaw 14*; sŕužoncy to jez jedno i to samo co dvorok, bo za pijonze robi *sier 5*; ĵupa i burek to jeno i to samo *olsz SGOWM III 86*; *pszcz SGŠ XIII 145*; *šl MPTL XV 1 s 122*; *N-tar KąśPodh IV 260*; *n-tar [Orawa] Kąśšl II 1 s 383*; *kras 3*; *kiel 22*; ~ jedno słowo **1.** 'krótka wypowiedź, parę słów': iešcy ňe puzvulci ŕoć jednu slovu puvežić – du – publičnoš *hrub 4*; zeby ŕuć jedno slovo puvežāł *puław RLTN XXVIII 187*; **2.** 'nic, zupetnie nic': aľž na mňē ňigd jednō slovo ňē puvežāł, že ňuna taka *jaros 1*; ~ jedno to samo 'to samo': Byk a wōł to jedno to samo *włod PorJ 1971 s 39*; ~ jednym ciągiem 'bez przerwy, ciagle': Wzieni ten miech s tymi duchami, położyli na kowadło, jednem cionгим bili pōł godziny *pszcz Zwrot 33 s 11*; *šl SGŠ V 90*; *bus 10*; *ostroł 31*; *wej 3*; ~ jednym ciągiem **1.** 'jw': jednym cýngým jeno uaziš f tyĵ jakli *Lubliniec SGŠ V 90*; ŕon robiu jednym cýngým bes cauy tyžyŋ *tar-gór jw*; godać to godou jednym cýngým *łecz PJPAN 33 s 93*; ŕen je jednim caĵa zajāti *wej 3*; *Cieszyn [Cz] Kell II 143*; *Ciesz SCiesz II 137*; *koziel SGŠ V 90*; *kolb 12*; *sied BartMazur 11*; *mław 1*; *ostroł 9*; *Kal K I 225*; **2.** 'za jednym razem, nie robiąc przerw': Sed we wiyrk jednym cýngým *n-tar KąśPodh IV 161*; jednim cāngým vidrašovelim fšisko *st-gdaŋ 9*; nāpōi vāpije jednym cýĵa *pd-wsch ok Wejherowa LPW I 96*; *Kasz zach jw*; ~ jednym czasem **1.** 'pewnego razu, kiedyś': u nos indyki to ċi pōtraf ĵuuy jennym casem kōre s pŋa ŕožubać *gor 4*; Jednym casem wysed sobie do ogrodu na špacér *krak ME I 70*; [*pšn*] *ok Lipna Zb VI 139*; **2.** 'równocześnie': my fšyske tšy i jednym časem ŕurovali v vōsce: ĵuškevič'uk, palevič'uk, nu i ĵa. tu my ubydvā puzdrovefi, a ĵon

umar *suw JP XXXVI 219*; ~ jednym dniem 'w tym samym dniu, tego samego dnia': jednym dnim nie uobrući ['nie zdąży wrócić'] *łęcz PJPAN 33 s 174*; ~ jednym duchem 'szybko, prędko': I z tej karteczki on jednym duchem zamawiał, to on żegnał mnie i zamawiał, żegnał i zamawiał *Wilno [Lit] SLit 180*; ~ jednym duszkiem 'o picciu: duszkiem, za jednym razem, bez przerwy dla nabrania powietrza': pij jednym duškym *ryb 13*; sklonke vody vypijam jednym duškim *koniń 14*; *Kasz LPW II 12*; ~ jednym dychem **1.** 'szybko, prędko': Juz się przemieniam jednym dychem *Wilno [Lit] PJPAN 112 s 176*; **2.** 'bez przerwy': Jednym dychem dwa dni przespiał *N-tar SKJ V 352*; ~ jednym głosem **1.** 'w tym samym czasie; jednocześnie': robimy, kšikfi sitka jednym głosem *n-tar ZNUJ 98 s 41*; wystřelili jednym głosem i postřelali se jedn drugęgo *n-tar [Spisz] ME VI 129*; Jednym głosem zawołały *Ciesz SGŚ X 116*; *Ciesz ME IV 10*; **2.** 'bez przerwy, ciągle': jak raz boleć miał te vžody, to jenyem głosem wołał: bofi, bofi! *bial-podl 1*; ~ jednymi razy 'pewnego razu, kiedyś': jednemi razy prijęçaua kolasa *Ciesz ME IV 31*; ~ jednym jeden 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': Dziadora ten miał jednym jednego syna *Ukr K II 244*; *Lit jw*; ~ jednym razem **1.** 'pewnego razu, kiedyś': byuex tam jednym razym *rac SGŚ XIII 145*; Jednym razym tu tego gazdy tyn byk zaczął buceć, dziwić, urwoł lancuch *Cieszyn [Cz] KadGaw 299*; *n-tar Mátsp 15*; *gor 2*; *Kasz S II 91*; *Lit K II 245*; **2.** 'nagle, nieoczekiwanie': jedněm razem zagřźmnao szt *GMalb II 2 s 100*; I zmówiul paciérz i położul sie na łozku. A tu jednym razem zabręcała muska, a ón okno otworzył *krak ME I 76*; *n-miej PKFP XVIII 4 s 25*; *Štup LSW II 921*; ~ jednym razkiem 'pewnego razu, kiedyś': Jednym rázkiym zginyła woda w studni *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s*

383

; ~ jednym ruksem 'od razu (nie stopniowo)': zlapita le vsřtcə za tą šafa, těj ma ją jednim ruksa přestavimə *Kasz S VII 277*; ~ jednym słowem 'mówiąc krótko': Jednym słowym, chłopok to był – jak padajom – do tańca i do róžońca *ryb ZarŚl XV 1 s 51*; trunek to jedněm suověm gožauka, pivo, likėri szt *GMalb II 1 s 142*; *strzel-opol OIW 311*; *krak ME I 76*; *łuk RŁTN XXVIII 187*; *złotow B II 33*; ~ jednym szusem 'bardzo szybko': I jednym szusym wyskoczył z tego grobu, a szalónie łuciekoł *Cieszyn [Cz] KadGaw 240*; ~ jednym tchem **1.** 'szybko, prędko': jednym tçym vyskoçy na góra, bo se mu zdauo, že se suoma çyçyua ot kuńina *ryb 13*; *boch RŁTN XXI 218*; **2.** 'bez przerwy, ciągle': ten çauy ruç rni ša nie uduau [mowa o ruchu na ulicach]: luža [!] çoço jenyem tçem *olsz SGOWM II 24*; ~ jednym wyrzem [wym. wyr-zem] 'za jednym otwarciem drzwi': Jednym wyrzym (wszyscy), bo zima sie ciśnie *Cieszyn 2 [Cz]*; *Ciesz*; ~ kaźden jeden **1.** 'kaźdy z osobna, kaźdy bez wyjątku': kaźdyn jeden materyjał, jak mo żury, to już gałgun *kras 3*; koźden jeden dostajau vutke ji zakoske *sand 13*; k'uźden i'eden t'aki je *strzel-kraj 1 [Brześć Bruś]*; *jaros 1*; *zam 4*; *bus PorJ 1957 s 140*; *piń RŁTN XXIII 176*; *lub 7*; *çhtm 8*; *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 158*; **2.** 'wszystko, cokolwiek bądź': ón se zadowalńa, nie počšebuje dužyç dogodof, kontent na kaźdym jednym *pis SGOWM III 165*; ~ kaźdy jeden 'kaźdy z osobna, kaźdy bez wyjątku': kaźdā jedna pāra, kery tam byu tén veselńik, to dostāu šes tyç kavūkof, tyç kouāçyç *Ciesz BMJP XIV 28*; naloz duzo gžybhuuf, ale kaźdy jedyn çrobacny *gor 4*; s'hušće se po žesinž grošyk, kaźdy jedyn deita *sier RŁTN XXIII 117*; *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 130*; *lim 16*; *zam 11*; *kras 3*; *opat RŁTN XXVII 244*; *radomsz 5*; *kozien 21*; *wiel 6*; *Łow PF XIV 363*; *gar 6*; *łuk 11*; *radz-podl 13*; *bial-podl*

1; *mław* 1; *ostroł* 9; *suw* 1; *szczyz* *SGOWM* III 164–5; *wolsz* 7; *koniń* 14; *czar* *Sob-Wppn* 26; *ryp* *MacSł* 211; *tor* *jw*; *tuch* *JP* IX 58; *Koc* *Nadm* 129; *Kasz* *jw*; ~ na jeden hip 'bardzo szybko': Zrobić coś na jedyn hip *Ciesz* *MPTL* XV 2 s 237; ~ na jeden raz **1.** 'jednokrotnie': pšešrutovać to tag įagby zemlyć na jedyn roz wiel 6; **2.** 'nagle, nieoczekiwanie': Na jedyn ras taki sum *opol KwOp* XIII 1 s 101; Siedzą na onyj drzewinie j-aż do nocy. Aż tu na jeden raz przychodzi banda złodziejów *al-kuj* *Kuj* I 160; Tak twardo zasnoł, że na jeden róz bez sen zawołał: ach mój Boże! *ok Gostynia Pozn* VI 45; *świec* *NT* I 168; **3.** 'od razu': Sarne [...] zabięu na jedén róz *olk Cisz* I 258; ~ na jeden ząb 'bardzo mało': vötki ěno na jedén zõmp mu deli *szt GMalb* II 2 s 306; ~ na jedną gromadę 'na jedno miejsce': Woz:i sprowadzali na jedno gromade we wziosce *ostródz* *PorJ* 1954, 1 s 39; zũõš te fšistke žeći na jena grõmada *Wr StefSł* 43; ~ na jedną nalepę 'do wspõlnego z kimś gospodarstwa domowego': Tu, na jednõ nolepe (weźmie żonę) – do domu, gdzie już jest jedno małżeństwo *Lim*; ~ na jedną nutę 'w ten sam sposób, zgodnie': Bedziecie robić na jednom nute, to sie i dorobicie *n-tar KąšPodh* VI 343; ~ na jednej nodze 'szybko, prędko': zebyš še vrućeu na jednej noże *kiel* 22; una, co robi, to na jedny noże *bial-podl* 1; leć po cigareti na jedni noże, bo vnet skųad zamkno *szt GMalb* II 1 s 278; *n-tar KąšPodh* VI 343; *n-tar* [*Orawa*] *KąšSł* II 1 s 632; *lim* 15; *brzes-mp* *MPKJ* VII 41; *piń* 2; ~ na jedno **1.** 'pewnego razu, kiedyś': na jednõ naseł še cłovek, cym st'odõte z'apãłõł z'e zãvišci *Orawa* [*Sł*] *ZNUJ* 169 s 268; **2.** 'nareszcie, wreszcie, w końcu': Tak śli i śli. – n'a jednõ 'ustali, uoślãfli, tak s'õbe śãdli *Orawa* [*Sł*] *jw* s 269; **3.** 'nagle, nieoczekiwanie': *Ciesz* *K* III 233; ~ na jedno biodro 'o sposobie noszenia czapki; na bok, na bakier': vsazęł sobe

čapka na jedno biodro i tak choži po vsi *st-gdań* *SKoc* I 61; ~ na jedno kopyto 'według jednego wzorca': To mi się mierzło czytać, bo wszystkim na jedne kopyto mi się zdało *ryb* *SGŚ* XIII 145; fšystko robi na jedno kopyto *tecz* *PJPAN* 41 s 412; un ěne umi grać, fsysko na jene kopyto *bial-podl* 1; *Ciesz* *MPTL* XV 2 s 177; *biel* *SGŚ* XIII 145; *Bytom* *MPTL* XV 1 s 125; *Śl* *jw*; *n-tar KąšPodh* VI 343; *n-tar* [*Orawa*] *KąšSł* II 1 s 632; *Kasz* *S* II 205; ~ na jedno kopyto bity 'jw': va jęsta na jedno kuępõto biti *wej LPW* III 796; ~ na jedno modło 'jw': *Kasz* *S* III 96; ~ na jedno umycie 'o czymś, kimś niewielkich rozmiarów': Mo gymbulke jyny na jedno umyci *Ciesz* *MPTL* XV 2 s 126; Je go jyny na jedno umyci *Ciesz* *jw* 93; Mo tej gymbulki ledwa na jedno umyci *Ciesz* *jw* 131; Ni ma cie ani na jedno umyci *Ciesz* *jw* 150; ~ na raz jeden 'zupełnie, wcale': na róz jeden ni ma za c'õ kavãuka ŗleba kuřić, na róz jeden ni ma c'õ do gęby vřozyc *brzes-mp* *MPKJ* VII 49; ~ od jednego razu 'od razu': Nie wychódź, Marysiu [...], Od jednego razu [*pšn*] *Zaw Fed* 60; Pozidz ni dziwcyno od jednygo razu [*pšn*] *ostroł* *SkierP* II 11; ~ o jeden raz 'pewnego razu, kiedyś': O jedén róz śni mu sie *miech Cisz* I 47; ~ pod jedną chyżą 'we wspõlnym domu, mieszkaniu; pod jednym dachem': *boch* *MAGP* I s 8; ~ pod jednym chyżem 'jw': ŗainãk dve fańelije šezom pod jedněm ŗyzem *krak* 4; pod jednym ŗyzem meškaįõ dvuř gospodaży *chrzan* 3; *lim* *MAGP* I s 9; *boch* *jw*; ~ pod jednym dachem 'jw': zũõžeja pod jednym daŗym to ěne uõpilnuje *tecz* *PJPAN* 33 s 99; to ŗivota, pud jenyym daŗem i ěne gadaįõ do šebe *bial-podl* 1; noe [...] kozou įi [*jaskõłce*] zańyškać s čuõveķym p'et jednym daŗym *os-wp* *NT* II 196; ~ po jeden 'w pojedynkę, pojedynczo': Chytro grãbmy, bo juz po jedyn polatuje [...]; Po põłnocy to sie juz po jedyn pobiyrãjo du dõmu *n-tar* [*Orawa*]

KąśSt II 2 s 95; N-tar KąśPodh VIII 326; ~ po jednej drodze 'przy okazji': t^{uo}ē juš p^{uo}ē jedny¹ dr^{uo}ēze p^{uo}ēstav¹am st^{uo}ēdō^{ua} i jakō^u pšy^uapa ['szope'] złotow B I 145; ~ po jednej sprawie pśn 'razem': Kochaj mię, ja ciebie, Nie zyjmy bez siebie, Czy na łożu, czy na ławie, Wszystko to po jednej sprawie Oława Rog 166; ~ po jednemu 'w pojedynkę, pojedynczo': Zbójnicy a dziki zwyrze sóm. [...] nie radzóm po jednemu jić Cieszyn [Cz] KadGaw 137; Chłopaki posiadajo se w rzod na stołku, a dziwki ido po jednemu kras NT I 105; oni i razem śpewajō ve dv¹ux i po jednemu suw SFPS II 255; strzel-opol OIW 429; N-tar KąśPodh VIII 325; bił 3; kraś RLTN XXVI 202; łącz PJPAN 47 s 767; węgorz SGOWM III 83; giż jw; Kasz LPW II 27; ~ przy jednym 'przy okazji': Trza przy jednym dać naciągnąć elektryke Ciesz [Cz] SGŚ XIII 146; ~ u Szerokiego słowo jedno 'wyrażenie używane dla podkreślenia nicości człowieka wobec Boga, przypominające, że w każdej chwili coś się może skończyć, przestać istnieć': U Syrokiego słowo jedno... Prababka i pradziadek tak godali i wierzyli w to świyencie N-tar KąśPodh XI 304; ~ w jeden czas 'pewnego razu, kiedyś': v¹jedon cas mōvi¹ ōn do sfoji żony, ze puże na sūzbo chrzan MPKJ VII 387; ~ w jeden myg 'bardzo szybko': A kiej je [świnie] powypuscajom, to sie w jedyn myg przy tym pastuchu slatujom żyw ZarP 42; ~ w jedną gromadę 'razem, w jedną całość': koutun – v^{uo}osi zwiñente v¹jedne gromade na guōve łuk 12; ~ w jednego 'w pojedynkę, pojedynczo': ćesko mni beło razovać v¹jednego, ĵagby beł χłopāk, to by χoćās kuña provażeł iż 14; A tak, siójsiedzie, co we dwójka, to nie w jedného Wr zach Stefo 8; ~ w jednej chwili 1. 'nagle [?]: Wrzaskanie w jednej kwili [pśn] Wełnowiec-Katowice LL XVI 4–5 s 96; 2. 'przez krótki czas': v¹jenę ĵiŕi – telo

silke beże pis SGOWM I 319; ~ w jednej koszuli 'bez posagu, bez wyposażenia': vžōn sobje kobjēte v¹jedni košuli, ale to beūa dobra kobjēta szt GMalb II 1 s 171; pšy^uā dōž ņyχ v¹jedny¹ k^{uo}ēšulfi, a terō^u v¹ĵēkō^u pañi złotow B II 117; ~ w jednej mierze 1. 'taki sam': Łun wdycki w jednej mierze, ani sił nie łubywo, ani się nie starzi Cieszyn [Cz] KadGaw 319; Pokazał mu, jak ma palić i jak ma w jednej mierze ogień w kotle trzymać ok Opola ME VIII 189; ciesz SGŚ XIII 144; 2. 'w tej samej pozycji': Trza było dyrzić głowym w jednej miyrze, bo to pchało; ani sie też nie lza było przy tym chichotać, bo poroz kark bolōł Cieszyn [Cz] PEŚ III 216; ~ w jednym ciągu 'bez przerwy': ōna v¹jednym cęngu pjišci i pjišci st-gdañ 3; ōna mō sto lat v¹jednym cog^u spac chojn LPW I 101; kar jw; wej jw; łeb jw; ~ w jednym cugu 1. 'jw': żeśańc lot v¹jednam cugu pšeśežou tor MacSt 204; 2. 'o picciu: duszkiem, za jednym razem, bez przerwy dla nabrania powietrza': ōon vōp¹ł to piw^{uo} v¹jednym cuχ^u słup LPW I 101; ~ wsio jedno 1. 'obojętnie, bez znaczenia, nieważne': a to fśo jedno zam 4; to fśo jedno c¹ na wōze, c¹ na sañax mrq SGOWM III 86; olec MPKJ III 453; Węgorz SGOWM III 86; Giż jw; Pis jw; 2. 'ciągle, stale': i fśo jednu śy nyrvoval, ży po co vzoł tom-lub 3; 3. 'mimo wszystko': puł i grał f karty, a fśo jedno był u marty [nw] zam 4; ~ wszystko jedno 'obojętnie, bez znaczenia, nieważne': Lwów [Ukr] LS II A 83; ~ wszystko jedno 1. 'jw': Có bes jād? – Syćko jedno, ino dawaj pieronym, bok głodny jak wilk n-tar [Orawa] KąśSt II 2 s 422; n-tar PorJ 1959 s 236; N-tar KąśPodh X 447; Orawa n-tar KąśSt II 2 s 422; bił 6; 2. 'ciągle, stale': a tēn kuñik fšyćko jedno muvi: zaržni mñe! lub 2; ~ wszystko za jedno 'obojętnie, bez znaczenia, nieważne': Nom s¹ćko za jedno, co pon powiedzom N-tar ZborSt 373; ~

wszystko jedno **1.** 'jw': tymu tą je fšystko jedno *koziel SGŚ XIII 144*; fšystko jedno *kej*, abyż ino zańus *łęcz PJPAN 37 s 346*; mńe fšystko jedno, možeš dać i ten *suw 3*; mńe jest fšystko jedno *lip 2; ogp*; **2.** 'ciagle, stale': *χužiło tšex do nii i fšystko jedno – jedno i to samo. nie i nie! zam 10; 3.* 'mimo wszystko': a ješće i matka nie ví, i tyn χrabja. ale fšystko jedno iuš coš kapuio *zam 14*; a un na pecu fšystko jedno šeżał *chtm 9*; zimno było, mrus, ale fsystko jeno poseł *bial-podl 1; radz-podl 8*; **4.** 'to samo': albo styga, albo kupa, albo kopa to wšystko jedno *pułt AGM V s 91*; ~ wszystko jedno a to samo 'jw': to je fšystko jedno a to samo *strzel-opol OIW 75*; ~ wszytko jedno 'obojętnie, bez znaczenia, nieważne': mńe je všotko jedno, zrób, co χceš *Kasz S VII 107*; ~ za grosz jeden 'wcale': ni mam třfý ['wytrzymałości'] za gros jedēn *ostrot 9*; ~ za jeden czas 'po pewnym czasie': za jeden čas se ýižem pospoū *olsz SGOWM I 376*; ~ za jeden raz 'za jednym razem, na raz': Ona kazała mu przynieść trzewiki, páciorki, kosiulę, spodnicę, wsystko za jedyn ráz *tuk Zb VIII 306; N-tar KąšPodh XII 255*; ~ za jedną drogą 'przy okazji': ižež do sklepu, to za jednom drogom kub my makarunu *koniń 14*; Weź worka na mąkę, weź worka na kasę, A za jedną drogą mów i o okrasę [*pśn*] *pias Kozł 112; Kasz S I 243*; ~ za jednego czasu 'po pewnym czasie': *Kasz LPW III 1015*; ~ za jedno **1.** 'obojętnie, bez znaczenia, nieważne': Dyc to je za jedno, czy pujdziesz chodnikym, czy cestóm *Ciesz SCiesz II 137*; mńe to jez za jedno: moge ižž i moge zuostaž v dumu *koniń 14*; [*Lušnia*] tēn drōnk. f pšotku i f tēukō. to je za jedno *szub Sob-Wppn 73; N-tar KąšPodh XII 254*; **2.** 'przez „ty”, w 2. osobie liczby pojedynczej': jak χce kōmuš jednō pēžēc – tōš „puižeš” – to jez za jedno, a jak χce za dvoje pēžēc – tōš „puiđō” *strzel-opol BMJP XIV 124*; ~ za

jednym 'przy okazji': za jedněmžēs se uogotuje ji kofacyja *ostrot 9; mław 1*; ~ za jednym czasem 'po pewnym czasie': za jedným časem ta čar'jeynýca mašl'əua, že uońý s'əty b'əłə wej *LTP I 31*; ~ za jednym hibem 'od razu (nie stopniowo)': šetem duχuf ze šfata za jednem χýbem zguažiu *olsz SGOWM I 322*; ~ za jednym machem 'w tym samym czasie; jednocześnie': máł takōm dubeltōfke, co na tšý lufy, tag z uobu luv za jednym małym tag dostał, kelá uošým p'ociskōv máł v głoŕe *n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 32*; ~ za jednym obmyciem 'od razu (nie stopniowo)': za jednim obmācim zaprosəłə jəsmə gosci, bōzemə mēłə spokōi na jakis čas, nēχ terā χto jini zaprosi *Kasz S VII 198*; ~ za jednym posiadem 'bez przerwy, od razu': za jednym puosadym zuorałi, puošołi i zavuđocyłi, a ci jesce puo družę patykōf na pol mi pšývežłi *gor 2*; za jednym pośadym kolacja z uobadym [*rym*] *łęcz PJPAN 47 s 811; N-tar SKJ V 398*; ~ za jednym razem 'jednocześnie': Za jenem razem łuficilim w kłumni 3 szczupaki ji jeną płocicę *olsz SGOWM III 83*; za jedněm razem puakaū i še šmnaū tēn žečak *szt GMalb II I s 101; Kasz S II 91*; ~ za jednym ruksem 'od razu (nie stopniowo)': te svińčā nie je tak vėlģē, to mā za jednim ruksą vřucimə na vōz *Kasz jw VII 277*; ~ za jednym zachodem 'przy okazji': yde tam, to za jenym zaχodem do grńiny *fstompę bial-podl 1*; jida do masta, jak māš jakō sprawa, to mogā tobe załatvic za jednim zaχodem *Kasz S VI 171; Stanisławów I [Ukr]; Tarnopol I [Ukr]*; ~ za jednym zacznieniem 'od razu': žže le, te bōtə ja ce za jednim začneim naprawā wej *S VII 365*; ~ za jednym zamachem 'jw': mozem za jenym zamaχem i t'ο požnoć *bial-podl 1*; ~ z dziesiąta jedno 'nie-dokładnie, nie wszystko, byle jak, byle co, chaotycznie': *łęcz PF V 728*; ≈ być jak jeden 'zgadzać się we wszystkim, mieć jedno

zdanie': Óni sóm jak jedyn *Ciesz MPTL XV 2 s 159*; ~ być jeden na (czymś) 'być zadowolonym z czegoś': uon m^ušašł bęc jedán na tým, co brat m^u dáł *Kasz LPW I 305*; ~ być (z kimś) jedna ręka 'zgadzać się z kimś w zupełności': te kšyžã to byli jedná ryka s panamy *al-kuj PKFP XIV 2 s 112*; *Ciesz MPTL XV 2 s 96*; ~ być jedną nogą na drugim, tamtym świecie 'być bliskim śmierci': Jo juz był jednom nogom na tamtym świecie, kie w Nymcak fabryke s nami zbombardowali *N-tar KąšPodh I 454*; s tomasem źle, ius jedno nogo na tamtym šfće *bial-podl I*; byu juž jednom nogom na tamtym šfće *łęcz PJPAN 45 s 655*; jedno nogo na drugim šfće *dąb-tar 4*; Był juz jedną nogą na tamtym świecie *mil MPTL XXV 2 s 110*; bić jednõ nogõ na tamtẽm šfće *Mal GMalb II 1 s 278*; ~ być jedną nogą w truwle 'jw': Szofer je jednõm nogõm w trõwle ['trumnie'], a drõgõm w kryminale *Ciesz MPTL XV 2 s 193*; ~ być jedną nogą w niebie 'czuć się szczęśliwym, być zadowolonym': ten je jednõ nogõ v ñebe *Kasz S VII 183*; ~ być jednego roku 'być rówieśnikiem, mieć tyle samo lat': *międzyrz AJW VII s 55*; ~ być jednej myśli **1.** 'zgadzać się z kimś w czymś': jezdymy jedny myšłi *łęcz PJPAN 45 s 568*; Bo łojciec, matka só jedny myšłi [pšn] *olsz StefZ I 94*; **2.** pšn 'być stałym w uczuciach': kořanecko moja byžze jedneji myšłi. ñe deize še uvěš, řožby jinkši přyšłi *N-tar ME III 87*; ~ być jednej urody 'być podobnym do kogoś': uebaji běłẽ jedne urodě *Kasz Ram 238*; ~ być na jedną rękę (z czymś) 'zgadzać się z kimś; być jednej myśli': *Šlup LPW II 116*; ~ być na jednej dobie 'być podobnym': *lim 15*; ~ być (z kimś) na jedno **1.** 'być jednomyślnym, działać razem, łączyć się z kimś': uon z kadukamy dãwno je na jedno *Kasz LPW I 305*; *koniń 14*; [rym] *chojn Derd 9*; *Kasz S II 91*; **2.** 'być jednakowym, takim samym;

równać się': Co do siły, toby my takh [!] byli na jedno *Cieszyn [Cz] Zwrot 14 s 8*; ~ być na jednych latach 'być rówieśnikiem, mieć tyle samo lat': ^uun jez na jednyř latař ze mno jed *RŁTN XXII 256*; s prošnokim [nw] na jednyř latař jezdymy *łęcz PJPAN 33 s 62*; *kal AJW VII s 55*; *jaroc jw*; *tur jw*; *koniń jw*; *al-kuj jw*; ~ być (z kimś) na jednym 'być na równi': ji te zyži byli na jednãm z vuošãããmi *gar 12*; ~ być na jednym roku 'być rówieśnikiem, mieć tyle samo lat': jezdymy na jednym roku *tur AJW VII s 55*; ~ być o jednym flaku 'być bardzo głodnym': *szam 8*; ~ być po jednych (i tych samych) pieniądzech 'nie być lepszym, tyle samo być wartym': Óni sóm wszyscy po jednych piniõndzach *Ciesz MPTL XV 2 s 158*; ^uõny tam f ty řouřpie fšyskie som p^oo jednyř piõnõzak, zavžynte, zodne ñe ustompji *gor 4*; on jak i ona sõ po jednyř peããzãř *Kar S IV 250*; bęc po jednyř peããzãř *Kasz jw I 28*; vjšće p^oo^e jednyř i tyř samyř piããzãř *łtõtow B III 179*; ~ być po jednym (i tym samym) psie 'jw': uõžni fšyšcy sõ p^oo^e jednam pše. vjšće uõšba p^oo^e jednam i tam samam pše: r^oo^ełbiž võm šš ñe řce, jano^e labzdyk^oo^evac! *łtõtow jw 184*; ~ być, stać jedną nogą w grobie 'być bliskim śmierci': Jak juz jednom nogom w grobie była, to chciała, ze pudzie do sondu odbiyrać im [majatek] *n-tar KąšPodh I 454*; jakup ju jeno nogo v grobe był, a žymie kupuvał *bial-podl I*; Južech był jednõm nogõm w grobie! *Ciesz MPTL XV 2 s 98*; Jedną nogą juž jest w grobie *Śl jw XV I s 55*; stac jednõ nogõ v grobe *Kasz S II 91*; juž jednom nogom v grobe stoi *łęcz PJPAN 37 s 278*; ~ być w jednych gadkach, w jednej gadce 'być człowiekiem gadatliwym': ta bałka je v jednyř gãdkãř, ñe vẽm, skõd mã tãłẽ řasu *Kasz S VII 72*; ~ być (z kimś) w jednych latach 'być rówieśnikiem, mieć tyle samo lat': oñi ze sobo v jednyř latař byli i z da-

vna ze sobo kompanovali *siem* 3; f ščutove [nw] to ni mam, žeby v jednyx latax byu s kem ryp *PIJP VII 105*; *os-wp AJW VII s 55*; *rawic jw*; *gtń jw*; *kościąg jw*; *jaroc jw*; *poz jw*; *gnież jw*; *mog jw*; *wąg jw*; *czar jw*; *chodz jw*; ~ być w jednych myslach [?] 'być bardzo zamysłonym': on je v jedniy mäsłax *Kasz S III 75*; ~ być w jednym bieganii, jeżdzeniu, kwitnieniu itp. 'zwrot używany na oznaczenie wymienionej czynności trwającej nieprzerwanie, ciągle': bæc v jednim bëgańim *Kasz jw I 106*; od drugii tedi jeźzi do jedenasti. v jednim jeźżańu je. vjidać, że õn rośne tẽn kf'at i stale kf'itńe. v jednim kf'itńeńu je *st-gdań 9*; ~ być z jednego łona 'być rodzeństwem': *N-tar KaśPodh I 462*; ~ być z paskudą na jedno 'drzemać, przysypiać': *wej S IV 38*; ~ chlasnąć, dać, palić, werznąć, wgrzać, wpalić jednego 'uderzyć jeden raz': jagby zeł ci dou jednygu f sceke *rawic PKJP III 3 s 190*; palęc, vpalęc k^uom^uu jedněw^uo [...]. tãmu ja dixtił jedněw^uo vpãłił *Kasz LPW I 305*; jak ci jedněw^uo çlasne, t^uo^e uo^eb^uo^eçyš zlotow *B I 62*; mòm cy jedněw^uo vãrnoç? *wej LPW II 191*; pãscõ jedněgo vgrãc *Kasz S IV 278*; ~ chodzić w jednej bruzdce 'chodzić małymi kroczkami': *piń 2*; ~ chodzić w jednych włosach 'nie mieć nakrycia głowy': ona časem v jednyx włosax çoži *suw 3*; ~ ciągnąć za jeden powróz 'zmierzać z kimś do tego samego celu': Cióngnoć za jedyn powróz *Ciesz MPTL XV 2 s 37*; *Kasz S II 91*; ~ chodzić jedną drogą **1.** 'postępować, zachowywać się podobnie': mímcy a żydy to jednę drogõ çoço, uny jednako na polskã agitujõ *kolb 3*; **2.** 'wykazywać podobieństwo, mieć jakąś wspólną cechę': Chłop niemowny a kot niełowny jedną drogã chodzą [przysł] *tar-gór MPTL XV 1 s 25*; baby a zaby to jedněm drõgõm ^uoçom. [...] b^uo baba mała, to še vëlkego łopa n'ie b^uoij, a zaba mała, to vëlgi v^uody to še tyz_ńe b^uoij *n-tar [Ora-*

wa] ZNUJ 69 s 103; [przysł] *Bytom MPTL XV 1 s 62*; *n-tar KaśPodh II 106*; *bial-podh I*; ~ chodzić robić na jedną gromadę 'zmierzać do tego samego celu': oñi çożã robic na jednę gromadã *Kasz S I 367*; ~ chodzić robić za jedną stodołę 'jw': oñi çożã robic [...] za jednę stodołã *Kasz jw*; ~ czesać wszystkich jednym grzebieniem 'pogardzać wszystkimi': çosac všõçiç jednim grëbeńã *kar jw 375*; ~ dać jedną za ucho 'uderzyć kogoś w twarz': çłop m^uu dał jednę za uux^uo *Kasz LPW I 305*; ~ dać po jednej 'uderzyć jeden raz': ka były gru-dy, to voitek kõnom po jednyj, coby jeçali bystro *Órawa [Sł] ZNUJ 72 s 83*; ~ dmuchać w jedną trãbę **1.** 'nie różnić się wiele od siebie': *Kasz SV 381*; **2.** 'przyjaźnić się': *Kasz jw*; ~ dostać jedną w pysk 'zostać uderzonym w twarz': ale tãj uon dostał jednę v pãsk, že uon są zvrõcył *Kasz LPW I 305*; ~ gadać, mówić, powiadać, rządzić na, w, za jedno **1.** 'mówić komuś przez „ty”', czyli zwracać się do kogoś w 2. osobie *liczby pojedynczej*: Oni godają se na jedno *boch MPTL X 1 s 212*; na jedno my se godali, çoços uuna vëlgo pañi *piń 2*; ñekto še zaç_urõgã, jak še mu v_je-no gãdã *myślen PJPAN II s 249*; v jedno mu godo rzesz 8; godaž v jënno *konec RŁTN XXII 155*; gadaux fšyskim za jedno *pszcz SGŚ IX 177*; farożovi i reçtorovi še trojo, staršym lyžõm še dvojo, a rovniokõm še godo za jedno *ryb 13*; godać kõmuś za jedno *gliw SGŚ IX 177*; õn mi za jedno godãu, to jaũ mu ñe bydã dvãujãc *koziel jw*; Trza juž kogo dobrze znoć, coby mu za jedno godać *tar-gór jw*; Godej mi za jedno, dyć zech niy jest taki stary *Śl jw*; mõviž [...] na jedno *Bronowice-Kraków MPKJ II 449*; młotsemu še muvi na jedno *miech 3*; tera žeci inõ muvãž za jedno *strzel-opol BMJP XIV 124*; Za jedno mówić *ok Raciborza PF VI 701*; Za jedno mówić *Śl jw*; õn mi pado za jedno *ryb 13*; padõmy se za jedno *strzel-*

-opol OIW 391; čamu se douž za jedno žoňžíc? koziel SGŚ IX 177; 2. 'mówić ciągle jedno i to samo, powtarzać się': godaž v jedno gor 2; ~ iść (z kimś) w jedną rękę 'popierać się': z ojcem v jene renkę śfi, muvili, ze ja grymaśna bial-podl 1; ~ jechać po jednej skórze pej 'być z kimś w komitywie': kar S II 70; ~ jedną robotą być zajęтым, a o drugiej myśleć 'być pracowitym': Kasz jw IV 332; ~ jednym uchem wypuszczać, a drugim wypuszczać 'stuchać, wysłuchać nieuważnie, z roztargnieniem, nie starając się zapamiętać': Jednym uchem wpuszczo, a drugim wypuszczo biel ZarŚl II 3 s 140; Ciesz MPTL XV 2 s 92; ~ jeść jednym zębem 'jeść mało, niechętnie, bez apetytu': ię jedněm zębem, nie smakuje mu szt GMalb II 1 s 144; bial-podl 1; ~ jeść z jednej miski 1. 'spotykać się z kobietą lekkich obyczajów': nie lubą jesc z jedně miski Wej S III 172; 2. 'przyjaźnić się': Kar zach jw; ~ kosztować jeden pieniądz 'mieć taką samą cenę': złotow B II 117; ~ mieć jedną świnkę za wiele 'być niespełna rozumu': uon ma jedną svynką za vele wej LPW II 405; ~ mieć jedną urodę 'być podobnym do kogoś': jedną urodą mielē Kasz Ram 238; ~ mieć jednego pod mucą 'być pijanym': kar S III 132; wej jw; ~ mieć jednego ptacha za mało 'być niezrównoważonym': Kasz jw IV 214; ~ mieć jednego za siłę 'być niespełna rozumu': klepniuny – mou jednygo za śiua niem 3; ~ mieć jedno kóleczo za mało w głowie 'jw': Kasz S II 191; ~ mieć w głowie jeden świder 'mieć w głowie zamęt, być zdezorientowanym': n-tar KąśPodh VI 110; ~ mieć (coś) w jednym palcu 'znać się na czymś bardzo dobrze': Rachunki to miała w jednym palcu i culimy przy niy morēs n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 576; ~ na jednym ramieniu wodę nosić, a na drugim ogień 'postępować, mówić fałszywie, nieszczerze': Taki falesny cłowiek [...]. co na

jednym ramieniu wodę nosi, a na drugim ogień N-tar SKJ V 383; ~ nie mieć ni jednej suchej nitki na sobie 'być całkowicie przemoczonym': ii poźnej iiχ oblefi wodo, ni jednej nitki nie nau na sobe suzej giž SGOWM III 339; ~ nie z jednego pieca chleb jeść 'mieć duże doświadczenie życiowe': Nie z jednego pieca już ten człowiek chleb jadł Śl MPTL XV 1 s 90; uon nie z jedněw^o peca χlėb iad Kasz LPW II 3; ~ pić na jedną nogę 'pić pierwszy kieliszek wódki': tero^u pijam na jedna n^osga, a p^ostam v^upijam ięšce na drugo^u złotow B III 176; ~ pochytać wszystkie wrony za jeden ocas iron 'wziąć się naraz do kilku rzeczy, załatwić jednocześnie kilka spraw': Wszystki wrony za jedyn ocas nie pochytom Ciesz SGŚ XIII 146; ~ podpić sobie jednego 'być pod wpływem alkoholu': p^oodpic so jedněw^o [...]. v tym času χłop so mał jedněw^o p^oodpitē Kasz LPW I 305; ~ postawić wszystko na jedną kartę 'zaryzykować coś, chcąc osiągnąć jakiś cel': Postawił wszystko na jedną kartę mil MPTL XXV 2 s 115; ~ powiedzieć jedno, w jednym 'zwrócić się do kogoś przez „ty”, czyli zwrócić się do kogoś w 2. osobie liczby pojedynczej': jak χce kōmuś jedno pęžć – tōš „puižes” – to jez za jedno, a jak χce za dvoje pęžć – tōš „puidō” strzel-opol BMJP XIV 124; dovni žecko nie povežauo v jednym [...] matce, ojcū, tylko ve dvoje, a žiś, pañe, muvi „daj” wad Szym 29; ~ pójść jedną drogą 'doświadczyć tego samego losu': Chłaśnie wos i nos [kometa] i póde-my syčki jednom drogom żyw MiesPog 67; ~ przymrużyć jedno oko (na coś) 'udać, że się nie widziało czegoś negatywnego, potraktować ulgowo': Jedno oko przimrużył Ciesz MPTL XV 2 s 92; złotow B IV 96; ~ puścić jednego na żokach 'beżgłośnie wypuścić gazy': nə, tu χtos puscił jedněgo na žokaχ ['stopy pończoch lub skarpetek'], ko to χce jaž nos rozvalēc Kasz S VII 310;

~ rozejść od jednego 'rozpaść się': uopasuj¹ dobrze, żebò to w^uozask^uo cò ñe rozešlo uod jedn^uęg^uo *Kasz LPW I 305*; ~ słuchać, posłuchać jednym uchem (a drugim wypuszczać) 'słuchać, wysłuchać nieuważnie, z rozstargnieniem, nie starając się zapamiętać': jednym u^uchym su^uxo, a drugim wypuščo łęcz *PJPAN 59 s 1036*; uñi ñe spa^umyntaj^o, i tak słu^uchaj^o j^uenym u^uchem! un to słu^ucha j^uenym u^uchem, a wypusca drug^uym! *bial-podl I*; Słuchom jednym uchym *N-tar KašPodh X 188*; j^o su^uchaj^ua k^ozanie jedn^uem u^uch^um, bo j^a no o mo^ujem cho^urem ^uuopie mišlaj^ua [...]. su^uchaj^u jedn^uem u^uch^um, a drug^uem vipuščaj^u *szt GMalb II 2 s 221*; Posłóchóm jednym uchym *Ciesz MPTL XV 2 s 163*; ~ spać, spawać pod jedną pierzyną 'nie być lepszym, tyle samo być wartym': ti sp^o pod jedn^o p^ern^o *Kar S IV 258*; co t^a s^a v^ele jⁱm zivⁱš, ko ti sp^avaj^o pod jedn^o p^ern^o *Kasz jw V 128*; ~ srać na jedną kupę, w jeden garnek, grap 'być tego samego zdania, mieć te same poglądy': srac na jedną kup^u *Kasz jw II 299*; srac v jeden gr^onk *Kasz jw 91*; ti sraj^o v jeden gr^op, ale oñi s^a j^eš p^osraj^o *Wej jw V 139*; srac v jeden gr^op *Chojn pn-zach jw I 355*; ~ strzelać w jeden miech 'utrzymywać z kimś zażyte stosunki, przyjaźnić się': ti str^elaj^o v jeden m^ex *kar jw III 158*; *Kasz jw V 184*; ~ strzelać, jrzec w jeden kierz 'nie być lepszym, tyle samo być wartym': zdrec [...] v jeden keř [...]. ti str^elaj^o v jeden keř *Kasz jw II 319*; te dva str^elaj^o v jedan kerz *Koc SKoc II 66*; ~ trąbić w jedną trąbę 'być jednomyślnym': uñi ta fšyscy v jedne trombe trombom *koniń 14*; ~ upiec dwa pieczonki przy jednym ogniu 'odnieść podwójną korzyść': pšⁱ jedn^uem ogn^uu dwa pieč^onk^ui up^ujek, i ogn^ove dostaj^u, i k^oñ^a kupi^ou *szt GMalb II 1 s 301-2*; ~ usmolić jedną 'uderzyć kogoś, spoliczkować': Jak ci usmolym jednóm, to bydziesz tydziyñ zymbami pluł *Cieszyn 2 [Cz]*; *Ciesz*; ~ usmolić jedną hawierską

'jw': Jak ci usmolym jednóm hawierskóm, to sie do sóndnego dnia nie pozbyrosz *Ciesz MPTL XV 2 s 83*; ~ wiedzieć jedno 'działać w porozumieniu': Tak ten pán z tym ksiyndzym wiedzieli jedno. Tak tego chłopa biyndnygo chcieli kóniecznie osukać i zamencyć *olk Zb XI 10*; ~ wstąpić do takiego klasztoru, gdzie pod jednym łózkem dwie pary korków stoją 'zawrzcć związek małżeński': *Kasz S II 206*; ~ wymierzyć jedną w pysk 'uderzyć kogoś w twarz': uon karasyře jedn^u tak šv^urn^ock^o v p^esk v^uñeřyř^u, že t^an s^a dorazu b^uz m^uč^uk^u v^uštr^užnyř^u *Kasz pn-wsch LPW II 528*; ~ zdrzemnąć się na jedno oko 'zapaść w lekkie sen': koło p^oñnocy, ke prave še zdřimn^on na jedno uoko, tu go cošig nar^uš targ^o *Orawa [Sf] ZNUJ 72 s 61*; ~ zostać w jednej koszuli 'wszystko stracić': budinek še j^em spal^ou bes fr^onte i zostaj^u v jedni košuli *szt GMalb II 1 s 182*; ≈ ani jedna kudła (komuś) z głowy nie śleci 'komuś nie stanie się nic złego': Przi telim bogañstwie zodnemu z nos ani jedna kudła z głowy nie śleci żyw *MiesPog 103*; ~ (komuś) brak, brakuje, chybⁱa jednej krokiewki 'ktoś jest niespełna rozumu': brak mu jedny krokefki *kraš 12*; Brakuje mu jednej krokiewki *ok Tarnowa PF IV 310*; P^en Bóg nie wyjo^u Jádámowi kości z g^uowy, zeby ktoš kiej nie pedzi^u, ze mu brakuje jedny krokiewki *od Sandomierza po Kolbuszow^u Zb XIV 179*; Byłby ś niego wójt jak sie patrzy, ba coz, kie mu jedn^uej krokiewki hybio *N-tar ZborSt 125*; ~ (komuś) brak jednego drumla 'ktoś jest porywczy, niezrównoważony': *kar S I 239*; ~ (komuś) brak jednej klepki (w głowie) 'ktoś jest niespełna rozumu': brak jedn^uej klepki *białos PIJP XXVIII s 56*; j^emu t^o řyba brak jedn^uej klepki v g^lo^uve *suw 3*; Brak mu jedn^uej klepki v g^lo^uve *Bytom MPTL XV 1 s 24*; ~ brakuje (komuś) jednego w piec wsunięcia 'ktoś jest porywczy, niezrównoważony': *Chojn pn-zach S*

IV 244; ~ (coś) było jedna radość iron 'podkreśla intensywność jakiejś czynności; aż miło': Somsiedzi poznajóm, że nóm babu zdechnoł, bo przeca zabijaczka sie bez kwiczynio nie obydzie [...]. Jakosik to muszmy zrobić [...]. Jo zażgóm babucia w szopie w gónku, a ty bydziesz kwiczała [...]. Zabijaczka była jedna radość Cieszyn [Cz] OndrProza 36; ~ chyba (komuś) jednej klepki w głowie 'ktoś jest niespełna rozumu': Ciesz MPTL XV 2 s 35; ~ (coś komuś) do głowy jednym uchem wlezie, to drugim uchem wylezie 'ktoś nie przywiązuje wagi do tego, co zostało powiedziane': Ciesz SGŚ X 119–20; ~ (coś) by się jednemu przyśniło 'ktoś ma czegoś dosyc': to bæ są jedněmu přəsniło [...] to reně vstǎjaň Kasz S V 117; ~ (komuś) feluje jednej klepki 'ktoś jest niespełna rozumu': guupek, jedny klepký mu feluje nidz SGOWM II 204; ~ jeden diabeł wie 'o kimś, o czymś nic nie wiadomo, nikt nic nie wie': To mo być kasi w Tatrak, ale jedyn diabeł wiy, ka n-tar KąsPodh IV 266; ~ jeden głupszy od drugiego 'wszyscy są głupi': gliw SGŚ XIII 145; ~ jeden o chlebie, drugi o niebie 'o różnym rozumieniu czegoś': Kasz S III 227; ~ jeden ptaszek uleciał (komuś) do Buki 'ktoś jest niezrównoważony': jeden ptǎsk ulecał mu do bǎki [nw] wej jw IV 215; ~ jeden sam, drugi tam 'o ludziach nieumiejących ze sobą współpracować': niem 3; ~ (komuś) jedna krokiewka w mózgu się złamała 'ktoś zachowuje się jakby był niespełna rozumu': Ludzie na Zoniówce i wsyndyj, ka jom ino znali, godali, ze jyj sie jednak krokiewka w mózgu złómała, cý to kie fto widzioł, coby dziywka gazdowsko włosy ostrzigała? N-tar KąsPodh IV 258; ~ jedna nitka drugiej nie chwata 'o rzadkiej tkaninie': kar S III 263; ~ jedna nitka o drugiej nic nie wie 'jw': v tim plǔtně jedna nítka o drǎgě níc nē vé Kar jw IV 91; ~ jedna robota drugą goni

'ktoś ma dużo pilnych prac do wykonania': času nǐ ma, jedna robota drugo goñi siem 3; ~ (komuś) jedna stawka zginęła 'ktoś jest niezrównoważony': Kar pn S V 157; Wej jw; ~ jedną wodą dwa młyny obracać 'odnieść podwójną korzyść': Kasz jw III 87; ~ jedno drugie goni 'ktoś ma dużo prac do wykonania': ćengem robota i robota. jedno drugę goñi siem 3; ~ (komuś) jedno prosię uciekło do lasu 'ktoś jest chory psychicznie': jedno prosą uceкло mu do lasa Wej jw IV 172; ~ jedno swinać, drugie minąć 'znaleźć wyjście z jakiejś kłopotliwej sytuacji za pomocą wybiegu, wykrętu; wymigać się': Krak Zb VII 99; ~ (komuś) jednym uchem wchodzi, wlażło do głowy, a drugim wychodzi, wylażło 'ktoś nie przywiązuje wagi do tego, co zostało powiedziane': Jemu jednem uchem wchodzi do głowy, a drugim wychodzi strzel-opol MPTL XV 1 s 55; Jednym uchym wchodzi, a drugim wychodzi [...]. Jednym uchym mi to wlażło, a drugim wylażło Ciesz jw XV 2 s 92; ~ (coś komuś) jednym uchem wleci, a drugim wyleci 'ktoś słucha nieuważnie, z roztargnieniem, nie starając się zapamiętać': Kasz S II 91; ~ (coś) jest jak sto a jeden 'coś jest pewne; nie ulega wątpliwości': Ciesz MPTL XV 2 s 202; ~ (ktoś) le jeden cyc cycał 'o kimś niskiego wzrostu': wej S I 117; ~ (coś) na jednego psa wyjdzie 'coś jest bez sensu [?]' na tǔm točke vǔożyć hǐ zaiś śćǔngǎc to na jednygo psa vyjże wolsz 7; ~ na jedne, jedno wychodzi, wyjdzie 'coś prowadzi, doprowadzi do tego samego rezultatu, daje, da ten sam wynik': mocno to čěško rolo – to na jedne vǔxoži ostródz SGOWM III 85; na d'armo še mencyfi, bo i tak na jeno vyxoži bial-podl 1; to vǔxoži na jedno Kasz S II 91; Ranny deszcz a babski płacz na jedno wychodzi ok Rybnika MPTL XV 1 s 104; Mozes robić tak albo inac, po reście wyjdzie na jedno N-tar ZborSt 433; ~ na

jedno jest 'jw': to jũ na jedno je, ab^o tak, ab^o sak *Kasz LPW I 305*; ~ (komuś) potrzeba jednej klepki 'ktoś jest niespełna rozumu': znalaz także sęcuncce robăcki, za kazde zunda pŕęcenci zŕotyŕ i muwi, co to stonka to jes drugi gatunek, tes jedněj klěpki mu potŕšeba *nidz SGOWM VI 290*; ~ ruch jak w Rzymie, jeden chodzi, drugi drzemie 'frazu używana na określenie sytuacji, gdy grupa osób krzâta się nieustannie po domu, ale efektów tego nie widać': *n-tar KąšPodh IX 493*; ~ tyle, że na palcach jednej ręki policzyć 'bardzo mało': t'yŕ oŕeŕuf tyle, ze na palcaŕ jeny rejki policys *bial-podl I*; ~ wiele psów jednego uŕze 'o sytuacji, w której zbyt wiele zła, nieszczęście spotyka jednego człowieka': *Kasz S VI 313*; ~ za jednym zasiadem kolacja z obiadem, śniadanie z obiadem, śniadanie i kolacja 'o jednoczesnym spoŕytciu dwóch posiłków': za jedněm zaśadem kolacjâ z obŕadem *ostroł 9*; za jednym zaśadem śnadańe z obadem *bial-podl I*; Za jednym zasiadem śniadanie z obiadem *Lit K VI 317*; za jedněm zaśadem śnadańe jî kolacja *radz-podl 6*; ~ (ktoś z kimś) z jednego korytka nie jadł 'frazu skierowana do kogoś, kto pozwala sobie na nadmierną poufalość': jâ z tobŕ z jedněgo korotka nie jâd *Kasz S II 209*; ~ (komuś) zluzuje jedna klepka 'ktoś jest niespełna rozumu': jak ŕturnemu jena klepka zluzuje, to ftedy guupsi *szczyc SGOWM III 210*.

Zob. **I. BUT, I. CYNEK, I. DOM, SKIBA, SKŁADEK, TAFLA**

Por. **JEDZIN**

RK

II. JEDEN 'jako przekład niemieckiego ein w funkcji rodzajnika nieokreślonego': jâ čekam na jeden list od mojego sina *Ostrôda SGOWM III 85*; ten wus pojeŕau jeden kawau dałi drogo *ostrôdz jw*; u'ony b'ələ j'eden cauy š'tek d'alě, n'ygle ta čar'yevnyca pŕ'es ten l'as pŕ'ešua *wej LTP I 31*.

RK

Jedenas zob. **JEDENAST**

JEDENAST *Formy*: typ jedenas: ||- *ciesz 17*; ~ typ jedenas: *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 19*; *n-tar [Orawa] KąšSł II I s 386*; ~ typ jednat: ||- *ciesz 17*; ~ typ jednas: ||- *ciesz 17*.

Znaczenie: 'liczebnik główny oznaczający liczbę 11': uz było jedynaś goŕin pŕet_pŕnocem *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 19*; *Ciesz [Cz] RWF XII 45, 60*; *ciesz 17*; *Śl MPKJ IV 223*; *Orawa [Sł] K II 246*; *n-tar [Orawa] KąšSł II I s 386*. BG

Jedenasta zob. **JEDENASTY**

JEDENASTAK 'pociąg, który odjeżdża regularnie o godzinie jedenastej lub dwudziestej trzeciej': *strzel-opol OIW 19*. BG

JEDENASTKA 1. 'liczba 11': zapis tu jedynastke, nie żyvontke! *bial-podl I*; cyściuym cyferblad u zygarka i jedynastka my se zmazaua *koniń 14*; *strzel-opol OIW 75*.

2. 'płochy w warsztacie tkackim do jedenastu pasm osnowy': puoŕa ma różne gatunki, moze i z ŕesync, abo jî venci. jî ŕesontka, jî jedenastka, az do dnuŕestu, a moze jî paru; ŕesontka do grubeŕ nići, a dnuŕestka do čenkego puutna *grŕj SWM IV 127*; Do wyrobu płotna grubego (na worki, na fartuchy kuchenne) używa się zwykle płochy dziesiątki, czasem jedenastki lub dwunastki *Mr i Wr jw*; *iŕz Fal II 87*; *włod jw*; *rad jw*; *łas jw*; *łęcz PJPAN 37 s 346*; *os-maz Fal II 87*; *mław 1*; *ostroł 9*; *koln Fal II 87*; *łom jw*; *białos jw*; *graj jw*; *pis jw*; *myšlib [Tarnopol Ukr] jw*.

3. 'kosa mająca ostrze o długości ok. 110 cm': jedynastka to troŕe za duŕo lo takigo mauygo ŕuopoka *łęcz PJPAN 37 s 346*; kosy to mogom być śudymki, uusymki, ŕevontki, ŕesontki, jedynastki 'kosy mogą mieć 70, 80, 90, 100 lub 110 cm długości' *łęcz jw 41 s 415*; *opocz MPTL XIII 52*.

4. 'lampa naftowa, która ma knot o szerokości równej 11 mm': z *jedynostki* barzo *uatvo* zrobiž lampę na pront *koniń* 14; *ryp MacSł* 136; *tor jw*.

5. 'pole o powierzchni jedenastu morgów': *χυοпы* pojeχaуy na *jedynastke* po *żyto łęcz PJPAN* 37 s 346.

6. 'jedenastoletnia dziewczynka': *strzel-opol OIW* 75. BG

JEDENASTNICA 'płochy w warsztacie tkackim do jedenastu pasm osnowy': *węgr Fal* 1 87. BG

JEDENASTNY *Formy*: *typ* *jednastny*: *łęb LPW* I 306, 311; *stup jw* 311; ~ *typ* *jenastny*: *stup Hilf* 107; *Stup LPW* I 312, *LSW* I 388.

Znaczenie: 'będący ostatnim elementem zbioru składającego się z *jedenastu jednostek*': *łęb LPW* I 306, 311; *stup jw* 311, *Hilf* 107; *Stup LPW* I 312, *LSW* I 388. BG

*JEDENASTOLETNI

JEDENASTORAKI *Forma*: *typ* *jednastoraki*: *Kasz Ram* 62.

Znaczenie: 'liczebnik wieloraki odpowiadający liczbie 11': *jw*. BG

JEDENASTOWY *Forma*: *typ* *jednastowy*: *szt GMalb* II 1 s 43.

Znaczenie 1. 'będący ostatnim elementem zbioru składającego się z *jedenastu jednostek*': *lip* 4; *ryp* 3.

2. 'o pociągu: taki, który odjeżdża regularnie o godzinie jedenastej lub dwudziestej trzeciej': *čeka* na *jednastovi* *cuk* *szt GMalb* II 1 s 43; *strzel-opol OIW* 19. BG

JEDENASTY *Forma*: *typ* *jednasty*: *bił* 3; *zam* 14; *wej LPW* II 364; *Kasz pd-wsch jw* I 306; *Kasz jw*, *S* II 92.

Znaczenie: 'będący ostatnim elementem zbioru składającego się z *jedenastu jednostek*': *uõñ bõñ* *jedynoustyj prud PlutaDzierż* 56; *jidnasta* *gužina* *bił* 3; *na-sua* *gožina* *jedenasto puław* *NT* II 162; *ju_žišaj* *jedynaste fure včezem bial-podl* 1;

mõm *jyno* *žešyñć* *kur*, a *kok* *et* *jedynosty os-wp* *NT* II 196; *ja* *běł* *jednãstim* *zeckã* *doma Kasz* *S* II 92; *tar-gõr* 4; *strzel-opol OIW* 75; *opol ZNUJ* 18 s 48; *lubl* 1; *Śl SGŚ* XIII 146; *Orawa* [*Sł*] *ZNUJ* 72 s 60; *n-tar KąšPodh* IV 268; *N-tar jw*; *n-tar* [*Orawa*] *ZNUJ* 69 s 45; *Orawa n-tar KąšSł* II 1 s 385; *żyw* 13; *myšlen* *PJPAN* 11 s 224; *kroš* 9; *krak PJPAN* 11 s 224; *ošw* 3; *dãb-tar* 5; *zam* 14; *kozien RLTN* XII 256; *łęcz PJPAN* 37 s 346; *mław* 1; *ostroł* 9; *białos* *Kudz* 151; *Węgorz* *SGOWM* III 86; *Giž jw*; *Mrãg jw*; *pis jw*; *Mr zach jw*; *Wr jw*; *Ostródrz jw*; *sulech* 4; *koniń* 14; *międzych* 5; *złotow* *B* II 34; *tcz* 3; *wej LPW* II 364; *Kasz pd-wsch jw* I 305, 306; *Kasz jw* 306, *S* II 92; *Lit* *K* II 245; *Tarnopol* [*Ukr*] *Bar* 37.

Jedenašta w użyciu *rz* 'godzina jedenasta lub dwudziesta trzecia': *suõš* *pod* *blaχõm* o *jedynoste*, *coby* *obõt* *byu* *na* *pojedñe* *ryb* 13; *Gralimy* *wieczorami*, *jak* *my* *zrobili* *oscypki* *do* *jakiyj* *jedynostej* *n-tar KąšPodh* IV 267; *f* *karcme* *strasyło* *od* *jedynastej* *do* *pyrsej* *v* *nocy* *żyw* *NT* II 73; *jejkũ* *rety*, *juš* *po* *jedynosty* *koniń* 14; *strzel-opol OIW* 75; *opol KoszPog* 29; *Śl SGŚ* XIII 146; *N-tar KąšPodh* IV 267; *n-tar ZNUJ* 98 s 35; *n-tar* [*Orawa*] *KąšSł* II 1 s 385; *Orawa jw*; *jas* 3; *kroš* 2; *iłž* 4; *łęcz PJPAN* 37 s 346; *gar* 2; *bial-podl* 1; *mław* 7; *giž* *SGOWM* III 86; *olsz jw*; *Ostródrz jw*; *rawic* *PKJP* III 3 s 26; *wolsz* 7; *międzych* 5; *złotow* *B* II 34.

Jedenašty w użyciu *rz* 1. 'jedenasty dzień miesiąca': *jutro* *juž* *jedynasty*, a *šternastego* *poviñen* *pšyjeχãć* *piñ* 9; *do* *jedenastego* *mam* *to* *zrobić* *bial-podl* 1; *Śl SGŚ* XIII 146; *łęcz PJPAN* 37 s 346.

2. 'jedenasty rok w danym stuleciu': *ten* *budynecek* *to* *mñe* *še* *nalezjy*, *φ* *jedenašty* *nowo* *budowaem* *Nidzica* *SGOWM* III 86. BG

Jedenaš zob. **JEDENAST**

JEDENAŚCIE *Formy*: typ jedenaścicie: *ostroł LL 4–6 s 80*; ~ typ jednaścicie: *Cieszyn [Cz] ME IV 65*; *zam I*; *kras 3*; *giż SGOWM III 86*; *Resz jw*; *złotow B II 86*; *Kasz pd LPW I 306*; *wej 3*; *łęb LPW I 311*; *Kasz Ram 62, S II 92*; *stúp LPW I 311*; *Lit K II 246*; ~ typ jenaścicie: *Stúp LPW I 312*; ~ typ jenaścicie: *Cieszyn [Cz] ME IV 71*; ≈ *M, B mos* jednaścicie: *Cieszyn [Cz] ME IV 65*; *ciesz ME IV 24*; *prud KwOp XIV 1–2 s 97*; *Orawa n-tar KąśŚ II 1 s 386*; *mrąg SGOWM III 86*; *Mr jw*; *Olsz jw*; *Ostródcz jw*; *złotow B II 34*; *jedenastuk: N-tar KąśPodh IV 268*; *Orawa n-tar KąśŚ II 1 s 386*; *jedenaścik: Orawa n-tar jw*; ~ *B mos* jedenastów: *ok Bochni i myślen Świąt 378*; *kościąn Pozn VI 260*; *jedenastuk: żyw Zb VII 48*; ~ *D* jednaścici: *Ciesz [Cz] RWF XII 60*; *jedenastuk: N-tar KąśPodh IV 268*; *Orawa n-tar KąśŚ II 1 s 386*; ~ *C* jedenastom: *Ciesz [Cz] RWF XII 60*; *N-tar KąśPodh IV 268*; *Orawa n-tar KąśŚ II 1 s 386*; *kościąn Pozn VI 259*; *jedenaściciema: Cieszyn [Cz] ME IV 71*; ~ *N* jednaścicie: *złotow B II 34*; *jedenaściciema: Ciesz [Cz] RWF XII 60*; *ciesz ME IV 25*; *jedenastuch: Ciesz [Cz] RWF XII 60*; ~ *Ms* jedenastuk: *N-tar KąśPodh IV 268*.

Znaczenie: 'liczebnik główny odpowiadający liczbie 11': *Béło ji jedenoście roków, jak juz miała casy N-tar ZborŚt 136*; *Córa zabiła tyk jedenaścuk zbójców żyw Zb VII 48*; *jedynaście gospodoży ješće nie zapuaciuo podatku łęcz PJPAN 37 s 346*; *zabiua zbuif jidnaście zam I*; *Tak všyckim jenaściciema té guovy śćena Cieszyn [Cz] ME IV 71*; *z jedenaścicie uościcamyšet złotow B II 34*; *abo jednaście razi ja mu rek Kasz S II 92*; *oggw*; ~ *w funkcji liczebnika zbiorowego: uu nos jez nos uoším żeći, a som domy na fši, gže jes jedynoście i vicy piń 9*; *ftencaz v jankax to jedenaście luži še uoženěuo ostroł 9*; *Cieszyn [Cz] Zwrot 87 s 11*; *mław I*; *Mrąg SGOWM III 86*; *Pis jw*; *Szczyc jw*; *resz jw*; ~

'*w funkcji liczebnika porządkowego*': *pšyšua na jydynoście gōžin kroś 2*.

Jedenaście *w użyciu rz* 'godzina jedenaśta lub dwudziesta trzecia': *Roz było już z jedynoście i tak my z towarzyszym chcieli spać we warsztacie Cieszyn [Cz] Zwrot 108 s 8*; *i pañentaj: do jedenaštu pokuj zebys otfirała se radz-podl 13*; *ryb 13*; *prud ŚmKI 49*; *opol jw*; *Kasz Ram 62*. BG

JEDENAŚCIORAK *Forma*: typ jednaściorak: *stúp LSW I 388*.

Znaczenie: przysłów 'na jednaścicie sposobów': *jw*. BG

JEDENAŚCIORAKI *Formy*: typ jednaścioraki: *wej LPW I 306*; *stúp jw 311*; ~ typ jenaścioraki: *Stúp jw 312*.

Znaczenie: 'liczebnik wieloraki odpowiadający liczbie 11, dotyczący jedenastu rodzajów, gatunków, sposobów': *tə m^uušyš vžyc jednaściorakě ləstə wej LPW I 306*; *stúp jw 311*; *Stúp jw 312*. BG

JEDENAŚCIORGA 'liczebnik zbiorowy odpowiadający liczbie 11; jednaścioro': *do kopacki to nojmni muši byž jedynaściorga, żeśnićorga luži strzel-opol OIW 75*; *łęcz PJPAN 37 s 346*. BG

JEDENAŚCIORO *Formy*: typ jednaścioro: *wej LPW I 306*; *Kasz Ram 62*; *stúp LPW I 311*; ~ typ jenaścioro: *Stúp jw 312*.

Znaczenie: 'liczebnik zbiorowy odpowiadający liczbie 11': *būuo noz jedynaścioro v_dōma lubl I*; *puote [baca] lici dałyi [owce]: [...] ž'ešyńćoro, i'edynaścioro n-tar ZNUJ 98 s 27*; *u noz byuo do żyvino jedynaścioro luži koniń 14*; *strzel-opol OIW 75*; *Śl SGŚ XIII 146*; *n-tar KąśPodh IV 268*; *N-tar jw*; *łęcz PJPAN 37 s 346*; *bial-podl I*; *wej LPW I 306*; *Kasz Ram 62*; *stúp LPW I 311*; *Stúp jw 312*. BG

JEDENATKA 'płoch w warsztacie tkackim do jedenastu pasm osnowy': *gar Fal I 88*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *węgr jw*. [Por. *jedenastka*] BG

Jedennaście zob. **JEDENAŚCIE**

JEDENPIĘTROWY 'jednopiętrowy': to mam¹ jedenpśentrový budýnek Pisz SGOWM III 87. BG

JEDENROCZNY 'mający jeden rok': ^uugur jedenročny resz SGOWM III 87. BG

JEDENRZĘDOWY 'o odmianie jęczmienia; mająca jeden rząd ziaren w kłosie': jedenžę^udový [jęczmień], ale s^o i v^encyžendove olsz SGOWM III 87. BG

JEDENSKIBNIAK 'pług odkładający jedną skibę; pług jednoskibowy': Wr pn-zach PorJ 1953 z 6 s 23. BG

JEDENSKIBOWIEC 'pług odkładający jedną skibę; pług jednoskibowy': wiel 6; Węgorz SGOWM III 87. BG

JEDENSKIBOWY 'o pługu: odkładający jedną skibę': jeděnskibovi p^uuk, na jedněgo k^ona, rěčni tcz 13. BG

JEDKA *Forma*: typ idka: radz-podl PF VI 231, Pleszcz 107.

Znaczenia: **1.** 'przełyk': tam v jetce m^{ie} coś staneło sokól 2; łuk Cyran 53; radz-podl PF VI 231, Pleszcz 107; sied Cyran 53; sok-podl jw; siem K II 246; biel-podl RWil I 114; białos Kudz 152.

2. 'jabłko Adama; grdyka': pⁱjak^{am} nazyvajo, ale to jest j^etka łuk 12; Radzyń Podl MAGP I m 394 s 145; sied jw; biel-podl jw; os-maz jw; ostroł AGM I s 99; białos MAGP I m 394 s 145.

3. 'przednia część szyi; gardło': to gałgan, udeżył nasego bolka v jytke bial-podl I; Chyciło go za idke radz-podl PF VI 231.

Frazeologia: jedka do żołądka 'przełyk': sied 6; ~ jedka przełykowa 'jw': sied Cyran 189; ~ sucha jedka 'krtan': f su-
xe j^etke mⁱ tam fpadło sied 6. BG

I. JEDKI 1. 'dobry do jedzenia, dobry w smaku': Bywa, że trawa mówio: to taka jedka trawa, a druga trawa, że niejedka, ot jest trawa, a krowy jej nie skubio, że ona niejedka Wilno [Lit] SLit 207; Wilno [Lit] SWil I 440.

2. 'o zwierzęciu: chętnie, dużo jedzące': Taka jedka krowa, coby nie dał, to żeżry Wilno [Lit] SLit 207; białos Kudz 152; Wilno [Lit] SWil I 440. BG

II. JEDKI *Forma*: typ jodki: Lit K II 269.

Znaczenia: **1.** 'gryzący, żrący': Nu na przykład dymu gdzie nadejdzⁱ, nu taki jedki dym, o jak z głowieszek taki dym, taki jedki, do oczy lezi Wilno [Lit] SLit 207; Wilno [Lit] SWil I 440.

2. 'przejmujący chłodem': Lit K II 269. BG

I. JEDLA *Forma*: typ jodla: kozien RŁTN XXII 265.

Znaczenia: **1.** 'drzewo iglaste':
a. 'jodla pospolita (*Abies alba*):' čtyńok t^uo s^om taki suxe jęgly z jedfe ab^uo ze smy-
reka ciesz ZNUJ 340 s 249; t^e jedle s^o faj-
n^e kristbojme oław BMJP XIV 152; rosn^a
sm^lereki, jedfe, buki Orawa [Sł] ZNUJ 151
s 62; xavog byuy sośne i jedle, byu v^elgi las
kolb 3; na xoinke było žzevo; d^{av}ni xoina,
teraz jęgl^ove, śfirk, jedl^a opat 13; jedla
m^a b^{ai}ł^u skur^a gar 15; Cieszyn [Cz] MPKJ
IV 297; ciesz 5; biel MPKJ IV 297; Cza-
ca [Sł] AJŚ II m 211 s 62; Spisz [Sł] AJPP
309; n-tar jw; N-tar K^{as}Podh IV 253; n-tar
[Spisz] ME VI 147; n-tar [Orawa] K^{as}Sł II
I s 380; Orawa jw; żyw AJPP 309; myślen
jw; lim 1; [st] jas 3; kroś MPKJ VII 211;
[pśn] łan KunWes 63; Rzesz ME X 335;
[pśn] dęb Zb XV 126; tarn 12; będz AJŚ
II m 211 s 62; tarnob SPAU XXXVIII 2 s
8; niź 5; bił 1; kraś MPKJ VII 224; częs
Zb XVII 110; kiel AWK I 53; iłż jw; [pśn]
lub Lub I 290; kozien RŁTN XXII 265; rad
AWK I 53; opocz jw; [pśn] włod PF V 752;
giż PorJ 1972 s 530; mrąg SWM XI m 1 s
16; pis PorJ 1972 s 530; szczyc jw; resz
jw; Rum PJPAN 60 s 28; ~ w por: Prosty
jak jedla. [...] Wielki jak jedla Ciesz MPTL
XV 2 s 172, 217; Dwa chłopy t^egi jak je-
dle żyw MiesPog 84; Chłop jak jedla N-tar

KąsPodh IV 268; b. 'świerk (Picea abies)': łuk 1; radz-podl PF VI 232; sied AGM VI m 259 s 34.

2. 'drewno jodłowe': Dyle ino jedlowe mioł w izbie, bo jedla na dyle chodnijso, ale na ściany nieładno, bo ni mo tego jasnego koloru *n-tar KąsPodh IV 253*; Z jedle to hań hrubo nic nie majstrujes, bo sie zaraz franca oscypłi. To nieokropne drewno *n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 380*; *Ciesz SCiesz II 136*; *Orawa n-tar KąsŚ II 1 s 380*; *dęb Zb X 153*.

3. 'jodła lub rzadziej świerk przybierane zgodnie z tradycją na Boże Narodzenie; choinka': *n-tar KąsPodh IV 253*. BG

II. **JEDLA** 'grzyb – czubajka kania (*Lepiota procera*)': *Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 93*. [Por. *bedła jedla pod h bedła [Supl.]*] BG

JEDLACZEK 'jodła lub rzadziej świerk przybierane zgodnie z tradycją na Boże Narodzenie; choinka': *jedlocek, do dumu vnoši se jedlocka na śfeta konec RŁTN XXII 256*. BG

I. **JEDLAK** *Forma: typ wjedlak: gar Warchoł 85*.

Znaczenia: 1. 'drzewo iglaste – jodła pospolita (Abies alba)': *jedłina, jedłoki, jedłowe raw-maz RŁTN XXII 256; konec jw; gar Warchoł 85*.

2. 'zagajnik jodłowy, las jodłowy': *sied PIJP XXVIII m 182 s 87*.

3. 'drewno jodłowe': *Kij „krzesany z jedlaka” Sand ASL V 7 s 29*. BG

II. **JEDLAK** 'jakaś ryba': *gar 12*. BG

JEDLASKA 'drzewo iglaste – świerk (*Picea abies*)': [*sporad*] *Etc SGOWM III 87*. BG

JEDLE 'zagajnik jodłowy, las jodłowy': *p^ooset p^oo żyfk^oo do jedla. żeś bu^oa? – v jedlu p^oo jedłine gor 4*. RK

JEDLEINA [?] 'drzewo iglaste – świerk (*Picea abies*) lub jodła pospolita (*Abies alba*)': *białos 1*. BG

JEDLICA *Forma: typ jodlica: łas RŁTN XXII 265; tęcz 6*.

Znaczenia: 1. 'drzewo iglaste – jodła pospolita (Abies alba)': *Jedlica to ślachtetne drzywo. Z niego robi sie płazy na stawianie dómów. Nie wolno ścinać na polynie – to grzyk n-tar KąsPodh IV 253*; *Jeden podskocyl do jedlicy (jodły), wierzchołek uciał szablą N-tar WrześT 48*; *u^ocon jedlice żyw 5*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 146*; *n-tar [Spisz] AJPP 309*; *wad jw; myślen PIJPAN 11 s 65*; *lim 16*; *łas RŁTN XXII 265; tęcz 6*.

2. 'gałąź drzewa iglastego, raczej niewielka': *lim 16*.

3. 'drewno jodłowe': *n-dwor PIJP XXVIII s 89*. BG

JEDLICOWY 'przym od jedlica': *Cieszyn [Cz] Kell II 187*; *ciesz 5*; *myślen PIJPAN 11 s 65*. BG

JEDLICZKA *Forma: typ jodliczka: niem SGŚ XIII 146*; *Opol jw; oles jw*.

Znaczenia: 1. 'drzewo iglaste – jodła pospolita (Abies alba), też mała, młoda jodetka': *Żeby sie wóm chowały cieliczki jak w lesie jedliczki [...] byczoszki jak w lesie buczoszki [rym] ciesz LL IV 4 s 51*; *Ta jedliczka bydzie sie godziła na choinke gazdowi Ciesz SCiesz II 136*; *Muszały przyjys [owce] [...] kolie jedlicki, coby sie dyrziały tofcziorzich ciesz JP LXIX 175*; *p^ooro ['wiecha'] t^oo i^oez i^oedlicka afeb^oo i sm'yrecek p^oibrany k^oatka^omi a sn'urka^omi ['wstązkami'] s pa^opyru. [...] jely^ony t^oo ru^oobi d^ooż yodn^o sk^oode: 'uogryż^o i^oedlicki bez žime, sk^oore, a i^oedlicka [!] usk^one Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 39*; *Z wysokiej jedlicki siubiynicki krzesom [p^osn] n-tar ZborP I 519*; *u^opopek se i^oedlicek vyr^oruska lim JP L 59*; *Cieszyn [Cz] Kell II 187*; [*p^osn*] *Śl G ZNWSPop J III 41*; *niem SGŚ XIII 146*; *Opol jw; Lubl jw; Spisz [Sł] GrzSpisz 122*; [*p^osn*] *N-tar WrześT 42*; *n-tar 8 [Orawa]*; *Orawa KąsŚ II 1 s 380*;

lim 16; żyw 5; gor 2; Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 138.

2. 'jodła lub rzadziej świerk przybierane zgodnie z tradycją na Boże Narodzenie; choinka': jedliczka wyżerży aż do grórníc *ciesz* 15; mųoży idā jedlicke přibyrāc [po wigilii] [...] v'ysaiā ĵapka [...] c'ukřiki [...] baňki Orawa [Sř] ZNUJ 151 s 20; jedliczka alebo stromek to „dřyfko” po polsku – na boze narodzenie Orawa [Sř] jw 169 s 279; po obeže ['wigilii'] ubyrāmy jedlicke, bo ňi mā fto tak přez žyĵ n-tar [Spisz] PJUŠ I 138; jedlicki, co vozo na řfeta *konec RŁTN XXII* 256; n-tar ZNUJ 18 s 52; n-tar [Orawa] KqšŠt II 1 s 380; wad 24; ~ 'dawniej wierzchołek jodły lub świerka przybierany jabłkami i ozdobami z opłatków, wieszany pod sufitem': jedliczka || p'oduāžnik myřlen PJPAN 11 s 284; jedliczka || jezulan Spisz 3 [Sř]; Orawa [Sř] KqšŠt II 1 s 380; n-tar [Orawa] jw.

3. 'jodła lub rzadziej świerk przybrane, przymocowane do długiej, okorowanej źerdzi, stawiane nocą 1 maja przez kawalera przed domem, gdzie mieszka panna, wobec której ma on poważne zamiary': zaž n'a p'yrsego māja terāz bedā jedlicki stav'āc. no, p'aropcy p'ostav'ā jedlicke takā, p'ětnāšce metrōv zyrťke dlugā i na tym jes tyn smrecek [...] i stoiĵ to ta do p'ětnāštego māja. [...] p'yrseg'ō māja, to 'u_nāz jes taki zvyg n'a uoraŵe, ze berā i st'āvaiā jedlicki p'aropcy žěfkōm. a ke p'ostav'ā te jedlicke to jes take ĵag z'aryncyĵe n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 45.

4. 'gałąź jodły': Jedliczka sama mo kształt krziza. Kładzie sie jom na sate, coby: piyrse zbiyrāły na niyĵ zaniecýscynia, a po drugie, coby to mlyko bez tyn krzyz było pořwinycone n-tar KqšPodh IV 254; Gospodarze [...] wkładają „jedliczki” do nawozu n-sqd Wiřta XVIII 526.

5. 'gałęzie jodły, czasem wykorzystywane jako ściółka, teź jako pasza dla bydła

i owiec w zimie': ĵasek, iže na jedlicko, byo čeba zrobić metuo, a ňi ma s ceguō lim 15; n-tar PIJP IV 80.

6. 'szpilka drzewa iglastego': jodliczka ze sosny oles SGŠ XIII 146; *ciesz* AJŠ II m 187.

7. 'motyw zdobniczy przypominający ułożenie igieł jodły': Nazwa [...] motywu roślinnoiglastego zależy od ułożenia jego bocznych kresek oraz od kształtu całości. [...] gdy [...] owe kreski wznoszą się skośnie ku górze, zwie się wtedy jedliczkā *Ciesz pd-wsch PEŠ I* 82–3; *Rozbark-Bytom SGŠ XIII* 146; *strzel-opol jw.*

8. 'jakaś roślina': Do ziół święconych na Matkę Boską Zielną wkładają pięciornicek [...], gławātnik, jedlicke, macierzanke, grof, jabłka n-tar *Wiřta VIII* 812. BG

JEDLICZKOWY 'przym od jedliczka': cetyna jedliczkovā n-tar 21; Z jedliczki wyk gałynzi sie zrobi mietla n-tar [Orawa] KqšŠt II 1 s 381. BG

JEDLICZNIAK 'grzyb – rydz rosnący w pobliżu jodeł': Rydze som smrecniāki i jedlicniāki. Jedlicniāki rosno wyncy koło jedliczek n-tar [Orawa] KqšŠt II 1 s 381. BG

JEDLICZOWY 'o lesie: iglasty': jedlicōvi las *strzel-opol OIW* 74. BG

JEDLIDŁKA 'prawdopodobnie gałązki jodły': Przy pogrzebie wija wieńce z „jedlitki”, „podbażnitki”, „limby” i „sosny” n-tar *OrliLot XVI* 114–5. BG

JEDLIINA 'drzewo iglaste – jodła pospolita (*Abies alba*): mrag SWM XI 17. BG

JEDLINA *Formy*: typ jodlina: będz I; *radomsz RŁTN XXII* 256; *brzez jw*; *sied Cyran* 137; [pśn] *al-kuj Kuj* I 210; ~ typ jodlina: będz AJŠ II m 211 s 62; *tom-lub PJPAN* 79 s 45; *hrub* 4; *zam* 14; *kras* 3; *piń* 9; *jęd AWK* I 53; *zaw RŁTN XXXV* 99; *radomsz* 7, *RŁTN XXII* 256; *włosz* 4; *wiel RŁTN XXII* 256; *kęp* 2; *sier RŁTN*

XXII 256; łącz PJPAN 37 s 349; grój PIJP XXVIII s 87; gar jw; siem jw s 87, 89; płoc jw s 89; rawic PKJP III 3 s 128; [pśn] koniń Kal I 62; tur 14; pog Wej i Lęb S VII 108; Kasz Hilf 166; Tarnopol I [Ukr]; ~ typ wjedlina: gar AWK I 53.

Znaczenia: 1. 'drzewo iglaste':

a. 'jodła pospolita (*Abies alba*):' Lepiej z ładnym pod jedlinom, jako z brzyckim pod pierzynom [przysł] *n-tar ME IX 120*; jedlina, po terajsemu joduā *konec RŁTN XXII 256*; jedlina χeba u noz nie rośnie, ale jo jedline wiżouym *koniń 14*; jodłona rosce u nas baro řadko *pog Wej i Lęb Kasz S VII 108*; *ciesz SGŚ XIII 146*; *Śl PWroćła XIV 71*; *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 135*; *jas 3*; *będz 1, AJŚ II m 211 s 62*; *kraś AWK I 53*; *sand jw*; *opat jw*; *bus jw*; *jęd jw*; *zaw RŁTN XXXV 99*; *radomsz 7*; *kiel AWK I 53*; *konec jw*; *iż jw*; *puław jw*; *kozien jw*; *rad jw*; *opocz jw*; *p-tryb RŁTN XXII 256*; *kęp 2*; *sier RŁTN XXII 256*; *brzez 4*; łącz PJPAN 37 s 349; *raw-maz RŁTN XXII 256*; *grój AWK I 53*; *gar jw*; *łuk 9*; *sied Cyran 137*; *węgr jw*; *ok Przasnysza SKJ V 110*; *resz PorJ 1972 s 530*; *olsz jw*; *rawic PKJP III 3 s 128*; *tur 14*; *Kasz Hilf 166*, *Ram 61*; *Tarnopol I [Ukr]*; **b.** 'świerk pospolity (*Picea abies*):' *chłm 18*; *puław SFPS III 52*; *skier AGM VI m 259 s 34*; *grój jw*; *łuk 1*; *sierp AGM VI m 259 s 34*; *ok Przasnysza SKJ V 110*; *ryp AGM VI m 259 s 34*.

2. 'las, zagajnik': **a.** 'jodłowy': sośńina, jedlina – *łas bił 1*; jąg jedno to jodła, a jąg jěz wyncy, to jodłina *włosz 4*; wycina jedline *iż 14*; *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 381*; *tom-lub PJPAN 79 s 45*; *zam 4*; *zaw RŁTN XXXV 99*; *kiel PJPAN 35 s 121*; *radomsz RŁTN XXII 256*; *puław 11*; *rad PIJP XXVIII s 87*; *opocz RŁTN XXII 256*; *wiel 6*; *brzez PIJP XXVIII s 87*; łącz PJPAN 37 s 349; *łow PIJP XXVIII s 87*; *raw-maz jw*; *grój jw*; *gar jw*; *łuk jw*; *radz-podl jw*; *bial-podl jw*; *miń-maz jw*; *soch jw*; *gtnń jw*;

n-dwor jw; *sok-podl jw*; *siem jw*; *biel-podl jw*; *wys-maz jw*; *mław jw*; *ok Przasnysza SKJ V 110*; *ostroł PIJP XXVIII s 87*; *białos jw*; *sokół jw*; *Kasz Ram 61*; *Tarnopol I [Ukr]*; **b.** 'świerkowy': [rzd] *siem 1*; *biel-podl 1*; **c.** 'sosnowy': *v jūdlińe*, *f ty kęppe zam 14*.

3. 'gałęzie': **a.** 'jodły': *přet se sýyntańi [...] r'uoóime z jedłiny wíłńki [...] na gruo-by Orawa [Śl] ZNUJ 151 s 51*; *pśywiuz z lassa kupe jedłiny, bedymy okryważ ruze gor 4*; *Jes brama i ubrano jes jedlinom z drzewa kiel PorJ 1957 s 428*; *z jydłiny sy puńotka r'obi, gżyndy sy jydłinom pśykrywo, žeby kury ny dropały kros 5*; *remize ubrafi jedłinom koniń 14*; *n-tar 28*; *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 381*; *brzoz 1*; *dqb-tar 3*; *tom-lub PJPAN 79 s 45*; *hrub 4*; *jęd RŁTN XXII 256*; *radomsz jw*; *kiel PorJ 1967 s 428*; *konec RŁTN XXIX 218*; *iż jw XXII 256*; *lubar NT II 166*; *puław 11*; *opocz RŁTN XXII 256*; *p-tryb jw*; *wiel jw*; *brzez jw*; *pułt 5*; ~ 'wykorzystywane czasem jako ściółka, też jako pasza dla bydła i owiec w zimie': *n-tar PIJP IV 80*; *n-tar [Orawa] KąśOr 213*; **b.** 'świerka': *maji se jedłino 'przystraja się gałazkami świerkowymi'*. *ścele se jedłino 'przed pogrzebem posypuje się drogę ściętymi gałazkami świerkowymi' siem 1*; [sporad] *koniń 14*; **c.** 'drzewa iglastego': jedłina ze smreka, ze śfyrka, z jōtki *brzoz 1*.

4. 'drewno jodłowe': *rogol byu to samorodni (patyk) ze sfyrcyny abo z jedłyny kolb 2*; *jedlina mokrā, nie χce se palić iż 14*; *jedlina na płafty opat 13*; *ciesz 9*; *N-tar SKJ V 405*; *kras 3*; *kraś RŁTN XXII 256*; *kiel PJPAN 35 s 119*; *rad PIJP XXVIII s 89*; *opocz RŁTN XXII 256*; łącz PJPAN 37 s 349; *raw-maz PIJP XXVIII s 89*; *grój jw*; *gar jw*; *łuk jw*; *radz-podl jw*; *bial-podl jw*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *prusz jw*; *soch jw*; *gtnń jw*; *siem jw*; *mław jw*; *białos jw*; *nidz SWM XI s 16*.

5. 'motyw zdobniczy przypominający ułożenie igieł jodły': *N-tar Sewlżby 11. BG*

JEDLINIAK *Forma*: typ jodliniak: *Wilno [Lit] SLit 208.*

Znaczenia: 1. 'las jodłowy': W jodliniaku to nu i podgrzybki rosno, i rydzy *Wilno [Lit] jw*; Za lasam nasza wioska, a jadliniak taki, jodły, u nas moczary wiencaj, za to te jodły *Wilno [Lit] jw.*

2. 'grzyb – rydz rosnący w pobliżu jodeł': *n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 381. BG*

JEDLINKA *Formy*: typ jadlinka: *sier RŁTN XXII 239*; ~ typ jodlinka: *giż SWM III 48*; *etc MPTL XIX 104*; ~ typ jedelinka: [*pśn*] *Cieszyn [Cz] PieśniŚl II 218.*

Znaczenia: 1. 'drzewo iglaste, zwykle niewielkie': a. 'jodła pospolita (*Abies alba*): puław 4; b. 'świerk pospolity (*Picea abies*): jedłynki, dõmp giż *SGOWM III 88*; *łuk 1*; c. 'jodła lub świerk': Jedlinka w lesie – O Boże, zmiłuj se, Jekiz to jest miłowanie, jak mie holka nie chce [*pśn*] *Cieszyn [Cz] PieśniŚl II 218*; A jodlinka, co gdzieś w gaju *etc MPTL XIX 104.*

2. 'małe drzewko iglaste przybierane zgodnie z tradycją na Boże Narodzenie; choinka': *giż SWM III 48.*

3. 'niewielkie gałęzie': a. 'jodły': jadlinki młody *sier RŁTN XXII 239*; b. 'świerka': *Lit K II 269.*

Jedlinki 'pęd płonny skrzypu polnego (*Equisetum arvense*) z liśćmi przypominającymi szpilki drzew iglastych': *Lit SWil I 440. BG*

Jedlinki *zob. JEDLINKA*

JEDLINOWY 1. 'o lesie: jodłowy': *wys-maz PIJP XXVIII 87.*

2. 'zrobiony z gałązek jodły': Teroz nojpiykniyjsego moja postawiyli chłopcý, z prowadziwymy wstonzkami, z wionkiym jedlinowym, no do cudu *N-tar KąśPodh IV 255*; *n-tar jw. BG*

JEDLINÓWKA 'drzewo iglaste – jodła pospolita (*Abies alba*): śfěrki [jako drzewko bożonarodzeniowe] sõ tu doś na německi, ale jedlinõfki tu nie běli oław *BMJP XIV 152. BG*

JEDLISKO *ekspr 'jedla w zn I (zob.)'*: Lasy były hrube, stare jedliska, to trza było mieć siyłe i spryt, by dać rady *N-tar KąśPodh IV 255*; *n-tar jw. BG*

JEDLNIA 'drzewo iglaste – jodła pospolita (*Abies alba*): ok *Kielc Zb II 257. BG*

JEDLNIACZEK *Forma*: typ jelnia-czek: *Lit K II 269.*

Znaczenie: 'las jodłowy': *jw. BG*

JEDLNIAK *Forma*: typ jelnia-czek: *Wilno [Lit] MAGP XII s 11*; *Lit K II 269.*

Znaczenie: 'las jodłowy': *Wilno [Lit] MAGP XII s 11*; *Lit K II 269. BG*

JEDLNIK 'las jodłowy': *bl K II 269. BG*

JEDŁOWY 'przym od I. jedla': Jedłowe lasý *n-tar ZborŚł 136*; Jedłowe drzewo było bardzo skiyrne do roboty, bo to było twarde, ale wytrzymałość má wyńkso, bo má duzo wody, a jak wysknie, ani go chrobákı nie łapały tak, bardzi było krynte. Na okna sie nie nadá, bo syby łómie, krynci tym *n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 381*; Nejpiekniezi už tam były (trzonki) z jedłowych pnich, co rosły po młakach, kany była borowo žyım *ciesz PEŚ III 84*; *Orawa [Śł] ZNUJ 169 s 249.*

Zob. GRZYB [Supl.] BG

Jedła *zob. JODŁA*

Jedłab *zob. JEDWAB*

Jedłabny *zob. JEDWABNY*

Jedło *zob. JADŁO*

JEDŁOŚNIE *pśn '?'*: Kowáj ze, zuzułu, kowáj ze jedłośnie, Zapłać ze, Marysiu, za wiõnek załośnie *lub PF IV 202. BG*

Jedłowiec *zob. I. JAŁOWIEC*

Jedłowy *zob. JODŁOWY*

Jedłówka *zob. JODŁÓWKA*

Jedn zob. I. JEDEN

Jedna zob. I. JEDEN

Jednach zob. III. JEDNAK

JEDNACZ *Forma*: typ jenacz: *Śtup LSW I 387.*

Znaczenia: 1. 'człowiek, który godzi zwaśnione, poróżnione strony': *ja* są *im* m^uśa stac jednaća wej *LPW I 306*; *opocz RLTN XXII 256*; *pog Wej i Lęb S II 92*; *Kasz pn-wsch LPW I 306*; *Śtup LSW I 387*; ~ 'dawny gromadzki sędzia polubowny': to bələ jednaće, co łazi gozələ. to bėł gminni sōd *pog Wej i Lęb S II 92.*

2. 'człowiek pośredniczący w różnych transakcjach': Mnie jednoca nie trza, jo se som parobkam zjednom *n-tar ZborŚt 136.*

3. 'mężczyzna pośredniczący w kojarzeniu małżeństwa; swat': Jednoc mioł, coby dali tyj córce jak nojwinyncy, bo wtedy to bedzicie mieć juz wyncyj tego pola *N-tar KąśPodh IV 260.* BG

JEDNACZE partykuła 'jednak III. w zn I (zob.)': ale oña dycki jednaće, *ja*g *nom* třeba było do szkoły, to nejwinyncy my ešće mēli odważy ku gańce [nw] iść, aby dała či tam korōne abo śustke či vēlaši tam na cośik *Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 107*; Jeść mo co, nad głową dach, czyste łōzko i koszule wyprana, a jednacze czegosi mu fōrt chybio *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 147.* BG

JEDNACZEK 'jedyny syn w rodzinie': *Kasz Ram 62.* BG

I. JEDNACZKA 'jedyna córka w rodzinie': *kar 3*; *Kasz Ram 62*; *Śtup LSW I 387.* BG

II. JEDNACZKA 'dążenie do porozumienia, zgody': A przecie w życiu lepo jednacka jako spiyracka *N-tar KąśPodh IV 255*; *n-tar jw*; *Śtup LSW I 387.* BG

JEDNACZYĆ *Forma*: typ jenaczyć: *śtup LPW I 312.*

Znaczenie: 'jednać w zn I (zob.)': *tān* šāłtəš m^uśy jēnaćəc mizə nama *jw.* BG

JEDNAĆ (SIĘ) *Forma*: typ jenać: *Mr i Wr SGOWM III 88.*

Znaczenia: 1. 'doprowadzać zwaśnione, poróżnione strony do zgody; godzić': *amcrijter iχ muišou jednać strzel-opol OIW 74*; Po darmo ociec jednoł bratów, nie fcieli przystoć na dzielbe, ze sie im cało polonka noleży *N-tar ZborŚt 136*; Probówātem jech jednać, ale jenusz sie nie pojednali *olsz SGOWM III 88*; rozdwojoneχ krāwnəχ jednać je barzo cāžk^o wej *LPW I 305*; *Cieszyn 7 [Cz]*; *opol PJPAN 6 s 23*; *n-tar [Orawa] KąśŚt II 1 s 382*; *myślen MPKJ V 344*; *puław RLTN XXII 256*; *łęcz PJPAN 37 s 344*; *Mr i Wr SGOWM III 88*; *krot PKJP VIII 30*; *rawic jw*; *gtń jw*; *koniń 14*; *chojn LPW I 305*; *Śtup LSW I 386, 391.*

2. 'uzgadniać, porozumiewać się co do ceny; targować się, dobijać targu': *Jednać, godzić, kupując, targować Bro-nowice-Kraków MPKJ II 444.*

3. 'wynajmować, godzić do pracy, dawnej; przyjmować do służby': Bartek jednoł parobka z Olce, jale nie došli rzędu ze sobom *N-tar ZborŚt 136*; A na Trzek Króli, jak downij było, to jednali pachółków, słuźoncýk *N-tar KąśPodh IV 256*; *ja*gek přece zavdy jednāł panu parobkōf żyw *RamŚl 23*; *jednom gō* za furmana, ały ņebaž mo oχ^ote, bō mu k^oń ņyźdr^ovy kroś 5; *Orawa [Śl] KąśŚt II 1 s 382*; *n-tar [Orawa] jw*; *chojn LPW I 305*; *wej jw*; *Śtup LSW I 386, 391.*

4. 'w odniesieniu do pogrzebu: ustalać termin, zamawiać': *přišeu jī pogryb jednać ciesz 9*; ~ *J. czego*: Przysedem jednać pogrzebu *krak RWF XXVI 379.*

Jednać się 1. 'dochodzić z kimś do porozumienia; godzić się': Juz sie jednali o té grunta, jacý stryk bėł prociwny *N-tar ZborŚt 136*; ņe χcauy še jednać ze sobom *łęcz PJPAN 37 s 34*; *jus* tyle razy še s teścamy jednāli i znovy ņezgoda *koniń 14*;

oles SGŚ XIII 147; *n-tar* [Orawa] *KąsOr* 157; ok *Przasnysza SKJ V* 110; szt *GMalb II 1 s* 143.

2. 'uzgadniać, porozumiewać się co do ceny; targować się, dobijać targu': na tyn statek ['żywy inwentarz'] še ǰlednało a ćapkało p^uo ryńkak, a puotym ǰak še d'uojednałi, [...] śli aǰi n'a ǰaǰdomas ['poczęstunek z alkoholem'] *Orawa [Sł]* *ZNUJ 151 s* 55; Tak sie klaskało, kielo, kielo, i biyło sie po ryńkak, no nie tak ǰak dzisiok, nale dziś sie esce tyz jednajo – telo ci dām, telo ci nie dām *n-tar* [Orawa] *KąsSł II 1 s* 382; Jednomy sie, co ftory bedzie płacić *N-tar ZborSł 136*; *Ciesz pd-wsch MPTL XXIII 56*; *n-tar KąsPodh IV 256*.

3. *pśn* 'umawiać się na coś': Jeszcze ǰa sie z tobo, Jasiu, nie jednała, Wolno mi pogadać, z kiēm se bede chciała przew *ME VI 244*.

4. 'najmować się, godzić się do pracy, dawniej do służby': Celádz sie jedná w Trzok Króli – służba umawia się z gospodarzami w Trzech Króli *n-tar ME IX 202*; ǰino ǰi pokázes papírka (guldena), zarázicki še jedná na calušeǰki rok żyw *RamŚl 23*; [*pśn*] *rad Rad II 133*; [*pśn*] *gar Kolb 128*; [*pśn*] *Sied BGO III 3 s* 35. BG

I. JEDNAK rz 'jedyny syn w rodzinie': *Kasz Ram 62*; *Stup LSW I 387*. BG

II. JEDNAK przystów *F o r m a*: *typ* ǰenak: *Stup LSW I 387*.

Z n a c z e n i e: 'tak samo, niczym się nie różniąc, w ten sam sposób; jednakowo': všáže ǰednak ǰadaǰo wej *S II 92*; čǰ tak, čǰ sak, na kōncu mže ǰednak *Kasz Ram 61*; ǰak tǰ to zrobǰyś, to ǰe ǰednak *Kasz LPW I 305*; *Stup LSW I 387*. BG

III. JEDNAK *F o r m y*: *typ* ǰadnak: *suw 1*; ~ *typ* ǰednach: *sulech GruchGwKr 40*; ~ *typ* ǰenak: *Giż SGOWM III 88*; *mrąg 8*; *Wr SGOWM III 88*; ~ *typ* ǰenak: *niem 3*; *mrąg SGOWM III 88*; *olsz StefJ 68*; *szub*

SobWppn 71; *złotow B II 34*; ~ *typ* ǰenach: *sulech GruchGwKr 46*; ~ *typ* ǰenak: [*pśn*] *źniń LL VIII 3 s* 29; ~ *typ* ǰenak: *giż SGOWM III 88*.

Z n a c z e n i a: **1.** 'partykuła komunikująca, że to, o czym mowa w wypowiedzeniu, jest niezgodne z przewidywaniami mówiącego, niezgodne z tym, co można wywnioskować z wcześniejszego kontekstu': ǰo ǰednag zroba, ǰag mi še víǰi, a ni, ǰak ty ǰceś ryb *13*; ǰenak mi matka daǰa puotora ǰaktara. ǰoc še narobi, to ǰednag mo vesoue żyće niem *3*; *Wesela góralskie som ǰednak fajnymi weselami, ludzie sie umiejom piyknie bawić, górole sie bawiom piyknie n-tar KąsPodh IV 256*; ǰednáǰeż mne nie usuǰaǰu i p^uosedeś tam *dąb-tar 5*; vrućuł, bo go ǰcełi zaśymać, ale ǰednag vrućuł *zam 6*; ni mǰou ǰednak śmǰiauości tǰcz *PJPAN 37 s* 344; a to ǰednak męśczyzna to nie taki ǰak kobeta *bial-podl 3*; ǰoći durna była, a ǰadnak škodowała tego ǰećaka *suw 1*; bik – ǰenak ǰak on beńǰe wykrasany, to on neuk *mrąg SGOWM III 88*; a ona zemby zaćisnuǰa i nie daǰa polać ty sfencony vody, ale ǰednak ksonc še nie daǰu na pokuǰi, tylko dałi kropǰiu *olsz jw*; dovni to robilǰi [...] z dǰeva uoše [...] t'ǰo ǰenag n'le byǰo praktyćne *szub SobWppn 71*; zaśše tyś nie iże, ale ǰednak časem iże *n-miej 1*; ǰeǰo ǰednak rǰaz dǰaǰbłǰ z daśǰa ǰ całą vǰznoǰ wej *LPW II 165*; k^uǰń mǰa śtǰǰǰe noǰi, a ǰednak są ćasa p^uotǰne [*przysł*] *Kasz jw I 306*; *Cieszyn [Cz] Kell II 186*; *ryb BMJP XIV 106*; *prud PlutaDzierż 56*; *tar-gór 4*; *strzel-opol OIW 75*; *opol ZNUJ 18 s* 48; *lubl 1*; *Śl SGŚ XIII 147*; *zaw 1*; *opocz RŁTN XXII 256*; *mław 7*; *Olec SGOWM III 88*; *Giż jw*; *mrąg 8*; *Pis SGOWM III 88*; *szczyc jw*; *resz jw*; [*pśn*] *olsz StefJ 68*; *Wr SGOWM III 88*; [*pśn*] *ostródz jw*; *sulech GruchGwKr 40, 46*; *konǰń 14*; *n-tom 3*; *międzyc 5*; [*pśn*] *źniń LL VIII 3 s* 29; *chodz SobWppn 42*; *złotow B II 34*; *świec BMJP XIII 40*; *tcz 3*;

szt *GMalb II 1 s 143*; *kościar S II 92*; *Kasz pd-wsch LPW I 306*.

2. 'spójnik przyłączający wypowiedzenie przeciwstawne': nama barzo taño pšyśuo, jęgnak tyle luži se znalazuo, co mujiłi, co drogo giż *SGOWM III 88*; jem będni, jędnak prosac bəm nie šed *Kasz S II 92*; *N-tar KąśPodh IV 256*; *myślen PJPAN 11 s 211*; *krak jw*. BG

JEDNAKI *Formy*: typ jenaki: piń 2; *ostrot 12*; *Wr StefŚ 51*; *Śtup LPW I 312*; ~ typ jennaki: gor 4; *rzesz 8*; *rawic SFPS III 103*; ~ typ jedynaki: *resz SGOWM III 92*.

Znaczenia: 1. 'taki sam, identyczny pod jakimś względem; jednakowy': jaki stary, taki mudy: oba sōm jędnacy ryb 13; męli jędnaki cf iter *pszc SGŚ XIII 147*; jak še statek posługuje? No dyć, to uz_rano, věcōr, to jęz jędnaka posługa *Orawa [Sf] ZNUJ 151 s 16*; Wyście som syścy jędnacy, psiekrwie *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 382*; to jęś takā mąra, to jęś taki mąrovy cyrpāk, zeby uōny [*oscypki*] były fsistke jędnake, nie jędyn vŷjksi, drugi mŷyjsi *n-tar ZNUJ 18 s 24*; jędnacyśce na gębe (jesteście podobni z twarzy do siebie) żyw *RamŚl 15*; Chłop w kosuli zowdy jędnaki, cy miastowy, cy groniowy żyw *MiesPog 72*; ča mi piyńż jęnnakig guzik^uuf gor 4; pšygańā m^uotyka gracy, a uoba jędnacy [*przysf*] *dąb-tar 5*; každy mnau inakše, a ōn χcau zebrać, žebŷ každy mnau jędynake *resz SGOWM III 92*; (jesteście) jędnacy sta^rży czar *AJW VII 55*; Mawā jędnakie łobleki *olsz SGOWM III 88*; nie koždy čuówek jęst jędnaki lip 2; χoc to ję jędnakā mōka, to jęden χlěb są uzdařil, a drađi ně. va jęsta jędnaci *Kasz S II 92*; *Cieszyn [Cz] Kell II 186*; *ciesz 16*; [*przysf*] *Ciesz MPTL XV 2 s 57, 84*; *rac SGŚ XIII 147*; *prud Pluta-Dzierż 56*; *koziel ME V 210*; *tar-gór SGŚ XIII 147*; *strzel-opol OIW 75*; *niem SGŚ XIII 147*; *opol jw*; *lubl 1*; *oles SGŚ XIII 147*; *klucz ME V 242*; *n-tar [Spisz] ZNUJ*

278 s 72; *myślen PJPAN 11 s 53*; *lim LL XVI 6 s 48*; *kroś 9*; *rzesz 8*; *brzes-mp PGaw 53*; *boch ME IV 129*; *krak PJPAN 11 s 53*; *olk Cisz I 230*; *bił 6*; *piń 2*; [*pśn*] *Stradom-Częstochowa Zb XVII 103*; *koniec 12*; [*przysf*] *rad RŁTN XXVII 203*; *kęp ME VIII 130*; *łęcz PJPAN 37 s 344*; [*pśn*] *przas SkierP II 43*; *ostrot 12*; *Wr StefŚ 51*; *rawic SFPS III 103*; *lesz PFP III s 59*; *sulech GruchGwKr 33*; *świec BMJP XIII 39*; *tcz 7*; *wej 3*; *Kasz LPW I 306*; *Śtup jw 312*.

2. 'ten sam, niezmienny': uōn tą čygy m jędnaki χaχaur *strzel-opol SGŚ XIII 147*.

3. 'w odniesieniu do warunków pogodowych w ciągu roku: nieulegające gwałtownym zmianom': jak jędnaki rok, ni ma suχa i mokra, uostřycia ję dobro; jak sŷonko i mokro, to fšytko vysχnie, beže žuuknić *kolb 3*.

4. 'jednorodny pod względem budowy, składu itp.': nie jęz jędnako, caukōvito, tylko mo take ruźne *wiel 6*. BG

JEDNAKO *przysfów Formy*: typ jenako: *pis SGOWM III 88*; *Śtup LSW I 387*; ~ typ jennako: *gor 4*; *rzesz 8*.

Znaczenia: 1. 'tak samo, niczym się nie różniąc, w ten sam sposób; jednakowo': a čymu žeśce se jędnako ustrojili *Ruda Śl SGŚ XIII 147*; jędnako se vŷosy česaŷō, tag jag jōu *teraski niem 3*; Hańtyndy a tamtyndy, no to by zaś było niby znowa jędnako *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 382*; jęnnak^o p^oomalovou jizbe ji šyi, jęnnom farbom gor 4; niż mńe nie pšestaŷa guova, jędnak^o mńe b^ooly *dąb-tar 5*; męmcy a žydy to jędnō drogo χo3o, uny jędnako na polskā ađitujō *kolb 3*; uoko, ^oocy to jęnako i u krowy, i u końa, i u čuōżeka *pis SGOWM III 88*; *Cieszyn [Cz] Zwrot 8 s 9*; *ciesz SGŚ XIII 147*; [*przysf*] *Ciesz MPTL XV 2 s 108*; *pszc SGŚ XIII 147*; *ryb jw*; *rac jw*; *prud jw 148*; *koziel jw*; *gliw jw 147*; *Bytom jw*; *strzel-opol jw 148*; *opol jw*; *lubl*

jw 147; *n-tar KąsPodh IV* 257; *żyw NT II* 73; *rzesz* 8; *kłob* 1; *łęcz PJPAN* 37 s 344; *tcz* 3; *Słup LSW I* 387; *Tarnopol I [Ukr]*.

2. 'ciągle, wciąż, niezmiennie': co χfi-la či nove lōuty ['ubrania'] spravuja, a ty jednako potargany χožiš. χoż vātru ni ma, to listki na ošice jednako še tšyñsōm. pēs jednako kole lipy žvako, isto tam gdo jest. ņe pšetf'yrej mi še jednako i ņe puščej mi žimy do izby ryb 13.

3. 'w równych odległościach; równomiernie': rossuž_iiχ (tj. radlone ziemniaki) čynko, to ņōny šykovе spuščajōm – to ņōny sōm jednako spuščane *ciesz* 9; zarno p^uovlata f skiby, a tak to jenako^u ies kiel 22.

4. 'po tyle samo, równo': a terās_to jus_pševāžne tak, ze kuozdy vāży jednako^u [sera], ci mā płone ci dobre [owce] *n-tar ZNUJ* 98 s 36; fšyscy ņe mēfi jednako piñynzy *n-tom* 3; ņe wydā kazde šymē j'jednako^u 'uofeja *Orawa [Sł]* ZNUJ 151 s 80; tag_vžōn, a kłād [pieniądze] na tři kupki jednako *Orawa [Sł]* *jw* 72 s 92.

Frazeologia: na jednako 1. 'tak samo, w ten sam sposób': Kozuchy momy na jednako wyzdajane, pudziymy špiywajency jak druzbowie *N-tar KąsPodh VI* 343; *n-tar jw*; 2. 'po równo': „vasa baba zapłaci pýñžešānt korōn, a vy zapłacicie žešyñć”. manžel je pšekvapōny ['zaskoczony'], pšecō je to ņy na jednako^u *Orawa [Sł]* ZNUJ 169 s 256; ~ po jednako 'jw': Piyñć chłopokōw i piyñć dziywek, coby było sprawiedliwie i lo matki, i lo ojca po jednako *żyw MiesPog* 23; Porachowali sie wszyscy po jednako, tylko im na zbyciu zostawało dwa grosze *olk Cisz I* 232; ≈ jednako być na starość 'być w tym samym wieku': jednako my sōm na starość *ciesz SGŚ XIII* 148. BG

II. JEDNAKO *Forma*: typ jenako: *Cieszyn [Cz]* *Kell II* 186.

Znaczenia: 1. 'partykuła komunikująca, że to, o czym mowa w wypowiedzeniu, jest niezgodne z przewidywaniami

mówiącego, niezgodne z tym, co można wywnioskować z wcześniejszego kontekstu': Możesz mu tam powiadać, że parada to jyny głupota, tōż ci wdycki uodpowiy, że miło jednako mieć takim głupotym, i zbyte *ciesz PEŚ III* 5; otrōmfñi šarōnovi, ņe dej mu še jednako dūbać ryb 13; ale mi jednako žoudyn ņe pōmōk niem *Dobrz-Niem II* 147; Jednako my nie kupieli krowy *N-tar ZborSł* 136; *Cieszyn [Cz]* *Kell II* 186; *pszcz SGŚ XIII* 148; ryb *jw*; prud *Pluta-Dzierż* 56; *koziel ME V* 133; *oles SGŚ XIII* 148; *jas MPKJ VII* 209; [pšn] *mog Kuj II* 178; *al-kuj jw*.

2. 'spójnik przyłączający wypowiedzenie przeciwstawne': γož_łi mama 'uobecałi zāgōn 'na_lyn, 'jednako^u še 'ņe_dała 'u-pytać *ciesz NT I* 1; *Zwidziała* sie mu dziewka, jednako ona miała go za nic *N-tar ZborSł* 136. BG

I. JEDNAKOWO *przysłów Forma*: typ nakowo: *Mr Wisła III* 88.

Znaczenia: 1. 'tak samo, niczym się nie różniąc, w ten sam sposób; identycznie': Trza było jednakowo przekładać, bo jak niy, toby sie dwie nici zesły. To by był znak, to juz na płótnie znać dwie nitki *n-tar KąsPodh IV* 257; tutaj muvo jidnakovu *tom-lub* 3; uliva, bužo to jez jednako sier 5; toć jednakovo, abo žuijsua, abo scoki *ostródz SGOWM III* 89; A to mne volno! – A ji mne volno. Jednakovo! *radz-podl II*; jag žeuuxy, ta_k^uobytyi to jednako γożyuy. tylko čeviki mauy wrzes *SobWpśr* 169; jednako duže, jednako uadne *koniñ* 14; t^uo sō jednako^uo žurave pōnčoxy žłotow *B II* 34; jednako stare (jezdyma) *al-kuj AJW VII* s 55; *Śl SGŚ XIII* 148; *jas* 4; *bial-podl I*; *mław* 1; *ostroł* 9; *Mr SGOWM III* 89, *Wisła III* 88; *Olsz SGOWM III* 89; *tcz* 3.

2. 'równo pod względem wielkości, nałożenia itp.': jednako ni można poželć,

bo ryskóví še noleży v́incy. f́systkím jednakovo nakúadałi (podatki) łęcz PJPAN 37 s 344; Nie kaźdymu jednakowo słónczko świyći [przysł] Ciesz MPTL XV 2 s 144.

3. 'jednostajnie, rytmicznie, miarowo; równo': to t́ša pryntko, to pomalu, a motur to jednakovo ćunǵńe kras 1; vaga może bić štivna i nieštivna, pši štivny końe idu jednakovo n-miej 1; Opol PWrocław LVII 85.

4. 'wszystko jedno, bez różnicy': pśeće to jednakovo, co še jy. to jednakovo či tu banże žito, či kartofle świec 4. BG

II. JEDNAKOWO *Forma*: typ jena-kówo: n-tar ZNUJ 18 s 43.

Znaczenia: 1. 'partykuła komunikująca, że to, o czym mowa w wypowiedzeniu, jest niezgodne z przewidywaniami mówiącego, niezgodne z tym, co można wywnioskować z wcześniejszego kontekstu': no a s_{tom} k^uosułom, s_{tym} p^lótnem to jes ćekave, v́yće, žeci, jednakovo, to t́ša, to duzo r^ob^uoty s_{tem} było n-tar jw; krul jeden ućekoł pśede śmérco, i jednakovo go spotkała zam 11; jednakovo gospodoż véžoł, že ta carovńica mńeško i cam una jes, poseł do ní, tam vypily vutki, no i jednakovo krovu zacany še dojić kras 3; spšedajóncy zdecyduwaų še jednakowo jako warmják požożenia polskiego olsz SGOWM III 89.

2. *pśn 'spójnik przyłączający wypowiedzenie przeciwstawne'*: We Skalkowie rychło wstają, a w Bruczkowie śpią, da i śpią, jednakowo Bruczkowianie Skalkowianków chca, da i chca Wp Zb VIII 106. BG

JEDNAKOWOŻ 1. 'II. jednakowo w zn 1 (zob.)': Jak był ziętszy, to dzierzok móg być ziętszy, jek był mniejsy, to dzierzok musioł być mniejsy. Ale jednakowoz musiał mu dostać do nosa ostroł LL V 4–6 s 72; a paćta, že jednakovoš te kurćoki še vylinguy i uadńie čovauy koniń 14; łęcz PJPAN 37 s 344; gar 20; mław 1; kols NT II 226; ryp 2.

2. 'II. jednakowo w zn 2 (zob.)': vypisał, jednakovoš zakazał dyjeta suw 3; kols Kuj I 152. BG

JEDNAKOWOŻ 'II. jednakowo w zn 1 (zob.)': a jednakovuž nie zabraų f́systkigo na ros łęcz PJPAN 37 s 344; zebý jednakovž bęuo ostroł 9. BG

JEDNAKOWUCHNY *ekspr* 'jednakowy w zn 1 (zob.)': ale tyž momy jednakovuchne čustećki, gžeš ty svojom kuńiu? koniń 14. BG

JEDNAKOWY *Formy*: typ jennakowy: konec RŁTN XXV 245; rawic SFPS III 103; ~ typ jedynakowy: olsz StefJ 18.

Znaczenia: 1. 'taki sam, identyczny pod jakimś względem': W chłopskik serdokak to haft był całe zýcie jednakowy, chłopy nie wymyślały n-tar KąsPodh IV 257; v́adro blasane to mo spud v́oššy, a v́išk syršy, a to drevńane to było jednakove tak u spodu, jak u v́išku kras 3; uop^uoteg je jennakovy lo luži i lo gażiny konec RŁTN XXV 245; bliźnice povinny być ruvne ħi jednakove. nie kozdy mo jednakovy čarakter gar 20; skuopotani król nie žežau, čłórna jego šostra, bo uoba jedinakove biųi olsz StefJ 18; Śl SGŚ XIII 148; lim 16; kroš 9; hrub 4; lub 2; opocz 3; łęcz PJPAN 37 s 344; tuk 6; bial-podl 1; mław 7; ostroł 9; Olec SGOWM III 89; Pis jw; szczyc jw; nidz jw; Wr jw; Ostródz jw; rawic SFPS III 103; koniń 14; złotow B II 34; tcz 3; szt GMalb II 1 s 143; wej LPW I 306; Kasz Ram 61.

2. 'ten sam': w jednakowym dńu i roku še rožilí nidz SGOWM III 89.

3. 'jednorodny pod względem budowy, składu itp.': kosa to ino to želazo, caukovne želazo, to je jednakove Nidzica jw.

4. 'stały w poglądach, przekonaniach, wierny przyjętym zasadom': zašše byų jednakovy, nie zuošćiu še, nie šarpoų, nie łęcz PJPAN 37 s 344; ħa jednakova była, nie vynošila še ni_š_čego biel-podl 1. BG

JEDNAKOWYŻ *II. jednakowo w zn I (zob.):* jedny matki nejednakove žatki jednakovis *ostroł 9; mław 1. BG*

JEDNAKÓW *Forma: typ naków: Mr Wisła III 88.*

Znaczenie: II. jednakowo w zn I (zob.): Nakowo, naków – jednak *jw. BG*

JEDNAKUSIEŃKI *ekspr 'jednakowy w zn I (zob.):* mom jednakušyike f'iyraŋki jak ty *gor 4; brzes-mp MPKJ VII 41. BG*

JEDNAKUSZKI *ekspr 'jednakowy w zn I (zob.):* Kasz Ram 62. *BG*

JEDNAKUSZKO *ekspr 'I. jednakowo w zn I (zob.):* Kasz Ram 62. *BG*

JEDNAKUSZY *ekspr 'jednakowy w zn I (zob.):* Kasz Ram 62. *BG*

JEDNAKUŠKI *ekspr 'jednakowy w zn I (zob.):* brzes-mp MPKJ VII 41. *BG*

JEDNAKUŠKO *'wciąż, bez przerwy, ustawicznie':* jo se ne dom jednakuško peu-zać po soċe. baⁿdury z žeći, of'iyrajo^m jednakuško dvyže dokožont i ta žima puš-čajom do izby *ryb 13. BG*

JEDNAKUTKO *ekspr 'I. jednakowo w zn I (zob.):* te bliźnoki χ^oozom zařše jednakutk^o zebrane *gor 4. BG*

*JEDNAKŹE

JEDNANIE SIĘ *'godzenie się z kimś':* Nie kcieli gazdowie przeszkodżaj Walkowi w jydnaniiu sie ze smartym żyw *ZarP 52. BG*

I. JEDNAS [?] *rz 'to samo':* stare a maue to jednas 'człowiek stary staje się dziecinny' *ostroł 9; mław 1.*

Frazeologia: jednas chwala 'na to samo wychodzi': *mław 1; ostroł 9; ~ jednas dokoła ej 'stale to samo': mław 1; ostroł 9; ~ jednas i jednas 'jw': mław 1; ostroł 9; ~ jednas w koło, panie Wesołowski 'jw': mław 1; ostroł 9. BG*

II. Jednas *zob. JEDENAST*

Jednast *zob. JEDENAST*

Jednastny *zob. JEDENASTNY*

Jednastoraki *zob. JEDENASTORAKI*

Jednastowy *zob. JEDENASTOWY*

Jednasty *zob. JEDENASTY*

Jednaście *zob. JEDENAŚCIE*

Jednaścioraki *zob. JEDENAŚCIORAKI*

Jednaścioro *zob. JEDENAŚCIORO*

JEDNAŦKO *'jedyne dziecko; jedy-nak':* Węg RŁTN XXXI 72. *BG*

(z) **JEDNELA** *'z jednego miejsca':* z jednela (1 raz słyszane – indywidualizm? – na wzór: stela, stamstela). ténž z jednela v drugo poset *ostroł 9. BG*

JEDNELATKA *'o rybce mającej jeden rok':* take stavove to majo nazve kročki, kedys to jednelatki *ostródz SGOWM III 89. BG*

Jednen *zob. I. JEDEN*

JEDNEPALCZASTY *Forma: typ jenedpalczasty: giž SWM XII s 28.*

Znaczenie: 'mający jeden palec; jenedpalcowy': reŋkažice jenedpalcaste *jw. MB*

Jednerał *zob. GENERAL*

JEDNIA *'jedność':* białos Kudz 151. *MB*

JEDNIAK *'jedyne dziecko w rodzinie; jedy-nak':* on boū tילו jedniak u ojcōf *ostroł 10. MB*

JEDNIĄCY – *tylko we Fraz:* jedniący jeden 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': *Poz K II 245. MB*

JEDNICA *Forma: typ jenica: Słup LSW I 387.*

Znaczenie: 'jedyna córka w rodzinie; jedy-naczka': *jw. MB*

JEDNICZKA 1. *'liczebnik główny oznaczający liczbę lub cyfrę 1':* a raŋuĭ do žešeŋci, od jednički aż do žešeŋci *Cieszyn [Cz] PIJP I 49; Tu mo być jedniczka, pomylił się Ciesz SCiesz II 136.*

2. st 'najwyższa ocena w szkole': Synek prziszeł zabezczany ze szkoły, że ni mo žodnej jedniczki w cajgniście *Ciesz jw. MB*

JEDNIE *part* 'tylko, wyłącznie, jedynie': jěno j'ednie žecōm n'ošěfi [wianki] na groby *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 120.

MB

JEDNIENKI *ekspr* 'liczebnik główny oznaczający cyfrę lub liczbę 1': troške kapal (deszcz), po jednyńkim zlatował biel-podl 1.

MB

JEDNIK *Forma*: typ jenik: *Słup LSW* I 387.

Znaczenie: 'jedyne dziecko w rodzinie; jedynak': *jw*.

MB

JEDNIUCHNY *ekspr* 'jedyne': ze fšyst-kix użzeg zuostaua my tylko ta jednużna koniń 14.

MB

JEDNIUSIEŃKI – *ekspr*, tylko we *Fraz*: jedniusieńki jak palec 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': został śi jednuśeńki jak palec *suw* 3; ~ jedniusieńki jeden 'jw': W biórze nos było babeczek ze siedym. I szefuś kochany, jedniusiyńki jedyn *N-tar KąśPodh* IV 258; A przidomki, to miasto Nowy Torg jes jedyne w Polsce, jedne jedniusiyńkie, gdzie ludzie mieli przidomki przy nazwiskak *n-tar jw* 267.

MB

JEDNIUSIUTKI *ekspr* 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': żyje jednuśutki *suw* 3.

MB

JEDNIUTKI *ekspr* 1. 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': my jęgo jednutkego mamy *suw* 3.

2. 'ani jeden': tam jednutke nie umarło biel-podl 1.

Frazeologia: jeden jedniutki 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': I zostałam sie jedna jedniutka Wilno [Lit] SLit 206.

MB

I. JEDNO I. spójnik 1. 'łączy dwa zdania lub części jednego zdania, przy czym zdanie przyłączone uściśla lub ogranicza zakres tego, o czym była mowa; tylko': Idź do raję, wypuść dusze, Jedno jednej nie wypuszczaj, Co ojca, matkę uderzyło [rym] *radz-podl Pleszcz* 86; jęg my

r'obyli s c'ebulōm, my ta c'ebuli troše p'urvali, a jęg my robili s pš'eńicōm, to zaś pš'eńice. jedno to było gofi, ze jęg my vžěni pš'eńice, calej pš'eńice, jęg my 'uvažyli, tō ta n'e barzo dobre było jęš *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 105.

2. 'łączy dwa zdania lub części jednego zdania przeciwstawne, skonstrastowane; ale, lecz': Spuścił galaciska a wypylł gofe dupsko [...]. I tyn go cmoknył po tej sagij, po tych rużokach. Ale hned poznoł, że to nie pusa, jedno drugi *Cieszyn [Cz] PamSł XVI* 216; Kiedybyś ty była sierota, Nie miałabyś wianka ze złota; Jednobyś go miała z leluji [pšn] *Ryb Rog* 125; *Kasz pd LPW* I 306.

II. partykuła 1. 'ogranicza odniesienie komunikowanego w zdaniu sądu do tych obiektów i stanów rzeczy, które są wymienione; jedynie, wyłącznie': E, to jes tylko pāski sie jedno robi, to sie szybko robi *n-tar* [Orawa] *KąśSł II I* s 383; Nie było tyle kościołów i parasij co tera. Ani w Kadzidle, ani w Carni, ani w Brodowych Łakach, chyba jedno az w Mysańcu *ostroł LL V* 4–6, 90; vi tu še maće jedno kfelovać ['cierpieć, męczyć się'] na žemni *n-miej* 1; [pšn] *Opol PieśniŚI* I 104; *kar LPW* I 306; *Kasz zach jw*.

2. 'komunikuje, że ilość, zakres, natężenie czegoś jest mniejsze, niż można by się spodziewać; jedynie, zaledwie, tylko': jęg umžōu tyn synek, mōu jedno pš'ęc dvajęšca lot *ryb* 4.

3. 'używana przed czasownikami w celu wyróżnienia komunikowanej czynności lub stanu': co jedno racys, to še fšistko stańe [pšn] *Mr i Wr SGOWM III* 40; *ciesz* 18.

MB

II. Jedno zob. I. JEDEN

*JEDNOBARWNY

JEDNOBONOWY 'o klatce wyciągu szybowego: *jednopoziomowa*': Szol ['klatka wyciągu szybowego'] była jednobonowo *Cieszyn [Cz] Zwrot* 99 s 8.

MB

JEDNOCALÓWKA 'deska grubości jednego cala': rad 1. MB

JEDNOCIĄGLE 'nieustannie': (voda tam iže) jednoćungle włoc PKFP XIV 2 s 67. MB

JEDNOCULNY 'jednakowej grubości': Jednoculny, [...] kamień, drzewo lub inny materyjał budowlany, którego rozmiar, stanowiący grubość warstwy kładzionej [...], jest równy względnie do reszty Winnica [Ukr] Roczn 203. MB

JEDNOCZESNY *Forma*: typ jednoczesny: opocz RŁTN XXII 256.

Znaczenie: 'odbywający się, zachodzący w tym samym czasie': jednočasne šěvy žłotow B II 34; opocz RŁTN XXII 256. MB

***JEDNOCZEŚNIE**

Jednocześny zob. **JEDNOCZESNY**

***JEDNOCZYĆ (SIĘ)**

JEDNODNIOWY *Forma*: typ jenedniowy: olsz SGOWM III 89.

Znaczenie: 'żyjący, trwający jeden dzień': To są dopsieru jenednowe kurczaki olsz jw; tša by kuńom taki jenednońowy ũtopocyneg zrobić łecz PJPAN 37 s 344; jenednońová práca. jenednońově zeck^o Kasz LPW I 143; opocz RŁTN XXII 256. MB

JEDNODUCHO 1. 'w sposób prosty, nieskomplikowany; po prostu': òn jedn^oducho spał na ławie, ný mł^oł nic p^od głow^om Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 247; dałoby še ćepla nabrać na žime? – ževuži še pytały. – no da še jenedducho nabrać Orawa [Sł] jw 72 s 40; Jednoducho wám powiyim, ze nie wiyim nic wiyncy n-tar [Orawa] KqśŚ II I s 383.

2. 'tak samo, bez różnicy': drabińák: přida Ľytry, na přotku přida Ľušné, to jenedducho: dr'evýná Ľušná a z'efezná Ľušná Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 121.

3. 'lekkomyślnie, bez zastanowienia': Zrobił cosik jenedducho n-tar [Orawa] KqśŚ II I s 383. MB

JEDNODUCHY 1. 'nieskomplikowany, prosty, zwyczajny': òn jacy spał na jenedduchej desce jak^o ve vyrku Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 247; Czy to prawda, kie to takie jenedduche, že każdy be hipkał, jak bem grał n-tar [Spisz] JOp 198; n-tar KqśPodh IV 260; n-tar [Orawa] KqśŚ II I s 383.

2. 'wykonany z jednego kawałka materiału': młének. t^o s^o zr^ob^oone j'ednoducho z drevna st^oojany, a na tym je, puotem še připevní spuodni kamýn Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 55; jes kijań j'ednoducho, ta nie spadnie, buo jez nevertana, je z jenedno kaska jw 125; n-tar [Orawa] KqśŚ II I s 383.

3. 'niczym się nieróżniący, taki sam': Bóg a kredyt to jes jenedduche n-tar [Orawa] jw.

4. 'niezmienny, nieurozmaicony, ciągle się powtarzający': Jak jyny z głowy wybijo, to mu nie wdycki coszi nowego wypadnie, ale jak też kany co uwidzi, tóż to nie jes taki jenedduche Ciesz [Cz] PEŚ III 42.

5. 'jednorazowy': n-tar [Orawa] KqśŚ II I s 383.

6. 'lekkomyślny': n-tar [Orawa] jw. MB

JEDNODYSZELKOWY st 1. 'o wozie: mający pojedynczy dyszel': v kartaskim mają colemalo voz^o jenednišelkově Wej S VII 107.

2. 'o gospodarzu: mający wóz z jednym dyszlem': j^ozce s^o jenednišelkovi Wej jw. MB

JEDNODZIENNY *Forma*: typ jeneddzieńny: wej LPW I 172; Kasz pn-wsch jw.

Znaczenie: 'żyjący, trwający jeden dzień': jenedżeńně gosata wej jw; Kasz pn-wsch jw. MB

Jednodzieńny zob. **JEDNODZIENNY**
JEDNOFARBOWY *Forma*: typ jenednofarwowy: wej LPW I 184.

Znaczenie: 'jednobarwny, jednokolorowy': jenedfarw^ová sūkna jw. MB

Jednofarwowy zob. **JEDNOFARBOWY**

JEDNOFUNTOWY *Forma: typ jednopuńtowy: wej LPW II 88.*

Znaczenie: 'ważący jeden funt': opocz RŁTN XXII 256; wej LPW II 88.

MB

JEDNOGARDŁOWY zob. **ŻAK**

JEDNOGŁOŚNIE *Forma: typ jeno-głośnie: Štup LSW I 279.*

Znaczenie: 'zgodnie, jednomyślnie, wszystkimi głosami': vybrali go soutysym jednoguošne. tag akurad jednoguošne to nie byuo, ale pšešet łecz PJPAN 37 s 344; ny vřalaly k^uovřala jednoglošne za šřitřašř Štup LPW I 214; to je niemęžlěve, žebe gve vřbralě jednoguošne Kasz Ram 62; zřotow B II 35; Štup LSW I 279.

MB

JEDNOGŁOŠNY *Forma: typ jeno-głošny: Štup LSW I 278.*

Znaczenie: 'zgodny, jednomyślny': uebuere v naši vsi beřě jednoglošne Kasz Ram 62; jednoglošne vřlonki Štup LPW I 214; opocz RŁTN XXII 256; Štup LSW I 278.

MB

JEDNOGODZINNY *Forma: typ jenogodzinny: olsz SGOWM III 89.*

Znaczenie: 'trwający jedną godzinę': Cug mnřł jenogodzinne spřzńnienie olsz jw; opocz RŁTN XXII 256.

MB

JEDNOGRONIEC '?': ědnogrońec *sied FrMaz 96.*

MB

JEDNOISTY 'niczym się nieróżniący, taki sam': křmontek ěez zrobuny z uolševego žževa, s pasuf skužannyř albo gřmovyř, to ěez ěednoěiste wolsz 7.

MB

JEDNOIZBOWY *Forma: typ jeno-izbowy: olsz SGOWM III 89.*

Znaczenie: 'składający się z jednej izby': budynek ěednoěizbowy – řaupa os-maz 10; to nřyřaki dom, ěednoěizbowy! bial-podl I; Mřm tlo jenoěizbowe mniesz-kanko olsz SGOWM III 89; opocz RŁTN XXII 256; Olec SGOWM III 89.

MB

JEDNOJE – tylko w zest: **W jedno-je** 'używając pojedynczego elementu [?]': W jednoje weř powrřz Gřř Boj 58. MB

JEDNOJEDNAKI rym 'niczym się nieróżniący': We Wřjtowej Wsi na Swornicy Sř ryby i raki, I pokraki, A mřjř brzuch jednojednaki opol KoszPog 75. MB

JEDNOKLASOWY *Forma: typ jenoklasowy: Štup LSW I 436.*

Znaczenie: 'mający jedną klasę': ějednoklasovř řkřřola Štup LPW I 346; Kasz jw; Štup LSW I 436.

MB

JEDNOKOLEJOWY 'o drodze: wřska': lub 8. MB

JEDNOKOLE 'przednia albo tylna część wozu': Kasz Ram 62. MB

***JEDNOKOLOROWY**
JEDNOKOŁOWY *Forma: typ jeno-kołowy: Štup LSW I 463.*

Znaczenie: 'mający jedno koło': jw. MB

JEDNOKOŁY *Forma: typ jenokoły: Štup LPW I 409.*

Znaczenie: 'mający jedno koło; jednokołowy': ěenokřola kara jw. MB

JEDNOKONKA *Forma: typ jedno-końka: tarnob MPKJ II 286.*

Znaczenia: 1. 'wóz zaprzężony w jednego konia': niemec ěeřřřu nřby ějednokońko tarnob jw; bl K II 247.

2. 'řtug jednokonny': ři• řřgřř dřeřce zuotyřř za ějednokonke do řorki kolb 3. MB

JEDNOKONNIAK 'wóz zaprzężony w jednego konia': Jednokōnniak Ciesz [Cz] PEŠ III 284; Ciesz jw. MB

JEDNOKONNY 'zaprzężony w jednego konia': řuuk ějednokōnny lub 6. MB

JEDNOKONY 'jednokonny (zob.)': drapak, abo taki maury ějednokony moře być, abo porokuny na kuřkař gřnř 2. MB

Jednokońka zob. **JEDNOKONKA**
Jednokosny zob. **JEDNOKOŠNY**

JEDNOKOŠNY *Forma: typ jedno-kosny: suw PKJP II 2 s 58.*

věšla ĵim na dobre ta ĵeĵiχ ĵednoměšlnosc
Kasz Ram 62; *Słup LPW I 503.* MB

JEDNOMYŚLNY *Formy: typ jedno-*
mysłny: łącz PJPAN 37 s 345; ~ typ jeno-
mysłny: Słup LPW I 312.

Znaczenie: 'nieróżniący się w zda-
niach, wyrażający jedną myśl, opinię,
zdanie': fšyšcy byli ĵednomyšni, ųeby go
vybrać łącz PJPAN 37 s 345; všětće ĵeĵiχ
gromadě bywałě ĵednoměšlne Kasz Ram
62; Słup LPW I 312. MB

Jednomyšnie *zob. JEDNOMYŚLNIE*
Jednomysłność *zob. JEDNOMYŚL-*
NOŚĆ

Jednomysłny *zob. JEDNOMYŚLNY*
JEDNONITNY 'o płótnie: mające poje-
dyncze nitki w osnowie': tom Fal I 223. MB

JEDNONOGI *Forma: typ jenonogi:*
Słup LSW I 708.

Znaczenie: 'mający jedną nogę':
Kasz S II 92; Słup LSW I 708. MB

***JEDNONOŻNY**

JEDNONÓŻKA *m i ų, ųart 'człowiek*
mający jedną nogę': deĵta co ĵesc ě pic
temu ĵednonoųce Kasz Ram 62. MB

JEDNOOCZNICA *Forma: typ jeno-*
ocznicza: Słup LSW II 1362.

Znaczenie: 'kobieta mająca jedno
oko': jw. MB

JEDNOOCZNIK *Forma: typ jeno-*
ocznik: Słup LSW II 1362.

Znaczenie: 'mężczyzna mający jed-
no oko': jw. MB

***JEDNOOCZNY**

JEDNOOKARZ 'mężczyzna mający

JEDNOOKI *Forma: typ jenooki:*
Słup LSW II 1373.

Znaczenie: 'mający jedno oko': Kasz
LGP II 804; Słup LSW II 1373. MB

JEDNOOKIENNY *Forma: typ jeno-*
okienny: Słup LSW II 1342.

Znaczenie: 'mający jedno okno': jw.
MB

***JEDNOPIĘTROWY**

***JEDNOPLATOWIEC**

***JEDNOPLATOWY**

JEDNOPRAWNY 'mający te same
prawa co ktoś inny': Fcale nie tak, jako
godajom, ze chłop to głowa, co baba niom
krynci. Dyj, kie chłop i baba fcom razem
gazdować, to przecie oba som ĵednoprawni
N-tar KąšPodh IV 260. MB

JEDNOPRĘTOWY *Forma: typ jeno-*
prętowy: Słup LSW II 854.

Znaczenie: 'mający długość jednego
pręta pruskiego – dawnej miary długości
wynoszącej 3,77 m': jw. MB

Jednopusłowy *zob. JEDNOFUNTO-*
WY

JEDNORA 'jeden raz': Zamiast jeden
raz, dwa razy, mówią ĵednora, dwora
radz-podl Pleszcz 31; tarnob RWF VIII
172. MB

JEDNORAKI *Forma: typ jenoraki:*
gių SGOWM III 89.

Znaczenie: 'jednolity, jednego ro-
dzaju': ĵenoraki ĵe lěn, to těn lepsų, těn
baųy gių jw; wu nių všětkųe ĵednoracě Kasz
Ram 62; wej LPW I 306. MB

Jednoralnie *zob. GENERALNIE*

Jednoralny *zob. GENERALNY*

Jednoralski *zob. GENERALSKI*

I. JEDNORAŁ 'jedyne dziecko w rodzinie;
jedynak': tyn synek to ĵe ĵednorou ryb SGŚ
XIII 148. MB

II. Jednorzał *zob. GENERAL*

Jednorzałowy *zob. GENERALOWY*

JEDNORAMIENNICA *Forma: typ*
jenoremiennica: Słup LSW II 940.

Znaczenie: 'kobieta mająca tylko
jedną rękę': jw. MB

JEDNORAMIENNIK *Forma: typ*
jenoremiennik: Słup LSW II 940.

Znaczenie: 'mężczyzna mający tylko
jedną rękę': jw. MB

JEDNORAMIENNY *Forma: typ je-*
noremienny: Słup LSW II 939.

Znaczenie: 'mający tylko jedną rękę': jw. MB

JEDNORAZ *Formy*: typ jenoraz: olsz SGOWM III 89, 90; Ostródz jw 89; ~ typ onoraz: ok Przasnysza SKJ V 117.

Znaczenia: 1. 'nagle, w pewnej chwili': Przesed wiecór, jednoraz chłop przylata Ciech Wisła XVI 724; Siedzi do północkska, tyz nic nie słuchać. Jednoraz coś zadudniało dududu... ok Przasnysza Chetch I 65; stoje s p̄xotrovo, jednor'as iže j̄d̄ža ostroł 9; jenoras se drví rostfažajo, moja matka iže kele uofki ubrana v modram fartušku jak zavdy x̄ožíua za żyva olsz SGOWM III 89; jednor'as jeden guos s kadyku po nieńecku: γalt! nidz jw 89–90; mław 1; ok Przasnysza SKJ V 117; Ostródz SGOWM III 89.

2. 'pewnego razu': Jednoraz sadzajo na warte takigo soldata, co mniał zune i dzieci ok Przasnysza Chetch I 124; Jedno raz uważul un mnie za pajaka zrobzić nidz BWM 164.

W połączeniu: **Po jednoraz... jednoraz** 'raz... raz': buąm sturbovana, ida nazat do uaska, buą gożina dwanasta, po jenoras muží „buk”, jeno ras „buk”, znovu ii „buk” olsz SGOWM III 90. MB

JEDNORAZKIEM 1. 'nagle, w pewnej chwili': włożyła d̄o p̄ca i vřazła se na břuxu tam d̄o p̄ca, i uoprawala se. jas tu j̄ednoraskēm rekt̄or iže s ks̄enzēm p̄o š̄ěni n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 33.

2. 'pewnego razu': Byłek tam ino jednorazkiym n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 383. MB

*JEDNORAZOWO

I. JEDNORAZOWY *Forma*: typ jenorazowy: Stup LSW II 922.

Znaczenie: 'jeden raz dany, uczyniony, zachodzący; jednokrotny': uxvalifi jednorazovom skuotke po žešinž zuotyχ koniń 14; jedno^εrazo^εv̄^ε p̄sepustka złotow

B II 35; n-tar KąsPodh IV 260; Stup LSW II 922. MB

II. JEDNORAZOWY 'o orce: wykonywana bez podorywki': razouač? oraž na razufke, ně pukładaně, ně wlečoně, jedno-razoua uorka jaros 1; jednorazovo uorka (bez podorywki) to ně na f̄systko je dobro, uovez ně uurošnie, jorka ně uurošnie t̄ecz PJPAN 37 s 345. MB

III. JEDNORAZOWY 'o mące: grubo mielona, razowa': moňka ros p̄semłona, jednorazovo wiel 6. MB

*JEDNORAZÓWKA

JEDNOREGOWY 'jednorzędowy': ta z̄evka v̄bra so jedną jednorēg^uov̄o Kasz pn-wsch LPW II 120. MB

JEDNORECZNI *Forma*: typ jenoreczni: myślen PJPAN II s 156.

Znaczenie: 'o narzędziu: przystosowane do posługiwania się nim jedną ręką': Jednoryncniá piyla. Hebel jednoryncni, jes dwuryncni hebel tyz n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 383; sk^uobficka je-norecniá myślen PJPAN II s 156; n-tar KąsPodh IV 260. MB

JEDNORECZNICA *Forma*: typ jenorecznica: Stup LSW II 931.

Znaczenie: 'kobieta mająca tylko jedną rękę': jw. MB

JEDNORECZNIK *Forma*: typ jenorecznik: Stup LSW II 932.

Znaczenie: 'mężczyzna mający tylko jedną rękę': jw. MB

JEDNORECZNY 1. 'mający tylko jedną rękę': Kasz S II 92.

2. 'o narzędziu: przystosowane do posługiwania się nim jedną ręką': piya mo roncki, a piya jednorencno mo uobuok kolb 3; zosu to jednorencne take, a tak to pacyny ostródz SGOWM III 90; ciesz 6; strzel-opol OIW 75; n-tar KąsPodh IV 260. MB

JEDNOREKI *Forma*: typ jenoreki: Stup LSW II 933.

Znaczenie: 'mający tylko jedną rękę': jw. MB

JEDNORO – tylko w zest: **W jednoro** 'pojedynczo': ve dvoje skreńć te nitkę, a moze v jednoro beže bial-podl I. MB

JEDNOROCZNIK 'zwierzę lub człowiek mający jeden rok; jednoroczniak': myślen MPKJ V 328; krak RWF XXVI 379. MB

JEDNOROCZNY *Forma*: typ jennoroczny: *Stup LSW II 958*.

Znaczenie: 'mający jeden rok życia, istniejący jeden rok': żrybog jednoroczny to še nie nadaje iešće do ćingu łącz PJPAN 37 s 345; jednoroczny pent ryp I; strzel-opol OIW 75; [rzd] koniń 14; tcz 3; Kasz Ram 62; *Stup LSW II 958*. MB

JEDNORODZINNY 'o ulu: przeznaczony na jeden rój pszczół': ostroł 17. MB

JEDNOROGI *Forma*: typ jennorogi: *Stup LSW II 958*.

Znaczenie: 'o zwierzęciu: mające jeden róg': wej LPW II 143; *Stup LSW II 958*. MB

JEDNOROGOWY 'o zwierzęciu: mające jeden róg': wej LPW II 144; *stup jw*. MB

JEDNOROJOWY 'o ulu: przeznaczony na jeden rój pszczół': ostroł 17. MB

Jednoróżniak zob. **JEDNOROŻNIAK**

JEDNOROŻEK *Forma*: typ jednoróżek: Kasz pn-wsch LPW I 306.

Znaczenie: 'baśniowe zwierzę o jednym rogu na czole; jednoróżec': jw. MB

JEDNOROŻNIAK *Forma*: typ jednoróżniak: n-tar PIJP IV 80.

Znaczenie: 'zwierzę mające jeden róg': to jednoróżniak albo bez roga jw. MB

JEDNORÓG 1. 'baśniowe zwierzę o jednym rogu na czole; jednoróżec': Noe, biorąc do arki rozliczne zwierzęta, chciał też wziąć jednoroga Ryp i Lip Zb II 129; Kasz pn-wsch LPW I 306.

2. 'błąd w motaniu': źle motaąś, bo jednoróg zrobiąś węgr Fal I 88. MB

Jednoróżek zob. **JEDNOROŻEK**
JEDNORZĘDNY zob. **MIĘDLAR-KA, MIĘDLICA**

Jednos zob. **JEDNOŚĆ**
JEDNOSAŻNIOWY *Forma*: typ jennosażniowy: *Stup LSW II 1025*.

Znaczenie: 'mający długość jednego sążnia': jw. MB

JEDNOSIEDZĄCY 'jednosiedzeniowy': wej LPW II 215. MB

JEDNOSIEL 'osada, wieś zamieszka-na przez drobną szlachtę; zaścianek': Lit K II 247. MB

JEDNOSIELE *Forma*: typ odnosie-le: Wilno [Lit] SLit 290.

Znaczenie: 'pojedyncza zagroda z dala od wsi': Na adnasieli, żyli na adnasieli już oni, jeżeli dalej już od wioski. Żylim na jednosielu Wilno [Lit] jw; nie f sąśćfve iestemi, sami jedna na jednośelu Lit PJPAN 98 s 103. MB

JEDNOSIELEC 'rolnik mieszkający samotnie z dala od wsi': Aug K II 247. MB

JEDNOSKIBOWIEC *Forma*: typ jennoskibowiec: Olsz SGOWM II 87.

Znaczenie: 'plug odkładający jedną skibę; plug jednoskibowy': sō ĩi jednoskibofce, ĩi dwskskibofce, ale pševaźne to še jednoskibofcamy uože gar 20; noiŷyncy to jednoskibofce sōm wolsz 7; W pñ.-zachodniej części Warmii obok amerykana pojawiły się nazwy: jednoskibowiec, jedenskielniak Wr PorJ 1953, 6 s 23; ryb SGŚ XIII 149; Węgorz SGOWM II 87; Olsz jw. MB

***JEDNOSKIBOWY**

JEDNOSTAJ *Formy*: typ jennostal: białos Kudz 151; ~ typ jennostal: białos I.

Znaczenie: 'pojedynczo': Jednostaj || jennostal białos I; białos Kudz 151.

W jednostaj 'jw': W jennostal – pojedynczo, w jeden materiał, pojedynczą warstwę białos I; białos Kudz 151. MB

JEDNOSTAJNI *Formy*: typ jednostajni: *miech* 18; *bus* 10; ||- *zaw* 1; *kiel* 1; ~ typ jednoślalni: ||- *zaw* 1.

Znaczenia: 1. 'stale taki sam, niezmienny, nieurozmaicony, ciągle się powtarzający': taki jednostajni dyż valiu, že jino łęcz *PJPAN* 37 s 345; *piń* *RŁTN* XXII 256.

2. 'z jednej sztuki, jednolity': puotfa muśi byż jednostajno *dąb-tar* 3; *sak* ['rodzaj pługa'] – věncy zaros kuáže žēne na mējescu, jagby jedno²stalno skiba beca *miech* 18; jednostalni był patyk *bus* 10; jednostalne zvonu *kiel* 1; muχotka ['grzyb – muchomor lub czubajka kania'] sput mo vypukuy, ofur okroņguy, vypukuy, jednostalni i jes rant z nego zrobiony do śrotka. jednoślalniom deske z nego [jesionu] znom cūņkom i forņyr robom *zaw* 1. MB

JEDNOSTAJNIE *Formy*: typ jednostajnie: *n-tar* [Orawa] *KąśSł* II 1 s 383; *jas* 1; *bus* 4; *zaw* 1; *kozien* 5; *wiel* 6; *łas* *RŁTN* XXII 256; *brzez* *JP* XXXIX 355; *łęcz* *PJPAN* 37 s 345; *gtnń* 2; ~ typ jednoślalni: *przas* *Zd* 69; ~ typ jednostejnie: *Cieszyn* [Cz] *Kell* II 186.

Znaczenia: 1. 'stale tak samo, niezmiennie, nieprzerwanie, ciągle się powtarzając': jednostejnie opakować ['powtarzać'] *Cieszyn* [Cz] *jw*; Jednostajnie chudo jewa na obiod *Ciesz* *MPTL* XV 2 s 92; Błyskawice migaly sie jednostajnie, jakoby całe niebo gorzało żyw *MiesPog* 112; nie iże vagon tag jednostajnie (bez dłuższych przystanków) *bus* 4; povéčše – to taki bauvon jednostajnie f te kōmurke dmuχo. to tako trōmba iże většno *zaw* 1; χleje jednostajnie *wiel* 6; turkotajom jednostajnie te žećory. leje latoż jednostajnie *łęcz* *PJPAN* 37 s 345; *n-tar* [Orawa] *KąśSł* II 1 s 383; *jas* 1; *kozien* 5; *łas* *RŁTN* XXII 256; *gtnń* 2; *przas* *Zd* 69.

2. 'w całości z jednej sztuki': zvonu (koła wozu) vyęete terās s ceści, dāvni jednostajnie vyęete *kiel* 22.

3. 'jednolicie': vuncune baveunum to sum veuńoki farbovane jednostajnie ruznymy farbamy *brzez* *JP* XXXIX 355; kuuko jednostajnie ževēane *zaw* 1.

4. 'tak samo, bez różnicy [?]': vuuki – stare sańe i do roboty – jednostajnie *kiel* 22. MB

JEDNOSTAJNY *Formy*: typ jednostajny: *n-tar* *KąśPodh* IV 260; *n-tar* [Orawa] *KąśSł* II 1 s 383; *myślen* *PJPAN* 11 s 44; *kroś* 9; *krak* *Lud* IV 281, *ME* IV 93; *miech* *RŁTN* XXII 256; *kras* 3; *kraś* 15; *piń* 2; *zaw* 1; *radomsz* *RŁTN* XXII 256; *kiel* 13; *wsch* *ok Kielc* *ASL* V 10 s 24; *konec* *RŁTN* XXII 256; *iż* 4; *lub* 8; *chłm* 1, 42; *puław* *RŁTN* XXII 256; *kozien* 4; *p-tryb* *RŁTN* XXII 256; *łas* *jw*; *brzez* 2; *łęcz* *PJPAN* 37 s 345; *Łow* *ChmKsięż* 72, *STNW* IV 91; *tuk* 5, 12; *radz-podl* *RS* XIV 171; *miń-maz* 1, *ASL* IV 8 s 26; *pias* *SKJ* V 133; *mław* 1; *biel-podl* *NT* II 314; *białos* *Kudz* 151; *koniń* 14; *lip* 2; *Stanisławów* [Ukr] *ME* XIII 27; ~ typ jednostajny: *ryp* *MacSł* 37; ~ typ jednoślalny: *sok-podl* 5; *ostroł* 9; ~ typ jednostajny: *jęd* *PJPAN* 48 s 39; ~ typ jednoślalny: *giż* *SGOWM* III 90; ~ typ jednoślalny: *olec* *jw*; *giż* *jw* [i w zest: *Brona* jednostajna pod h I. *brona*]; ~ typ jednoślalny: *Krp* *KonfPom* 126; ~ typ jednoślalny: *ostroł* 11.

Znaczenia: 1. 'stale taki sam, niezmienny, nieurozmaicony, ciągle się powtarzający': Jednostajno robota *n-tar* *KąśPodh* IV 260; take māmny jednostajnie żyće *kroś* 9; cauom drogōm jednostajny lōt *myślen* *PJPAN* 11 s 44; ta droga je jednostajna *świec* 4; robota ma jednostajna *tcz* 3; *ciesz* *SGŚ* XIII 149; *Śl* *jw*; *n-tar* [Orawa] *KąśSł* II 1 s 383; *miel* *RŁTN* XXII 256; *kiel* 13; *konec* *RŁTN* XXII 245; *łęcz* *PJPAN* 37 s 345; *Łow* *STNW* IV 91; *tuk* 12; *radz-podl* *RS* XIV 171; *pias* *SKJ* V 133; *Krp* *KonfPom* 126.

2. 'mający stale, jednakowe usposobienie': Jednostajny chłop, kōń *n-tar* [Orawa] *KąśSł* II 1 s 383.

3. 'caty z jednej sztuki, jednego kawałka materiału, jednolity pod względem budowy': Nasady (u sań) mogą być zrobione (wyrznięte) z bala i wtedy są „jednostalne” albo każdy nasad składa się z jednej poziomej beleczki i dwóch pionowych *sok-podl* 5; nie spojęne rńc – jednostalne *puław RŁTN XXII 256*; gnuńanki ['*boczne deski w wozie służącym do wywożenia gnoju*'] jednostalne *chłm 42*; kosułe jednostalne *tes nie beuy – do pasa lńanã, ðot pasa pacešnã itż 4*; terã sã nońtalne sukenkŷ, take iek pańi nońi (mowa o sukni, w której bluzka zszyta ze spódnicã) *ostroł 11*; nońlepsu to jednostajno sukenka *konec 12*; Gorsent miał przodki jednostalne, wierzbień ['*fiszbin*'] (abo rogi) beły wsywane *Łow ChmKsięż 72*; Noszono teź czarne juchtowe buty, których przyszwu były krojone wraz z cholewami i stanowiły jednã całość; nazywano je jednostałne *miń-maz ASL IV 8 s 26*; motŷka s tšex zãbuř grac – motŷka jednostalna *łuk 12*; jednostalne *zvõna u koł lub 8*; dovńi beuy jednostajne *zvuna opocz 22*; obrence były jednostalne, *krunjk ten na kole kras 3*; i bes šynõv byli koła obodove, jednostalne *biel-podl NT II 314*; *n-tar [Orawa] KqśŚł II 1 s 383*; *krak Lud IV 281*; *kraś 15*; *piń 2*; *zaw 1*; *radomysz RŁTN XXII 256*; *wsch ok Kielc ASL V 10 s 24*; *p-tryb RŁTN XXII 256*; *łas jw*; *mław 1*; *ostroł 9*; *olec SGOWM III 90*; *giż jw*; *koniń 14*; *Stanisławów [Ukr] ME XIII 27*; ~ 'o *saniach: jednoczęściowe*': jednostalne *sańe kozien 4*; jednostalne *sanki chłm 1*; *sanki to še zajtky nazyvajõ*, a *sańe to jednostalne take duze łuk 5*; ~ 'o *kopycie końskim: niepodzielone na dwie części w przeciwieństwie do kopyta krowy*': kopyto (u krowy) ma pšęcę dŷe pouõvy, ma pšedwojony kopyt, a koń to ma jednostalny *miń-maz 1*; *jęd PJPAN 48 s 39*; *konec RŁTN XXII 256*.

4. 'jednolity pod względem barwy': *vyrõbãjãum f pasy jĩ jednostalne veuńõki*

brzez 2; *Gorset z kalitkami bywa robiony z „jednostalnego” materyału, a obszywany wstãżkami, szelãżkami krak ME IV 93*.

5. 'taki sam, tego samego rodzaju': jednostalny jest *pumńik do uõbu lip 2*; jednostalny *lin je, modri lepši rošne. jeden scep, druęi, tšeci to jednostalny owoc ma giż SGOWM III 90*.

6. 'pojedynczy': jednostalno *płãxta (prześcieradło), a na pũra to še sype ve dŷe kras 3*; *cõunek to pšęciskuje tam ŷ w zat, casem to paroma, kedŷ jednostalny, to jẽnym cõũnkem giż SGOWM III 90*; *lycki, jak na dva kuńe, to su f_kšyže, a jak na jednygo, to jednostalne su ryp MacŚł 37*; *białos Kudz 151*.

7. 'będący tego samego zdania co inni': *n-tar [Orawa] KqśŚł II 1 s 383*.

8. 'o rytmie w muzyce: jeden na jeden': Człon rytmiczny 1, 1... nazywają jednostałnym *Ciesz SGŚ XIII 149*.

Zob. BRONA

MB

Jednostal zob. JEDNOSTAJ

Jednostalni zob. JEDNOSTAJNI

Jednostalnie zob. JEDNOSTAJNIE

Jednostalny zob. JEDNOSTAJNY

Jednostany zob. JEDNOSTAJNY

JEDNOSTAŃ 'stale tak samo, niezmiennie, jednostajnie': *ciesz 15*. EP

Jednostejnie zob. JEDNOSTAJNIE

JEDNOSTKA 1. 'pojedynczy człowiek': byli take jednostki, co żeżałi, ze wojna beńże wygrana, ale mŷ, starši luże, żeżełim, jak iże *nidz SGOWM III 90*; *Olsz jw*; *wej LPW I 306*.

2. 'oddział wojska': jesce pšepuscali jednostki ñeńecke na drugo strone *dunaja [nw]*, a rozgubzone take, rostšesõne *zõłńeże zbjerałi, zbjerałi do kompanii i pŷalĩ nazat na front nidz SGOWM III 90*; W piyršy rok powstała ta jednostka w *Wadowicak* i tam *nowiyncyj służyło góroli n-tar KqśPodh IV 261*; *Zakopane jw*.

3. 'część składowa, element jakiejś całości': to take jednostki se nie naziwa, trica (odp. na pyt. o małe kóteczko znajdujące się w kołowrotku obok szpulki) *etc* SGOWM III 90. EP

JEDNOSTRACZASTY 'mający kształt zbliżony do kwadratu': *lim* 20. EP

JEDNOSTRONKA 'parcela przyległa do rzeki': *Zakopane KąsPodh IV 261*. EP

***JEDNOSTRONNIE**

***JEDNOSTRONNY**

JEDNOSZPAROWY 'o miedlicy: mająca jedną szparę, jeden rowek': *jednosparowo mōndlica zaw 1*. EP

Jednosztalny *zob.* **JEDNOSTAJNY**

JEDNOSZTOKOWY *Forma*: *typ jenosztokowy*: *Stup LSW II 1188*.

Znaczenie: 'jednopiętrowy': *jw*. EP

JEDNOSZTUNNY *Forma*: *typ jenosztunny*: *Stup LSW II 1183*.

Znaczenie: 'trwający jedną godzinę; jednogodzinny': *jw*. EP

JEDNOŚ 'co prawda': *nasa kapusta se, výće, zepsuā, jednoź_{na} ěizbe ěes myślen PJPAN 11 s 211*. EP

Jednością *zob.* **I. JEDNOŚĆ**

I. JEDNOŚĆ *rz Formy*: *typ jeność*: *Giż SGOWM III 90; mraq jw; szczyc jw 91; olsz jw, 90; ostródz jw 90; Stup LPW I 312; ~ typ jeność*: *resz SGOWM III 90*.

Znaczenia: **1.** 'wszystkie części, składniki połączone ze sobą; całość': *te źemie scalo, v jedności fśysk^uo sand 13; zajmā ['zgarńiā'] do jedności kiel RŁTN XXII 257*.

2. 'stan, w którym różne części czegoś lub różni ludzie, różne grupy ludzi stanowią całość': *zřōzane v jednoś lubl 4; Dobro gaździno wionze rodzinie w jednoś, zaś w jedności je siyła i moc, ftoryj źle ozory nie przemielom ani nie ozdropiom n-tar KąsPodh IV 261; prose barzo vřož ěie do jedności (do spōłki) kiel 22; Żeby Pān Bōg wszystkich do jedności ziary doprowadź*

raczuł Wr Barcz 69; Kasz LPW I 306; Stup jw 312.

3. *pśn 'to, co nie jest złożone, wspólność, jedyność istoty'*: *trujco śpŷnta, ěot wřečności řpalebna boska jedności Mr i Wr SGOWM III 90*.

4. 'coś, co jest tożsame z czymś innym, wcześniej wskazanym; to samo': *Dy krokwia a krokiew to ěes jednoś, jacy ze jednemu sie tak jynzyk zawinie, a drugiemu tak n-tar [Orawa] KąsŚt II I s 383; U nos grula i rzepa to jednoś(ć) N-tar ZborŚt 137; tkoź i knop to ěez jednoś dqb-tar 3; mńotŷa, a ěie to drapaka, to dŷt ěenoś, z břozovŷŷ ŷitkuf zrobźone olsz SGOWM III 90; ěeśńe cy ěereśńe to ěie jednoś? lim 13; ěene muwo oźemek, drugē zagun – to ěest ěenoś, gruzek – to oźemek, a oćec zagōn – to ōśo ěenoś mraq SGOWM III 90; u ěuozeka to muwo na to ŷćokŷ, a u końa te same – to ōśo jednoś resz jw 91; ta keta ['łańcuch'] abo postronek co do dŷŷli – ōśo ěenoś byŷo szczyc jw; cepoma abo capańi, to fśo jednoś ostródz jw; beŷk – fśurko ěenoś (odp. na pyt. o nazwy brzucha konia, krowy i ŷwini) olsz jw; bapki tys řoźiŷy (po prośbie). syćko jednoś sand 13; ěugur, otŷoģi to fśistko ěenoś ostródz SGOWM III 90; krak RWF XXVI 379*.

5. 'zgodne współzycie, jednomyślne działanie; zgoda, harmonia': *tag ŷadńe v jedności sobe řyŷy fśystke te řećołki řęcz PJPAN 37 s 345; Jak prędzęj nie było u nik jedności, samo tak i teraz sie swarzom N-tar ZborŚt 137; Jo ś nim nie dōjde do jedności, bo ōn juz taki sprzecny N-tar jw 69; ějednoc panova vtęď v całym kŷescele Kasz Ram 62; tam jednoś, tam se ěiź ěie dovy řzesz 8; Pokieła jedności nie bedzie, potela nic z tego. Jedyn drugiego mo bronić w takik razak n-tar KąsPodh IV 261; nalepšo zgoda i jednoś, bańżam se fśiscy na tamten ŷfēće ěogłondać olsz SGOWM III 90; Zakopane KąsPodh IV 261; [pśn] kiel*

22; *opocz RŁTN XXII 257; Giż SGOWM III 90; koniń 14; złotow B II 35.*

Jednością 'jeden raz': *radz-podl Pleszcz 35.*

Frazeologia: jeden jedności 'jedyn jedyny, bezwzględnie jeden': Jednego jedności miałam syna *ok Kraśnika PF V 752*; ~ z jedności '?': Oset z jedności był *suw 3*; ≈ trzymać jedność (z kimś) 'przyjaźnić się z kimś, popierać się wzajemnie': *jedån syn żeżica tšymou jedność s tām kšenżem kolb 3*; Tedy jak by mnie wcale nie znała a z matką jednoc trzyma *chojn MPKJ III 150*; ~ wychodzić na jedność 'prowadzić do tego samego rezultatu, dawać ten sam wynik': *šiuą to moc, silny to tak na jedność wychożi, ale my to muwili mocny ostródz SGOWM III 90*; ~ wziąć (z kimś) jedność 'zawrzeć z kimś porozumienie, wejść w spółkę (?)': Jedność wzięła z sobą (złączyliśmy się) *kiel Zb II 234.* EP

II. JEDNOŚĆ przystów *Forma*: typ jeność: *mrąg SGOWM III 90; resz jw 90-1.*

Znaczenie: 'obojętnie, bez różnicy': Cy bes miał papiury, cy niy, to jedność, i tak cie wyportkujo ['oszukają'] *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 383*; tšćino tyš może dekować, to je jeność, abo tšćino, abo syõmo *resz SGOWM III 90-1*; Niek urobi, fto fce. Mnie jedność. Temu, cý drugiemu dom *n-tar KąśPodh IV 261*; mnie to jeność *mrąg SGOWM III 90*; u čozeka to mužo na to šćoký, a u koña te same, fšo jednos *resz jw 91*; Syćko mi jedność *Krak Krak IV 298*; fšystko mi jednos *ąg beże to robeu, pšćes to ne moje konec 12.*

Frazeologia: wszystko za jedność 'obojętnie, bez różnicy': Jedy, mi juz sýt-ko za jedność. Bo juz mi sie ukotwilyo ['uprzykrzyło'] takie zýcie *paršýwe N-tar KąśPodh X 467.* EP

Jednoślalni *zob. JEDNOSTAJNI*

JEDNOŚMIGOWY 'o pędach drzew i krzewów: bez bocznych odrostów': Jak

wybiróm pryńci na kosze, to bierym latorośle jednośmigowe, taki mietły nie bierym. [...] Ta wyrba [...] mo mało tych latorośli jednośmigowych, rownych, bo sie rada rozgałęzio na boki *Cieszyn [Cz] Zwrot 378 s 62.* EP

Jednośtalnie *zob. JEDNOSTAJNIE*

Jednośtalny *zob. JEDNOSTAJNY*

JEDNOTA *Forma*: typ jenota: *Štup LPW I 312.*

Znaczenia: **1.** 'I. jedność w zn 2 (zob.)': mynzy lużami ni ma teraz jednoty; dovni byuo inakšy: byua zgoda i jednota *ryb 13.*

2. 'I. jedność w zn 5 (zob.)': W tej rodzinie ni ma jednoty, bo fórt sie žeróm *ciesz SCiesz II 136*; jag ni ma jednoty, to tag_iiže ta gospodarka *ciesz SGŚ XIII 149*; *ryb 13*; *prud SGŚ XIII 149*; *koziel jw*; *Štup LPW I 312.* EP

JEDNOTLIWIEC 'jakaś jednostka miary': *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 383.* EP

JEDNOTLIWY 'będący całością, stanowiący całość': Polana Syhleć stanowi niepodzielony majątek 28 właścicieli. [...] Ogół właścicieli tych prywatnych jednolitych ziem wybiera na zebraniu [...] przedstawiciela, którego upoważnia do administrowania polaną *Orawa n-tar Jost-Past 111.* EP

JEDNOTONIE 'stale tak samo, niezmiennie, jednostajnie': *jednotõne veje ľfcæk ['wiaterek'] Kasz pn-wsch LPW IV 1392.* EP

***JEDNOTOROWY**

JEDNOTORÓWKA 'linia kolejowa, na której ruch pociągów odbywa się po jednym torze w obu kierunkach': Za Austryje jednotorówka była, tak tyn cug czakoł na drugi *Cieszyn [Cz] KadGaw 268.* EP

JEDNOTYDZIENNY *Forma*: typ jenotydzienne: *Štup LSW II 1214.*

Znaczenie: 'trwający jeden tydzień; jednotygodniowy': *jw.* EP

JEDNOTYDZIEŃNY *Forma: typ* jednotydzienne: *Stup LPW II 565.*

Znaczenie: 'jednotydzienne (zob.): jw. EP

***JEDNOTYGODNIOWY**

JEDNOUCHY *Forma: typ* jenouchy: *Stup LSW II 1357.*

Znaczenie: 'mający jedno ucho': jw. EP

JEDNOUSZY 1. 'jednouchy (zob.): *Kasz S II 92.*

2. 'słyszający tylko na jedno ucho': *Kasz jw. EP*

JEDNOWY 'o pociągu: przyjeżdżający do danego miejsca lub odjeżdżający z danego miejsca o godzinie pierwszej w nocy': *cug jednowy ciesz. 18. EP*

JEDNOZĘBLISTY 'mający jeden ząb; jednozębny': *wej LPW III 1043. EP*

***JEDNOZĘBNY**

***JEDNOZĘBY**

JEDNOZIARNY 'mający jedno ziarno, o jednym ziarnie; jednoziarnowy': *wej LPW III 1127. EP*

***JEDNOZNACZNIE**

***JEDNOZNACZNY**

I. JEDNOŻ *zaimek rzeczowny Forma: typ* jenoż: *giż SGOWM III 91; mrąg jw; pis jw; szczyc jw; nidz jw; olsz jw.*

Znaczenie: 'mówi o czymś, co jest tożsame w stosunku do czegoś innego, co zostało wskazane wcześniej; to samo': żobek, kołuszek, nosk to jenos, tylko to są pšybrane nazwy, to jeden tak mōyi, drugi tak szczyc jw; ptastpo i drōp – to znacy jenos szczyc jw; ōoēn zrobzić, rospolić to cale jenos giż jw; šito, pšetak – to fšo jenos giż jw. W połączeniu: Jednoż samo 'o czymś, co jest tożsame w stosunku do czegoś innego, co zostało wskazane wcześniej; to samo': jednoż samo Pis jw. JK, EP

II. JEDNOŻ *przysłów Forma: typ* jenoż: *mrąg SGOWM III 91; pis jw; nidz jw; olsz jw.*

Znaczenie: 'tak samo, bez różnicy, identycznie; jednakowo': topożysko ot šekery abo ot tego to jenos (się nazywa) nidz jw; tifer ('szczeka') u čuońeka, u stvoženā tes jenos nidz jw; poduska abo maŋa, abo duza to fšo jenos pis jw; pšijexau i zažžau do karcmy. tak un obacyu, to byuo peuno xupuf upityx f karcmie. un nie mōžiu ņic na to, tylko poset do koščoua. tedy po kazaņu pšyset nazat do karcmy i te pšijaki byli jenoš nidz jw; mrąg jw; olsz jw. JK, EP

III. JEDNOŻ *partykuła Forma: typ* jenoż: *Mrągowo SGOWM III 91; resz jw; olsz BWM 123, SGOWM III 91.*

Znaczenie: 'komunikuje, że to, o czym mowa w wypowiedzeniu, jest niezgodne z przewidywaniami mówiącego, niezgodne z tym, co można wywnioskować z wcześniejszego kontekstu, doświadczenia, może zaskakiwać; jednak, mimo wszystko': toć byś jenoš do koščoua na kole ['rowerze'] ne vjexou, tlo pšet koščou i do koščoua mušau byś vlišć jenož pšexu olsz jw; konopka kšyzyuje še i ma straž i nie xce ņic z ņem do cinku ņec, ale ōun še jenož dau namuzić Mrągowo jw; ta cegua jenoš usxua i teras jest na xufže ve šfěntofipce i každy može to pšekonać resz jw; ōUn tam jenoš nic nie ufyci olsz BWM 123. JK, EP

JEDNÓJKA – *tylko w Fraz: w jednójkę 'w pojedynkę, pojedynczo': Som se kopol, žnuł, grabił, a baji i mlócił w jednójkem przez cale lato i zimem Cieszyn [Cz] Zar.Śl XI 1 s 64; v dvuđjike, f trūđjike [...] v jednūđjike rawic SFPS III 119; šrm 8. EP*

JEDNÓRA *w męt: Jednura drugura rajka fajka piędzi lindzi kotylec palec Cieszyn [Cz] Zar.Śl III 2 s 86; jednura, drugura biel SGŚ XIII 149. EP*

JEDNÓRCZY 'jednorodny, jednolity': *jednurca deka mrąg SGOWM III 91. EP*

JEDNÓRKA 'cyfra oznaczająca liczbę 1': *Ciesz [Cz] RWF XII 92; ciesz SGŚ XIII 149. EP*

JEDNÓRKO *Forma: typ jenórko: giż SGOWM III 92.*

Znaczenie: 'pojedynczo': co kto zrobiu jenurko, to ja dubeltowo jw. EP

JEDNÓWKA 'jednowy (zob.):' *przyjǣłafi jednǳkǳm Cieszyn [Cz] Kell II 186. EP*

I. JEDNÓŹ przystów *Forma: typ jenóz: olsz StefJ 60, SGOWM III 91.*

Znaczenie: 'tak samo, bez różnicy, identycznie; jednakowo': potem pšisuau ten drugi krǳł tši końe. fšistke jenǳ duże i grube *olsz StefJ 60; Twój ji mój to są pewnie jenusz stare olsz SGOWM III 91. JK, EP*

II. JEDNÓŹ partykuła *Forma: typ jenóz: olsz StefJ 3, 37, 59; Wr zach StefO 3; Wr StefSł 51.*

Znaczenie: 'komunikuje, że to, o czym mowa w wypowiedzeniu, jest niezgodne z przewidywaniami mówiącego, niezgodne z tym, co można wywnioskować z wcześniejszego kontekstu, doświadczenia, może zaskakiwać; jednak, mimo wszystko': ti robaku, jenǳ nǳma nič nie pomożeš *olsz StefJ 37; Zresztą chochy móziul, to by jenóz nic nie wskóráł Wr zach StefO 3; tile razi mu mužuam, žebi tygo nie robžu, a uǳ jenǳ to robzi Wr StefSł 51; ja, uǳroć duugǳ, nič ni mam, a jenǳ nie nažekǳ *olsz StefJ 3; może xto kopać, vivožić žemnie na pu mǳtra, a jenǳ go [grzyba] nie vidostańe olsz jw 59. JK, EP**

JEDNUCHNY 'jednusi (zob.):' *gnieź 10. EP*

JEDNUSI 'tylko jeden, jedyny': *jednušigo tego žečoška mǳauy, to še tak češyuy, a un vžon ji umar łęcz PJPAN 37 s 346. EP*

JEDNUSZKI 'jednusi (zob.):' *Kasz Ram 62. EP*

JEDNUSZY 'jednusi (zob.):' *Kasz Ram 62. EP*

JEDNUSZYNKI 'jednusi (zob.):' *ǳǳ*

jednušinkǳ puešła jem na smǳtoř Kasz Ram 62. EP

Jedny zob. I. JADNY

JEDNYWAĆ *pšn 'usposabiać kogoś przychylnie do kogoś innego, zjednywać': (Piwem) panienki dla chłopcǳw jednywa wołom Maz III 332. EP*

Jedonaczka zob. JEDYNACZKA

Jedować zob. JADOWAĆ (SIĘ)

Jedowaty zob. JADOWATY

Jedowity zob. II. JADOWITY

JEDÓRNO 'jedynie, wyłącznie': *jedurno cebe kožǳm Kasz S II 92. EP*

JEDÓRNY 'tylko jeden, jedyny': *jeny rožice mǳeli tlo jedurno curka olsz SGOWM III 92; jedurny raz bǳtem w waršawe ok Przasnysza SKJ V 110; ańi jedǳrny gruski nie fsažǳu. ańi jedǳrny kurǳy ni ma na žyće ostroł 9; wys-maz PF V 752; Oborniki Zb I 19; Kasz S II 92.*

Frazeologia: jeden jedǳrny 'jeden jedyny, bezwzględnie jeden': Jeden jedurny świadek *wys-maz PF IV 823; to le bǳł jeden jedurni bik na całǳ okolęcǳ Kasz S II 92. EP*

JEDRONA

W połączeniach: Jedrona mać przekł: białos Kudz 151.

Jedrona pałka *przekł: zajǳzǳa pot kruleski pałac, vy ćtyry końe, karǳta taka, jedrona pałka radz-podł 8. EP*

Jedronka zob. BIEDRONKA

JEDRONY *pšn 'okazaty, ogromny':* Po sto kop žytka žeb narzynali [...] Žeb toja [!] kopa jedrona była I po cztery korce žytka wydała! *sokól Wisła XV 472. EP*

JEDRY

W połączeniach: Jedry (czyješ) dwa *przekł: jedr'y jęgo dva! jedr'y tfoja dva! jedr'y vase dva! biał-podł 1.*

Jedry (czyješ) pałka *przekł: jedr'y iji pałka! jedr'y vasa pałka! biał-podł 1. EP*

JEDRYCKI – *tylko we Fraz pod h MYDŁO*

Jedrzonka zob. **BIEDRZONKA**

Jeducha zob. **JADUCHA**

JEDULDAĆ 'być cierpliwym': te_ 'karę-
mař se_muři_dac_tejř_ 'dröpkä ['troche']
jedul'dac_słup MPKJ VI 151. EP

JEDUN *Forma*: typ jadun: Wilno
[Lit] SLit 207.

Znaczenie: 'człowiek': **a.** 'jedzący
ponad miarę; żartok, obżartuch': ten mały
tö strażny jedun suw 3; To żyrki ['mający
dobry apetyt'], to już jad'un taki o dobry
Wilno [Lit] SLit 207; oj, co_to_z_vaz za
jyduny, pataleńca ['kija'] na_vaz_żzóść!
bial-podl 1; wys-maz PF IV 823; białos
PIJP XXVIII s 54; Lit K II 247; ~ w przysł:
jaki jed'un, taki röböt'un białos Kudz 151;
b. iron, czst 'niewiele jedzący; niejadek':
bial-podl 4. EP

Jeduszliwy zob. **JADUSZLIWY**

Jeduśnik zob. **JADUŚNIK**

Jedwa zob. **LEDWA**

JEDWAB *m i ż, zwykle lp Formy*:
typ jedwab: ciesz SGŚ XIII 150; ~ typ je-
dwaw: opol AJŚ V m 779; będz jw; koniec
AWK III 333; rad MAGP IV m 195; etc NP
III 274; ~ typ jedłab: dęb K II 248; boch
MAGP IV s 127; ||- szt GMalb II 1 s 143;
mal jw; kwidz jw; ~ typ jedbab: radomsz
RŁTN XXII 255; chojn AJK XI s 143; ~ typ
jedbaw: Cieszyn [Cz] Kell II 186, MAGP
IV m 195; ciesz 9, MAGP IV m 195, AJŚ V
m 779 s 11; ||- pszcz AJŚ V m 779 s 11; ryb
jw m 779; rac jw i s 11; prud jw m 779; ko-
ziel MAGP IV m 195; ||- gliw jw; Rozbark-
-Bytom PieśniŚII 18; tar-gór AJŚ V m 779;
strzel-opol MAGP IV m 195; opol SGŚ
XIII 149; lubl jw; oles MAGP IV m 195;
brzes-śl jw; klucz SGŚ XIII 150; Czaca [Sł]
AJŚ V m 779 s 11; Orawa 2 [Sł]; Gładkie-
-Zakopane MAGP IV m 195; n-tar jw;
n-tar 12 [Spisz]; n-tar [Orawa] MAGP IV
m 195, KąśŚII 1 s 380; żyw AJŚ V m 779;
wad MAGP IV m 195; myślen jw; boch
RŁTN XXII 255; krak PJPAN 11 s 201; olk

AWK III 333; ok Biłgoraja Mazur II 153;
zaw AJŚ V m 779; kłob ZNWSPop J XIII
368; radomsz RŁTN XXII 255; włosz AWK
III 333; kiel MAGP IV m 195; koniec 12; iż
AWK III 333; ||- opocz 3, RŁTN XXII 255;
p-tryb jw; wiel jw; łas jw; łódz jw; brzez
jw; ||- łącz PJPAN 37 s 345; sierp AGM X
m 499; mław jw; ciech jw; przas jw; suw 1;
rawic RWF IX 139; ~ typ jedwab: wej S III
233; ~ typ niedwab: ryb 9; prud MAGP IV
m 195, PlutaDzierż 56; opol MAGP IV m
195; syc AJŚ V m 779 s 11; N-tar KąśPodh
VI 514; n-sqd MAGP IV m 195; brzes-mp
jw; miel AWK III 333; niż 5; kraś MAGP
IV m 195; sand jw; opat AWK III 333; bus
jw; piń MAGP IV m 195; jęd AWK III 333;
włosz 4; kiel RŁTN XXV 161; iż AWK III
333; lub 12; Lub Lub II 210; puław AWK
III 333; kozien MAGP IV m 195; rad
ZNWSPop J XIII 368; ||- opocz 3; wiel AJŚ
V m 779; ||- sier RŁTN XXV 160; ||- łącz
PJPAN 37 s 345; raw-maz AWK III 333;
skier jw; grój Wisła V 917; gar MAGP IV
m 195; łuk 1; os-wp AJŚ V m 779; ||- Kal
PF IV 221; ||- krot AJŚ V m 779; rawic jw
i s 11; gtn MAGP IV m 195; lesz jw; ||-
sulech 4; jaroc MAGP IV m 195; kols jw;
koniń jw; śr-wp jw; ob jw; żniń jw; czar jw;
chodz jw; szub 8; inow MAGP IV m 195;
włoc 4; ||- lip 2; ryp 4; tor MAGP IV m
195; wyrz jw; [st] złotow B II 35; Chetmiń
i Świec pd-wsch Krasn 306; brod MAGP
IV m 195; n-miej 1; st-gdań AJK XI s 143;
||- Koc SKoc II 143; szt MAGP IV m 195
s 127, ||- GMalb II 1 s 272; sus jw; chojn
LPW I 578; wej jw; słup jw; ~ typ niedłab:
||- Koc SKoc II 143; ||- szt GMalb II 1 s
272; sus jw; ~ typ niedbaw: ||- pszcz AJŚ
V m 779 s 11; ryb jw; prud MAGP IV m
195 s 127; koziel SGŚ XIII 150; ||- gliw
MAGP IV m 195; tar-gór jw; strzel-opol
AJŚ V m 779 s 11; niem MAGP IV m 195;
Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 151; opol
ZNWSPop J XIII 368; lubl AJŚ V m 779;

oles jw; klucz SGŚ XIII 150; nam AJŚ V m 779; n-tar [Spisz] MAGP IV m 195; tarnob jw; niż jw; sand AWK III 333; piń 2; jęd AWK III 333; częs MAGP IV m 195; kłob jw; radomsz RŁTN XXV 160; kiel AWK III 333; konec jw; rad jw; ||- opocz 3; p-tryb MAGP IV m 195; wiel jw; ||- sier RŁTN XXV 160; łas jw; brzez AGM X m 499; ||- ęcz PJPAN 37 s 345; raw-maz AGM X m 499; os-wp AJŚ V m 779; ||- krot jw; rawic MAGP IV m 195; ||- sulech 4; ~ typ niedbab: brzoż MAGP IV s 127; radomsz RŁTN XXV 159; ~ typ niebwab: ||- lip 2; ~ typ niewdab: wej S III 233; ~ typ hedbab: Cieszyn [Cz] Kell II 186; rac SGŚ XIII 150; głub PJŚ I 89; ||- Kal K II 248; ~ typ jadwab: biel-podl MAGP IV m 195; ciech jw; ~ typ jadbaw: Zakopane KąsPodh IV 177; ~ typ adwab: węgr MAGP IV m 195; ≈ M lp z miękkim wygłosem: Lub Lub II 210; grój Wisła V 917; luk NP IV 43; miń-maz MAGP IV m 195; os-maz jw; pułt jw; dział jw; mław jw; ciech jw; ostroł jw; łom jw; graj jw; olec jw; giż SGOWM III 92; pis MAGP IV m 195; nidz SGOWM III 92; olsz MAGP IV m 195; Ostródz SGOWM III 92; Chełmiń i Świec pd-wsch Krasn 306; brod MAGP IV m 195; n-miej jw; świec jw i s 127; szt jw; mal AJK XI s 143; sus MAGP IV m 195; kościer jw; wej AJK XI s 143; ~ D lp -u: Cieszyn [Cz] MAGP IV s 127; biel AJŚ V m 779 s 11; pszcz jw; ryb MAGP IV s 127, AJŚ V m 779 s 11; rac jw; głub jw; prud PlutaDzierż 56; koziel SGŚ XIII 150; gliw MAGP IV s 127; tar-gór jw; strzel-opol jw, AJŚ V m 779; Niem DobrzNiem I 88; oles MAGP IV s 127; brzes-śl jw; syc AJŚ V m 779 s 11; Czaca [Sł] jw; Orawa 2 [Sł]; Zakopane KąsPodh IV 177, 261; n-tar jw 261; N-tar jw VI 514; n-tar 12 [Spisz]; n-tar [Spisz] MAGP IV s 127; n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 380, 384; myślen MAGP IV s 127; gor 3; tarn MAGP IV s 127; tom-lub jw; opocz

RŁTN XXII 255; [rzd] Giż SGOWM III 92; olsz [Wilno Lit] MAGP IV s 127; lesz AJŚ V s 11; złotow AJK XI m 529 s 143; sęp-kraj jw; tuch jw; st-gdań 10; tcz AJK XI m 529 s 143; gdań jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; kar jw; Gdynia jw; wej MAGP IV m 195, S III 233; Kasz jw II 92; -a: kar AJK XI s 143; wej jw; -'a: Cieszyn [Cz] Kell II 186; ciesz AJŚ V m 779 s 11; n-tar [Orawa] MAGP IV m 195; opocz RŁTN XXII 257; świec AJK XI s 143; kościer jw; -'e: wej LPW I 306; Słup jw 578; ~ Ms lp -'e: głub PJŚ I 89; Zakopane KąsPodh IV 177; n-tar jw 252; n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 380, 384; os-maz Kolb 9; ok Ostrołęki jw; Kasz S II 92; ~ M lm -y: Orawa 2 [Sł]; ~ D lm -ów: gor 3; ~ B lm -y: olk Cisz I 243; ~ rodz ż: Wr Stefsł 50; wej LPW I 306; poza tym m lub nie podano rodzaju.

Znaczenia: 1. m i ż, blm 'przedza i tkanina produkowane z oprzędu kokonów gąsienicy jedwabnika': mom jęse troxe nedbovjū, to moze šafik sobe zrobe ęcz PJPAN 37 s 345; kupeuam pasemko mulyny, bo nie beuō f tym kolože jędbovu konec 12; kub my jędvābu na sukniā dqb-tar 5; z jędvābu mjaūa sukniā ušita st-gdań 10; f tym sklepe na rogu byu fajny kf'aaty jędbof ryb SGŚ XIII 150; taki ņentki, ślizgi to jędvaps nidz SGOWM III 92; oggw; ~ 'włókno otrzymywane sztucznie z celulozy': t^oo^e je pr^ovživijⁱ nedv^oap, a t^oo^e štučny nedv^oap złotow B II 35; ~ w przysł: Jak sie człowiek czym zniechyńci, to ani z jedwobiu nici nie ukryńci Ciesz MPTL XV 2 s 89.

2. 'ubranie z jedwabiu – tkaniny': Żebym ja była – księżną Mazowską w złotym jedwabie [pśn] os-maz Kolb 9; χοζαc v jędvabe, v jędvābu, jędvabaχ Kasz S II 92; [pśn] ok Ostrołęki Kolb 9; wej S II 92.

3. 'roślina – kaniańka pospolita (Cuscuta europaea)': Pasożytna roślina, która

ma gniazda zwłaszcza na konczynie [koniczynie] – nazywają jedwop Cieszyn 7 [Cz]; jedbof – taki koutoń [kołtun], uoŵijo końcynie, po tym żodnej trovy ni ma: vyduši fšycko, dostanoŵ iyny taki koutka f końcynie. to se ańi do šana nie dovo, iyny se vyšeče ciesz 9; niedvoub rojšnie f tyi rojšikońu [‘koniczynie’] prud PlutaDzierz 56; niedbouy začońgne caue koua Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 151; jedbuf f końcine Cieszyn [Cz] Kell II 186; Biel ZNWSPop J XIII 368; pszcz SGŚ XIII 151; Opol ZNWSPop J XIII 368; Ziel-gór jw; Częs jw; Kiel jw; Rad jw; Sier jw; grój Wista V 917; Sied ZNWSPop J XIII 368; ok Warszawy jw; śtup LPW I 578.

4. ‘o pajęczynie’: pajońk pšenže jedwopś giż SGOWM III 92.

Frazeologia: od jedwabiów łajac ‘obrzucać kogoś obelgami, ubliżać, wymyślać komuś’: Wilno K II 248; ~ w jedwab owijać ‘mówić o czymś nie wprost, ukrywając fakty, upiększając’: Kasz S II 92.

Geografia: Formę jedbaw notowano na Śl, w Mp, głównie zach, na Maz zach oraz na Suwalszczyźnie i w Rawickiem, formę niedwab – na Śl, w Mp, na pog Mp i Maz, w Wp, na Kasz oraz w Śtupskiem, a formę niedbaw – na Śl, w Mp, na pog Mp i Maz oraz w Wp pd. Por. MAGP IV m 195. EP

JEDWABEK *Forma:* typ niedwabek: koniń 14; Kasz LPW I 578; śtup MPKJ VI 205.

Znaczenia: 1. ‘jedwab w zn I (zob.)’: to jes caŵkim tańi jedwabeg, a uadnie se prezyntuje koniń 14.

2. ‘jedwab w zn 3 (zob.)’: Kasz LPW I 578.

3. ‘jedwabnik w zn I (zob.)’: læstø dlã jedvabk^hów Kasz jw IV 1392.

4. ‘łuczyno’: śtup MPKJ VI 205. EP

JEDWABIANY *Forma:* typ niedwabiany: wej LPW I 578.

Znaczenie: ‘jedwabny w zn I (zob.)’: niedvašanã χ^hustka jw. EP

JEDWABICA *Forma:* typ niedbawica: n-tar KąsPodh VI 506.

Znaczenie: ‘jedwabka w zn I (zob.)’: jw. EP

JEDWABIE *n* ‘jedwab w zn I (zob.)’: Cieszyn 4 [Cz]. EP

JEDWABIK *Forma:* typ niedwabik: koniń 14.

Znaczenia: 1. ‘jedwab w zn I (zob.)’: maŵam v dumu troxe takigu jedwabiku i vyšyŵam ji na fartušku kvotečki koniń 14; Wysyłam ci jom [chusteczke] Białym jedwabikiem [pśn] włocz Wista IX 348; Jedwabikiem jo śnuruje [pśn] Mr i Wr SGOWM III 92; [pśn] wad Lud XV 236; koniń 14.

2. ‘grzyb – maślak żółty (Suillus grevillei)’: włocz PJPAN 42 s 94. EP

JEDWABISTY zob. LEN

JEDWABKA *Formy:* typ jedbawka: Śl SGŚ XIII 151; n-tar KąsPodh IV 252; n-tar [Orawa] KąsŚl II I s 380; wad 8; myślen PJPAN 11 s 200; lim 15; krak PJPAN 11 s 200; ||- piń 2; łas RŁTN XXII 255; ~ typ niedwabka: koniń 14; śtup MPKJ VI 205; ~ typ niedbawka: ||- piń 2; ||- sier RŁTN XXV 160; ~ typ niedwabka: ||- sier jw.

Znaczenia: 1. ‘bogato zdobiona jedwabna chustka na głowę’: ta χustečka to pevnie byże jedvopka. to což lepšygu, to bodej niedvopka koniń 14; Za prowadzom jedwobke to downo trza było dać 2 metry desek n-tar KąsPodh IV 262; A te jedwobne chustki takie tyz były z fryndzlami, jedwobki sie nazýwały n-tar jw; Jak juz w kościele ogłosili adwynt to juz sie ludzie skromnie ubiyrali, juz nie było tyk jedbowek, tybytów ino juz chustki gładkie i tako cisza była n-tar jw 252; Zakopane jw 262; n-tar [Orawa] KąsŚl II I s 380; wad 8; myślen PJPAN 11 s 200; lim 15; krak

PJPAN 11 s 200; piń 2; sier RŁTN XXV 160; łas jw XXII 255.

2. 'chustka wiązana na szyi, stanowiąca ozdobę stroju męskiego': *Śl SGŚ XIII 151.*

3. 'smolne drewno': *ńedvap'ka_tõ 'χõjka stúp MPKJ VI 205.* EP

JEDWABKATY *Forma*: typ niedwabkaty: *Stúp LPW I 578.*

Znaczenie: 'o drewnie: smolne': *ńedvabkatã χõjka jw.* EP

JEDWABNI 'jedwabny w zn 2 (zob.)': Pod spodem na drzewie jest i się mieszy taka jedwabnia zyłka, to się jam zeszkrobie i się nakłada na opochlinie szczyz *SGOWM III 92.* EP

JEDWABNIA *Forma*: typ niedwabnia: *Łow BGO III 9 s 56.*

Znaczenie: 'jedwabka w zn 1 (zob.)': Niedwabnie ma az seść, tasiemków trzy *jw.* EP

JEDWABNICA *Formy*: typ jedwabnica: *Cieszyn [Cz] Kell II 186; ciesz 15; biel SGŚ XIII 151; strzel-opol OIW 74; łas RŁTN XXII 257; ||- łęcz PJPAN 37 s 345; ~ typ niedwabnica: kozien RŁTN XXV 161; ||- łęcz PJPAN 37 s 345; Łow Ziemia IV 258; gar Zb VIII 257; Wej (Hel) S III 233; ~ typ niedwabnica: radomisz RŁTN XXV 160; opocz jw; p-tryb jw; Sier ASL IV 6 s 43; ||- łęcz PJPAN 37 s 345; ~ typ niedwabnica: gar 6; ~ typ niedwabnica: rac SGŚ XIII 151.*

Znaczenie: 1. 'bogato zdobiona jedwabna chustka na głowę': takom f kfjaty mo te ńedvabnice łęcz *PJPAN 37 s 345*; Chustka (jedwabnica) ponsowa, ciemnoczerwona lub pstra, której dwa końce wiszą z tyłu; końce te stanowią brzegi chustki tkane w białe, zielone i czerwone kwiaty lub pasy *śr-wp Pozn I 75*; Jedwabnice, niedwabnice [...] posiadają na wszystkich brzegach kolorowe szlaki i frędzle. Tło mają różne, najczęściej zielone, szafirowe lub czerwone *Sier ASL IV 6 s 43*;

do kościoła v leće panićki na guove uoblykauy jedbovnice *ciesz 15*; Schowała so do pudła nową jedwabnicę [rym] *chojn Derd 94; Cieszyn [Cz] Kell II 186; biel SGŚ XIII 151; Pszcz ASL III 2 s 43; radomisz RŁTN XXV 160; kozien jw 161; opocz jw 160; p-tryb jw; łas jw XXII 257; Łow Ziemia IV 258; gar 6; [pśn] wołom Maz III 282; rawic PKJP III 3 s 141; Gtń ASL II 2 s 31; ok Szamotoł jw II 1 s 29; ~ 'też: do noszenia na ramionach': Jedwabnicę [...]. Na ramiona z trójkątem opadającym na plecy nakładają ją panny idące do ślubu i mężatki jadące z nimi do kościoła *ok Szamotoł jw*; „Jedwabnica” noszona pod jaczką i złożona na krzyż na piersiach tak, że końce jej wychodziły po bokach spod jaczki *Gtń jw II 2 s 31.**

2. 'jedwabny czepiec bogato haftowany złotymi i srebrnymi nićmi, będący dawniej nakryciem głowy mężatek na Kaszubach': Według tradycji lud[owej] dobrã jedwabnica kořtowała telě co krova *Kasz S II 92.*

3. 'chustka wiązana na szyi, stanowiąca ozdobę stroju męskiego': Cennã ozdobã stroju męskiego była jedwabna chusta, mieniãca się różnymi kolorami, zwana jedwabnicã *międzyrz ASL II 3 s 60*; Na większe uroczystości o charakterze obrzędowym mężczyźni zawiãzywali na szyję jedwabnicę, chustkę jedwabną o wymiarach 60 x 60 cm, koloru zielonego lub chabrowego z „kaczorowymi”, barwnymi paskami dookoła brzegów *ok Szamotoł jw II 1 s 14.*

4. 'spódnica z jedwabiu': Mama kupiyla mi w Mieście piykne jedwobnice *n-tar KąsPodh IV 262.*

5. 'kobieta nosząca suknie z jedwabiu': ta ńedvabnica vãzdfi jak krõlevã *Wej (Hel) S III 233.*

6. 'wełna lepszego gatunku': *płõn Fal I 88.*

7. 'drzewo – morwa biała (*Morus alba*): strzel-opol OIW 74.

8. 'jedwabnik w zn 1 (zob.):' rac SGŚ XIII 151; wej LPW I 306.

Jedwabnice 'odmiana gruszek': dęb Zb XIV 28; krak ME IV 111; gar Zb VIII 257; łuk 4. EP

Jedwabnice zob. **JEDWABNICA**

JEDWABNICZEK pśn 'jedwabnik w zn 2 (zob.):' Wysyła chusteczkę samym jedwabnickiem ok Bochni i myślen Świąt 186. EP

JEDWABNICZKA *Forma*: typ jedwabniczka: oles SGŚ XIII 151.

Znaczenia: 1. pśn 'jedwabnica w zn 1 (zob.):' Niech jej podaruję chustkę jedwabniczkę wołom Maz III 279.

2. 'jedwabnica w zn 7 (zob.):' oles SGŚ XIII 151. EP

JEDWABNIK *Formy*: typ jedwabnik: Cieszyn 13 [Cz]; zaw 1; ~ typ niedwabnik: puław PF V 804; wolsz ZNWSPop J XIII 369; ryp MacSł 58; tor jw; byd ZNWSPop J XIII 369; ~ typ wabnik: chłm 41.

Znaczenia: 1. 'motyl, którego gąsienica przed przepoczwazowaniem się tworzy kokon wykorzystywany do wyrobu przędzy jedwabnej; jedwabnik morwowy (*Bombyx mori*):' pšed v^oo^{ei}n^o mⁱo^u u n^os^s jedwabniki p^oo^{ei}l^ski na^uuč^íčel i alo^ez^y sro^ema^ua, tš roman sro^ema^ua. jedwabniki žr^o lišće u^od m^oo^erv^of złotow B II 35; to jedwabnika fsazom do šrotka, do lišće morvy, taki k^uy^umbek še zrobi s tego lišće, no jⁱ on v^yč^ong^o te želynizne i jedbov s^fi^o, take s^fity, i do fabryk zaw 1; f škole ž^oduje jedvobniki jⁱ dajo jⁱ lišće morvy do j^ezy^o piⁿ 9; ňe v^yym, čy uⁿ ješče te jedwabniki ž^ovo^u wolsz 7; Cieszyn 13 [Cz]; chłm 41; ryp MacSł 58; tor jw; Kasz LPW IV 1392.

2. pśn 'jedwab w zn 1 (zob.):' Wysyła chusteczkę zielonem niedwabnikiem puław PF V 804.

3. 'roślina – kaniańka pospolita (*Cuscuta europaea*):' jedwabnik, to uⁿ v^ypa^li kuńicyne, jedwabnik najžyncy mužilⁱ nidz ZNWSPop J XIII 369; wolsz jw; byd jw.

4. 'len kwitnący biało, wysoko rosnący': płoc Fal I 88.

5. 'leniwy człowiek': ok Przasnysza SKJ V 109. EP

JEDWABNISTY pśn 'podobny do jedwabiu, przypominający jedwab – przędzę': Steczki ['ścieżki'] jedwabniste ostródz Kolb 61. EP

JEDWABNO *Forma*: typ niedwabno: rawic PKJP III 3 s 106.

Znaczenia: 1. 'przystów od jedwabny w zn 2': v^ozd^ri jedwabno na gąb^e Kasz S II 93; rawic PKJP III 3 s 106.

2. 'z wrażliwością, subtelnością': jedwabno są ob^oż^ozec z kims Kasz S II 93. EP

JEDWABNY *Formy*: typ jedwabny: ||- szt GMalb II 1 s 143; mal jw; kwidz jw; ~ typ jedwabny: olk Zb XI 34; ~ typ jedwabny: Cieszyn [Cz] Kell II 186; Ciesz SCiesz II 136; biel SGŚ XIII 151; pszcz jw; ryb jw; rac jw; gliw jw; tar-gór jw; strzel-opol OIW 74; lubl SGŚ XIII 151; Orawa [Sł] Kąsł II 1 s 380; Zakopane Wiśła VIII 214; n-tar RWF III 371; n-tar [Orawa] Kąsł II 1 s 384; myślen PJPAN II s 201; krak jw; ||- radomisz RLTN XXII 255; opocz jw; p-tryb jw; wiel jw; łas jw; tódz jw; ||- tęcz PJPAN 37 s 345; chojn LPW I 305; ~ typ niedwabny: radomisz Zb IV 247; puław PF V 804; rad Kolb 65; ||- tęcz PJPAN 37 s 345; ||- raw-maz MAGP IV s 127; gar Zb VIII 249; miń-maz Maz III 275; ||- Kal PF IV 221; krot Pozn II 239; kościan jw VI 89; śrm jw V 99; ok Poznań jw; Poz ZNWSPop J XIII 368; n-tom SobWpśr 228; szam jw 16; czar Pozn III 192; włoc Kuj I 303; [st] złotow B II 35; ||- Koc SKoc II 143; wej LPW I 578; słup jw; ~ typ niedwabny: ||- Koc SKoc II 143; ||- szt GMalb II 1 s 272; ~ typ niedwabny: ciesz

SGŚ XIII 151; koziel jw; niem jw; opol jw; krak Krak IV 163; ok Tarnobrzega RWF VIII 116; ||- radomsz RŁTN XXII 255; wiel Zb IV 207; ||- tęcz PJPAN 37 s 345; ||- raw-maz MAGP IV s 127; ~ typ niedbawny: n-tar KąśPodh VI 506; radomsz RŁTN XXV 159; ~ typ hedbawny: głub RWF IX 308; ||- Kal K II 248; ~ typ jadbawny: Olec SGOWM III 92; Pis jw; ≈ D lp ż -e: Mr i Wr SGOWM III 92.

Znaczenia: 1. 'związany z jedwabiem, odnoszący się do jedwabiu – przędzy i tkaniny': χustecki sobe žymy pokupiųy jedwabne. v jedwabny sukince na take žimno pošua tęcz PJPAN 37 s 345; jedwabná sákna. ta le na věřxu nosi to jedwabně, a v spódku le to parcaně Kasz S II 92; Na wiesieli se dała uszić jedbawnóm bluzkym Ciesz SCiesz II 136; jedbavne žečy še leko pére ryb SGŚ XIII 151; jedwabne mnitki i nápašek olsz Stefj 68; Cieszyn [Cz] Kell II 186; ciesz SGŚ XIII 151; biel jw; pszcz jw; rac jw; głub RWF IX 308; koziel SGŚ XIII 151; gliw jw; tar-gór jw; strzel-opol OIW 74; niem SGŚ XIII 151; opol jw; lubl jw; Orawa [St] KąśSt II 1 s 380; [pśn] Zakopane Wisła VIII 214; n-tar KąśPodh VI 506, RWF III 371; n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 384; myślen PJPAN 11 s 201; gor 3; boch RŁTN XXII 257; krak PJPAN 11 s 201; Krak IV 163; olk Zb XI 34; ok Tarnobrzega RWF VIII 116; kraś RŁTN XXII 257; piń jw; jed jw; radomsz jw 255, jw XXV 159, [pśn] Zb IV 247; itż RŁTN XXII 257; puław PF V 804; [pśn] rad Kolb 65; opocz RŁTN XXII 255; p-tryb jw; wiel jw, [pśn] Zb IV 207; łas RŁTN XXII 255; łódz jw; brzez jw 257; raw-maz MAGP IV s 127; [pśn] grój Kolb 248; gar Zb VIII 249; [pśn] miń-maz Maz III 275; biel-podl NT II 315; Olec SGOWM III 92; Pis jw; Mr i Wr jw; Kal K II 248, PF IV 221; [rym] krot Pozn II 239; kościan jw VI 89; [pśn] śrm jw V 99; [pśn] ok Poznania jw; n-tom SobWpśr 228; szam

jw 16; czar Pozn III 192; [pśn] włoc Kuj I 303; [st] złotow B II 35; Koc SKoc II 143; szt GMalb II 1 s 143, 272; mal jw s 143; kwidz jw; chojn LPW I 305, 306; kar jw 306; wej jw 578; Wej jw 306; słup jw 578; ~ 'włókna otrzymywanego sztucznie z celulozy': seće čenke, jedwabne, co nie bendo čongńone, ino stojo Mrąg SWM X 32.

2. 'miękki, gładki, połyskliwy jak jedwab; jedwabisty': Tam mnie deszczyk nie padnie Na me piórka jedwabne [pśn] Mr SGOWM III 92; ona je takā jedwabná na tvaři Kasz S II 92–3.

3. 'w zwrocie grzecznościowym': A jakie łone stociuchne! Na matulka muziły: námnilsa, złotorna, jedwabna pani Wr Barcz 71.

4. *zakl*: Dębie, dębie, po jedwabnym kłębie, otwórz się Ryp i Lip Zb II 149.

Frazeologia: jedwabne słowa, słówka, słówko 'piękne, miłe słowa, niemające pokrycia w rzeczywistości': nie mu nie věřa, to le všastko sų u něgo jedwabně słowa Kasz S II 93; ũena mō dlō kōzdegue jedvōbne słōvkę Kasz Ram 196; nie vjeř jedvōbnym słōvkom! Kasz jw 62; ≈ mieć jedwabne zdrowie 'mieć słabe zdrowie': Jedwobne mo to zdrowi Ciesz MPTL XV 2 s 92; naša čōra ma už take jedwabne zdrowe, že ša zara zažambi, ĵak ĵe troxa žimno Koc SKoc II 55; Kasz S II 93; ~ pasować jak zgrzebna nie ku jedwabnej 'zupętnie nie pasować, być nieodpowiednim, nie nadawać się': Poniejedyn tak pasuje, jako zgrzebno nie ku jedwobnyj n-tar KąśPodh VIII 31; ≈ (coś) wisi na jedwadnej nityszcze 'frazja wyrażająca, że coś niebawem może się zdarzyć, coś wisi na włosku': to le tak všało na jedwabně řitišce, a vēselě bało bę są rozvalęło Kasz S VII 195.

Zob. **CHUSTECZKA, DRZEWKO** [Supl.], **KLUSKA, LEN, NIĆ** EP
Jedwaw zob. **JEDWAB**

Jedwent zob. **ADWENT** [Supl.]

Jedwentarz zob. **INWENTARZ**

Jedwiab zob. **JEDWAB**

JEDY 1. 'wprowadza wypowiedź wyrażającą opinię przeciwną wobec opinii rozmówcy': Coz bedzies z nim godoł, kiez to pijok? Jedy pijok, ale przypotrzcie sie, jaki artysta *Nowy Targ KąśPodh IV 262*; Ej, Bartku, wy ta juz do nieba nie treficie, o niy! Jedy cemuz to tak, ciotko? *n-tar ZborP I 498*; E, coz ta śpi stelo? Jedy od tego noc *n-tar KąśPodh IV 262*; Jedy ón niegłupi hłop. Jedy jako fces, tak oroj *N-tar ZborSł 137*; *Zakopane KąśPodh IV 262*.

2. w przyśpiewie: Jedy, Kaśka, jedy nie dojałaś kozy *krak Lud XI 44*; Jadał, pijał, w karczmie bywał, nic nie robił, ino pijał, oj jedy, jedy, oj jedy, jedy, oj jedy, jedy, ja, oj jedy, jedy, oj da tom *ok Poznania Pozn V 64*; *ok Wągrowca jw*.

W połączeniach: **Jedy kochany** 'okrzyk wyrażający zaskoczenie, zakłopotanie, prze-

strach': jedy¹ k¹o²χany¹, vned žōm padua! jedy¹ k¹o²χany¹, j¹ō¹ nē m¹o²ga terō¹ z vamy¹ jaxac złotow *B II 35*.

O jedy 'jw': uo jedy¹, ale χmōra wolsz 7. **Por. OJEDY** EP

JEDYĆ 'jedy w zn 1 (zob.)': Jedyć to tak bało, jakok wom opedzioł. Jedyć nic nie miała w kosýku. Jedyć zawrójcie dźwierka, przecie cuk idzie ze spolenizny *N-tar ZborSł 137*; Jedyć Jyndruś nie jes zodyn dudłok i opaterny, ba siumny chłopiec *n-tar KąśPodh IV 263*; E, a co se to tak popijocie? Jedyć mom haw wode wielkopiontkowom *n-tar jw*; *Zakopane jw*. EP

JEDYJ rzd 'jedy w zn 1 (zob.)': Jedyj zaś nic woźnego, ale kciałak sie z tobom widzieć *n-tar KąśPodh IV 263*; Jedyj krzesnomatka haw nie wiedziała, ze to nie świyncone *n-tar jw*. EP

JEDYK w przyśpiewie: Oj, jedyk, Kaśka, jedyk, nie doilaś kozy myślen *Lud XI 45*. EP

